

Vermogensdelicten binnen het huwelijk en het geregistreerd partnerschap

Een onderzoek naar de aard en omvang, de vervolgingsuitsluitingsgrond en civielrechtelijke alternatieven voor strafvervolging.

Rapportage

Auteurs

Suzan van der Aa

Esmah Lahlah

Veronica Smits

© 2017 WODC, ministerie van Veiligheid en Justitie.
Auteursrechten voorbehouden

Opmaak en druk: PrismaPrint, Tilburg University

Tilburg University
juli 2017

ISBN: 978-94-6167-000-0
www.tilburguniversity.edu

Voorwoord

In Nederland kunnen gehuwden en geregistreerde partners ongestraft vermogensdelicten plegen tegen hun wederhelft. Vanwege de vervolgingsuitsluitingsgrond in artikel 316 Sr mag het OM vermogensdelicten gepleegd binnen deze formele relatievormen namelijk niet vervolgen. In opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) heeft INTERVICT een globale inschatting gemaakt van de aard en omvang van vermogensdelicten binnen het huwelijk. Daarnaast is onderzocht welke civielrechtelijke mogelijkheden bestaan om vermogensdelicten binnen het huwelijk aan te pakken en hoe relevante beroepsgroepen, zoals medewerkers Veilig Thuis, echtscheidingsadvocaten en strafrechtacademici, denken over de vervolgingsuitsluitingsgrond. Ten slotte is gekeken hoe buitenlandse strafwetgevers omgaan met deze problematiek.

Het onderzoek is uitgevoerd door Esmah Lahlah, Veronica Smits en mijzelf, waarbij wij zeer goed zijn ondersteund door onze student-stagiaires Katinka Ariëns, Rosie Tielemans en Fleur van den Assem. Dank jullie wel voor jullie inzet, professionaliteit en flexibiliteit.

Het onderzoek is begeleid door een commissie, bestaande uit:

- Prof. mr. Masha Antokolskaia (voorzitter, Vrije Universiteit Amsterdam)
- Mr. dr. Mr. Maarten Kunst (Universiteit Leiden)
- Mr. Marjory Brech (Brech Familierecht)
- Drs. Marjolein Kroon (Ministerie van Veiligheid en Justitie)
- Mr. Corine van Ginkel (WODC), opgevolgd door Mr. Willemien de Jongste (WODC)

Wij zijn hen zeer erkentelijk voor de deskundige, open en constructieve manier waarop zij ons hebben begeleid tijdens het onderzoek. Hoewel officieel geen lid van de begeleidingscommissie, zijn wij eveneens dank verschuldigd aan mr. dr. Bart Breederveld. In de laatste fase van het project is hij zeer behulpzaam geweest in het nalezen en becommentariëren van het civielrechtelijk hoofdstuk.

Verder zou dit rapport niet tot stand zijn gekomen zonder de bereidwilligheid van de geïnterviewde professionals en academici om, ondanks drukke agenda's, mee te werken aan dit onderzoek. Velen trokken zelfs meer tijd uit voor de interviews dan waar zij zich strikt genomen toe hadden "verplicht". Deze 39 professionals – waaronder prof. mr. Marc Groenhuijsen, prof. mr. Tineke Cleiren, mr. dr. Renée Kool, prof. mr. Ivo Giessen, prof. mr. Leon Verstappen en prof. mr. Paul Vlaardingerbroek – zijn we allen zeer dankbaar voor de informatieve en inspirerende gesprekken.

Tilburg, juli 2017

Mr. dr. Suzan van der Aa

INHOUDSOPGAVE

Samenvatting	9
English summary	17
HOOFDSTUK 1. INLEIDING	25
1.1. Inleiding	25
1.2. Afbakening centrale concepten	27
1.3. Artikel 316 Sr en de van vervolging uitgesloten vermogensdelicten	29
1.4. Nationale en internationale ontwikkelingen	30
1.5. Probleemstelling en onderzoeksvragen	31
1.5.1. Vragen met betrekking tot aard en omvang	31
1.5.2. Vragen met betrekking tot het recht	32
1.5.3. Vragen met betrekking tot het buitenland	32
1.6. Methoden van onderzoek	35
1.6.1. Literatuurstudie	35
1.6.2. Analyse zaken via www.rechtspraak.nl	35
1.6.2.1 Analyse <u>strafzaken</u>	35
1.6.2.2 Analyse <u>civiele zaken</u>	35
1.6.3. Interviews met professionals	36
1.6.4. Survey buitenlandse strafrechtjuristen	37
1.7. Leeswijzer en terminologie	37
HOOFDSTUK 2. AARD EN OMVANG: LITERATUURREVIEW	39
2.1. Inleiding	39
2.2. Methodologie	40
2.3. Vermogensdelicten en economisch wangedrag/geweld in enkele items	40
2.4. Vermogensdelicten en economisch wangedrag/geweld centraal	42
2.5. Conclusie aard en omvang	43
HOOFDSTUK 3. AARD: JURISPRUDENTIE	45
3.1. Inleiding	45
3.2. Methodologie	46
3.2.1. Strafzaken	46
3.2.2. Civiele zaken	46
3.2.3. Beperkingen	47
3.3. Jurisprudentieonderzoek strafrecht	48
3.3.1. Vermogensdelicten	50
3.3.2. Andere vormen van economisch wangedrag en economisch geweld	50
3.4. Jurisprudentieonderzoek civiele recht	51
3.5. Conclusie	59

HOOFDSTUK 4. AARD EN OMVANG: PROFESSIONALS	61
4.1. Inleiding	61
4.2. Methodologie	62
4.2.1. Selectie respondenten	62
4.2.2. Interviewprotocol en afname interviews	62
4.2.3. Analysemethode	63
4.2.4. Beperkingen	63
4.3. Vragen met betrekking tot de aard en verschijningsvormen	64
4.3.1. Definitie van economisch geweld	64
4.3.2. Verschijningsvormen van economisch geweld	65
4.3.3. Kenmerken van vermogensdelicten en economisch geweld	70
4.4. Vragen met betrekking tot de omvang	73
4.5. Vragen met betrekking tot de aanpak	74
4.6. Conclusie	77
HOOFDSTUK 5: CIVIELRECHTELIJKE ALTERNATIEVEN	79
5.1. Inleiding	79
5.2. Methodologie	80
5.2.1. Selectie respondenten	80
5.2.2. Interviewprotocol en afname interviews	81
5.2.3. Analysemethode	81
5.2.4. Beperkingen	
5.3. Resultaten	82
5.3.1. Toepasselijke civielrechtelijke wetsbepalingen	82
5.3.1.1. Vernietiging rechtshandeling zonder toestemming echtgenoot	84
5.3.1.2. Geen afstand van verduisterde of weggemaakte goederen	87
5.3.1.3. Opheffing gemeenschap of opheffing van verrekeningsplicht en schadevergoeding bij lichtvaardige schulden	89
5.3.1.4. Schadevergoeding bij benadeling gemeenschap	91
5.3.1.5. Vernietigbare rechtshandeling wegens bedreiging, bedrog, misbruik van omstandigheden	93
5.3.1.6. Verbeuring aandeel gemeenschap bij verzwijgen, zoekmaken of verbergen goederen	97
5.3.1.7. Vermogen verzwijgen bij verrekenbeding	99
5.3.1.8. Schadevergoeding op basis van onrechtmatige daad	100
5.3.1.9. Analoge toepassing onwaardigheid bij erfopvolging via 'redelijkheid en billijkheid'	102
5.3.1.10. Verlies alimentatierechten wegens wangedrag	104
5.3.2. Dekking vermogensdelicten door civielrechtelijke bepalingen	105
5.3.3. Voor- en nadelen civiele procedure tegenover het strafproces	107
5.3.4. Gevolgen Wet van 24 april 2017 inzake wijziging huwelijksvermogens recht	108
5.4. Andere professionals over het civiele recht	109
5.5. Conclusie	110

HOOFDSTUK 6. VERVOLGINGSUITSLUITING: STRAFRECHTACADEMICI	113
6.1. Inleiding	113
6.2. Methodologie	114
6.2.1. Selectie respondenten	114
6.2.2. Interviewprotocol en afname interviews	114
6.2.3. Analysemethode	114
6.2.4. Beperkingen	115
6.3. Resultaten	115
6.3.1. De materiële grond	115
6.3.2. De morele grond	117
6.3.3. Voordelen van afschaffing van de vervolgingsuitsluitingsgrond	119
6.3.4. Nadelen van afschaffing van de vervolgingsuitsluitingsgrond	119
6.3.5. Afschaffing of handhaving van de vervolgingsuitsluitingsgrond	120
6.3.6. Jurisprudentie inzake vermogensdelicten tussen ongehuwde partners	120
6.3.7. Klachtdelict	121
6.3.8. Aangiftebereidheid van slachtoffers	122
6.3.9. Valse aangiften	122
6.3.10. Civielrechtelijke mogelijkheden	123
6.4. Andere professionals over het strafrecht	124
6.5. Conclusie	126
HOOFDSTUK 7. SURVEY IN EU LIDSTATEN	128
7.1. Inleiding	128
7.2. Methodologie	129
7.2.1. Online verkenning van de buitenlandse wetgeving (quickscan)	129
7.2.2. Survey onder buitenlandse experts	129
7.2.3. Respondenten	129
7.2.4. Beperkingen van de survey	131
7.3. Resultaten	132
7.3.1. Landen die geen onderscheid maken	132
7.3.2. Landen die wel een onderscheid maken	133
7.3.2.1. Straffeloosheid	133
7.3.2.2. (Semi-)private vervolging	134
7.3.2.3. Klachtdelict	135
7.3.2.4. Relatie betrokkenen	135
7.3.2.5. Soorten vermogensdelicten	136
7.3.2.6. Rationale	136
7.3.3. Toekomstige wetwijzigingen	136
7.4. Conclusie	137

HOOFDSTUK 8. CONCLUSIE	138
8.1. Inleiding	138
8.2. Aard en omvang van de problematiek	139
8.2.1. Aard en omvang vermogensdelicten blijkens de literatuur	139
8.2.2. Aard vermogensdelicten blijkens de jurisprudentie	139
8.2.3. Aard en omvang volgens de professionals	140
8.3. Juridische mogelijkheden	141
8.3.1. Strafrechtelijke vervolgingsuitsluitingsgrond	141
8.3.2. Civielrechtelijke alternatieven	142
8.4. Buitenlandse strafwetgeving	144
8.5. Discussie en aanbevelingen	146
Bijlage 1. Organisaties die hebben deelgenomen aan de interviews	148
Bijlage 2. Interviewprotocol advocaten / mediators	149
Bijlage 3. Interviewprotocol hoogleraren privaatrecht	157
Bijlage 4. Interviewprotocol strafrechtacademici	162
Bijlage 5. Survey buitenlandse strafrechtexperts	166

SAMENVATTING

1 Inleiding

Voor vermogensdelicten gepleegd binnen het huwelijk en het geregistreerd partnerschap geldt momenteel een vervolgingsuitsluitingsgrond (artikel 316 en 900ties Sr). Deze uitsluitingsgrond is gebaseerd op de bijzondere vermogensrechtelijke verhouding tussen partijen en respect voor de privacy van en de innige verhouding tussen betrokkenen. Recente ontwikkelingen zoals de groei van het aantal huwelijken op huwelijkse voorwaarden, de toename van het aantal echtscheidingen, de positionering van (economisch) privégeweld als publieke zaak, en de introductie van de beperkte gemeenschap als standaard (Wet van 24 april 2017 tot wijziging van Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek en de Faillissementswet teneinde de omvang van de wettelijke gemeenschap van goederen te beperken, *Stb.* 2017, 177) nopen tot nader onderzoek om te bezien of de vervolgingsuitsluitingsgrond in het huidige tijdsbestek niet aan belang en legitimiteit heeft ingeboet.

Het *primaire* doel van dit onderzoek was a) een globale inschatting te maken van de aard en omvang van vermogensdelicten binnen het huwelijk en het geregistreerd partnerschap; b) een inventarisatie te maken van civielrechtelijke mogelijkheden om vermogensdelicten binnen het huwelijk aan te pakken; c) in kaart te brengen hoe professionals en academici denken over de vervolgingsuitsluitingsgrond; en d) beschrijven hoe buitenlandse strafwetgevers omgaan met deze problematiek.

In dit rapport werd daarnaast (*secundair* doel) aandacht besteed aan economisch geweld, een vorm van huiselijk geweld waar vermogensdelicten een onderdeel van kunnen uitmaken.

Het onderzoek werd verricht aan de hand van veertien onderzoeksvragen, onderverdeeld in drie categorieën:

- Vragen met betrekking tot de aard en omvang van de problematiek (§ 2)
- Vragen met betrekking tot het recht (civiel- en strafrecht) (§ 3)
- Vragen met betrekking tot het buitenlandse strafrecht (§ 4)

2 Vragen met betrekking tot de aard en omvang van de problematiek

1. Wat is de aard van de problematiek?
 - a. Wat is de aard van de problematiek ten aanzien van het zich voordoen van de verschillende typen van vervolging uitgesloten delicten tussen gehuwden en geregistreerde partners (volgens professionals)? En van de overige vormen van economisch geweld?
 - b. Wat zegt jurisprudentieonderzoek naar artikel 316 Sr over de aard van de problematiek/situaties bij gescheiden partners en in hoeverre speelde deze al ten tijde van het huwelijk?
 - c. Wat zegt jurisprudentieonderzoek naar civiele zaken over de aard van de problematiek tussen gehuwden en geregistreerde partners?
2. Wat zijn de omstandigheden en de situaties waarin deze problematiek zich voordoet volgens de professionals?
3. Is er een globale inschatting te maken van de omvang van deze problematiek tussen gehuwde en geregistreerde partners?

De eerste drie onderzoeksvragen zijn onderzocht met behulp van verschillende onderzoeksmethoden:

1. Een literatuurstudie naar de aard en omvang van het fenomeen
2. Een analyse van straf- en civiele zaken via www.rechtspraak.nl
3. Interviews met professionals

2.1. Literatuurstudie

In buitenlandse studies werden hoge prevalentiecijfers gevonden. Er zijn tot op heden echter dusdanig weinig kwantitatieve studies verricht naar dit fenomeen – en deze studies verschillen zoveel qua onderzoeksdesign en definiëring – dat het in dit stadium te vroeg werd geacht om buitenlandse cijfers over vermogensdelicten en economisch geweld binnen het huwelijk te extrapoleren om een (globale) inschatting te geven van de aard en omvang van het probleem in Nederland.

2.2. Jurisprudentie

Een analyse van strafzaken gepubliceerd op www.rechtspraak.nl bracht aan het licht dat alle vijf de vermogensdelicten in de jurisprudentie voorkomen, zowel vóór als na de echtscheiding. Ook binnen de civiele zaken kwamen gedragingen voor die *mogelijk* gekwalificeerd kunnen worden als een vermogensdelict. Denk bijvoorbeeld aan het “veiligstellen” van grote geldbedragen vanwege een ophanden zijnde scheiding. Ook werden gedragingen gevonden die niet direct strafbaar zijn, maar die, onder omstandigheden, toch als vorm van economisch wangedrag kunnen worden gekwalificeerd, bijvoorbeeld. belangrijke financiële beslissingen nemen

zonder de ander daar eerst in te kennen. Van *economisch geweld* in de zin van het (langdurig en bij herhaling) ‘opzettelijk ondergraven van iemands financiële autonomie’ was meestal geen sprake, althans dit kon niet worden opgemaakt uit de jurisprudentie.

2.3. Professionals

In totaal werden 33 professionals uit relevante beroepsgroepen geïnterviewd over de aard en omvang van het fenomeen. Het betrof hier echtscheidingsadvocaten/mediators medewerkers Veilig Thuis, medewerkers vrouwenopvang, hulpofficieren van justitie, bewindvoerders.

Alle geïnterviewde professionals kenden voorbeelden uit hun beroepspraktijk van vermogensdelicten en economisch wangedrag/geweld binnen (huwelijks)relaties. Schattingen van respondenten inzake de omvang van de problematiek varieerden echter enorm en moeten bijgevolg met een flinke slag om de arm worden geïnterpreteerd.

Van de vermogensdelicten kwamen vernielingen het meest voor, met name in het kader van een echtelijke ruzie of echtscheiding. Maar ook de andere vermogensdelicten kwamen ‘soms’ of ‘regelmatig’ voor, hoewel andere respondenten er nog nooit mee te maken hadden gehad.

Ook economische wangedragingen uit de *Scale of Economic Abuse* riepen herkenning op, waarbij met name de items over het wegnemen van geld of de ander dwingen geld af te staan in de praktijk vaker voorkwamen. De ander dwingen om geld te vragen, de ander financiële informatie onthouden en de ander met een schuld opzadelen door zijn of haar creditcard te gebruiken werden door de respondenten eveneens relatief vaak gemeld.

Vermogensdelicten en economisch wangedrag/geweld lijken onder alle lagen van de bevolking voor te komen – van jong tot oud en van hoog- tot laagopgeleid – maar bij allochtone slachtoffers spelen aanvullende gedragingen soms een rol: het wegsluizen van geld naar het buitenland en het ‘terugnemen’ van de bruidsschat.

Zowel mannen als vrouwen kunnen slachtoffer worden van vermogensdelicten binnen het huwelijk of economisch geweld, maar deze steekproef had vooral ervaring met vrouwelijke slachtoffers. Deze vrouwen zijn vaak kwetsbaar en afhankelijk van hun partner, bijvoorbeeld vanwege een onzekere verblijfstatus, financiële afhankelijkheid of beperkt sociaal netwerk.

De daders waren daarentegen weer vaker van het mannelijke geslacht. Bijkomende daderekenmerken hadden te maken met de persoonlijkheid van de dader (agressie, dominantie of narcisme), het niet los kunnen laten van de partner en verslavingsproblematiek. Als meest voorkomende motief om een vermogensdelict of andere vorm van economisch misbruik te plegen werden ‘hebzucht’ en ‘wraak’ genoemd.

De kans op een vermogensdelict of andere vorm van economisch misbruik is volgens de experts het grootst bij een (op handen zijnde) scheiding, maar mogelijk maakt de scheiding enkel zichtbaar wat al langere tijd gaande was.

3. Vragen met betrekking tot het recht (civiel en strafrecht)

Vragen met betrekking tot het strafrecht

4. Wat vinden professionals van de vervolgingsuitsluitingsgrond?
5. Wat is de aangiftebereidheid van slachtoffers?
 - a. In hoeverre zouden slachtoffers daadwerkelijk een strafrechtelijk traject in willen gaan in relatie tot de reeds bestaande civielrechtelijke mogelijkheden?
6. Zien professionals een toegevoegde waarde in het strafrecht?
7. Hoe zouden zij een klachtrecht beoordelen ten opzichte van het doen van aangifte?
8. Wat is de kans op pesterijen in geval van conflictueuze scheidingen door onterecht aangifte te doen en wat zou daar tegen te doen zijn?
9. Wat zouden de consequenties zijn van de wijziging van het huwelijksvermogensrecht als gevolg van de Wet van 24 april 2017 voor de omvang van de problematiek in strafrechtelijke zin?

Vragen met betrekking tot het civiele recht

10. Op welke civielrechtelijke regelingen zou een slachtoffer zich kunnen beroepen bij schending van een van deze typen delicten en in welke situaties?
11. Voor welke delicten die zijn uitgesloten biedt het civiele recht geen regelingen?
12. Hoe waarderen de professionals een gang naar de civiele rechter?
 - a. Wat zien zij als voor-/nadelen ten opzichte van het strafrecht?
 - b. Bevorderen de professionals een gang naar de civiele rechter?
13. Wat zouden de consequenties zijn van de wijziging van het huwelijksvermogensrecht als gevolg van de Wet van 24 april 2017 voor de omvang van de problematiek in civielrechtelijke zin?

De vragen ten aanzien van het recht zijn onderzocht met behulp van interviews met academici en (facultatief) professionals uit andere beroepsgroepen en met informatie uit handboeken, commentaren en andere wetenschappelijke literatuur.

3.1. Strafrechtacademici (en andere professionals) over het strafrecht

De vervolgingsuitsluitingsgrond kan bij de geïnterviewden op weinig enthousiasme rekenen. Van de drie strafacademici wil slechts één de uitsluitingsgrond handhaven, maar dan enkel in geval van een huwelijk in gemeenschap van goederen. De andere twee academici geven de voorkeur aan volledige afschaffing van de vervolgingsuitsluitingsgrond, al dient het strafrecht vanuit privacyoverwegingen wel terughoudend te worden ingezet. Dit laatste zou kunnen worden bewerkstelligd door vormgeving als klachtdelict of gebruikmaking van het opportuniteitsbeginsel in combinatie met vervolgingsrichtlijnen en oog voor de wensen van het slachtoffer.

Het strafrecht biedt volgens de geïnterviewden belangrijke voordelen in vergelijking met het

civiele recht. Het is doorgaans sneller, kosteloos en het vonnis wordt van overheidswege geexecuteerd. Daarbij biedt het ook veel meer een ‘publiek forum’, zou recidive beter via het strafrecht kunnen worden voorkomen en heeft het strafrecht mogelijk algemeen preventieve werking. Afschaffing geeft voorts het signaal dat de maatschappij dergelijk gedrag niet langer accepteert en maakt een eind aan de ongelijke behandeling tussen gehuwden en ongehuwden. Daarentegen is er een risico op escalatie van het geweld, zijn er mogelijk problemen met de bewijsvoering en bestaat er twijfel ten aanzien van de aangiftebereidheid van de slachtoffers. Ook zullen politie en OM bedacht moeten zijn op valse aangiften, vooral in het geval van conflictueuze scheidingen.

3.2. Hoogleraren privaatrecht (en andere professionals) over civielrechtelijke alternatieven

Met behulp van interviews met drie hoogleraren privaatrecht en juridische literatuur is een zo compleet mogelijk overzicht opgesteld van civielrechtelijke regelingen die het slachtoffer van een vermogensdelict binnen het huwelijk of het geregistreerd partnerschap van dienst zou kunnen zijn. In onderstaande tabel zijn de resultaten beknopt weergegeven.

Tabel. Civielrechtelijke alternatieven

Wetsartikelen	Kwalificatie	Vermogensdelicten	Context	Bijkomende omstandigheden
1:88 en 1:89 BW	<i>Vernietiging rechtshandeling zonder toestemming echtgenoot</i>	Diefstal en verduistering	Geen contextuele vereisten	Enkel van toepassing op rechtshandelingen
1:107 BW	<i>Geen afstand van verduisterde of weggemaakte goederen</i>	Diefstal en verduistering	Ontbinding huwelijksgemeenschap	Enkel nuttig bij schulden vanuit zijde slachtoffer van vóór ontbinding
1:109, 1:111 en 1:139 BW	<i>Opheffing gemeenschap of opheffing verrekeningsplicht en schadevergoeding bij lichtvaardige schulden, verspilling</i>	Alle delicten	Opheffing huwelijksgemeenschap of opheffing verrekeningsplicht	Lichtvaardige schulden of verspilling < 6 maanden voor aanvang geding
1:164 en 1:174 BW	<i>Schadevergoeding bij benadeling gemeenschap door lichtvaardige schulden, verspilling</i>	Alle delicten	Echtscheiding of scheiding tafel en bed plus ontbonden gemeenschap	Lichtvaardige schulden of verspilling < 6 maanden voor aanvang geding
3:44 BW	<i>Vernietigbare rechtshandeling door bedreiging, bedrog, misbruik van omstandigheden</i>	Bedreiging en oplichting	Geen contextuele vereisten	Enkel van toepassing op rechtshandelingen verricht door slachtoffer

3:194 lid 2 BW	<i>Verbeuring aandeel gemeenschap bij verzwijgen, zoekmaken of verbergen goederen</i>	Diefstal en verduistering	Ontbonden gemeenschap	Geen bijkomende omstandigheden
1:135 lid 3 BW	<i>Vergoeding wegens het verzwijgen van vermogen bij verrekbeding</i>	Diefstal en verduistering	Verplichting tot verrekening bij huwelijkse voorwaarden	Geen bijkomende omstandigheden
6:162 BW	<i>Schadevergoeding op basis van onrechtmatige daad</i>	Alle delicten	Geen contextuele vereisten	Geen bijkomende omstandigheden
4:3 en 3:166 BW	<i>Analoge toepassing onwaardigheid bij erfplating op ontbonden huwelijksgemeenschap via redelijkheid en billijkheid</i>	Diefstal, afpersing, oplichting	Ontbonden gemeenschap	Geen bijkomende omstandigheden
1:157 lid 1 BW	<i>Verval alimentatierechten wegens wangedrag</i>	Alle delicten (mogelijk)	Echtscheiding of scheiding van tafel en bed	Elke vorm van solidariteit tussen de echtelieden moet zijn verdwenen

Uit het overzicht blijkt dat *alle vermogensdelicten* in *alle situaties* door ten minste één wetsbepaling worden bestreken, vooral dankzij het algemene artikel 6:162 BW (onrechtmatige daad). Dit betekent dat het civiele recht in theorie 100% ‘dekking’ biedt in geval van vermogensdelicten binnen het huwelijk of het geregistreerd partnerschap. Door bewijsproblemen, praktische bezwaren tegen het starten van een civiele procedure, het feit dat schadevergoeding na ontbinding van de gemeenschap mogelijk alsnog maar voor 50% aan de benadeelde partij toekomt (afhankelijk van de toepassing van de leer van de verknochtheid), en het feit dat vermogensdelicten gepleegd vóór de peildatum in de praktijk toch lastig te verhalen zijn, constateren enkele geïnterviewden echter dat de civielrechtelijke bescherming in de praktijk tegenvalt.

Als voordeel van een civiele procedure boven een strafprocedure noemen de geïnterviewden dat de civiele procedure niet uitmondt in een strafblad en VOG-problemen voor de handelende echtgenoot, hetgeen ook nadelig uit kan werken voor de benadeelde partij en diens mogelijkheden om schadevergoeding dan wel alimentatie te ontvangen. Voorts zou een strafprocedure wraakgevoelens en escalatie van het conflict in de hand kunnen werken. Het strafrecht, daarentegen, biedt betere verhaalsmogelijkheden (via de voorschotregeling) en de gedupeerde kan meeliften op de inspanningen van het OM. Er wordt verschillend gedacht over de vraag of het er van het strafrecht een grotere preventieve werking uitgaat.

Als gevolg van de Wet van 24 april 2017 zullen er meer goederen privé blijven. Eén hoogleraar voorspelt dat de wetswijziging tot *meer* vermogensdelicten binnen het huwelijk en (bijgevolg) meer civiele zaken zal leiden. Immers, echtgenoten zullen toch blijven proberen de hand te leggen op de privégoederen van de ander. Waar dat tot op heden geen aanleiding gaf tot civielrechtelijke aansprakelijkstelling – er was in het geval van gemeenschapsgoederen dikwijls geen

duidelijke rechtsgrond – kan dat in de toekomst mogelijk wel tot meer zaken leiden.

4. Vragen met betrekking tot het buitenlandse strafrecht

14. Bestaat er in de ons omringende landen ook een strafuitsluitingsgrond voor gehuwden?
 - a. Zo ja, gaat het daarbij om dezelfde delicten?
 - b. Zo ja, welke redenen worden in het buitenland aangehaald om de strafuitsluitingsgrond te rechtvaardigen?
 - c. Zo nee, heeft in het verleden wel een strafuitsluitingsgrond bestaan en waarom is ze afgeschaft?
 - d. Zo nee, hoe is de strafbaarstelling en strafvervolging van vermogensdelicten in het buitenland vormgegeven?

Allereerst zijn er de landen die *geen onderscheid* maken tussen vermogensdelicten gepleegd binnen het huwelijk en vermogensdelicten die in een andere context zijn gepleegd (Cyprus, Denemarken, Estland, Ierland, Letland en de UK). In sommige van deze landen is de gelijkstelling het resultaat geweest van een recente wetswijziging – als gevolg van toegenomen aandacht voor huiselijk geweldproblematiek – terwijl in andere landen van oudsher geen onderscheid werd gemaakt.

Daarnaast zijn er EU lidstaten die wel een onderscheid maken tussen vermogensdelicten binnen en buiten het huwelijk. In de EU lidstaten Spanje, België, Italië en Frankrijk resulteert de huwelijkse staat van partijen in *volledige straffeloosheid* van het gedrag. In Tsjechië, Litouwen en Slowakije is vervolging van vermogensdelicten in geval van een *huwelijksgemeenschap* uitgesloten, omdat er vanwege het gedeeld vermogen in het geheel geen sprake kan zijn van een strafbaar feit.

In Hongarije, Slovenië en Portugal zijn vermogensdelicten binnen het huwelijk enkel vatbaar voor *(semi)private vervolging*. In deze landen dient het slachtoffer dus zelf de vervolging ter hand te nemen, waarbij in Portugal het slachtoffer de rol van assistent aanklager moet aan nemen.

Het populairst is echter vormgeving van vermogensdelicten binnen het huwelijk als *relatief klachtdelict*. Dit is de situatie in Oostenrijk, Roemenië, Polen, Bulgarije, Finland, Zweden en Duitsland. Enkel indien het slachtoffer een expliciet verzoek tot vervolging heeft ingediend, kan het OM hiertoe overgaan.

In landen waarin wel een onderscheid wordt gemaakt tussen vermogensdelicten gepleegd binnen en vermogensdelicten gepleegd buiten de huwelijkse context, wordt dit onderscheid, net als in Nederland, gerechtvaardigd op grond van de bijzondere vermogensrechtelijke verhouding tussen partijen en respect voor de privacy van en de innige verhouding tussen be-

trokkenen.

Landen variëren ten aanzien van de soorten vermogensdelicten die onder het bijzondere regime vallen, maar niet-gekwalificeerde vormen van diefstal, fraude, vandalisme en verduistering komen vaak voor. Verder is de bijzondere aanpak dikwijls niet alleen van toepassing op vermogensdelicten binnen het huwelijk, maar ook op andere relatievormen, zodat familieleden en mensen die samenwonen bijvoorbeeld ook een klacht moeten indienen. Zodra partijen zijn gescheiden, gelden er doorgaans geen speciale regels meer. Het slachtoffer hoeft dan zelfs geen klacht meer in te dienen.

5. Discussie en aanbevelingen

Vermogensdelicten binnen (huwelijks)relaties zijn tot op heden ernstig onderbelicht gebleven. Hoe vaak vermogensdelicten of andere vormen van economisch wangedrag/geweld daadwerkelijk binnen het huwelijk of het geregistreerd partnerschap voorkomen is nog steeds onduidelijk. Op basis van de huidige studie kunnen we daar enkel verkennende uitspraken over doen. Via een bevolkingsstudie kan meer en betrouwbaarder informatie worden verkregen over de aard en omvang van het fenomeen. Indien de hoge prevalentie- en impactcijfers uit buitenlandse studies ook in Nederland worden gevonden, zou dit van invloed kunnen zijn op het nationaal beleid inzake de aanpak van huiselijk geweld.

Deze kwantitatieve bestudering dient echter vooraf te worden gegaan door een kwalitatieve studie naar de definitie en conceptualisering van concepten als 'economisch geweld' en 'economisch wangedrag'. Hier blijken uiteenlopende meningen over te bestaan.

Hoewel het civiele recht in theorie voldoende handvatten biedt om de schade te verhalen, kleven er in de praktijk belangrijke nadelen aan een civielrechtelijke procedure die gedupeerden ervan weerhoudt naar de rechter te stappen (kosten, tijd, beperkte verhaalsmogelijkheden). Het strafrecht kent bepaalde nadelen niet en zou voor sommige slachtoffers dus een uitkomst kunnen betekenen. Hierbij kan meewegen dat veel buitenlandse wetgevers strafvervolging wel mogelijk hebben gemaakt en dat de meeste van onze respondenten de voorkeur gaven aan afschaffing van de uitsluitingsgrond. Het huidige Nederlandse model is niet langer vanzelfsprekend. Afschaffing van de vervolgingsuitsluitingsgrond zou dan ook nader moeten worden onderzocht.

ENGLISH SUMMARY

1. Introduction

At this moment, articles 316 and 900cc of the Dutch Criminal Code prohibit criminal prosecution for property crimes within marriage and registered partnership. This exemption from criminal prosecution is based on the special property law regime applicable to the parties involved and respect for their intimate relationship.

Recent developments, however, such as the growing number of marriages in which prenuptial agreements are made, increased divorce rates, the acknowledgement of (economic) private violence as a public matter, and the introduction of the 'limited marital property' as default choice (Law of 24 April 2017, Governmental Gazette 2017, 177) warrant further study of whether the exemption from criminal prosecution is still necessary and legitimate nowadays.

The *primary* goal of this research is to: a) provide an approximate (rough) estimation of the nature and prevalence of property crimes within marriage; b) make an inventory of the private law options to tackle property crimes within marriage; c) map the opinions of professionals and academics on the exemption from prosecution; and d) describe how foreign legislators have dealt with this problem in their national criminal laws.

The *secondary* goal is to pay attention to the overarching concept of 'economic violence', a form of violence that property crimes can form part of.

In this study, fourteen research questions were formulated, subdivided into three categories:

- Questions related to the nature and prevalence of the problem (§ 2)
- Questions related to law (private and criminal law) (§ 3)
- Questions related to foreign criminal law (§ 4)

2. Questions related to the nature and prevalence of the problem

1. What is the nature of the problem?
 - a. What is the nature of the problem regarding the different types of property crimes between married and registered partners that are exempted from prosecution (according to professionals)? And what of the other forms of economic violence?
 - b. What can we learn from case law related to article 316 CC about the nature of this problem/situation involving divorced partners and to what extent did these crimes take place during marriage?
 - c. What does private (case) law suggest on the nature of the problem involving married and registered partners?

2. What are the circumstances and situations in which this problem surfaces according to professionals?
3. Can a rough estimation as to the prevalence of the problem between married and registered partners be made?

The first three research questions were addressed with the help of different research methods:

1. An extensive literature review on the nature and prevalence of the phenomenon
2. An analysis of criminal and private case law via www.rechtspraak.nl
3. Interviews with professionals

2.1. Literature review

Foreign studies often report high prevalence rates. However, due to the lack of quantitative studies into this phenomenon, and due to the fact that the few studies found employ different research design and definitions, it was considered too premature to extrapolate foreign results to the Dutch situation in order to come up with a basic estimation of the nature and prevalence of the phenomenon in the Netherlands.

2.2. Case law

An analysis of criminal cases published on www.rechtspraak.nl brought examples of all five property crimes to light, before and after divorce. There were also civil cases revolving around behaviors that *may* qualify as property crimes, such as “securing” large sums of money in the wake of a divorce. Behaviors without a clear link to criminal law, but that could, under circumstances, be seen as forms of economic misbehavior/violence – e.g., taking important financial decisions without consulting the other – were also found in the cases under study. Economic violence in the sense of (protractedly and repeatedly) ‘intentionally undermining another person’s financial autonomy’ could not be established with the help of the cases.

2.3. Professionals

A total of 33 professionals with relevant expertise were interviewed on the nature and prevalence of the phenomenon. These professionals included divorce lawyers/mediators, persons working for *Veilig Thuis*, persons working for women’s shelters, deputy prosecutors, and guardians.

All interviewees recognized certain forms of economic misbehavior/violence from their own practical experience. However, estimations of the respondents related to the prevalence of the problem varied considerably, and should therefore be interpreted with care.

Of the five property crimes, vandalism was most often encountered by the professionals, espe-

cially in the context of a divorce or domestic fight. Most professionals encountered the other property crimes 'sometimes' or 'regularly', but there were also professionals who had never heard of these crimes in their daily work.

Certain economic misbehaviors enlisted in the *Scale of Economic Abuse* also rang a bell with the professionals, especially the items concerning the appropriation of money or the coercion of the other to hand over money. Forcing the other to ask for money, withholding financial information and building up a debt in the name of the other by using his or her credit cards were also more frequently mentioned by the respondents.

Property crimes or economic misbehavior/violence happens regardless of social class. Both young and old persons, persons with high and low educational background are affected, but for victims with a (certain generation) migrant background other factors sometimes play a role as well: the money is transferred abroad or the spouse is reclaiming a dowry.

Both men and women can fall victim to property crimes within marriage or economic misbehavior/violence, but the current sample had more experience with female victims. These women are often vulnerable and dependent on their partner, for instance because of an insecure residence status, financial dependence or limited social network.

The offenders, on the other hand, were mostly male, according to the respondents. Additional relevant characteristics were related to the personality of the offender (aggressive, dominant or narcissistic), to not accepting that the other wants to leave the relationships, and to substance abuse. The most frequently mentioned motives for committing property crimes or other forms of economic abuse were 'greed' and 'revenge'.

According to the experts, the odds of experiencing property crimes or economic abuse is highest in the case of a(n) (imminent) divorce, but possibly the divorce only brings to light what had already been lurking under the surface.

3. Questions related to law (private and criminal law)

Questions related to criminal law

4. What are the professionals' opinions on the exemption from prosecution?
5. To what extent would victims be willing to report the crime to the police?
 - a. To what extent would victims be prepared to enter a criminal justice procedure keeping in mind the civil law options?
6. According to the professionals, what is the added value of criminal justice involve

ment?

7. How would they appreciate a complaint offense versus the (unrestricted) right to report the crime?
8. What are the chances of false allegations in the case of a high-conflict divorce and how could these be prevented?
9. What would be the consequence of the changes to marital property law as a result of the Law of 24 April 2017 regarding the extent of the problem within the criminal justice system?

Questions related to civil law

10. Which civil law provisions could be useful for victims in case of property crimes and in what situations?
11. For which property crimes does civil law not provide a solution?
12. How do professionals view a civil law procedure?
 - a. What do they consider (dis)advantages in comparison to a criminal law procedure?
 - b. Do they promote a civil procedure?
13. What would be the consequence of the changes to marital property law as a result of the Law of 24 April 2017 regarding the extent of the problem within the civil justice system?

The legal questions were researched with the help of interviews with (associate) professors and other professionals (optionally) and information found in handbooks, legal comments and other academic literature.

3.1. Criminal law academics (and other professionals) on criminal law

The exemption from criminal prosecution does not meet with much enthusiasm. Only one academic wants to maintain the exemption, but only in the case of joint marital property. The other two academics prefer to have the exemption completely abolished, albeit that criminal prosecution should be used with restraint, because of privacy considerations. This restraint is best expressed by turning property crimes within marriage into a complaint offense or via the discretionary powers of the public prosecution service in combination with prosecution guidelines and careful consideration of the needs and wishes of the victim.

All interviewees agree that the criminal procedure offers various important advantages to vi-

ctims in comparison to the civil procedure. In general, criminal procedures are shorter, they are free of charge and the verdict is executed by government officials instead of the victims themselves. In addition, it offers a ‘public forum’, and it might have a larger impact on special (recidivism) and general prevention. The abolishment of the exemption of criminal prosecution furthermore shows that society no longer accepts this type of behavior and it would end the unequal treatment of married and unmarried persons. There is, however, a risk that criminal law involvement might lead to escalation of the violence, there may be evidentiary difficulties and problems with victims’ willingness to report these crimes to the police. The police and the public prosecution service also have to be aware of the risk of false reports, especially in the case of high-conflict divorces.

3.2. Private law professors (and other professionals) on civil law alternatives

Based on interviews with three civil law professors and academic literature, an overview was made of all civil law provisions that victims of property crimes within marriage or registered partnership could use as an alternative to criminal prosecution. The results are presented in the table below.

Table. Civil law alternatives

Civil provisions (Civil Code)	Legal qualification	Property crimes	Context	Additional circumstances
1:88 en 1:89	<i>Annulment of a legal act without permission of the spouse</i>	Theft and embezzlement	No contextual requirements	Only applicable to legal acts
1:107	<i>No renunciation of embezzled or stolen goods</i>	Theft and embezzlement	Dissolution of joint marital property	Only useful in case of debts on the side of the victim before dissolution
1:109, 1:111 and 1:139	<i>Dissolution of joint marital property or dissolution of the obligation to ‘exchange current net worth’ (‘verrekeningsplicht’) and compensation in the case of reckless incurring of debts and squander</i>	All crimes	Dissolution of joint marital property or dissolution of obligation to exchange current net worth (‘verrekeningsplicht’)	Reckless incurring of debts or squander < 6 months before the start of the trial
1:164 and 1:174	<i>Compensation in case of disadvantage to marital property through reckless incurring of debts or squander</i>	All crimes	Divorce or legal separation in combination with dissolution of marital property	Reckless incurring of debts or squander < 6 months before the start of the trial

3:44	<i>Annulment legal acts entered into as the result of coercion, fraud or abuse of circumstances</i>	Extortion and fraud	No contextual requirements	Only applicable to legal acts entered into by the victim
3:194(2)	<i>Forfeiture share in marital property in case of concealing, misplacing or hiding property</i>	Theft and embezzlement	Dissolved marital property	No additional circumstances
1:135(3)	<i>Compensation because of concealment of assets in the case of obligation to exchange current net worth ('verrekening')</i>	Theft and embezzlement	Obligation to exchange current net worth ('verrekening') in the case of prenuptial agreements	No additional circumstances
6:162	<i>Compensation based on tort</i>	All crimes	No contextual requirements	No additional requirements
4:3 and 3:166	<i>Analogous application of 'unworthiness' under inheritance laws to dissolved marital property on the basis of 'reasonableness and fairness'</i>	Theft, extortion and fraud	Dissolved marital property	No additional requirements
1:157(1)	<i>Expiration of alimony rights because of misbehavior</i>	(Possibly) all property crimes	Divorce or legal separation	Every form of solidarity between the spouses must have disappeared

The overview shows that *all property crimes in every situation* are covered by at least one civil provision, mainly because of generic article 6:162 Civil Code (tort). This means that civil law provides 100% 'coverage' in case of property crimes within marriage or registered partnership, at least in theory. For some interviewees think that in practice, the protection provided by civil law is substandard. This has to do with evidentiary difficulties, practical objections against initiating civil procedures, the fact that victims may only receive 50% of the compensation after dissolution of the marital property (depending on whether courts consider this money 'connected' to the victim or not), and the fact that compensation for damage as a result of property crimes committed before the 'reference date' is difficult to claim in practice.

The interviewees consider as an advantage of a civil procedure over a criminal procedure the fact that the procedure does not result in a criminal record and problems with obtaining a 'declaration of good conduct' for the offender, which could, in turn, be disadvantageous for the victim and his or her chances of receiving compensation or alimony. Also, a criminal procedure might increase feelings of revenge and induce escalation of the conflict. Criminal law, on the other hand, offers better possibilities for factual execution of the verdict (e.g., the 'advance payment' rule) and the victim can profit from the efforts of the public prosecutor. The interviewees

wees hold different opinions on whether or not criminal law has a greater preventative effect. As a consequence of the Law of 24 April 2017 more assets will remain private property. One professor predicts that the Law will result in an *increase* in property crimes within marriage and (as a consequence) more civil actions. After all, spouses will always try to get their hands on the private property of the other. While previously this did not result in civil accountability – in the case of marital property a clear legal basis was often lacking – this may lead to more civil law suits in the future.

4. Questions related to foreign criminal law

14. Do other countries also apply an exemption for criminal prosecution in the case of property crimes within marriage or registered partnership?
 - a. If so, does this exemption apply to the same property crimes?
 - b. If so, what is their rationale for justifying this exemption?
 - c. If not, did they have an exemption for prosecution in the past and why was the exemption abolished?
 - d. If not, how is criminalization and criminal prosecution of property crimes within marriage and registered partnership arranged in these other countries?

With the help of a quickscan of online sources and a short survey (filled out by 24 respondents with expertise in national criminal law) an inventory was made of the manner in which the EU Member States are dealing with property crimes within marriage and registered partnership.

First, there are countries that make *no distinction* between property crimes committed within marriage and property crimes committed outside the marital context (Cyprus, Denmark, Estonia, Ireland, Latvia and the UK). In some of these countries the similar treatment is the result of recent legislative changes – as a consequence of increased attention for domestic violence – whereas other countries have always treated property crimes in the two contexts similarly.

Second, there are Member States that *do distinguish* between property crimes within and outside marriage. In four countries the marital status of the parties involved results in complete impunity of the behavior. This is the case in Spain, Belgium, Italy, and France. In the Czech Republic, Lithuania, and Slovakia prosecution is exempted in the case of *marital property*. Because of the joint property – the offender is co-owner of the property – there is no crime or criminal liability in the first place.

In Hungary, Slovenia, and Portugal property crimes within marriage can only be addressed via *(semi) private prosecution*. In these countries the victim needs to take care of criminal prosecution him or herself, while in Portugal the victim has to assume the role of assistant prosecutor.

The most popular solution, however, is to turn property crimes within marriage into *complaint offenses*. This is the situation in Austria, Romania, Poland, Bulgaria, Finland, Sweden, and Germany. Only after the victim has filed a complaint and explicitly requested the prosecution

of the offender, the public prosecution service can come into action.

Countries that distinguish between property crimes inside and outside marriage justify this distinction on the grounds of the interrelatedness of property of the parties involved, respect for their privacy and their intimate relation.

Countries vary as to the types of property crimes they place under a special regime, but non-qualified forms of theft, fraud, vandalism and embezzlement are usually included. Furthermore, the distinctive approach is not only applicable to property crimes within marriage, but also to other relationships, so that family members and co-habitants, for instance, are also required to file a formal complaint. As soon as parties are divorced, the special regime ceases to exist. In that case, the victim is usually not even required to file a formal complaint anymore.

5. Discussion and recommendations

At this moment, property crimes within marriage (and other intimate relationships) are seriously underresearched. It is still unclear how often property crimes or other forms of economic misbehavior/violence are committed within marriage and registered partnership. On the basis of the current study we were only able to come to a first tentative conclusion. A victimization survey – involving a random sample of the population – could yield more reliable information on the nature and prevalence of the phenomenon. If the high prevalence and impact rates from foreign studies are also found in the Netherlands, we may have to change our national policy against domestic violence.

However, this quantitative study should be preceded by a qualitative exploration of the definition and conceptualization of concepts such as ‘economic violence’ and ‘economic misbehavior’. Apparently researchers hold different opinions on this.

Although civil law provides sufficient options to claim for compensation in theory, in practice, there seem to be important disadvantages to the civil procedure that prevent the injured party to go to civil court (costs, duration, limited possibilities for execution). The criminal procedure does not have these disadvantages and could therefore provide a better solution for some victims. An interesting factor in this regard is that foreign legislators have allowed for the possibility of criminal prosecution and the fact that most of our respondents have a preference for abolishment of the exemption as well. The current Dutch approach is no longer self-evident. Therefore, the abolishment of the exemption from criminal prosecution warrants further study.

HOOFDSTUK 1.

INLEIDING

1.1. Inleiding

Gehuwden en geregistreerde partners kunnen in Nederland ongestraft vermogensdelicten tegen hun wederhelft. Dit terwijl vermogensdelicten voor de benadeelde partij ernstige gevolgen kunnen hebben¹. Hoewel misdrijven als diefstal, afpersing, verduistering, oplichting en vernieling wel degelijk strafbaar zijn gesteld, mag het Openbaar Ministerie plegers van vermogensdelicten binnen het huwelijk of het geregistreerd partnerschap niet vervolgen. Voor dit type misdrijven geldt namelijk een vervolgingsuitsluitingsgrond (artikel 316 lid 1 Sr). Artikel 900ties Sr verklaart deze bepaling ook van toepassing op geregistreerde partners. Zelfs het bedingen van huwelijkse voorwaarden neemt de straffeloosheid van vermogensdelicten binnen het huwelijk of het geregistreerd partnerschap niet weg.²

Blijkens de ontstaansgeschiedenis van artikel 316 Sr was de keuze voor een vervolgingsuitsluitingsgrond in dit type zaken bedoeld ter bescherming van 'familie of huisgezin'.³

Ze is gebaseerd op twee gronden:

1. Een materiële grond, gebaseerd op de bijzondere vermogensrechtelijke verhouding van de betrokken partijen. In geval van een gemeenschap van goederen is doorgaans sprake van mede-eigendom of gelijke zeggenschapsrechten. In die omstandigheden kan er moeilijk sprake zijn van diefstal. De dader is immers mede-eigenaar van het geld of goed en kan daar in principe vrij over beschikken.
2. Een morele grond, gebaseerd op de 'innige betrekking' tussen partijen. In overeenstemming met de toen gangbare kijk op het huwelijk werd het echtpaar gezien als een – door god verbonden – eenheid waar de staat zoveel mogelijk buiten diende te blijven.⁴

In de afgelopen decennia hebben zich echter belangrijke ontwikkelingen voorgedaan die de geldigheid van beide gronden aantasten. Zo trouwt tegenwoordig één op de vijf echtparen onder huwelijkse voorwaarden of in beperkte gemeenschap van goederen.⁵

¹ A.E. Adams, C.M. Sullivan, D. Bybee & M.R. Greeson, 'Development of the Scale of Economic Abuse', *Violence Against Women* (14) 2008-5, p. 563-588.

² Rb. Amsterdam 14 juli 1980, NJ 1981, 22.

³ Zie H.J. Smidt, *Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht: volledige verzameling van regeeringsontwerpen, gewisselde stukken, gevoerde beraadslagingen, enz. bijeengebracht en gerangschikt (derde deel)*, Haarlem: Tjeenk Willink, 1892, p. 490 (MvT).

⁴ Zie Smidt (1892), p. 494 (Beraadslagingen Tweede Kamer van 4 november 1880, opmerkingen van Minister Modderman).

⁵ F.W.J.M. Schols & F.M.H. Hoens, 'CNR-Huwelijksvoorwaardenonderzoek. Deel 1: algemeen en koude voorwaarden', *WPNR* 2012, 6956, tabel 3.

Dit fenomeen zal de komende jaren waarschijnlijk alleen maar toenemen als gevolg van een wet van 24 april 2017 die de beperkte gemeenschap als standaard heeft geïntroduceerd.⁶ In deze gevallen geldt dus niet langer dat er automatisch sprake is van mede-eigendom. Voorts is het idee van het huwelijk als onbrekbare of enige eenheid tegenwoordig achterhaald. Echtscheidingen zijn aan de orde van de dag en bovendien zijn andere, moderne relatievormen sterk in opkomst. Velen leven enkel als ‘man en vrouw’, zonder de relatie te bestendigen door middel van een huwelijk. Dit alles doet de vraag rijzen of artikel 316 Sr niet moet worden herzien.

Deze vraag wordt des te prangender nu ook de Raad van Europa economisch geweld aan de kaak heeft gesteld in het Verdrag inzake het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld (2013). Naast fysiek, seksueel en psychologisch geweld vormt economisch geweld de vierde ‘pijler’ of dimensie van huiselijk geweld.⁷ Hoewel het Verdrag de ondertekende staten niet expliciet verplicht vermogensdelicten tussen (ex)partners strafbaar te stellen, heeft het nationale politici wel aan het denken gezet. Zo diende voormalig Tweede Kamerlid Berndsens-Jansen bijvoorbeeld een motie in die ertoe strekt de mogelijkheden te onderzoeken om vervolging van vermogensdelicten binnen het huwelijk mogelijk te maken.⁸ In reactie op deze motie heeft de toenmalig minister van Veiligheid en Justitie een onderzoek aangekondigd om inzicht te verkrijgen in de problematiek en de impact die het eventuele opheffen van de vervolgingsuitsluitingsgrond voor de politie en het OM zullen hebben.⁹ De huidige studie beoogt de aard en omvang van de problematiek onder gehuwden en geregistreerde partners in kaart te brengen. Het onderzoek gaat tevens in op civielrechtelijke mogelijkheden om vermogensdelicten binnen het huwelijk aan te pakken. Het beschrijft bovendien hoe verschillende professionals denken over de vervolgingsuitsluitingsgrond.

De opbouw van dit hoofdstuk is als volgt. In paragraaf 1.2 worden eerst de driebeslissende concepten ‘economisch geweld’, ‘economisch wangedrag’ en ‘vermogensdelicten’ gedefinieerd. Vervolgens wordt in paragraaf 1.3 artikel 316 Sr beschreven en worden de verschillende vermogensdelicten die zijn uitgesloten van vervolging kort toegelicht. Deze paragraaf wordt gevolgd door een beschrijving van recente nationale en internationale ontwikkelingen die nopen tot nadere beschouwing van de vervolgingsuitsluitingsgrond (paragraaf 1.4). In paragraaf 1.5 bespreken we de probleemstelling en de daaruit voortvloeiende onderzoeksvragen en in paragraaf 1.6 leggen we uit welke methoden van onderzoek zijn gebruikt. Het hoofdstuk besluit met een leeswijzer en een verklaring van de in het rapport gebruikte terminologie (paragraaf 1.7).

1.2. Afbakening centrale concepten

⁶ Wet van 24 april 2017 tot wijziging van Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek en de Faillissementswet teneinde de omvang van de wettelijke gemeenschap van goederen te beperken, *Stb.* 2017, 177. Zie ook het Voorstel van wet van de leden Swinkels, Recourt en Van Oosten tot wijziging van Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek en de Faillissementswet teneinde de omvang van de wettelijke gemeenschap van goederen te beperken (*Kamerstukken II* 2013/14, 33 987, nr. 2).

⁷ Ook de Verenigde Naties hebben economisch geweld opgenomen in hun definitie van huiselijk geweld (zie UNGA Res 58/147 (19 February 2001) on the elimination of domestic violence against women).

⁸ Zie de Gewijzigde Motie Berndsens-Jansen ter vervanging van die gedrukt onder nr. 13 over Goedkeuring van het op 11 mei 2011 te Istanboel tot stand gekomen Verdrag van de Raad van Europa inzake het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld (*Trb.* 2012, 233) (*Kamerstukken II* 2014/15, 34 038 (R 039), nr. 16).

⁹ *Kamerstukken II*, vergaderjaar 2015–2016, 28 345, nr. 153.

In dit rapport staan drie concepten centraal: economisch geweld, economisch wangedrag en vermogensdelicten.¹⁰ Deze drie concepten houden weliswaar verband met elkaar, maar het zijn geen synoniemen. Vanwege hun centrale rol gaan we de drie concepten eerst definiëren en uitleggen hoe ze zich tot elkaar verhouden.

Vermogensdelicten worden door de Van Dale gedefinieerd als ‘delicten tegen iemands vermogen of bezit’. Kenmerkend voor vermogensdelicten is dat het hier strafbare feiten moet betreffen: De gedragingen moeten als zodanig in het Wetboek van Strafrecht zijn opgenomen. Een voorbeeld is de vrouw die ter voorbereiding van de ophanden zijnde echtscheiding alvast een ‘voorschotje’ neemt op de verdeling van de gemeenschap en zonder medeweten van haar echtgenoot de gezamenlijke bankrekening plundert. Deze gedraging zou kunnen worden gekwalificeerd als diefstal (artikel 310 Sr). Of een man die tijdens een verhitte discussie met zijn echtgenote het servies stuk gooit. Buiten het huwelijk zou deze man wegens vernieling (artikel 350 Sr) kunnen worden vervolgd. Voor de operationalisering van de verschillende vermogensdelicten sluiten we aan bij de definities zoals gehanteerd in het Wetboek van Strafrecht. Voor slachtoffers is ook de context waarbinnen het vermogensdelict zich afspeelt van belang. Het maakt nogal uit of je slachtoffer wordt van een eenmalig incident of wanneer er bij herhaling vermogensdelicten tegen je worden gepleegd. Ook de grootte van de financiële gevolgen van het delict zijn van belang: Betreft het hier “enkel” een beschadiging van een geliefd voorwerp of belandt het slachtoffer als gevolg van het delict in de schuldsanering?

Helemaal ernstig wordt het wanneer de relatie naast de vermogensdelicten gekenmerkt wordt door andere vormen van huiselijk geweld. Of wanneer de vermogensdelicten deel uitmaken van een min of meer doelgerichte campagne om het slachtoffer financieel afhankelijk van de dader te maken. . Indien sprake is van dit laatste scenario, dan vallen de gedragingen te kwalificeren als vormen van *economisch geweld*:

*‘(...) behaviors that control a woman’s [or man’s – SvdA] ability to acquire, use, and maintain economic resources, thus threatening her [or his] economic security and potential for self-sufficiency’.*¹¹

Economisch geweld is pas sinds kort onderwerp van studie, waardoor ook de definiëring en operationalisering van het concept nog in de kinderschoenen staat. Hoewel verschillende internationale rechtsinstrumenten en organisaties verwijzen naar economisch geweld geven ze geen van allen een definitie.¹² Er lijkt sprake te zijn van een paraplu begrip, waaronder verschillende gedragingen kunnen vallen. Deze gedragingen kunnen vermogensdelicten betreffen, of uitbuiting, maar ook niet als zodanig strafbaar gestelde (wan)gedragingen. Denk bijvoorbeeld aan het nemen van belangrijke financiële beslissingen zonder de partner daarin te kennen of eisen dat de partner verantwoording aflegt over alle door hem of haar gedane uitgaven.

Eén handeling kan in principe volstaan om iemand financieel afhankelijk te maken – bijvoor-

¹⁰ Economisch geweld wordt ook wel aangeduid met de termen ‘financieel geweld’ of ‘economisch misbruik’.

¹¹ E.A. Adams, C.M. Sullivan, D. Bybee & M.R. Greeson, ‘Development of the Scale of Economic Abuse’, *Violence Against Women* (14) 2008-5, 563-588.

¹² Ook de Verenigde Naties hebben economisch geweld opgenomen als vorm van huiselijk geweld. Zie bijvoorbeeld artikel 1e van de resolutie van de Algemene Vergadering UNGA Res 58/147 (19 februari 2001) on the elimination of domestic violence against women.

beeld iemand verbieden een baan te zoeken – maar het betreft doorgaans een samenstel of patroon van gedragingen die tezamen de financiële zelfredzaamheid van het slachtoffer ondermijnen. Om te kunnen spreken van economisch *geweld* zal voorts een vorm van opzet (*mens rea*) bij de dader aanwezig moeten zijn. Kortom, in het geval van economisch geweld, lijkt sprake te moeten zijn van meerdere (ernstige) handelingen met een bepaalde doelgerichtheid: het opzettelijk ondergraven van iemands financiële autonomie of zelfredzaamheid.

Ook in de *mens rea* tekent zich een verschil af tussen vermogensdelicten en economisch geweld. Bij vermogensdelicten is het opzet van de dader vaak niet primair gericht op de financiële ondermijning van de ander – al kan dat in het geval van een ‘vechtscheiding’ een leuke bijkomstigheid zijn – maar veeleer op de eigen bevoordeling of verrijking.

Een derde concept dat in dit rapport wordt gehanteerd, is het concept *economisch wangedrag*. In dit rapport sluiten we aan bij de gedragingen zoals beschreven in de *Scale of Economic Abuse* ter operationalisering van economisch wangedrag (meer informatie hierover in hoofdstuk 3). Deze schaal bevat naast enkele vermogensdelicten namelijk ook allerlei gedragingen die kunnen worden gekwalificeerd als vormen van economisch wangedrag. Dit zijn gedragingen die niet als zodanig strafbaar zijn gesteld, maar die wel als ‘onbehoorlijk’ of ‘onoorbaar’ kunnen worden gekwalificeerd en die de ander (ernstig) financieel nadeel kunnen berokkenen. Zodra we dit soort gedragingen aantreffen, werd erover gerapporteerd. Of de optelsom van de in de schaal genoemde wangedragingen en vermogensdelicten uiteindelijk leiden tot de conclusie dat er sprake is van *economisch geweld* – namelijk (een samenstel van) gedragingen die beogen iemands financiële autonomie te ondergraven – is niet altijd duidelijk. De *Scale of Economic Abuse* geeft hiervoor geen ijkpunt.

Vermogensdelicten en economisch wangedrag kunnen dus deel uitmaken van economisch geweld, maar vallen er niet volledig mee samen. Hoewel de huidige studie zich voornamelijk zal richten op de van vervolging uitgesloten vermogensdelicten, zijn we ook geïnteresseerd in een eerste verkenning van de aard en omvang van andere vormen van economisch wangedrag en economisch geweld.

1.3. Artikel 316 Sr en de van vervolging uitgesloten vermogensdelicten

Artikel 316 Sr luidt als volgt:

1. *Indien de dader van of medeplichtige aan een der in deze titel omschreven misdrijven de niet van tafel en bed of van goederen gescheiden echtgenoot is van hem tegen wie het misdrijf is gepleegd, is de strafvervolging tegen die dader of die medeplichtige uitgesloten.*
2. *Indien hij zijn van tafel en bed of van goederen gescheiden echtgenoot is of zijn bloed- of aanverwant, hetzij in de rechte linie, hetzij in de tweede graad van de zijlinie, heeft de vervolging, voor zover hem betreft, alleen plaats op een tegen hem gericht klacht van degene tegen wie het misdrijf is gepleegd.*
3. *Indien het vorige lid van toepassing is, neemt de termijn bedoeld in artikel 66 een aanvang op de dag nadat de identiteit van de verdachte aan de tot de klacht gerechtigde*

bekend werd.

De vervolgingsuitsluitingsgrond staat in het eerste lid van artikel 316 Sr: Personen kunnen niet strafrechtelijk worden vervolgd, indien zij bepaalde misdrijven plegen tegen hun echtgenoot. Op basis van artikel 900ties Sr geldt deze regel ook voor geregistreerde partners. De vervolgingsuitsluitingsgrond is van toepassing op de volgende *limitatieve* lijst van misdrijven:

- diefstal (artikel 310 Sr) diefstal onder verzwarende omstandigheden (artikel 311 Sr), diefstal met geweld of bedreiging (artikel 312 Sr),
- afpersing (artikel 317 Sr), afdreiging (artikel 318 Sr)
- verduistering (artikel 321 Sr), verduistering door voogd e.a. (artikel 323 Sr)
- oplichting (artikel 326 Sr)
vernieling of beschadiging (artikel 350 Sr), wissen, wijzigen, etcetera van computergegevens (artikel 350a Sr), veroorzaken ernstige schade aan geautomatiseerde gegevens (artikel 350b Sr), opzettelijk beschadigen van een geautomatiseerd werk (artikel 350c Sr), vernieling van gebouwen en (lucht)vaartuigen (artikel 352 Sr).¹³

Zijn dader en slachtoffer van elkaar gescheiden, dan is vervolging enkel toegestaan op klacht van degene tegen wie het misdrijf is gepleegd (art. 316 lid 2 Sr). Vanwege de bijzondere verhouding tussen slachtoffer en dader, gaat het privébelang van de betrokkenen boven het publiekrechtelijke belang van rechtshandhaving en mag het OM dus niet ambtshalve vervolgen.

Nu staat een slachtoffer van vermogensdelicten binnen het huwelijk uiteraard niet gelijk met lege handen. Hij of zij kan zich in bepaalde gevallen tot de civiele rechter wenden om de schade te verhalen. Toch is niet zeker of alle hierboven genoemde vermogensdelicten voor schadeverhaal via de civiele procedure in aanmerking komen. Welke civielrechtelijke mogelijkheden open staan voor slachtoffers van vermogensdelicten binnen het huwelijk is één van de onderzoeksvragen die de huidige studie beoogt te beantwoorden (zie § 1.5).

Bovendien kleven er belangrijke nadelen aan een civiele procedure. Zo loopt de eisende partij in een civiele procedure een financieel risico. Wanneer hij/zij in het ongelijk wordt gesteld of wanneer de burgerlijke rechter de partijen voor de eigen procedurekosten laat opdraaien (compensatie), dan kan dit al snel in de papieren lopen. Ook rust de executie van een civiel vonnis op de schouders van het slachtoffer. Bij een strafrechtelijke veroordeling tot schadevergoeding, daarentegen, ziet het CJIB toe op naleving van het vonnis (via de schadevergoedings-

¹³ Zie de artikelen 319 Sr, 324 Sr, 338 Sr en 353 Sr waarin artikel 316 Sr op verschillende titels van het Wetboek van Strafrecht van toepassing wordt verklaard. Overigens staan er nog meer vermogensdelicten genoemd in de betreffende titels. Behoudens enkele uitzonderingen zullen deze doorgaans niet relevant zijn voor het onderhavige onderzoek. Een misdrijf als verduistering van publieke middelen (artikel 323a Sr) kan bijvoorbeeld moeilijk de echtgenoot treffen. Voor de volledigheid worden de wetsartikelen hier wel opgesomd: stroperij (artikel 314 Sr), gekwalificeerde stroperij (artikel 315 Sr), verduistering in functie gepleegd (artikel 322 Sr), verduistering ter voorbereiding terroristisch misdrijf (artikel 322a Sr), verduistering van publieke middelen (artikel 323a Sr), flessentrekkerij (artikel 326a Sr), vervalsing van auteursnaam e.d. (artikel 326b Sr), oneigenlijk gebruik van telecommunicatie (artikel 326c Sr), oplichting van beroepsbeoefenaar (artikel 326d Sr), bedrog in verzekeringsovereenkomst (artikel 327 Sr), schade aan of diefstal van verzekerd goed, vaartuig of luchtvaartuig (artikel 328), oneerlijke mededinging (artikel 328bis Sr), aannemen van steekpenningen (artikel 328ter Sr), aannemen van steekpenningen en communicatie (artikel 328quater Sr), bedrog door verkoper (artikel 329 Sr), zwendel met cognossemmenten (artikel 329bis Sr), verkopen van vervalste voedingsmiddelen of geneesmiddelen (artikel 330 Sr), bedrog bij de bouwrij (artikel 331 Sr), bedrog met militaire leveranties (artikel 332 Sr), bedrieglijke grensverplaatsing enz. (artikel 333 Sr), leugenachtige berichtgeving (artikel 334 Sr), bedrog bij jaarstukken van vennootschappen (artikel 336 Sr), bedrog met handelsnaam, merk of model (artikel 337 Sr), beschadiging van zaken van openbaar nut (artikel 351 Sr), beschadiging van zaken van openbaar nut door schuld (artikel 351bis Sr).

maatregel). Uit onderzoek is gebleken dat toezicht op de executie van overheidswege resulteert in een veel hoger percentage uitgekeerde schadevergoedingen. Een laatste nadeel van de civiele procedure ten opzichte van het strafproces, is dat het slachtoffer in de civiele procedure de *directe opponent* van de gedaagde is: Hij of zij gaat een rechtstreekse confrontatie aan met de dader en de kans op ontmoetingen tussen beide partijen in de rechtszaal is groot. Zeker in relaties die worden gekenmerkt door andere vormen van huiselijk geweld kan dit voor slachtoffers een grote drempel vormen. In het strafproces staat de verdachte tegenover het OM en hoeft het slachtoffer vaak niet eens bij de zitting aanwezig te zijn.

1.4. Nationale en internationale ontwikkelingen

Dankzij recente nationale en internationale ontwikkelingen staat de vervolgingsuitsluitingsgrond in artikel 316 Sr momenteel ter discussie. In de inleiding werd reeds ingegaan op het feit dat steeds meer mensen op huwelijkse voorwaarden of in beperkte gemeenschap van goederen trouwen. Nu het initiatiefwetsvoorstel Berndsen c.s. is aangenomen, zal dit alleen maar vaker voorkomen. Deze wet introduceert namelijk de beperkte gemeenschap als standaard, ten koste van de algehele gemeenschap. Dit gegeven tast de materiële grond voor de vervolgingsuitsluiting aan.

De morele grond is onder druk komen te staan, omdat ook buiten het huwelijk mensen 'innig op elkaar betrokken' kunnen zijn. Moderne samenlevingsvormen, waarbij koppels als man en vrouw samen leven zonder met elkaar in het huwelijk te treden, winnen snel aan populariteit. De ongelijke behandeling van gehuwden en ongehuwden lijkt daardoor steeds willekeuriger.

Een laatste ontwikkeling die noopt tot heroverweging van artikel 316 Sr is het feit dat ook op internationaal niveau de roep om economisch geweld tussen partners aan te pakken luider wordt. Hoewel dit nog niet heeft geresulteerd in een expliciete verplichting om vermogens delicten tussen huwelijkspartners te criminaliseren of te vervolgen wordt economisch geweld al wel genoemd als vierde pijler van huiselijk geweld.¹⁴

1.5. Probleemstelling en onderzoeksvragen

Gezien de nadruk die er vanuit nationale en internationale politiek wordt gelegd op de aanpak van geweld binnen de huiselijke context is het opmerkelijk dat er zo weinig oog is voor de vierde dimensie van huiselijk geweld: economisch geweld. Terwijl fysiek, psychisch en seksueel geweld tussen partners veelvuldig is bestudeerd, zijn empirische studies naar economisch geweld in huiselijk geweldsituaties op twee handen te tellen. Alleen al om deze reden verdienen vermogensdelicten tussen huwelijkspartners – als vorm van economisch geweld – nader te worden bestudeerd.

¹⁴ Zo wordt huiselijk geweld in het Verdrag van de Raad van Europa inzake het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld gedefinieerd als: (...) alle vormen van fysiek, seksueel, psychologisch of economisch geweld dat plaatsvindt binnen het gezin of het huishouden of tussen voormalige of huidige echtgenoten of partners, ongeacht of de dader in dezelfde woning als het slachtoffer verblijft of heeft verbleven (art. 3b).

Bovendien kunnen vermogensdelicten binnen (gewelddadige) huwelijken grote consequenties hebben voor de getroffenen. In het ergste geval wordt de financiële zelfredzaamheid van de benadeelde partij ondermijnd en belandt hij/zij in de schuldsanering of kan hij/zij vanwege het gebrek aan eigenstandige financiële draagkracht de relatie niet beëindigen.

Toch is in het verleden besloten strafvervolgning voor vermogensdelicten binnen huwelijken uit te sluiten. Met een beroep op de bijzondere financiële verhoudingen tussen partijen (materiële grond) en hun innige relatie (morele grond) werd destijds artikel 316 Sr geïntroduceerd. In het licht van de recente veranderingen binnen het Nederlandse huwelijksvermogensrecht en de internationale roep om aanpak van economisch geweld binnen de huiselijke context dient een dergelijke vervolgingsuitsluitingsgrond mogelijk te worden herbezien.

Vóórdat men echter (eventueel) kan overgaan tot wijziging van artikel 316 Sr is het wenselijk eerst de aard en omvang van de problematiek in kaart te brengen en de mogelijke gevolgen die een dergelijke wijziging met zich mee zou brengen. Ook moet worden bezien wat het civiele recht voor de slachtoffers kan betekenen. Deze probleemstelling is verder uitgewerkt in de hierna genoemde onderzoeksvragen, verdeeld over drie categorieën:

- Vragen met betrekking tot de aard en omvang van de problematiek (§ 1.5.1.)
- Vragen met betrekking tot het recht (civiel- en strafrecht) (§ 1.5.2.)
- Vragen met betrekking tot het buitenland (§ 1.5.3.)

1.5.1. Vragen met betrekking tot aard en omvang

1. Wat is de aard van de problematiek?
 - a. Wat is de aard van de problematiek ten aanzien van het zich voordoen van de verschillende typen van vervolging uitgesloten delicten tussen gehuwden en geregistreerde partners (volgens professionals)? En van de overige vormen van economisch geweld?
 - b. Wat zegt jurisprudentieonderzoek naar artikel 316 Sr over de aard van de problematiek/situaties bij gescheiden partners en in hoeverre speelde deze al ten tijde van het huwelijk?
 - c. Wat zegt jurisprudentieonderzoek naar civiele zaken over de aard van de problematiek tussen gehuwden en geregistreerde partners?
2. Wat zijn de omstandigheden en de situaties waarin deze problematiek zich voordoet volgens de professionals?
3. Is er een globale inschatting te maken van de omvang van deze problematiek tussen gehuwde en geregistreerde partners?

In paragraaf 1.3 werd een limitatieve opsomming gegeven van alle delicten die binnen de werking van artikel 316 Sr vallen. De betreffende vermogensdelicten zullen de basis vormen voor de rest van het rapport, in die zin dat we ons vooral zullen concentreren op de strafgedragingen die van vervolging zijn uitgesloten. Overige vormen van economisch misbruik zullen slechts zijdelings aan de orde komen.

De *aard en omvang* van het probleem wordt ingeschat aan de hand van een literatuurstudie en

interviews met professionals. Voor wat betreft de aard van de vermogensdelicten (en overige economisch geweld) wordt ook jurisprudentie bestudeerd. Via het feitenrelaas proberen we te achterhalen welke vormen van economisch wangedrag in de rechtspraak voorkomen. Hierbij is niet alleen gekeken naar strafzaken, maar ook naar civiele zaken, omdat deze eveneens licht kunnen werpen op de problematiek. Ook in het Burgerlijk Wetboek staan bepalingen die partijen kunnen beschermen tegen financieel nadeel als gevolg van bedrog of bedreiging.¹⁵ Hoewel we bij dit soort zaken een slag om de arm moeten houden – uit het civiele vonnis kunnen we niet met 100% zekerheid opmaken of het ook daadwerkelijk een strafbaar feit betreft – helpt het ons wel een beeld te vormen van de manier waarop en omstandigheden waaronder huwelijkspartners elkaar opzettelijk financieel nadeel berokkenen.

1.5.2. Vragen met betrekking tot het recht

Vragen met betrekking tot het strafrecht

4. Wat vinden professionals van de vervolgingsuitsluitingsgrond?
5. Wat is de aangiftebereidheid van slachtoffers?
 - a. In hoeverre zouden slachtoffers daadwerkelijk een strafrechtelijk traject in willen gaan in relatie tot de reeds bestaande civielrechtelijke mogelijkheden?
6. Zien professionals een toegevoegde waarde in het strafrecht?
7. Hoe zouden zij een klachtrecht beoordelen ten opzichte van het doen van aangifte?
8. Wat is de kans op pesterijen in geval van conflictueuze scheidingen door onterecht aangifte te doen en wat zou daar tegen te doen zijn?
9. Wat zouden de consequenties zijn van de wijziging van het huwelijksvermogens recht als gevolg van de Wet van 24 april 2017 voor de omvang van de problematiek in strafrechtelijke zin?

Vragen met betrekking tot het civiele recht

10. Op welke civielrechtelijke regelingen zou een slachtoffer zich kunnen beroepen bij schending van een van deze typen delicten en in welke situaties?
11. Voor welke delicten die zijn uitgesloten biedt het civiele recht geen regelingen?
12. Hoe waarden de professionals een gang naar de civiele rechter?
 - a. Wat zien zij als voor-/nadelen ten opzichte van het strafrecht?
 - b. Bevorderen de professionals een gang naar de civiele rechter?

¹⁵ Zie bijvoorbeeld artikel 3:44 BW (vernietigbare rechtshandelingen op basis van bedreiging, bedrog of misbruik van omstandigheden), artikel 1:164 BW (schadevergoeding bij benadeling gemeenschap) en artikel 6:162 BW (onrechtmatige daad).

13. Wat zouden de consequenties zijn van de wijziging van het huwelijksvermogensrecht als gevolg van de Wet van 24 april 2017 voor de omvang van de problematiek in civielrechtelijke zin?

De juridische vragen worden alle beantwoord aan de hand van interviews met professionals. Welke professionals dat precies zijn, wordt toegelicht in paragraaf 1.6.3 hieronder.

Voor wat betreft de vragen over het gewijzigde huwelijksvermogensrecht (onderzoeksvragen 9 en 13) nog het volgende. Onze hypothese is dat de wijziging de legitimiteit van afschaffing van de vervolgingsuitsluitingsgrond doet toenemen. In dat geval zal het aantal huwelijken waarin bepaalde goederen of financiën van de gemeenschap zijn uitgesloten namelijk toenemen. Waar je bij volledige gemeenschap nog kunt betogen dat diefstal niet mogelijk is – je kunt immers zaken waarvan je mede-eigenaar bent niet stelen – daar wordt dat bij goederen die buiten de gemeenschap vallen lastiger. Met andere woorden, het materiële bezwaar tegen strafvervolging kalft steeds verder af.

Echter, met de inwerkingtreding van de Wet van 24 april 2017 nemen mogelijk ook de financiële risico's voor de benadeelde echtgenoot af. Ten eerste omdat (voorhuwelijks) privéschulden en schenkingen, erfenissen en dergelijke vanaf dat moment buiten de gemeenschap vallen. Dit betekent bijvoorbeeld dat een echtgenoot die liegt over voorhuwelijks privéschulden, niet langer zijn of haar nieuwe echtgenoot benadeelt. Ten tweede worden privégoederen van de echtgenoot – niet zijnde de schuldenaar – beter beschermd tegen verhaal door privéschuldeisers van de andere echtgenoot. Het nieuwe derde lid van artikel 1:96 BW voorkomt namelijk dat het aandeel van de ene echtgenoot in de gemeenschapsgoederen ten prooi valt aan de schuldeisers van de andere echtgenoot.¹⁶ Ten derde heeft de Wet gunstige gevolgen voor de ene echtgenoot in geval de gemeenschapsgoederen bij ontbinding van de gemeenschap ontoereikend zijn om de gemeenschapsschulden te betalen (negatief saldo). De schuld die onder de streep resteert, wordt bij de echtgenoot gelegd *die de schuld ten koste van de gemeenschap is aangegaan* (artikel 1:96 lid 7 BW). De andere echtgenoot blijft dus gevrijwaard van schulden.¹⁷ Omdat de gevolgen van financieel wangedrag voor de slachtoffers minder ingrijpend zullen zijn, vermindert dit mogelijk hun behoefte aan strafvervolging.

Aan de ene kant verhoogt het gewijzigde huwelijksvermogensrecht dus de legitimiteit van strafvervolging (de rol van het materiële bezwaar wordt kleiner), aan de andere kant verkleint het wellicht de behoefte aan strafvervolging vanuit de slachtoffers. Beide hypothesen worden getoetst aan de mening van de professionals.

1.5.3. Vragen met betrekking tot het buitenlandse strafrecht

14. Bestaat er in de ons omringende landen ook een strafuitsluitingsgrond voor gehuwden?

¹⁶ Voortaan mogen privéschuldeisers enkel maar tot de helft van de gemeenschapsgoederen verhaal uitoefenen. De andere helft van de executieopbrengst komt ten bate van het privévermogen van de andere echtgenoot (de niet-schuldenaar).

¹⁷ Dankzij de nieuwe wet worden de financiële (verhaals)risico's voor de andere echtgenoot dus verminderd. Aan de andere kant neemt diens bescherming juist weer iets af door het vervallen van artikel 61 lid 5 Faillissementswet, dat de benadeelde partij bescherming bood wanneer de schuldenaar privégoederen had vervoerd (recht op terugnemning van de koop prijs).

- a. Zo ja, gaat het daarbij om dezelfde delicten?
- b. Zo ja, welke redenen worden in het buitenland aangehaald om de strafuitsluitingsgrond te rechtvaardigen?
- c. Zo nee, heeft in het verleden wel een strafuitsluitingsgrond bestaan en waarom is ze afgeschaft?
- d. Zo nee, hoe is de strafbaarstelling en strafvervolging van vermogensdelicten in het buitenland vormgegeven?

Via vraag 14) proberen we zicht te krijgen op de manier waarop buitenlandse wetgevers met vermogensdelicten binnen het huwelijk omgaan. Argumenten die in het buitenland worden gebruikt vóór of tegen strafuitsluiting zijn mogelijk ook relevant voor de Nederlandse situatie.

Een *quickscan* van de wetgeving in de ons omringende landen leert dat ook in het buitenland bijzondere regels gelden voor vermogensdelicten binnen het huwelijk. Zo luidt artikel 462 van de Belgische Strafwet:

Diefstallen gepleegd door een gehuwde ten nadele van zijn echtgenoot, door een weduwnaar of een weduwe wat zaken betreft die aan de overleden echtgenoot hebben toebehoord, door afstammelingen ten nadele van hun afstammelingen, of door aanverwanten in dezelfde graden, geven alleen aanleiding tot burgerrechtelijke vergoeding.

Het eerste lid is niet van toepassing wanneer deze diefstallen zijn gepleegd ten nadele van een persoon die kwetsbaar is ten gevolge van zijn leeftijd, zwangerschap, een ziekte dan wel een lichamelijk of geestelijk gebrek of onvolwaardigheid.

Ieder ander persoon die aan deze diefstallen deelneemt of die de gestolen voorwerpen of een gedeelte ervan heeft, wordt gestraft alsof het eerste lid niet bestond.

Artikel 462 wordt gezien als een verschoningsgrond die – net als in Nederland – de ontvanke-lijkheid van het OM in de strafvervolging aantast. Het artikel is niet alleen van toepassing op diefstal binnen het huwelijk, maar is ook van toepassing op ‘misbruik van vertrouwen’ (artikel 491 jo 492 Strafwet), oplichting (artikel 496 jo 504 Strafwet) en bedrog (artikelen 498 en 499 jo 504 Strafwet).¹⁸ Ook in België staat deze constructie ter discussie.¹⁹

In Duitsland komen vermogensdelicten binnen het huwelijk weliswaar voor strafvervolging in aanmerking, maar zijn het allemaal relatieve klachtdelicten²⁰, terwijl de Oostenrijkse wetgever het wettelijk strafmaximum in dit type zaken heeft verlaagd.²¹ Ongeacht de waarde van het gestolen, beschadigde of verduisterde goed, hangt de echtgeno(o)t(e) een maximale gevangenisstraf van slechts zes maanden boven het hoofd. Bovendien mag in dit soort zaken niet het

¹⁸ De verschoningsgrond wordt ook in verband gebracht met afpersing, heling, vernieling van documenten en informatiebedrog (zie B. Ketels & W. de Bondt, annotatie bij Grondwettelijk Hof nr. 116/2007 van 19 september 2007 waarin de vraag centraal stond of de grond ook niet van toepassing diende te zijn op ongehuwd samenwonenden (<https://biblio.ugent.be/publication/389921/file/6798887.pdf>)).

¹⁹ Ketels & De Bondt (2007) pleiten bijvoorbeeld voor afschaffing van de verschoningsgrond.

²⁰ Het betreft hier de zogenaamde Haus- und Familiendiebstahl (247 Strafgesetzbuch) (§ 247 StGB Haus- und Familiendiebstahl) Ist durch einen Diebstahl oder eine Unterschlagung ein Angehöriger, der Vormund oder der Betreuer verletzt oder lebt der Verletzte mit dem Täter in häuslicher Gemeinschaft, so wird die Tat nur auf Antrag verfolgt.

²¹ Met andere woorden, het is een geprivilegieerd delict.

Openbaar Ministerie vervolgen, maar is het slachtoffer zelf verantwoordelijk voor de strafvervolging (*Privatanklage*).²²

In Engeland, ten slotte, gold onder *common law* rechtspraak nog een uitzondering voor gehuwden. Tegenwoordig gelden voor hen echter dezelfde regels als voor ieder ander.²³

Uit de *quickscan* blijkt dat een rechtsvergelijking interessante resultaten oplevert. Blijkbaar hebben ook buitenlandse wetgevers met het fenomeen geworsteld en de gekozen oplossingen zijn zeer divers.

1.6. Methoden van onderzoek

In dit onderzoek is gebruik gemaakt van vier onderzoeksmethoden:

1. een literatuurstudie naar de aard en omvang van het fenomeen (§§1.6.1)
2. een analyse van straf- en civiele zaken via www.rechtspraak.nl (§ 1.6.2)
3. interviews met professionals (§ 1.6.3)
4. een survey-onderzoek onder buitenlandse strafrechtjuristen (§ 1.6.4)

1.6.1. Literatuurstudie

De aard en omvang van vermogensdelicten binnen het huwelijk of andere intieme relatievormen zijn nog niet vaak empirisch bestudeerd. Hetzelfde geldt voor economisch geweld of economisch wangedrag in deze context. De meeste prevalentiestudies richten zich op de drie andere vormen van huiselijk geweld: seksueel geweld, fysiek geweld of psychisch geweld. Middels een literatuurstudie zijn een aantal studies in kaart gebracht die de aard en omvang van vermogensdelicten of andere vormen van economisch wangedrag binnen intieme relaties hebben gekwantificeerd. De literatuurstudie biedt daarmee een eerste verkenning van de onderzoeksvragen 1a) en 3).

1.6.2. Analyse zaken via www.rechtspraak.nl

1.6.2.1. Analyse strafzaken

Ter beantwoording van onderzoeksvraag 1b) werden gepubliceerde uitspraken geanalyseerd. Een analyse van de jurisprudentie geeft meer zicht op de aard van de problematiek bij gehuwde en gescheiden partners en in hoeverre de problemen al speelden ten tijde van het huwelijk. Via de database www.rechtspraak.nl werden zowel de zaken waarin artikel 316 *lid 2 Sr* centraal stond bestudeerd, als de zaken waarin artikel 316 *lid 1 Sr* werd behandeld. Hoewel het OM in deze laatste categorie zaken niet-ontvankelijk zal zijn, kan het feitenrelaas ons misschien wel meer vertellen over het vermogensdelict dat aan de vervolging ten grondslag lag.

1.6.2.2. Analyse civiele zaken

²² Voor meer informatie over het Oostenrijkse systeem, zie <http://www.partnerschaftsgesetz.at/rechtliches/rechte-pflichten/zu-dritten/strafrecht>.

²³ Zie artikel 30 van de Theft Act 1968.

Naast de strafzaken zijn ook civiele zaken tussen gehuwden en geregistreerde partners bestudeerd (onderzoeksvraag 1c). In deze zaken zijn namelijk eveneens voorbeelden te vinden van financiële misdragingen tussen echtgenoten, hetgeen licht kan werpen op de aard en context van het probleem.

Op www.rechtspraak.nl zijn enkele voorbeelden te vinden van zaken waarin (ex)echtgenoten elkaar voor de burgerlijke rechter daagden vanwege financieel wangedrag ten tijde van het huwelijk. Een voorbeeld is ECLI:NL:HR:AR2383 waarin een man de verdeling van de ontbonden huwelijksgemeenschap vordert, onder andere vanwege waardevermindering van de gezamenlijke woning door vernielingen van de vrouw. In ECLI:NL:GHARL:2015:2134 had de echtgenoot enkele dierbare spullen van zijn vrouw langs de kant van de weg gezet. De spullen waren binnen vier uur verdwenen. Het Hof Arnhem-Leeuwarden veroordeelde de man op basis van onrechtmatige daad (artikel 6:162 BW) tot betaling van een bedrag van € 7.399,25.²⁴

Overigens moeten deze zaken wel met enige terughoudendheid worden geïnterpreteerd. Hoewel de civiele jurisprudentie licht kan werpen op de aard van de financiële *misdragingen* van gehuwden, zal niet altijd zeker zijn of ook daadwerkelijk sprake is van een vermogensdelict in strafrechtelijke zin. Op basis van het feitenrelaas kunnen we enkel inschatten onder welke strafbepaling de gedragingen *mogelijk* kunnen vallen.

1.6.3. Interviews met professionals

Niet alle onderzoeksvragen kunnen worden onderzocht aan de hand van een jurisprudentie-onderzoek. De kern van het onderzoek bestaat dan ook uit het afnemen van interviews met professionals die beroepsmatig met deze problematiek te maken hebben en/of verstand hebben van relevante rechtsgebieden. Er zijn in totaal 39 professionals geïnterviewd met behulp van een vooraf opgesteld interviewprotocol.

Dit protocol week per beroepsgroep enigszins af, afhankelijk van de expertise van de betreffende professional.²⁵ Tijdens de interviews kwamen de vragen 1a) en 2) t/m 13) aan bod.

De verdeling van de interviews over de verschillende groepen professionals is als volgt:

- Drie hoogleraren privaatrecht (familie-/huwelijksvermogensrecht). In deze interviews stonden de civiele alternatieven voor strafvervolging centraal, net als het initiatiefwetsvoorstel van Bernds en c.s.²⁶ De hoogleraren mochten zich – indien daar tijd voor was – echter ook uitlaten over de strafrechtelijke vervolgingsuitsluitingsgrond.
- Drie hoogleraren / universitair hoofddocenten (materieel) strafrecht. Voor een evenwichtige analyse van de problematiek en de juiste balans tussen privaatrecht was het waardevol om ook de mening van ervaren strafrechtjuristen te bevragen. Tijdens de interviews met de strafrechtacademici werd met name gesproken over de gevolgen en de voor- en nadelen van een eventuele afschaffing van de vervolgingsuitsluitingsgrond.
- Zeven echtscheidingsadvocaten/mediators. Voor inzicht in de praktijk werden verschillen-

²⁴ Andere interessante zaken zijn bijvoorbeeld: ECLI:NL:GHARL:2014:6506; ECLI:NL:PHR:2007:AZ1488; ECLI:NL:RBAMS:2013:4122; ECLI:NL:GHARN:2010:BN9598.

²⁵ Zo lag de nadruk tijdens de interviews met professoren minder op de praktijkervaringen, maar meer op de wettelijke / normatieve vragen.

²⁶ Ten tijde van de interviews was het wetsvoorstel nog niet door de Eerste Kamer aangenomen

- de echtscheidingsadvocaten en gespecialiseerde mediators benaderd met het verzoek mee te werken aan een interview. Uiteindelijk stemden zeven advocaten/mediators hierin toe.
- Dertien medewerkers Veilig Thuis. Eveneens van groot belang vanwege hun praktijkervaring waren de medewerkers van Veilig Thuis. Vanwege hun specialisatie op het gebied van huiselijk geweld en hun dagelijkse omgang met zowel daders als slachtoffers konden zij een belangrijke bijdrage leveren aan het onderzoek. In het kader van het onderzoek werden alle 25 Veilig Thuis locaties benaderd voor medewerking aan een interview (één medewerker per locatie). Op deze manier werd ook de geografische spreiding van de interviews geborgd. Met in totaal dertien respondenten vanuit verschillende locaties van Veilig Thuis, zijn ongeveer de helft van de locaties vertegenwoordigd in het onderzoek.
 - Dertien 'overige' personen. De laatste groep respondenten valt vanwege hun verschillende achtergrond te classificeren als de groep 'overigen'. Vanwege hun kennis op het gebied van partnergeweld en financiële partnerproblematiek, zijn de volgende beroepsgroepen eveneens geïnterviewd: hulpofficieren van justitie (n=4), medewerkers van de vrouwenopvang (n= 5) en bewindvoerders (n=4).

De 39 interviews bleken voldoende om (vrijwel) alle relevante meningen inzake de aard en omvang van het probleem en inzake de civiel- en strafrechtelijke (on)mogelijkheden om het probleem tegen te gaan te inventariseren (verzadiging). Vrijwel alle interviews werden telefonisch afgenomen. Indien de respondent daar expliciet de voorkeur aan gaf konden interviews ook *face-to-face* plaatsvinden, maar hier werd slechts een enkele keer gebruik van gemaakt.

1.6.4. Survey buitenlandse strafrechtjuristen

Onderzoeksvraag 14) beoogt in kaart te brengen hoe de ons omringende landen met dit type zaken omgaan. Bestaan er in buitenlandse jurisdicties ook strafuitsluitingsgronden voor gehuwden? En zo ja, betreft het hier dezelfde delicten? Of hebben zij alternatieve oplossingen gevonden?

Uit een verkennende inventarisatie bleek al dat Oostenrijk, Duitsland, Engeland en België er een andere aanpak op nahouden (zie § 1.6.3). Deze studie werd uitgebreid naar alle EU lidstaten, omdat EU-breed rechtsvergelijkend onderzoek naar de mogelijkheden van strafvervolgning van vermogensdelicten binnen het huwelijk op dit moment ontbreekt.

Onderzoeksvraag 14) werd beantwoord aan de hand van een online verkenning van buitenlandse wetgeving (quickscan) in combinatie met een korte schriftelijke survey onder strafrechtjuristen uit alle EU lidstaten. In deze survey vroegen we de respondenten te beschrijven of en hoe vermogensdelicten tussen gehuwden in hun land strafrechtelijk worden aangepakt, welke delicten het hier betreft en welke beweegredenen de wetgever heeft gehad voor de gemaakte keuze.

1.7. Leeswijzer en terminologie

Hier nog een kort woord ten aanzien van de gebruikte terminologie. Vanwege de leesbaarheid zullen we in het rapport enkel over 'gehuwden' of 'het huwelijk' spreken. Waar wij in

het vervolg deze termen gebruiken, moet daar tegelijkertijd ‘geregistreerde partners’ dan wel ‘geregistreerd partnerschap’ onder worden begrepen. Ook de term ‘gemeenschap’ duidt tegelijkertijd op een huwelijksgemeenschap en de partnerschapsgemeenschap, tenzij nadrukkelijk anders bepaald.

We hebben voorts gekozen voor een sekse-specifieke terminologie, wederom met het oog op de leesbaarheid. Zoals gebruikelijk in de meeste studies naar huiselijk geweld of intiem partnergeweld worden slachtoffers doorgaans aangeduid met ‘zij’, terwijl naar de dader wordt verwezen als een ‘hij’. Dit wil absoluut niet zeggen dat vermogensdelicten en economisch misbruik niet door vrouwen (tegen mannen) kan worden gepleegd.

Het rapport is als volgt opgebouwd. In hoofdstuk 2 worden de resultaten van de literatuurstudie weergegeven, gevolgd door een overzicht van enkele civiel- en strafrechtelijke rechtszaken waar vermogensdelicten (en andere vormen van economisch geweld) binnen het huwelijk aan ten grondslag lagen in hoofdstuk 3. Door te zien welke typen vermogensdelicten in de jurisprudentie zijn behandeld, krijgen we meer zicht op de aard van het probleem. In hoofdstuk 4 wordt ingegaan op de aard en omvang van het probleem op basis van de interviews met de professionals. Zij hebben ook een inschatting gemaakt van de aangiftebereidheid van slachtoffers en de kans op valse aangiften. In hoofdstuk 5 volgt een behandeling van civielrechtelijke bepalingen die kunnen worden toegepast in geval van een vermogensdelict binnen het huwelijk. Deze opsomming is met behulp van de interviews van de hoogleraren privaatrecht tot stand gekomen. In hoofdstuk 6 worden de resultaten van de interviews met de hoogleraren strafrecht weergegeven – hoe denken zij over de vervolgingsuitsluitingsgrond – en in hoofdstuk 7 wordt besproken hoe buitenlandse wetgevers de strafvervolging van dit type delicten hebben vormgegeven. In hoofdstuk 8, ten slotte, volgt een overzicht van de belangrijkste conclusies en worden enkele discussiepunten aangekaart.

HOOFDSTUK 2

AARD EN OMVANG: LITERATUURREVIEW

2.1. Inleiding

De maatschappelijke relevantie van de huidige studie is groot. Althans in potentie. Vanwege het relatief kleine aantal empirische studies naar de aard, omvang en gevolgen van economische geweld en vermogensdelicten binnen het huwelijk, weten we namelijk niet precies wat er aan de hand is. Aan de hand van een literatuurstudie proberen we antwoord te vinden op de volgende vragen:

1. Wat is de aard van de problematiek?
 - a. Wat is de aard van de problematiek ten aanzien van het zich voordoen van verschillende typen van vervolging uitgesloten delicten tussen gehuwden en geregistreerde partners? En van de overige vormen van economisch geweld?
2. Is er een globale inschatting te maken van de omvang van deze problematiek tussen gehuwde en geregistreerde partners?

Grootschalige slachtofferonderzoeken naar huiselijk geweld concentreren zich vooral op fysiek, psychisch en seksueel misbruik, terwijl economisch geweld goeddeels wordt genegeerd. Als er al vragen over vermogensdelicten, economisch wangedrag of economisch geweld in huiselijke context worden gesteld, dan betreft het vaak maar één à twee vragen. De studies bieden doorgaans geen zicht op het gehele spectrum aan economische misdragingen.

Een van de oorzaken hiervoor is dat economisch geweld vaak wordt gezien als sub-vorm van psychisch geweld. Als in een studie al vragen worden gesteld over economisch geweld, dan worden de resultaten dikwijls geaggregeerd weergegeven onder de noemer 'psychisch' of 'niet-fysiek geweld' of als vorm van *coercive control*.²⁷

Het (empirisch) onderzoek naar dit fenomeen staat overduidelijk nog in de kinderschoenen.²⁸ Een online literatuurstudie leverde slechts enkele kwantitatieve studies op waarin vormen van economisch wangedrag of geweld kwantitatief werden bestudeerd.²⁹ Hieronder worden kort de resultaten van de gevonden studies besproken. Een prevalentiestudie die zich specifiek richt op *vermogensdelicten binnen het huwelijk* zijn we niet tegen gekomen.

²⁷ Zie bijvoorbeeld de door Sharp-Jeff besproken Crime Survey for England and Wales (N. Sharp-Jeff's, *A review of research and policy on financial abuse within intimate partner relationships*, London: London Metropolitan University and Child and Woman Abuse Studies Unit (CWASU), 2015).

²⁸ Zie ook S. van der Aa, 'What's yours is mine until death do us part?' Over de vervolgingsuitsluiting bij vermogensdelicten binnen het huwelijk', *Delikt en Delinkwent*, 43(10), 2013, 760-770.

²⁹ Er zijn ook enkele kwalitatieve studies waarin economisch geweld is onderzocht (bijvoorbeeld J.A.N. Bostock, M. Plump-ton & R. Pratt, 'Domestic violence against women: Understanding social processes and women's experiences', *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 19(2) 2009, 95-110). Dergelijke kwalitatieve studies zijn hier buiten beschouwing gelaten.

2.2. Methodologie

Om onderzoeksvragen 1a) en 3) te kunnen beantwoorden dient eerst de huidige stand van zaken met betrekking tot empirisch onderzoek op dit gebied in kaart te worden gebracht. Dit is gebeurd aan de hand van een literatuurreview. Ten tijde van het artikel van Van der Aa was er nog maar weinig empirisch onderzoek verricht naar economisch wangedrag of economisch geweld, laat staan naar vermogensdelicten tussen gehuwden.³⁰ Inmiddels zijn we echter weer drie jaar verder. In de tussentijd zijn er nieuwe studies verschenen die licht kunnen werpen op de aard en omvang van het probleem. Op basis van een online literatuurreview (via Google-Scholar, WorldCat en 'snowballing') hebben we deze studies verzameld, geïnventariseerd en geanalyseerd.

We hebben gekozen voor een uitgebreide review in plaats van een systematische review, omdat een eerste online verkenning van de relevante literatuur dusdanig weinig treffers opleverde, dat een systematische literatuurreview ongeschikt werd geacht. Zo kunnen via een systematische review bijvoorbeeld lastiger 'grijze' bronnen, zoals beleidsdocumenten en dergelijke, worden meegenomen.

Nog een laatste opmerking over de terminologie in dit hoofdstuk: In de weergave van de resultaten gebruiken we de terminologie, zoals weergegeven in de artikelen zelf. Zo kan het gebeuren dat al wordt gesproken van 'economisch geweld' of 'economisch misbruik', terwijl dit slechts aan de hand van drie items is gemeten. Om het verschil tussen de definitie van economisch geweld zoals gehanteerd in het onderhavige rapport en de definitie zoals gebruikt in de gevonden artikelen te benadrukken, zal economisch geweld tussen aanhalingstekens worden gezet ("...") of er wordt gesproken van "economisch wangedrag/geweld". Door te specificeren welke gedragingen precies zijn gemeten, kan de lezer zelf een oordeel vormen of het gedrag eerder onder de noemer 'vermogensdelict', 'economisch wangedrag' of 'economisch geweld' valt.

2.3. Vermogensdelicten en economisch wangedrag/geweld in enkele items

De meeste onderzoeken hebben vermogensdelicten, economisch wangedrag en economisch geweld zijdelings bestudeerd, aan de hand van enkele items in een vragenlijst. Een voorbeeld hiervan is een onderzoek naar de aard en omvang van huiselijk geweld in Nederland.³¹ Dit onderzoek bracht aan het licht dat ook Nederlandse slachtoffers regelmatig te maken krijgen met vermogensrechtelijke delicten. Zo meldde 21% van de 6427 respondenten dat iemand in de huiselijke kring weleens opzettelijk spullen van hen had vernield. Omdat de antwoorden in dit onderzoek niet werden uitgesplitst naar soort dader – ook ouders of huisvrienden kunnen zich schuldig maken aan huiselijk geweld – bleef echter onduidelijk bleef in welke mate huwelijkspartners verantwoordelijk waren voor de vernielingen.

³⁰ Van der Aa (2013).

³¹ T. van Dijk, M. van Veen & E. Cox, *Slachtoffers van huiselijk geweld. Aard, omvang, omstandigheden en hulpzoekgedrag*, Den Haag: WODC, Ministerie van Justitie 2010.

Nog hogere percentages werden gemeld in een Amerikaanse studie onder 485 vrouwelijke slachtoffers van huiselijk geweld. Hierin stonden zowel de vermogensdelicten vernieling en diefstal als twee andere vormen van economisch wangedrag/geweld centraal. In deze studie rapporteerde 71% van de respondenten dat hun partner huisraad had vernield; gaf 43% aan dat hij al het geld controleerde; zei 40% dat hij verhinderde dat zij een baan kreeg of behield; en meldde 38% dat hij haar geld had gestolen.³² Als één van de redenen waarom sommige vrouwen toch weer terugkeerden naar hun gewelddadige partner noemde 45,9% dat gebrek aan geld hierin een rol speelde.

Een tweede Amerikaanse studie naar geweld in partnerrelaties had eveneens enkele vragen met betrekking tot een vermogensdelict opgenomen.³³ In deze studie werden 7443 vrouwen gevraagd of hun partner het afgelopen jaar: een voorwerp had gegooid, vernield of gebroken (58% tot 76%); iets had vernield dat hen toebehoorde (53% tot 76%); gedreigd had dierbare spullen van hen te vernielen of beschadigen (41% tot 74%); of gedreigd had eigendom te vernielen (28% tot 76%).³⁴

In een derde Amerikaanse studie werden 8000 mannen en 8000 vrouwen gevraagd naar hun ervaring met partnergeweld.³⁵ Economisch wangedrag/geweld werd weliswaar meegenomen, maar werd enkel gemeten aan de hand van één item: of de huidige partner belemmerde dat de respondent over (informatie betreffende) het gezinsinkomen beschikte, zelfs indien de respondent daar om vroeg.³⁶ Van de respondenten met een relatie ten tijde van het onderzoek had 15,6% dit ten minste één keer meegemaakt. In deze studie werd tevens een verband gevonden tussen economisch wangedrag/geweld en andere vormen van partnergeweld: Het risico op fysiek geweld was 4,68 keer groter voor respondenten wier partner hen niet vrij over het gezinsinkomen lieten beschikken, dan voor respondenten die geen economisch wangedrag/geweld hadden ervaren.

In een nationale studie naar partnergeweld onder 1334 random geselecteerde vrouwen uit Palestina gaf 40% van de ondervraagde vrouwen aan dat hun man hen één (10%) of tenminste twee keer (30%) had verhinderd het gezamenlijk vermogen naar goedgevoel te gebruiken.³⁷ 19% van de ondervraagden meldde bovendien dat hun man probeerde controle uit te oefenen over hun gedrag door middel van het gezinsinkomen of andere geldbronnen. In totaal had 44% van de Palestijnse vrouwen tenminste één keer “economisch geweld” door hun man ervaren gedurende de 12 maanden voorafgaand aan de studie.

Hoewel het in kaart brengen van economisch geweld niet het primaire studiedoel was, bracht een Chinees onderzoek onder 600 vrouwen eveneens enkele relevante gegevens aan het

³² M.A. Anderson, P.M. Gillig, M. Sitaker, K. McCloskey, K. Malloy & N. Grigsby, 'Why doesn't she just leave?: A descriptive study of victim reported impediments to her safety', *Journal of Family Violence* (18) 2008-3, p. 151-155.

³³ J.M. McFarlane & J.Y. Groff, 'Prevalence of partner violence against 7,443 African American, White, and Hispanic women receiving care at urban public primary care clinics', *Public Health Nursing*, 22(2) 2005, 98-107.

³⁴ Het artikel maakt een onderscheid tussen Latijns-Amerikaanse, *African-American* en blanke respondenten. In de hoofdttekst zijn telkens de hoogste en de laagste percentages vermeld.

³⁵ M. Outlaw, 'No one type of intimate partner abuse: exploring physical and non-physical abuse among intimate partners', *Journal of Family Violence* (24) 2009, 263-272.

³⁶ M. Outlaw, 'No one type of intimate partner abuse: exploring physical and non-physical abuse among intimate partners', *Journal of Family Violence* (24) 2009, 263-272.

³⁷ M. Haj-Yahia, 'The incidence of wife abuse and battering and some sociodemographic correlates as revealed by two national surveys in Palestinian society', *Journal of Family Violence* 15(4) 2000, 347-374.

licht.³⁸ Om risicofactoren voor partnergeweld te identificeren werd namelijk eerst de economische positie van de ondervraagden in beeld gebracht. In deze context rapporteerde 12,7% van de ondervraagden dat hun partner of schoonouders het gezinsinkomen beheerde; had 21,3% wel eens een baan geweigerd vanwege hun partner; was 10,2% wel eens bestolen door de partner; en was 9,5% van de ondervraagden wel eens geld geweigerd door de partner.

Ook in een Tunesische studie onder 197 getrouwde vrouwen stonden meerdere vormen van huiselijk geweld centraal.³⁹ Naast de standaardvragen uit de *Woman Abuse Screening Tool* kregen de vrouwen ook enkele vragen over economisch wangedrag/geweld voorgelegd. Hoewel het artikel geen exacte weergave van de vragen bevat betrof het gedrag als: het belemmeren dat de partner gaat werken, het strikt controleren van de uitgaven van de partner en het afnemen van de inkomsten van de partner.⁴⁰ 20,8% van de vrouwen gaf aan 'soms' last te hebben gehad van dergelijke vormen van economisch geweld, tegenover 20,3% die hier 'regelmatig' last van had en 58,9% die geen economisch geweld had ervaren. "Economisch geweld" was hiermee de op één na meest voorkomende vorm van geweld binnen partnerrelaties. Alleen psychisch geweld kwam vaker voor (56,9%).

2.4. Vermogensdelicten en economisch wangedrag/geweld centraal

Hoewel de meeste studies vermogensdelicten, economisch wangedrag en economisch geweld hebben bestudeerd in het bredere kader van huiselijk geweld – waarbij de meeste aandacht uitgaat naar de andere vormen van huiselijk geweld – zijn er de laatste jaren ook empirische studies beschikbaar die zich speciaal hebben toegespitst op economische misdragingen binnen partnerrelaties.

Eén van de eerste studies op dit gebied beoogde een valide en betrouwbare schaal te ontwikkelen voor het meten van *alle vormen* van "economisch misbruik": de *Scale of Economic Abuse*.⁴¹ De schaal werd getest door middel van *face-to-face* interviews met 102 vrouwelijke slachtoffers van huiselijk geweld vanuit de vrouwenopvang. De onderzoekers onderscheidden drie dimensies van "economisch geweld": economische controle, economische exploitatie en arbeidssabotage. In deze sample had vrijwel iedere respondent (99%) wel te maken gehad met één of meerdere vormen van "economisch geweld".⁴²

In 2011 probeerde een groep Amerikaanse onderzoekers "economisch geweld" eveneens meer gestructureerd in kaart te brengen.⁴³ Op basis van interviews met 120 vrouwelijke slachtoffers van huiselijk geweld kwamen zij – gebruikmakend van de bovengenoemde *Scale of Economic*

³⁸ X. Xu, F. Zhu, P. O'Campo, M.A. Koenig, V. Mock & J. Campbell, 'Prevalence of and risk factors for intimate partner violence in China', *American journal of public health*, 95(1) 2005, 78-85.

³⁹ I.A. Jellali M.A. Jellali, R. Gataa & A. Mechri, 'Violence envers les femmes en milieu conjugal: étude transversale au centre de planning familial de monastir', *La Tunisie Medicale*, 2015 (93), 516-522.

⁴⁰ L'empêcher de travailler, opérer un contrôle strict de ses dépenses, le déposséder de ses revenus.

⁴¹ A.E. Adams, C.M. Sullivan, D. Bybee & M.R. Greeson, 'Development of the Scale of Economic Abuse', *Violence against Women*, 14(5), 2008, 563-588.

⁴² Voor de beperkingen van deze schaal en de verschillen tussen de definiëring en operationalisering van economisch geweld in de studie van Adams e.a. en de huidige studie, zie paragraaf 1.2 en hoofdstuk 4.

⁴³ J.L. Postmus, S-B. Plummer, S. McMahon, N. Shaanta Mursid & M. Sung Kim, 'Understanding economic abuse in the lives of survivors', *Journal of Interpersonal Violence*, 27(3), 2012, 411-430.

Abuse – tot de conclusie dat 94% van de steekproef “economisch geweld” had ervaren gedurende de relatie.⁴⁴ Hierbij was in 79% van de gevallen sprake van economische controle; 79% was slachtoffer geweest van economische exploitatie; en in 78% was er sprake van arbeidssabotage. De onderzoekers vonden verder een positief verband tussen “economisch misbruik” en andere vormen van huiselijk geweld. Ze constateerden bovendien dat het ervaren van “economisch misbruik” een negatieve invloed had op de economische zelfredzaamheid van de getroffen.

Het nadeel van deze twee studies was dat de respondenten allemaal waren gerekruteerd via de vrouwenopvang of programma’s die de financiële zelfredzaamheid van deze vrouwen probeerden te verbeteren. Er is niet sprake van een random steekproef uit de gehele bevolking. Mogelijk is dit van invloed geweest op de hoge percentages en de antwoorden op de vragen naar economische zelfredzaamheid.

Dit was niet het geval bij het random bevolkingsonderzoek in Australië uit 2012.⁴⁵ Dit onderzoek had echter slechts vijf items opgenomen inzake “economisch misbruik”: 1) de partner voorkwam of probeerde te voorkomen dat de respondent beschikte over (kennis omtrent) het huishoudgeld; 2) de partner voorkwam of probeerde te voorkomen dat de respondent kon werken, geld verdienen of studeren; 3) de partner onthield de respondent basisbehoeften (zoals voedsel, onderdak, slaap of hulpmiddelen); 4) de partner beschadigde, vernielde of stal eigendom van de respondent; 5) de partner voorkwam of probeerde te voorkomen dat de respondent gebruik maakte van telefoon, internet of auto. Van de 17.050 respondenten had 11,5% ervaring met één of meerdere van deze vormen van “economisch misbruik”.

2.5. Conclusie aard en omvang

In vergelijking met seksueel, psychisch en fysiek geweld, zijn vermogensdelicten, economisch wangedrag en economisch geweld binnen het huwelijk of andere huiselijke context nog maar zelden kwantitatief bestudeerd. De meeste studies die hier al iets over vermeldden, hebben “economisch geweld” bovendien enkel gemeten aan de hand van een beperkt aantal items, waarin niet alle vermogensdelicten of andere economische wangedragingen zijn vertegenwoordigd. De studies zijn bovendien vaak gebaseerd op een non-random steekproef van huiselijk geweldslachtoffers, en onderscheiden niet tussen gehuwde en ongehuwde partners. Ook hanteren ze allemaal een eigen definitie en operationalisering van economisch geweld.

Om deze redenen is het in dit stadium te vroeg om op basis van de bestaande literatuur zelfs maar een globale inschatting te maken van de aard en omvang van *vermogensdelicten binnen het huwelijk en het geregistreerde partnerschap in Nederland*. Bovenstaande onderzoeken suggereren dat we *mogelijk* te maken hebben met een veelvoorkomend probleem. Zo bleek uit de Nederlandse prevalentiestudie dat één op de vijf respondenten wel eens te maken had

⁴⁴ J.L. Postmus, S.B. Plummer & A.M. Stylianou, ‘Measuring economic abuse in the lives of survivors revising the Scale of Economic Abuse’, *Violence against Women* (22), 2015, 692-703.

⁴⁵ J. Kutin, R. Russell, M. Reid, ‘Economic abuse between intimate partners in Australia: prevalence, health status, disability and financial stress’, *Australian and New Zealand Journal of Public Health* 2017, online doi: 10.1111/1753-6405.12651.

gehad met vernieling van hun eigendommen door iemand 'uit de huiselijke kring', al is niet duidelijk of de dader de (gehuwde) partner was. In buitenlandse studies wordt ook vaak melding gemaakt van diefstal en vernieling van eigendommen door de (huwelijks)partner. Echter, vanwege de grote verschillen in onderzoeksdesign, problemen met generaliseerbaarheid naar de Nederlandse situatie en (*biased*) steekproeftrekking kunnen we hier geen betrouwbare conclusies aan verbinden.

HOOFDSTUK 3

AARD: JURISPRUDENTIE

3.1. Inleiding

In dit hoofdstuk staat de jurisprudentie centraal. Een analyse van gepubliceerde rechtszaken biedt een eerste, exploratieve verkenning van de *aard* van de problematiek ten tijde van het huwelijk. Uitspraken over de *omvang* van vermogensdelicten, economisch wangedrag en economische geweld tijdens het huwelijk zijn niet mogelijk op basis van de jurisprudentie, zelfs niet in exploratieve zin. Hierbij speelt onder andere het feit dat een vervolgingsuitsluitingsgrond geldt parten. Personen die te maken hebben gehad met een vermogensdelict tijdens het huwelijk zullen bij aangifte snel te horen krijgen dat voor deze feiten niet kan worden vervolgd.

In dit hoofdstuk worden de volgende deelvragen beantwoord:

- 1b) Wat zegt jurisprudentieonderzoek naar artikel 316 Sr over de aard van deze problematiek bij gescheiden partners en in hoeverre speelde deze al ten tijde van het huwelijk?
- 1c) Wat zegt jurisprudentieonderzoek naar civiele zaken over de aard van de problematiek tussen gehuwden en geregistreerde partners?

Het primaire doel van de jurisprudentieanalyse is te zien of en op welke manieren gehuwden vermogensdelicten en andere vormen van economisch geweld tegen elkaar plegen. Dit betekent dat vooral het feitenrelaas – welke specifieke gedragingen tussen de echtelieden hebben plaatsgevonden – van belang is. Hoewel de uitkomst van een rechtszaak of de door de rechtscolleges geformuleerde rechtsregels niet centraal staan, zullen we ook hierover rapporteren, indien dit bijdraagt aan de beantwoording van één van de andere onderzoeksvragen.

In paragraaf 3.2 wordt de door ons gehanteerde methodologie beschreven. Via de online database www.rechtspraak.nl hebben we gezocht naar relevante zaken. Voor wat betreft het strafrecht hebben we alle ‘artikel 316 Sr’-zaken kunnen includeren. Vanwege de non-specificiteit van bepaalde wetsartikelen die aan een civiele vordering ten grondslag kunnen liggen, hebben we voor het civiele recht echter een selectiestrategie moeten gebruiken. In deze paragraaf beschrijven we hoe we de meest interessante zaken eruit hebben gefilterd. De paragraaf besluit met een bespreking van de beperkingen van de door ons gehanteerde methode. Hierna volgt een inhoudelijke bespreking van de bevindingen ten aanzien van de strafrechtelijke (paragraaf 3.3) en de civielrechtelijke (paragraaf 3.4) zaken. Tot slot worden de conclusies weergegeven (paragraaf 3.5).

3.2. Methodologie

3.2.1. Strafzaken

Er worden tegenwoordig erg veel rechtszaken *online* gepubliceerd. Alleen al binnen het rechtsgebied 'strafrecht' zijn er meer dan 73.000 zaken via www.rechtspraak.nl te vinden.⁴⁶ Strafzaken waarin artikel 316 Sr een rol speelt, zijn echter zeldzaam. Een selectie op basis van de zoekterm 'artikel 316' binnen het rechtsgebied 'strafrecht', leverde slechts 119 treffers op. Lage aantallen werden eveneens gevonden voor de zoekterm 'art. 316' (101 treffers).

Veel van deze 'treffers' bleken bij nalezing bovendien niet relevant, bijvoorbeeld omdat in de zaak werd verwezen naar artikel 316 Wetboek van *Strafvordering*, omdat het slachtoffer op grond van *bloedverwantschap* een klacht moest indienen op basis van artikel 316 lid 2 Sr of omdat het huwelijk tussen partijen ten tijde van het strafbare feit al was *ontbonden*.⁴⁷ Een vierde categorie irrelevante strafzaken, zijn zaken waarin door de verdediging werd gepleit voor *analoge toepassing* van artikel 316 Sr. Dit zijn zaken waarin vermogensdelicten tussen partners centraal staan die 'leefden als gehuwden', maar die nooit officieel met elkaar getrouwd zijn geweest. Omdat deze zaken buiten het bereik van dit onderzoek vallen, worden deze niet verder besproken.

Bestudering van alle treffers leverde uiteindelijk 9 relevante zaken op die in aanmerking kwamen voor nadere beschouwing.⁴⁸ In paragraaf 3.3.1 is een tabel opgenomen met daarin de betreffende zaken en hun relatie tot het eerste, dan wel het tweede lid van artikel 316 Sr.

Omdat selectie op basis van artikel 316 Sr enkel inzicht biedt in de aard van *vermogensdelicten* binnen het huwelijk, hebben we een tweede zoekstrategie toegepast om ook andere vormen van economisch wangedrag/geweld in strafzaken in beeld te krijgen. In dit geval kon niet worden gezocht op wetsartikelen – dikwijls zijn deze gedragingen niet strafbaar gesteld – maar moest met meer algemene zoektermen worden gewerkt. We hebben ervoor gekozen om binnen het rechtsgebied 'strafrecht' te zoeken op de combinatie 'huiselijk geweld' en 'echtgenote' (111 treffers).⁴⁹ Vervolgens werden de treffers bekeken om te zien of ze aanwijzingen bevatten voor gedrag dat onder de noemer economisch wangedrag/geweld binnen het huwelijk zou kunnen vallen.

3.2.2. Civiele zaken

Op 20 februari 2017 waren er meer dan 117.000 civiele zaken op www.rechtspraak.nl gepubliceerd. Voor wat betreft de civiele zaken hebben we een andere zoekstrategie moeten ontwikkelen. Dit had te maken met het feit dat we bij de civiele zaken niet op een wetsartikel konden filteren dat speciaal op vermogensdelicten binnen het huwelijk was

⁴⁶ Dit was de situatie op 20 februari 2017.

⁴⁷ Zie bijvoorbeeld ECLI:NL:RBDHA:2013:11349 (artikel 316 Wetboek van Strafvordering), ECLI:NL:GHARL:2016:2134 (woninginbraak bij zus) en ECLI:NL:HR:2015:2872 (huwelijk reeds ontbonden)

⁴⁸ Dit was de situatie op 20 februari 2017.

⁴⁹ Dit was de situatie op 20 februari 2017. De zoekterm 'huiselijk geweld' in combinatie met 'geregistreerd partner' of 'partner' leverde 0 treffers op. De combinatie 'huiselijk geweld' en 'echtgenoot' leverde weliswaar 71 treffers op, maar deze hebben we niet meer bekeken, toen duidelijk werd dat deze uitspraken weinig extra informatie opleverden (zie § 2.3.2).

toegespitst. Een *random* zoektocht op basis van algemene wetsartikelen, zoals 6:162 BW, zou teveel irrelevante treffers (*false hits*) hebben opgeleverd. Bij deze wetsartikelen hebben we dan ook gewerkt met aanvullende zoektermen, meestal ‘huwelijk’. Omdat we bij sommige wetsartikelen ook dan nog een te groot aantal zaken overhielden, hebben we per wetsartikel maximaal 30 ‘hits’ – de eerste 30 op basis van relevantie – bekeken.

Dit ging als volgt in zijn werk. Op grond van de interviews met de hoogleraren aansprakelijkheidsrecht en huwelijksvermogensrecht kwamen we uit op een totaal van 12 (geclusterde) wetsartikelen op basis waarvan het slachtoffer van een vermogensdelict binnen het huwelijk zijn of haar schade kan proberen te verhalen of beperken. Vervolgens hebben we deze wetsartikelen als zoekterm gebruikt op www.rechtspraak.nl, waarbij we eerst selecteerden op rechtsgebied ‘privaatrecht’. Indien de wetsartikelen specifiek op economisch wangedrag binnen het huwelijk wezen – zoals artikel 1:107 BW – werd enkel het wetsartikel als zoekterm gebruikt. Bij meer algemene wetsartikelen – bijvoorbeeld artikel 6:162 BW – werd gewerkt met aanvullende zoekcriteria, zoals ‘huwelijk’. De eerste dertig treffers werden vervolgens globaal doorgelezen om te zien of het hier een relevante zaak – vermogensdelict of andere vorm van economisch wangedrag/geweld tijdens het huwelijk – betrof. Relevante zaken werden meer diepgaand geanalyseerd en beschreven. Overigens leverden niet alle door de hoogleraren genoemde wetsartikelen relevante jurisprudentie op.

3.2.3. Beperkingen

Een belangrijke beperking van www.rechtspraak.nl is dat niet alle rechtszaken online worden gepubliceerd. De website bevat een selectie van zaken. Zo worden uitspraken van rechtbanken en gerechtshoven ‘zoveel als mogelijk’ gepubliceerd.⁵⁰ Door deze selectie hebben we mogelijk niet alle (straf)zaken waarin vermogensdelicten en economisch wangedrag/geweld voorkwam in beeld gekregen.

Een tweede beperking heeft te maken met het feit dat er binnen de civiele zaken gewerkt moest worden met aanvullende zoektermen en een maximering tot de eerste 30 treffers. Ook hierdoor zijn bepaalde uitingen van vermogensdelicten en andere vormen van economisch wangedrag/geweld binnen het huwelijk mogelijk over het hoofd gezien. Binnen het strafrecht konden wel alle relevante zaken worden geïncludeerd, in ieder geval voor wat betreft artikel 316 Sr.

Nu was het doel van de jurisprudentieanalyse niet om een uitputtende beschrijving te geven van de aard van de problematiek binnen het huwelijk. Deze onderzoeksmethode staat slechts een exploratieve verkenning toe. Indien we hierdoor bepaalde gedragingen hebben gemist, wordt dit voor een groot deel opgevangen door de interviews met professionals, waarin we bespreken welke vermogensdelicten en andere vormen van economisch wangedrag/geweld de professionals in de praktijk signaleren.

⁵⁰ Voor de volledige selectiecriteria, zie <https://www.rechtspraak.nl/Uitspraken-en-nieuws/Uitspraken/Paginas/Selectiecriteria.aspx>. De complete set criteria staat eveneens vermeld in het ‘Besluit selectiecriteria uitsprakendatabank Rechtspraak.nl’.

3.3. Jurisprudentieonderzoek strafrecht

3.3.1. Vermogensdelicten

Binnen het rechtsgebied 'strafrecht' werd eerst gezocht op de zoektermen 'artikel 316' en 'art. 316'. Dit leverde op 20 februari 2017 in totaal 220 treffers op, waarvan uiteindelijk 9 relevant bleken voor onze studie. Hierbij zijn niet alleen zaken waarin artikel 316 lid 2 Sr centraal stond geïnccludeerd, maar ook de zaken waarin artikel 316 lid 1 Sr werd behandeld. Hoewel het OM in deze laatste categorie zaken vaak niet-ontvankelijk werd verklaard, kon het feitenrelaas toch informatie bevatten over het vermogensdelict dat aan de vervolging ten grondslag lag. In tabel 3.1 zijn de 9 bestudeerde zaken weergegeven.

Tabel 3.1. Vermogensdelicten (ex)gehuwden en artikel 316 lid 1 en 2 Sr

Artikel 316 lid 1		Artikel 316 lid 2	
1.	ECLI:NL:HR:2011:BQ5725	8.	ECLI:NL:RBLIM:2013:BZ7853
2.	ECLI:NL:RBZUT:2012:BW5173	9.	ECLI:NL:GHARL:2016:10169
3.	ECLI:NL:RBNNE:2013:BZ6096		
4.	ECLI:NL:GHSHE:2007:BB4471		
5.	ECLI:NL:GHSHE:2000:AA8208		
6.	ECLI:NL:HR:2014:1574		
7.	ECLI:NL:RBBRE:2009:BJ7621		

In de eerste zaak stond de afpersing van een (ex)echtgenote centraal.⁵¹ Het betrof hier een echtpaar dat de overwaarde van hun huis (€332.95,42) in bewaring had gegeven bij een notaris vanwege de ophanden zijnde scheiding. Nog voordat het huwelijk officieel was ontbonden, lokte de verdachte zijn vrouw naar een woning, waar zij door verdachte en twee medeplichtigen werd meegenomen naar de kelder. Daar werd zij gedurende anderhalve dag vastgehouden en – onder bedreiging met een vuurwapen – gedwongen verschillende documenten te tekenen en een verklaring op te stellen waarin zij akkoord ging met een voor verdachte gunstige verdeling van het in depot gestorte geldbedrag. Tevens werd zij door verdachte gedwongen de notaris te bellen om te bevestigen dat zij deze verdeling inderdaad wenste. Hierop maakte de notaris €180.000 euro over op de rekening van de minnares van verdachte en €150.000 op de rekening van de vader van zijn vrouw. Verdachte werd uiteindelijk vervolgd wegens, onder andere, medeplegen wederrechtelijke vrijheidsberoving en medeplegen bedreiging, maar ook wegens afpersing van zijn vrouw (artikel 317 Sr). Op dit laatste punt werd het OM door het Hof Amsterdam niet-ontvankelijk verklaard, vanwege de vervolgingsuitsluitingsgrond (artikel 319 jo 316 Sr).⁵²

In de tweede zaak betrof het een geval van diefstal met geweld tussen echtgenoten.⁵³ Het feit

⁵¹ ECLI:NL:HR:2011:BQ5725.

⁵² Overigens is het de vraag of het Hof terecht niet-ontvankelijk heeft verklaard, omdat het Hof het tijdstip van het misdrijf beslissend heeft geacht en niet het tijdstip van vervolging, toen echtgenoten al waren gescheiden (zie conclusie Knigge in ECLI:NL:PHR:2011:BQ5725).

⁵³ ECLI:NL:RBZUT:2012:BW5173.

dat zijn echtgenote een nieuwe relatie was begonnen, was voor de man aanleiding haar en haar nieuwe vriend herhaaldelijk telefonisch te bedreigen. Maar daar bleef het niet bij. Op een dag pakte hij zijn echtgenote vast, rukte met kracht aan haar tas, sloeg haar, en dwong haar haar tas, met daarin haar geld, bankpassen, identiteitskaarten en portemonnee, aan hem af te staan. De rechtbank verklaarde de officier van justitie niet-ontvankelijk ten aanzien van de ten laste gelegde diefstal met geweld op basis van artikel 316 Sr. Verdachte was ten tijde van het delict – en ten tijde van de strafzaak – nog steeds getrouwd met het slachtoffer.

Ook in zaak drie kwam diefstal met geweld voor.⁵⁴ De verdachte had samen met twee medeplichtigen zijn toenmalige echtgenote opgezocht, omdat zij hem nog geld schuldig zou zijn. Onder bedreiging met een pistool nam hij haar haar handtas, portemonnee en telefoon af. Hij was op dat moment – en ook tijdens de daaropvolgende vervolging – met het slachtoffer getrouwd. De man werd uiteindelijk wegens medeplegen van bedreiging veroordeeld, maar voor de (vermeende) diefstal kon niet worden vervolgd.

Er was eveneens sprake van diefstal in zaak vier.⁵⁵ De uitspraak bevat niet meer feitelijke informatie dan dat de echtgenote verschillende keren ‘een hoeveelheid geld’ van haar man heeft weggenomen. In dit geval was het OM toch ontvankelijk, omdat de echtscheiding reeds was uitgesproken voor aanvang van de vervolging.⁵⁶

Een ietwat vreemde eend in de bijt is de vijfde zaak.⁵⁷ In deze zaak werd een man vervolgd wegens het doen van valse aangifte van diefstal. De man beweerde dat zijn toenmalige echtgenote zonder zijn toestemming zijn auto had weggenomen. Het Hof achtte de bewering van de man aannemelijk geworden, wat op zijn beurt resulteerde in vrijspraak voor het doen van valse aangifte: De diefstal had immers daadwerkelijk plaatsgevonden. Hoewel het in deze zaak dus niet ging om vervolging van de stelende echtgenote, kan er wel uit worden opgemaakt, dat er binnen het huwelijk (waarschijnlijk) een vermogensdelict is gepleegd.

De zesde zaak is de behandeling in cassatie van een arrest van het Hof Leeuwarden waarin verdachte wegens poging zware mishandeling en vernieling was veroordeeld (artikel 350 Sr).⁵⁸ Uit de bewezenverklaring blijkt dat de verdachte een voordeur, diverse ramen, een televisie, een computer en/of een tafel had beschadigd door er tegenaan te trappen en ze met een kapes te bewerken. Omdat verdachte ten tijde van het delict en de vervolging nog steeds met zijn vrouw was getrouwd, casseerde de Hoge Raad de uitspraak van het Hof ten aanzien van de veroordeling voor vernieling.

In zaak zeven wordt buiten de tenlastelegging niet verder ingegaan op de feitelijke toedracht van het incident.⁵⁹ Naast de tenlastegelegde bedreiging zou verdachte zich ook schuldig hebben gemaakt aan vernieling of beschadiging van de voorgevel van de gezamenlijke woning,

⁵⁴ ECLI:NL:RBNNE:2013:BZ6096.

⁵⁵ ECLI:NL:GHSHE:2007:BB4471.

⁵⁶ Dit was zelfs de centrale rechtsvraag in deze zaak. Het Hof besliste uiteindelijk dat niet het tijdstip van het plegen van het feit, maar de vervolging beslissend waren voor de vraag of het OM al dan niet ontvankelijk was in de vervolging. Indien de betrokkenen op het moment van aanvang van de vervolging formeel gescheiden zijn, is artikel 316 Sr niet van toepassing.

⁵⁷ ECLI:NL:GHSHE:2000:AA8208.

⁵⁸ ECLI:NL:HR:2014:1574.

⁵⁹ ECLI:NL:RBBRE:2009:BJ7621.

een houten tuinbank, een tuinstoel en/of een tuinbeeld. De rechtbank verklaart de officier van justitie niet-ontvankelijk voor wat betreft de tenlastegelegde vernieling, omdat de verdachte ten tijde van het plegen van de feiten nog met het slachtoffer was getrouwd.⁶⁰

In zaak acht had de echtgenote op 10 september 2014 een verzoek tot echtscheiding ingediend.⁶¹ Op 2 november 2015 begaf haar man zich met een hamerkop naar haar woning om inlichtingen te vragen over een door haar gedane aangifte wegens mishandeling. Toen de vrouw niet opendeed, sloeg de man de voordeur van haar woning in, ging de woning binnen en beschadigde verschillende goederen, zoals meubels, de televisie, een spiegel en een koelkast. Het OM vervolgde de man wegens vernieling, bedreiging en mishandeling. Het verweer dat het openbaar ministerie niet-ontvankelijk diende te worden verklaard in de vervolging wegens vernieling, omdat de echtgenoten op 2 november 2015 nog niet formeel van elkaar waren gescheiden en er nog steeds sprake was van een gemeenschap tussen verdachte en aangeefster werd door het hof Arnhem-Leeuwarden verworpen. Het Hof baseert zich hierbij op de overweging dat de wettelijke gemeenschap op het moment van indiening van het verzoek tot echtscheiding werd ontbonden (artikel 1:99 lid 1(b) BW). Ondanks het feit dat er nog geen daadwerkelijke verdeling van de goederen had plaatsgevonden, waren de echtgenoten volgens het hof wel degelijk van goederen gescheiden in de zin van artikel 316 lid 1 Sr. Conclusie: het OM mocht vervolgen.

In zaak negen, ten slotte, werd een man onder andere verdacht van oplichting (art. 326 Sr).⁶² Hij had zijn ex-geregistreerd partner wijsgemaakt dat hij nog €551.000 tegoed had van een Duitse bank en had haar gevraagd een geldbedrag van €28.000 over te maken ter voldoening van de overdrachtsbelasting. Omdat het geregistreerd partnerschap ten tijde van de eerste vervolgingshandeling al was ontbonden, had het slachtoffer een officiële klacht in moeten dienen. Nu dit was nagelaten, werd de officier van justitie niet-ontvankelijk verklaard, maar ditmaal op basis van artikel 316 lid 2 Sr.

3.3.2. Andere vormen van economisch wangedrag en economisch geweld

Om ook andere vormen van economisch wangedrag/geweld in kaart te brengen is binnen de strafzaken eveneens gezocht op de combinatie van 'huiselijk geweld' en 'echtgenote' (111 treffers). Nalezing van deze treffers leverde uiteindelijk vier unieke zaken op waarin sprake was gedragingen die *mogelijk* kunnen worden gekwalificeerd als economisch wangedrag/geweld.

In de eerste zaak stond een man terecht, onder andere vanwege een verdenking van mishandeling van zijn echtgenote.⁶³ Bij de behandeling van de bewijsmiddelen merkt het Hof overigens op dat het slachtoffer – voorafgaand aan de mishandeling – de autoruit van de auto van haar man aan het bewerken was met een steen.

⁶⁰ Of er ten tijde van de aanvang van de vervolging nog steeds sprake was van een huwelijk wordt in de uitspraak niet behandeld.

⁶¹ ECLI:NL:GHARL:2016:10169.

⁶² ECLI:NL:RBLIM:2013:BZ7853.

⁶³ ECLI:NL:GHSHE:2014:127.

In de tweede zaak moest de rechtbank oordelen over de vraag of een man zijn vrouw wederrechtelijk van haar vrijheid had beroofd.⁶⁴ Hij had haar verboden uit huis te gaan en had – om zijn verbod kracht bij te zetten – haar schoenen, paspoort, huissleutel en bankpas afgenomen. Deze laatste gedraging zou kunnen wijzen op een vorm van economisch geweld.

In zaak drie was een man kwaad geworden op zijn vrouw, omdat zij, tegen de afspraak in, verschillende betalingen had verricht met een creditcard. In zijn woede vernielde hij niet alleen de televisie en laptop, maar sloeg hij bovendien zijn vrouw met een hamer op haar hoofd. De vrouw kwam hierdoor te overlijden. Zowel de betalingen met de creditcard (de vrouw) als de vernieling van de televisie en laptop (de man) zouden kunnen wijzen op economisch wangedrag.⁶⁵

In zaak vier, ten slotte, werd de verdachte veroordeeld voor het vernielen van de broek van zijn echtgenote. In deze zaak werd – ten onrechte – geen rekening gehouden met de vervolgingsuitsluitingsgrond.⁶⁶

Buiten deze vier zaken waarin mogelijk sprake was van een vermogensdelict of andere vorm van economisch wangedrag/geweld leverde deze zoektocht niets op. Bovendien werden de betreffende handelingen vaak slechts terloops vermeld en ontbrak nadere toelichting, waardoor niet zeker is of het hier ook echt een vermogensdelict betrof. In de gepubliceerde uitspraken van de strafrechter wordt voornamelijk aandacht besteed aan feiten die relevant zijn om het tenlastegelegde strafbare feit te bewijzen, dan wel te ontkrachten.⁶⁷

3.4. Jurisprudentieonderzoek civiele recht

Zoals hierboven vermeld, is bij de civiele jurisprudentie een alternatieve zoekstrategie gebruikt. Hierbij werd eerst gekeken naar de relevante wetsartikelen, zoals die in de interviews met de hoogleraren naar voren kwamen:

- Artikel 1:88 BW en 1:89 BW (wederzijdse toestemming tot aangaan van rechtshandelingen echtgenoten plus vernietiging rechtshandelingen)
- Artikel 1:107 BW (geen afstand van verduisterde of weggemaakte goederen)
- Artikel 1:109 BW, 1:111 BW en 1:139 BW (opheffing van gemeenschap of opheffing van verrekenningsplicht en schadevergoeding in geval van lichtvaardige schulden, verspilling en handelen zonder toestemming)
- Artikel 1:164 BW en 1:174 BW (schadevergoeding bij benadeling gemeenschap)
- Artikel 3:44 BW (vernietigbare rechtshandeling op basis van bedreiging, bedrog of misbruik van omstandigheden)
Artikel 3:194 lid 2 BW en 1:135 lid 3 BW (verbeuring aandeel gemeenschap bij verzwijgen, zoekmaken of verbergen goederen en vergoeding wegens verzwijgen van vermogen bij verrekenbeding)

⁶⁴ ECLI:NL:RBZLY:2011:BP7055.

⁶⁵ ECLI:NL:RBGEL:2017:52.

⁶⁶ ECLI:NL:RBUTR:2011:BR1379. De eveneens tenlastegelegde mishandeling kon daarentegen niet worden bewezen.

⁶⁷ Dit vormt een beperkende factor voor het huidige onderzoek. Om deze reden werd het niet opportuun geacht op deze manier verder te zoeken naar meer vormen van economisch geweld binnen strafzaken, bijvoorbeeld op basis van andere zoektermen, zoals 'huiselijk geweld' en 'echtgenoot' (71 treffers).

- Artikel 6:162 BW (onrechtmatige daad)
Artikel 4:3 BW (analoge toepassing onwaardigheid bij erfing op ontbonden huwelijksgemeenschap via redelijkheid en billijkheid)
- Artikel 1:157 lid 1 BW (verval alimentatierechten wegens wangedrag)

Al deze artikelen kunnen een rol spelen bij het verhalen of beperken van de schade ontstaan door vermogensdelicten en andere vormen van economisch geweld gepleegd door de ene huwelijkspartner tegen de andere. Deze wetsartikelen werden vervolgens als zoekterm gebruikt in www.rechtspraak.nl, waarna een marginale lezing bepaalde of ze voor nadere bestudering in aanmerking kwamen.

Artikel 1:88 en 1:89 BW

Intoetsen van artikel '1:89 BW' leverde op 27 februari 2017 maar liefst 526 treffers op. In veel van deze zaken betrof het een verzoek tot vernietiging van door de ene echtgenoot, zonder toestemming van de andere echtgenoot, aangegane effectenleaseovereenkomsten. Dit was bijvoorbeeld het geval in een zaak die diende voor het hof Amsterdam.⁶⁸ In deze zaak hoorde een vrouw pas jaren na haar echtscheiding dat haar ex-man tijdens hun huwelijk een leaseovereenkomst had afgesloten met Dexia. Zij wist niets van betalingen aan Dexia en had ook nooit post gezien. Zelfs bij het opstellen van het echtscheidingsconvenant was de effectenleaseovereenkomst niet ter sprake gekomen. Doordat de vrouw geen toestemming voor de overeenkomst met Dexia had gegeven, mocht zij deze rechtshandeling vernietigen op grond van artikel 1:89 BW.

Het is echter de vraag of in de 'Dexia'-zaken echt sprake was van economisch misbruik. Dikwijls werd het feit dat de vrouw niet op de hoogte was van de leaseovereenkomst gebruikt om onder het *voor beide partners* nadelige contract uit te komen.

Ook zonder toestemming van de andere echtgenoot aangegane borgstellingen kwamen veel voor. In een zaak voor de rechtbank Gelderland had een man zich zonder toestemming van zijn vrouw borg gesteld voor twee geldleningen aan een stichting ter waarde van €65.000.⁶⁹ Na faillissement van de stichting vordert de geldlener via zijn advocaat uitbetaling van het bedrag van de man. In reactie daarop stuurt de echtgenote van de borgsteller een brief waarin zij de vernietiging van beide borgstellingen inroept. Nadat de rechtbank heeft geconstateerd dat de man zich persoonlijk borg heeft gesteld; dat de vrouw hier geen toestemming voor had gegeven; en dat de geldlener niet te goeder trouw was, concludeert de rechtbank dat de vrouw de borgstellingen inderdaad mocht vernietigen.

Nu kan er in deze zaken natuurlijk sprake zijn van onwetendheid bij de handelende echtgenoot. Hij of zij was mogelijk niet op de hoogte van het feit dat dergelijke belangrijke financiële beslissingen de voorafgaande toestemming van de andere echtgenoot behoeven. Mogelijk heeft niet iedereen kennis van de civielrechtelijke vereisten te dien aanzien. In enkele van deze zaken werd door de handelende echtgenoot dan ook betoogd dat hij niet wist dat toestemming van de ander nodig was (hij was 'te goeder trouw'). Dit ontbreken van opzet maakt het handelen van het ge-

⁶⁸ ECLI:NL:GHAMS:2012:BW7819.

⁶⁹ ECLI:NL:RBGEL:2014:7166.

drag mogelijk minder laakbaar. Soms zijn er echter aanwijzingen dat de handelende echtgenoten wel degelijk wisten van de wettelijk vereiste toestemming en desondanks toch tot enkelzijdig handelen overgingen. Dit is bijvoorbeeld het geval wanneer de handelende echtgenoot de handtekening van zijn of haar partner vervalst.⁷⁰ Of wanneer de vrouw na een eerder leasecontract te kennen heeft gegeven nooit meer een dergelijke overeenkomst aan te willen gaan.⁷¹

Artikel 1:107 BW

Van artikel 1:107 BW werden zes zaken bestudeerd.⁷² In deze zaken werd telkens de partij die zich beriep op artikel 1:107 BW – en die dus stelde dat de wederpartij zich goederen uit de gemeenschap had aangetrokken, goederen heeft weggemaakt of verduisterd – in het *ongelijk* gesteld.⁷³ Hoewel de echtgenotes in deze zaken soms wel degelijk enkele inboedelgoederen hadden meegenomen, mochten zij nog steeds afstand doen. Het hof Den Bosch baseerde deze keuze op het feit dat het ‘enkele onbeduidende spullen met een beperkte waarde’ betrof, waar de man kennelijk geen prijs meer op stelde.⁷⁴ Hierdoor behoorden deze goederen niet meer tot de gemeenschap en kon niet worden gezegd dat de vrouw zich goederen van de gemeenschap had toegeëigend. In een zaak die diende voor de rechtbank Overijssel verschilden de partijen van mening over wat de vrouw had weggenomen.⁷⁵ Zij beweerde dat ze enkel haar trouwring en wat administratie had meegenomen, terwijl haar ex-man meende dat zij ook zijn sieraden had meegenomen. Nu de man zijn bewering niet kon staven met bewijsmateriaal, zag de rechtbank geen reden aan te nemen dat de vrouw meer had meegenomen dan mocht.

Artikel 1:109 BW, 1:111 BW en 1:139 BW

Zaken waarin artikel 1:111 BW centraal stond komen eveneens weinig voor op www.rechtspraak.nl. Hiervan zijn twee relevante zaken gevonden en meegenomen in de analyse.⁷⁶ Voor de rechtbank Noord-Nederland diende een zaak waarin een man ten tijde van het huwelijk een aanzienlijk geldbedrag (> €20.000) aan het privévermogen van zijn vrouw had onttrokken om dit vervolgens te besteden aan hemzelf en zijn minnares.⁷⁷ Hoewel de man betwist dat hij (alleen) het geld heeft opgenomen, is zijn verweer onvoldoende onderbouwd en veroordeelt de rechtbank hem tot het betalen van schadevergoeding.⁷⁸

⁷⁰ Zie bijvoorbeeld ECLI:NL:RBMAA:2011:BR5516 (effectenleaseovereenkomst) en ECLI:NL:GHLEE:2012:BY4476 (borgtocht).

⁷¹ ECLI:NL:GHAMS:2016:3650.

⁷² De zoekterm ‘1:107 BW’ leverde op 31 mei 2017 slechts 6 treffers op.

⁷³ De zaak met nummer ECLI:NL:GHAMS:2011:BP6650 was in het geheel niet relevant, omdat het vermogensdelict (verduistering) niet jegens de echtgenote was gepleegd, maar jegens voormalige werkgever. Deze probeerde in onderhavig geding de schade op beide partners te verhalen. En in ECLI:NL:RBSGR:2008:BD2530 was de belastingdienst de eisende partij. In ECLI:NL:GHSHE:2004:AR4803 kwam de vermeende aantrekkings, wegmaking of verduistering door de echtgenote niet eens ter sprake, omdat de man geen belang had bij het al dan niet doen van afstand door zijn ex-vrouw.

⁷⁴ Zie ECLI:NL:GHSHE:2012:BV2016.

⁷⁵ ECLI:NL:RBOVE:2015:919.

⁷⁶ Er werd gezocht op 31 mei 2017 gezocht op de zoekterm ‘1:111 BW’ binnen het rechtsgebied privaatrecht. Dit leverde 14 treffers op, maar daarvan bleken er 11 niet relevant. De twaalfde zaak zag eerder op artikel 1:164 BW en wordt hierna behandeld.

⁷⁷ ECLI:NL:RBNNE:2015:2365.

⁷⁸ Overigens baseert de rechtbank zich hierbij op ongerechtvaardigde verrijking, omdat de vrouw abusievelijk artikel 1:111 BW aan haar vordering ten grondslag had gelegd (er was geen sprake van opheffing van de gemeenschap, het huwelijk was op huwelijkske voorwaarden gesloten).

In een zaak voor het hof Den Bosch vorderde de vrouw opheffing van de gemeenschap van goederen (artikel 1:109 BW), omdat haar echtgenoot op lichtvaardige wijze schulden maakt, gemeenschapsgoederen verspilt en bij zijn vertrek uit de gezamenlijke woning waardevolle spullen uit inboedel zou hebben meegenomen. Zelfs nadat partijen feitelijk uit elkaar zijn gegaan, blijft de vrouw nieuwe nota's en betalingsherinneringen ontvangen en komen er schuld-eisers van de man bij haar aan de deur. De man weigert bovendien inzicht te verschaffen in de financiën. Bij gebrek aan (afdoende) verweer, wijst het hof de vordering van de vrouw toe.

De zoekterm artikel "1:139 BW" leverde twee relevante zaken op.⁷⁹ In de eerste zaak beschuldigde een op huwelijksvoorwaarden getrouwde man zijn vrouw van het "verduisteren" van € 47.500 van de gezamenlijke bankrekening.⁸⁰ Omdat de vrouw echter (mede) rekeninghouder van de rekening was, en derhalve bevoegd om over deze rekening te beschikken, kan er volgens het Hof Den Haag geen sprake zijn van verduistering. De man had beter opheffing tot de wederzijdse verplichting tot verrekening wegens wanbestuur (artikel 1:139 BW) kunnen vorderen. Nu dit niet is gebeurd, wordt zijn vordering ongegrond verklaard.

In een tweede zaak voor het Hof Den Haag had de (op huwelijksvoorwaarden getrouwde) vrouw € 360.500 van het overgespaard inkomen verkeerd belegd.⁸¹ Uiteindelijk bleef er niets van het geld over. Hoewel de rechtbank in eerste aanleg de vrouw wegens onrechtmatige daad veroordeelde tot betaling van de helft van het bedrag (€180.250) aan de man, vond het Hof niet dat er sprake was van onttrekking door de vrouw aan het vermogen van de man ten bate van haar zelf. Bepalend is hierbij dat 'niet is gebleken dat de vrouw een positief beleggingsresultaat niet met de man zou hebben willen delen'. Om deze reden kon de veroordeling wegens onrechtmatige daad niet in stand blijven. Wederom had de man zijn vordering beter op artikel 1:139 BW kunnen baseren.

Artikel 1:164 BW en 1:174 BW

Via artikel 1:164 BW (benadeling gemeenschap bij echtscheiding) of artikel 1:174 BW (benadeling gemeenschap bij scheiding van tafel en bed) kunnen gedragingen worden aangepakt als het veilig stellen van vermogen bij een scheiding.⁸² Zo claimde een man voor de rechtbank Amsterdam, dat zijn vrouw de gemeenschap had benadeeld door, zonder zijn medeweten, ineens een bedrag van €8000 van het gezamenlijke doorlopend krediet op te nemen.⁸³ Wanneer de man in reactie hierop het doorlopend krediet blokkeert, maakt de vrouw deze blokkade onmiddellijk ongedaan en neemt nog een aanzienlijke som geld op (tot de maximale schuld van €30.000). Tijdens de procedure beweert de vrouw dat de eerste €8000 zijn gebruikt om gemeenschappelijke lasten te voldoen. Het tweede bedrag wilde ze echter veiligstellen. Haar man had immers gedreigd hetzelfde te doen en ze wilde hem voor zijn.

⁷⁹ In totaal werden 6 zaken gevonden na intoetsen van de zoekterm "1:139 BW".

⁸⁰ ECLI:NL:GHDHA:2013:4782.

⁸¹ ECLI:NL:GHDHA:2015:2143.

⁸² Op 31 mei 2017 leverde de zoekterm "1:164 BW" binnen het rechtsgebied privaatrecht 75 treffers op. Hiervan zijn de eerste dertig bekeken. Artikel "1:174 BW" kwam in het bestand van rechtspraak.nl slechts twee keer voor, waarvan één zaak irrelevant bleek en de andere ook in de bestudeerde zaken bij 1:164 BW voorkwam.

⁸³ ECLI:NL:RBAMS:2015:10013. Ook in ECLI:NL:HR:2016:1457 had de vrouw een bedrag van € 85.166,15 naar andere rekeningen gestort en diende zij de helft van dit bedrag aan haar ex-man te vergoeden. In ECLI:NL:RBROT:2013:10892 hoefde dit niet, aangezien de geldopnames niet exorbitant hoog waren.

Dit geld had zij onder haar matras verstopt, waar haar man het vervolgens weer zou hebben weggehaald, aldus de vrouw. De rechtbank overweegt dat er *in casu* inderdaad sprake is van benadeling van de gemeenschap, aangezien de vrouw krediet heeft opgenomen zonder de vereiste toestemming op grond van artikel 1:88 lid 1 onder c BW. Omdat de vrouw niet kan bewijzen dat haar man het geld uiteindelijk heeft weggenomen, is zij schadelijktig aan de gemeenschap.

Naast het simpelweg opnemen van geld, kan vermogen ook worden veiliggesteld door een zogenaamde “schuld” bij familieleden in te lossen of door een eerdere schenking onverplicht terug te storten. Zo beweerde een vrouw voor het hof Den Haag dat haar ouders tijdens het huwelijk een schenking hadden gedaan onder de voorwaarde dat de partners tenminste 25 jaar gehuwd zouden zijn.⁸⁴ Dit jubileum werd door de echtscheiding niet gehaald, waarna zij het bedrag terugstortte op rekening van haar ouders. Aangezien er onvoldoende bewijs is voor het bestaan van deze ontbindende voorwaarde, oordeelt het hof dat de vrouw door de onverplichte betaling de gemeenschapsgoederen heeft verspild.

Een andere financiële misdraging, die onder artikel 1:164 BW valt is het onttrekken aan een opgelegd maritaal beslag van een antiek koetsje met de (vermoedelijke) waarde van €12.000 en dit zonder toestemming van de man verkopen voor een bedrag van €200.⁸⁵ Het zonder toestemming van de man verwijderen van de keuken uit de gezamenlijke woning, wordt ook als een benadeling van de gemeenschap beschouwd.⁸⁶

Artikel 3:44 BW

Op basis van artikel 3:44 BW kunnen rechtshandelingen worden vernietigd indien zij door bedreiging, bedrog of misbruik van omstandigheden tot stand zijn gekomen. In de bestudeerde zaken wordt regelmatig een beroep gedaan op dit artikel om ongunstige huwelijkse voorwaarden te vernietigen.⁸⁷ Bijvoorbeeld in een zaak behandeld door de rechtbank Middelburg.⁸⁸ In deze zaak had de vrouw een akte getekend waarbij de huwelijksgemeenschap werd opgeheven. In plaats daarvan werden er huwelijkse voorwaarden opgesteld. De reden voor deze wijziging was dat de man op korte termijn notaris – en daarmee risicodragend ondernemer – zou worden. Hoewel de vrouw dacht dat zij door tekening van de akte vermogensrechtelijk beter beschermd zou zijn tegen de risico's vanwege haar mans beroep, bleek achteraf dat ze had ingestemd met een koude uitsluiting.

Volgens de vrouw had zij de akte op het moment van tekenen niet eerder gezien, werd deze door de betrokken notaris niet voorgelezen of toegelicht en heeft zij blind op haar echtgenoot en zijn expertise als kandidaat-notaris vertrouwd. Onder deze omstandigheden en omdat de wijziging dusdanig nadelig was voor de vrouw en veel meer inhield

⁸⁴ ECLI:NL:GHDHA:2014:3575.

⁸⁵ ECLI:NL:RBLIM:2015:4900. In deze zaak had de vrouw mogelijk ook enkele goederen verduisterd. Deze vermiste goederen werden later in een door de vrouw gehuurde opslagruimte teruggevonden.

⁸⁶ ECLI:NL:GHDHA:2014:3706.

⁸⁷ Omdat rechtshandelingen ook tussen niet-gehuwden kunnen plaatsvinden, is er in het geval van artikel 3:44 BW gewerkt met een extra zoekterm. Op 1 juni 2017 leverde de zoekstring “3:44 BW” en “huwelijk” binnen het rechtsgebied privaatrecht 45 treffers op.

⁸⁸ ECLI:NL:RBMID:2000:AA7958. ECLI:NL:RBMID:2000:AA7958.

dan het afwenden van de risico's voor haar vermogen had de vrouw geen nader onderzoek hoeven verrichten. De rechtbank vernietigt de akte.⁸⁹

In een zaak voor de rechtbank Maastricht gaf een man aan geen verweer in te zullen stellen tegen het echtscheidingsverzoek van zijn vrouw, op voorwaarde dat zij een aanvullende overeenkomst zou tekenen.⁹⁰ Deze hield in dat de vrouw de man 35.000 gulden zou betalen, a) indien zij zou gaan samenwonen met een andere partner; b) indien zij opnieuw in het huwelijk zou treden; c) indien zij haar woning zou verkopen en; d) zodra beide kinderen meerderjarig zijn en niet meer studeren. Enkel wanneer de vrouw deze overeenkomst zou tekenen, zou hij een nieuwe verklaring van geen bezwaar afgeven. Wanneer de man enkele jaren later naleving van deze overeenkomst vordert, bepaalt de rechtbank dat ze tot stand is gekomen op basis van een wilsgebrek.

Omdat bedrog, bedreiging of misbruik van omstandigheden dikwijls lastig te staven zijn aan de hand van bewijsmateriaal, worden rechtshandelingen soms niet op basis van artikel 3:44 BW vernietigd, maar op basis van dwaling (artikel 6:228 BW).⁹¹

Artikel 3:194 lid 2 BW en 1:135 lid 3 BW

De artikelen 3:194 lid 2 BW en 1:135 lid 3 BW, daarentegen, worden wel gebruikt in dit soort zaken.⁹² Bijvoorbeeld in een zaak voor het gerechtshof Den Bosch uit 2016 waarin een vrouw, uit vrees dat haar man hun paard zou slachten, het beest onderbracht op een plek die ook voor haar onbekend was.⁹³ Zij ontving in ruil voor het paard geen vergoeding. Het hof oordeelde dat dit gedrag onder het bereik van artikel 3:194 lid 2 BW viel – het opzettelijk verzwijgen, zoekmaken of verborgen houden van gemeenschapsgoederen – en veroordeelde de vrouw tot betaling van €4000 aan de man.

In een zaak voor het hof Arnhem werd eveneens een beroep gedaan op artikel 3:194 lid 2 BW.⁹⁴ In deze zaak had de man zonder medeweten van zijn vrouw een woning gekocht. Op de dag van de levering had hij de notaris zelfs wijsgemaakt dat hij al gescheiden was. Toen de partijen een echtscheidingsconvenant opstelden, verzweeg de man zijn aandeel in de woning. Even later – de scheiding was inmiddels rond – verkocht hij de woning. De civiele straf op dergelijk gedrag is fors: De man moet het gehele verkoopbedrag aan zijn ex-vrouw betalen.

Een op artikel 1:135 lid 3 BW gebaseerde zaak is zelfs tot aan de Hoge Raad gekomen.⁹⁵ In deze zaak had tussen de partijen al verrekening plaatsgevonden, toen de vrouw achter het bestaan kwam van twee polissen bij Nationale Nederlanden op naam van haar man. Toen de man eerder in de echtscheidingsprocedure alle vermogensbestanddelen moest opgeven, had hij verzuimd deze twee polissen te vermelden. Ook later in de procedure bleef hij deze informatie

⁸⁹ Overigens baseert de rechtbank dit vonnis op dwaling en niet artikel 3:44 BW.

⁹⁰ ECLI:NL:RBMAA:2004:AO8592.

⁹¹ Zie bijvoorbeeld ook ECLI:NL:GHSGR:2006:AUG767.

⁹² De zoekterm “3:194 BW” leverde binnen het rechtsgebied civiel recht op 1 juni 2017 in totaal 52 treffers op. Het betreft hier echter ook vaak erfrechtzaken of enkel een vordering tot boedelbeschrijving conform artikel 3:194 lid 1 BW. Zoeken op “1:135 BW” binnen civiel recht resulteerde in 18 treffers.

⁹³ ECLI:NL:GHSHE:2016:1452.

⁹⁴ ECLI:NL:GHARN:2010:BN9598.

⁹⁵ ECLI:NL:HR:2015:3475.

achterhouden. Volgens het hof was er in dit geval sprake van 'opzettelijk verzwijgen, althans verborgen houden van een goed' conform artikel 1:135 lid 3 BW en de Hoge Raad liet deze uitspraak in stand. De man moest de waarde van de polissen (€ 39.564,65 en € 4.033) *geheel* aan de vrouw vergoeden.

Artikel 6:162 BW

Ook artikel 6:162 BW (onrechtmatige daad) wordt wel ten grondslag gelegd aan vorderingen tussen (ex)gehuwden.⁹⁶ Voorbeelden van een *geslaagd* beroep op artikel 6:162 BW wegens een vermogensdelict of ander economisch wangedrag komen in de door ons bestudeerde steekproef niet zo vaak voor.⁹⁷

In een recente zaak voor het hof Den Bosch lukte het een vrouw echter wel om het beroep op artikel 6:162 BW tegen haar man hard te maken.⁹⁸ In de aanloop van hun echtscheiding stellen de man en de vrouw een convenant op met daarin de volgende bepaling:

Artikel 8 Echtelijke woning

- 8.1. *Partijen zijn beiden voor de helft eigenaar van de woning aan de [adres 1] te [plaats].*
- 8.2. *De in artikel 8.1. genoemde onroerende zaak is door partijen vastgesteld op een waarde van circa € 280.000,-.*
- 8.3. *Op de in artikel 8.1. genoemde onroerende zaak rust een schuld uit hoofde van een hypothecaire geldlening van circa € 280.000,- welke op beider naam staat ingeschreven.*
- 8.4. *De echtelijke woning, alsmede de op deze woning rustende hypotheek wordt zonder verdere verrekening toegescheiden aan de man. Dit geschiedt op voorwaarde dat de hypothecaire lening aan hem wordt toegescheiden en de bank de vrouw ontslaat uit haar hoofdelijke verplichtingen jegens de hypotheekhouder.*
- 8.5. *De kosten verbonden aan de levering en de tenaamstelling van de onroerende zaak zijn voor rekening van de man;*
- 8.6. *Door ondertekening van deze overeenkomst machtigt de vrouw onherroepelijk de man om namens haar al hetgeen te doen dat in verband met de verdeling nuttig, nodig of wenselijk is, waaronder met name begrepen het ondertekenen van akten en/of stukken.*

Anders dan het convenant doet vermoeden, bedroeg de werkelijke restant-hypotheekschuld echter geen €280.000, maar slechts €144.300 en de man was hiervan op de hoogte. Door zijn vrouw hier niet over te informeren heeft de man 'de vereiste zorgvuldigheid die (gewezen) echtgenoten in het kader van een ophanden zijnde echtscheidingsprocedure van elkaar mogen verwachten niet betracht'. De vrouw heeft hierdoor €17.850 schade geleden. Alles bij elkaar concludeert het hof dat de man, door zo te handelen, een onrechtmatige daad jegens zijn vrouw heeft gepleegd.

⁹⁶ In dit geval werd vanwege het grote aantal onrechtmatige daadzaken gezocht op een aanvullend trefwoord ("huwelijk"). Intoetsen van de woorden "6:162 BW" en "huwelijk" binnen het rechtsgebied civiel recht op www.rechtspraak.nl resulteerde op 1 juni 2017 in 81 treffers. Vanwege het grote bereik van artikel 6:162 zaten hier nog steeds veel 'false hits' tussen.

⁹⁷ Veel van deze vorderingen falen (zie bijvoorbeeld ECLI:NL:RBAMS:2013:4122).

⁹⁸ ECLI:NL:GHSHE:2017:586.

In een andere zaak had de man dierbare spullen van de vrouw, zonder haar medeweten, langs de kant van de weg gezet.⁹⁹ Het betrof spullen als kleding, make-up, fotolijsten, sieraden, een telefoon en een fototoestel. Binnen enkele uren waren de spullen verdwenen. Het hof Arnhem-Leeuwarden laat het oordeel van de rechtbank, dat het zonder rechtsgrond op straat zetten van de spullen een onrechtmatige daad vormt, in stand en veroordeelt de man tot betaling van €7399,25.

Artikel 4:3 BW en 3:166 BW

Hoewel analoge toepassing van artikel 4:3 BW op huwelijksgemeenschappen in theorie wellicht mogelijk is, zijn hier op www.rechtspraak.nl via de gehanteerde zoekstrategie geen voorbeelden van gevonden.¹⁰⁰

Artikel 1:157 lid 1 BW

Het is mogelijk de partneralimentatie te matigen of beëindigen in geval van wangedrag door de alimentatiegerechtigde.¹⁰¹ Het moet hier wel gaan om dusdanig ernstige gedragingen en omstandigheden, dat ‘van een gewezen echtgenoot in redelijkheid niet of niet ten volle kan worden gevergd aan het levensonderhoud van de ander bij te dragen’.¹⁰² Een enkele grievende bejegening is niet voldoende.¹⁰³

In een zaak behandeld door het hof Den Bosch verloor een vrouw haar recht op alimentatie, vanwege haar ‘grievend gedrag’ jegens de man.¹⁰⁴ Terwijl de man met zijn voormalige werkgever in een arbeidsconflictprocedure is beland, doet de vrouw de werkgever een dringend verzoek met haar in gesprek te gaan. Tijdens dit gesprek verschaft de vrouw de werkgever informatie en overlegt zij stukken, die de man in een kwaad daglicht stellen. De man ondervindt hierdoor emotioneel en financieel nadeel. Het hof komt tot de conclusie dat de lotsverbondenheid tussen de ex-gehuwden door het gedrag van de vrouw is aangetast en dat de man niet langer alimentatieplichtig is.

Ook in de volgende zaak waren de gedragingen van de alimentatiegerechtigde (een man dit keer) dermate grievend dat de vrouw niet langer in zijn levensonderhoud hoefde te voorzien.¹⁰⁵ Tijdens het huwelijk werden de vrouw en de kinderen structureel geestelijk mishandeld. De man heeft vervolgens vier jaar in de gevangenis gezeten vanwege een overval, maar direct na zijn vrijlating begon het psychische geweld weer. Toen het geweld uiteindelijk ontaarde in fysieke mishandeling was voor de vrouw de grens bereikt. Ze deed aangifte en vroeg een scheiding aan. Enige tijd later komt de vrouw er achter dat de man kort na zijn vrijlating zes jaar lang een affaire heeft gehad waaruit twee buitenechtelijke kinderen zijn geboren. Volgens de vrouw gebruikte hij haar inkomen om zijn tweede gezin te onderhouden. Op het moment van de be

⁹⁹ ECLI:NL:GHARL:2015:2134.

¹⁰⁰ Intoetsen van “4:3 BW” leverde 11 treffers op, die alle te maken hadden met erfrecht.

¹⁰¹ De zoekterm “1:157 BW” in combinatie met “grievend” leverde op 1 juni 2017 binnen het rechtsgebied “civiel recht” 100 treffers op.

¹⁰² ECLI:NL:GHARL:2013:9674.

¹⁰³ ECLI:NL:GHSGR:2011:BV0778.

¹⁰⁴ ECLI:NL:GHSHE:2014:1485.

¹⁰⁵ ECLI:NL:GHARL:2015:8558.

handeling van de zaak door het hof heeft de man bovendien een nieuwe verloofde. Onder deze omstandigheden was er niet langer sprake van lotsverbodenheid tussen de partijen.

3.5. Conclusie

Binnen het strafrecht zijn niet veel relevante zaken gevonden. Dit is niet verrassend. Vanwege de vervolgingsuitsluiting zullen vermogensdelicten binnen het huwelijk doorgaans in een eerder (aangifte) stadium al uit de strafprocedure worden gefilterd. In de weinige zaken waarin 316 Sr centraal stond, treffen we een divers palet aan vermogensdelicten. Er zijn voorbeelden van vernieling, diefstal, afpersing en oplichting. Deze delicten vinden zowel voor als na echtscheiding plaats.

Een opvallende, tweede constatering is dat er enige verwarring lijkt te bestaan bij de strafrechtlers over het tijdstip waarop echtgenoten nog getrouwd moeten zijn om artikel 316 Sr van toepassing te laten zijn. Sommigen hanteren tijdstip delict, anderen tijdstip vervolging. Enkel dit laatste is volgens de Hoge Raad correct. In een uitzonderlijk geval wordt zelfs veroordeeld voor vernieling, zonder dat rekening is gehouden met vervolgingsuitsluitingsgrond!

Ook in de civiele zaken zijn aanwijzingen te vinden van mogelijke vermogensdelicten en andere vormen van economisch wangedrag/geweld binnen het huwelijk en het geregistreerd partnerschap.

Zo zou de zaak waarin de man €20.000 van het privévermogen van zijn vrouw had besteed aan hemzelf en zijn minnares kunnen worden gekwalificeerd als diefstal of verduistering. Hetzelfde geldt voor vormen van 'veilig stellen' van inboedel of vermogen bij een ophanden zijnde scheiding. In de bestudeerde jurisprudentie namen de handelende echtgenoten ineens hoge bedragen op van gezamenlijke rekeningen, betaalden ze niet-bestaande schulden aan familieleden of retourneerden ze onverplicht schenkingen ten koste van de gemeenschap. Zelfs het wegnemen van een keuken uit een huis werd niet geschuwd.

De huwelijkspartner dwingen tot het tekenen van een zeer ongunstige overeenkomst door te dreigen anders verweer te voeren tegen het echtscheidingsverzoek vertoont daarentegen meer overeenkomsten met afpersing. Terwijl het verzwijgen van (aanzienlijke) vermogensbestanddelen in het kader van een verdeling van de gemeenschap of een verrekening wellicht als vorm van oplichting kan worden gezien.

Maar er zijn ook zaken waaraan niet direct een (mogelijk) vermogensdelict ten grondslag ligt. Toch kan ook in die zaken sprake zijn van financieel wangedrag tegen de huwelijkspartner. Mogelijk zelfs van vormen van economisch geweld. Volgens de *Scale of Economic Abuse* vallen hier bijvoorbeeld onder:

- De ander financiële informatie onthouden.
- Belangrijke financiële beslissingen nemen, zonder de ander daar eerst in te kennen.
- Het bezit van de ander of het gezamenlijke bezit verpanden.

Al deze gedragingen kwamen we in de rechtspraak tegen, bijvoorbeeld in de artikel 1:89 BW zaken. Toch lijkt het hier vaak eenmalige gedragingen te betreffen, die vooral in de context van een echtscheiding de kop opsteken. Hoewel deze onderscheiden gedragingen eveneens voorkomen in de *Scale of Economic Abuse* lijkt van structureel economisch misbruik – het opzettelijk ondergraven van iemands financiële autonomie of zelfredzaamheid door een of (meestal) meerdere (ernstige) handelingen – doorgaans geen sprake.

HOOFDSTUK 4

AARD EN OMVANG: PROFESSIONALS

4.1. Inleiding

In dit hoofdstuk worden de resultaten beschreven van het verkennend onderzoek onder professionals naar de aard, omvang, achtergronden en mogelijke aanpak van vermogensdelicten binnen het huwelijk en geregistreerd partnerschap in Nederland. Vermogensdelicten binnen het huwelijk en economisch misbruik zijn relatief onbekend fenomenen, waar –zeker in Nederland– nog maar weinig onderzoek naar is gedaan. Welke soorten vermogensdelicten of vormen van economisch misbruik/wangedrag binnen het huwelijk voorkomen en wat de omvang van dit probleem is, is niet duidelijk. Vanwege het gebrek aan empirische studies, weten we niet precies wat er aan de hand is. In dit hoofdstuk is aan de hand van interviews met professionals werkzaam op het gebied van huiselijk geweld, slachtofferzorg, financiële problematiek en justitie gepoogd de aard en omvang van deze problematiek in kaart te brengen. In dit hoofdstuk staan de volgende onderzoeksvragen centraal:

Vragen met betrekking tot de aard en omvang

1. Wat is de aard van de problematiek?
 - a. Wat is de aard van de problematiek ten aanzien van het zich voordoen van de verschillende typen van vervolging uitgesloten delicten tussen gehuwden en geregistreerde partners volgens professionals? En van de overige vormen van economisch geweld?
2. Wat zijn de omstandigheden en de situaties waarin deze problematiek zich voordoet volgens de professionals?
3. Is er een globale inschatting te maken van de omvang van deze problematiek tussen gehuwde en geregistreerde partners?

De professionals mochten ook ingaan op de vragen met betrekking tot het strafrecht en de civielrechtelijke mogelijkheden (onderzoeksvragen 4 t/m 13), maar die waren vanwege tijdsrestricties facultatief gemaakt. De resultaten van dit gedeelte van de interviews met professionals zijn in hoofdstuk 5 (het civiele recht) en hoofdstuk 6 (het strafrecht) verwerkt.

Dit hoofdstuk volgt de volgende indeling. In paragraaf 4.2 wordt de gehanteerde methodologie beschreven. Welke respondenten hebben we waarom en op welke wijze geselecteerd om deel te nemen aan een interview? Hoe vonden deze interviews vervolgens plaats en welke beperkingen kent de gehanteerde methodologie? In paragraaf 4.3 worden de resultaten met betrekking tot de aard en verschijningsvormen van vermogensdelicten en economisch geweld besproken. Vervolgens wordt in paragraaf 4.4, voor zover mogelijk, nagegaan of er globale schatting te maken is van de omvang van deze problematiek tussen gehuwde en geregistreerde partners. Paragraaf 4.5 beschrijft de gangbare aanpakken van vermogensdelicten en economisch geweld in partnerrelaties in Nederland. De afsluitende paragraaf (paragraaf 4.6) van dit

hoofdstuk beschrijft de belangrijkste bevindingen en een conclusie.

4.2. Methodologie

4.2.1. Selectie respondenten

Zoals vermeld in de inleiding zijn we voor dit gedeelte van het onderzoek op zoek gegaan naar een selectie van respondenten die beroepshalve (mogelijk) veel in aanraking komen met economisch geweld in partnerrelaties. Hierbij was het belangrijk ook verschillende perspectieven aan bod te laten komen. In samenspraak met de begeleidingscommissie is uiteindelijk besloten de volgende beroepsgroepen te includeren:

- Medewerkers Veilig Thuis (n= 13)¹⁰⁶
- Echtscheidingsadvocaten en mediators (n= 7)
- ‘Overigen’
 - Medewerkers van de vrouwenopvang (n= 5)
 - Bewindvoerders (n= 4)
 - Hulpofficieren van justitie (n= 4)

In totaal zijn 33 respondenten geïnterviewd met betrekking tot de aard en omvang van vermogensdelicten en economisch wangedrag/geweld binnen het huwelijk. (zie bijlage 1 voor een overzicht van de instellingen en organisaties die hebben deelgenomen aan de interviews).

4.2.2. Interviewprotocol en afname interviews

Het ontwikkelen van het semigestructureerde interviewprotocol ging in overleg met de begeleidingscommissie. Vanwege de lengte van de eerste versies van de protocollen werd besloten in deze interviews de aandacht vooral te richten op een inschatting van de aard en omvang van het fenomeen, de vragen over het recht werden facultatief gemaakt. Het ‘verplichte’ deel van het interview was voor alle beroepsgroepen hetzelfde, het facultatieve gedeelte week enigszins af, afhankelijk van de specifieke beroepsgroep van de respondent.¹⁰⁷ Respondenten die daarom vroegen, kregen een topiclijst gebaseerd op het interviewprotocol van te voren toegestuurd. De interviews werden met toestemming van de geïnterviewden met behulp van een *voicerecorder* opgenomen, waarbij hen werd verteld dat hun antwoorden anoniem in het rapport zouden worden verwerkt. Dit om de respondenten vrijuit te kunnen laten spreken. De meeste interviews werden telefonisch afgenomen, maar er waren 2 respondenten die de voorkeur gaven aan een *face-to-face* interview. De interviews duurden tussen de 30 en 45 minuten en werden in de periode februari tot juni 2017 afgenomen. Het interviewprotocol van de advocaten en mediators is illustratief voor het protocol dat in de overige interviews is gebruikt. Dit protocol is te vinden in bijlage 2.

¹⁰⁶ Voor wat betreft de beroepsgroep *Medewerkers Veilig Thuis*, zijn alle regio's benaderd met een verzoek tot deelname aan het onderzoek. Iets meer dan de helft van de regio's VT zijn geïnccludeerd, waarna verzadiging bereikt leek te zijn voor deze beroepsgroep.

¹⁰⁷ Zo vroegen we de hulpofficieren van justitie bijvoorbeeld niet naar civielrechtelijke mogelijkheden om het gedrag aan te pakken, maar stond in die interviews juist het strafrecht centraal.

4.2.3. Analysemethode

Het semigestructureerde interviewprotocol was opgesteld aan de hand van bepaalde thema's, inclusief de Nederlandse vertaling van de *Scale of Economic Abuse*.

De *Scale of Economic Abuse* is een vragenlijst ontwikkeld door Adams, Sullivan, Bybee & Greeson (2008) en meet economisch misbruik. De *Scale of Economic Abuse* is uniek in haar soort omdat het de eerste vragenlijst is, die een reeks van gedragingen met het oog op economisch misbruik omvat. Daar waar eerdere vragenlijsten zich beperkten tot één bepaalde vorm van economisch misbruik/wangedrag, of slechts een beperkt aantal items meenamen, omvat de SEA 28 items. De items zijn onder te verdelen in twee subschalen, te weten Economische controle (17 items) en Economische uitbuiting (11 items). De twee subschalen zijn onderscheidend en nuttig voor het voorspellen van de mate van ervaren economische moeilijkheden.

Deze thema's werden vervolgens gebruikt om de analyse en rapportage vorm te geven. De interviews werden *ad verbatim* door studenten uitgewerkt en per thema gecodeerd door de onderzoeker met kennis op het desbetreffende terrein.¹⁰⁸ Eén onderzoeker las nauwkeurig de antwoorden van de geïnterviewden, onderscheidde bepaalde 'clusters' van antwoorden en rapporteerde haar bevindingen. Vanwege de relatief eenvoudige en eenduidige vragen en antwoorden leverde dit nauwelijks interpretatiemoeilijkheden op. Om de betrouwbaarheid van de resultaten te verhogen werd het afgeronde hoofdstuk bovendien door de twee andere onderzoekers, die eveneens waren betrokken bij het afnemen van interviews, nagelezen om te zien of de weergave van de interviews overeenkwam met hun indrukken van de interviews.¹⁰⁹

Bij sommige vragen is gekozen voor een kwantitatieve analyse van de vraag (bijvoorbeeld in het geval van de vragen met betrekking tot de *Scale of Economic Abuse*). Vanwege het relatief kleine aantal respondenten, die bovendien ook nog eens zeer wisselend zicht hadden op economisch geweld in partnerrelaties is voor de meerderheid van de vragen tevens gekozen voor een kwalitatieve rapportage, waarbij wel de algemene tendens uit de interviews is weergegeven – er is dus gekeken naar de antwoorden die door veel of de meeste respondenten werden ondersteund. Indien een respondent een uitzonderingspositie innam werd hier ook aandacht aan besteed. Dit heeft mede te maken met de beperkingen van de onderzoeksmethode (zie paragraaf 4.2.4. hieronder).

4.2.4. Beperkingen

Dit gedeelte van het onderzoek kende belangrijke beperkingen. Zo bleek al snel dat niet alle beroepsgroepen even veel zicht hadden op de problematiek. Een hulpofficier van justitie heeft bijvoorbeeld slechts enkele uren contact met de betrokken partijen. Indien gedurende die tijd niet structureel wordt gevraagd naar ervaringen met economisch geweld, blijft dit voor de hulpofficier van justitie een blinde vlek. Dit terwijl een medewerker vanuit de vrouwenopvang veel meer contact heeft met het slachtoffer en dus dikwijls beter op de hoogte is van de hui-

¹⁰⁸ Met uitzondering van opmerkingen die duidelijk geen betrekking hadden op de vragen (bijvoorbeeld opmerkingen ten aanzien van het weer).

¹⁰⁹ Vóór de finale analyse en rapportage van de interviews hadden de onderzoekers bovendien 2x een werkoverleg waarin, onder andere, de meest opvallende bevindingen van de – tot dan toe afgenomen – interviews werden besproken.

selijk geweldincidenten die tijdens de relatie zijn voorgevallen. Vanwege deze verschillen is bij sommige vragen besloten niet aan te geven welk percentage van de respondenten op welke wijze heeft geantwoord. Dit zou een vertekend beeld geven. Bij de vraag waar dit wel is gedaan – de vraag met betrekking tot de *Scale of Economic Abuse* – wordt met klem aangeraden de resultaten met voorzichtigheid te interpreteren.

Voorts bleek het voor de respondenten lastig om zich te concentreren op vermogensdelicten *binnen het huwelijk*. Hoewel we in het onderzoek gepoogd hebben ons te richten op vermogensdelicten en economisch geweld binnen het huwelijk en geregistreerd partnerschap, is voor de meeste beroepsgroepen moeilijk onderscheid te maken tussen gehuwde en niet gehuwde partners. Respondenten, met uitzondering van advocaten en mediators, spreken voornamelijk van partnerrelaties of afhankelijkheidsrelaties. Het is voor deze professionals van nevensgeschikt belang of deze relaties al dan niet in een formeel verband zijn vastgelegd. Hoewel we tijdens de interviews verschillende keren benadrukten dat we enkel geïnteresseerd waren in de formele relatievormen, heeft dit waarschijnlijk niet kunnen voorkomen, dat respondenten ook informele relatievormen in hun antwoorden noemden. Het is dus mogelijk dat de antwoorden van de respondenten soms betrekking op vermogensdelicten en economisch geweld in partnerrelaties, ongeacht de juridische status van die relatie.

Het feit dat we een beperkt aantal respondenten uit een beperkt aantal beroepsgroepen konden meenemen heeft ook gevolgen voor de generaliseerbaarheid van de resultaten. Het onderzoek is expliciet verkennend bedoeld en de resultaten dienen te worden geverifieerd aan de hand van kwantitatief slachtofferonderzoek (zie conclusiehoofdstuk).

4.3. Vragen met betrekking tot de aard en verschijningsvormen

In deze paragraaf worden de antwoorden van de respondenten ten aanzien van de aard en verschijningsvormen van vermogensdelicten en economisch geweld binnen het huwelijk en geregistreerd partnerschap te geven. We zullen eerst ingaan op de aard van de problematiek alvorens stil te staan bij de verschijningsvormen en (achtergrond)kenmerken.

4.3.1. Definitie van economisch geweld

Zoals gesteld staan er in dit onderzoek twee concepten centraal: vermogensdelicten en economisch geweld. De twee concepten houden weliswaar met elkaar verband, maar zijn geen synoniemen. Zo kunnen vermogensdelicten deel uitmaken van economisch geweld, maar vallen er niet volledig mee samen. Kenmerkend voor vermogensdelicten is dat het hier strafbare feiten moet betreffen, terwijl bij economisch geweld er meer sprake lijkt te zijn van een paraplubegrip, waaronder verschillende, al dan niet strafbare gedragingen, kunnen vallen.

Opvallend is het gebrek aan overeenstemming onder de respondenten over de definities die voor het begrip vermogensdelicten en economisch geweld gebruikt worden, evenals het ongestructureerd door elkaar heen gebruiken van de termen ‘vermogensdelicten’, ‘financiële uitbuiting’ en ‘economisch geweld’. Dit hangt nauw samen met het gegeven dat econo-

misch geweld een breed scala aan verschijningsvormen omvat die kunnen variëren in oorzaak, ernst, en langdurigheid. Hieronder staan enkele illustratieve opmerkingen van respondenten:

*'Ik ben heel benieuwd wat jullie er onder verstaan. Waar hebben we het precies over?
Ik kan me er alles bij voorstellen, maar ik weet niet wat de exacte definitie is.
Ik neem aan dat het gaat om het toebrengen of het nalaten van handelen dat
financiële of economische schade toebrengt aan de partner.'
Maar dat is een heel breed begrip.'*
(Medewerker Veilig Thuis)

*'Dat kan ik niet heel kort samenvatten.
Dat zijn zoveel verschillende gedragingen.'*
(Medewerker Vrouwenopvang)

*'Ik moet heel eerlijk zijn dat ik bij die eerste vragen het heel lastig vond omdat
ik eigenlijk zoiets had van: het is voor mij een nieuwe term.'*
(Advocaat/Mediator)

*'We hebben het eigenlijk nooit over economisch geweld, maar over financiële
uitbuiting.'*
(Medewerker Veilig Thuis)

Voor het onderzoek hebben we 'economisch geweld' geoperationaliseerd als 'een samenspel van gedragingen die tezamen de financiële zelfredzaamheid van het slachtoffer ondermijnen', maar in de praktijk heerst nog veel onduidelijkheid. Een handeling kan in principe volstaan om iemand financieel afhankelijk te maken, maar doorgaans betreft het meerdere (ernstige) gedragingen met een bepaalde doelgerichtheid, namelijk het (opzettelijk) ondergraven van iemands financiële autonomie en zelfredzaamheid. Deze definitie wordt onderschreven door de geïnterviewde professionals. Zij geven allemaal aan dat er sprake is van een benadeelde partner die financiële schade leidt. Een aantal professionals ($N = 5$) voegt aan bovenstaande beschrijving toe 'met als doel eigen (financieel) gewin'.

4.3.2. Verschijningsvormen van economisch geweld

Met uitzondering van de professionals van de Vrouwenopvang, geven de meesten (in eerste instantie) aan weinig met deze problematiek van doen te hebben. Toch erkennen ze allemaal deze vorm van geweld in meerdere of mindere mate in hun dagelijkse praktijk te herkennen of tegen te komen. Voorbeelden hiervan zijn: de partner financieel kort houden; grote financiële uitgaven te doen zonder de partner daar eerst in te kennen; schulden aangaan op naam van de partner; telefoonabonnementen afsluiten op naam partner; de partner op slinkse wijze over halen geld/bezit af te staan; vernielen van de eigendommen van de partner. De groep advocaten en mediators voegt hier aan toe dat binnen de specifieke context van een op handen zijnde echtscheiding tevens de volgende gedragingen zich kunnen voordoen; alimentatie ontduiking door het niet volledig opgeven van het vermogen; verdwijnen van (delen van) de inboedel; geld wegsluizen naar het buitenland.

Toetsing van de verschillende vormen in de praktijk

Twee toetsingslijsten zijn gebruikt als uitgangspunt om de verschillende vormen van vermogensdelicten, economisch wangedrag en economisch geweld binnen het huwelijk en geregistreerd partnerschap te bespreken in de verschillende interviews. Zo is eerst een lijst voorgelegd met vermogensdelicten – dus vormen van economisch geweld die in Nederland strafbaar zijn gesteld – om vervolgens een lijst voor te leggen met gedragingen die niet als zodanig strafbaar zijn gesteld, maar mogelijk wel onder de noemer economisch misbruik/wangedrag zouden kunnen vallen. Deze lijst is een Nederlandse vertaling van de *Scale of Economic Abuse* van Adams, Sullivan, Bybee & Greeson (2008).

Vermogensdelicten binnen het huwelijk en geregistreerd partnerschap

Uit de interviews blijkt dat de meeste vermogensdelicten en de beschrijvingen daarvan in meer of mindere mate overeen komen met de praktijkervaringen van de geïnterviewde professionals (zie Tabel 1). Het meest herkenbare is de vernieling of beschadiging van goederen van de (ex-)partner. Dit komen de professionals in hun beroepspraktijk het meeste tegen. Deze vernielingen vinden plaats in de context van een ruzie tussen partners of tijdens een echtscheidingsprocedure waarbij de ene partner dierbare spullen van de ander moedwillig vernielt.

Er werd door de geïnterviewden wel een aantal kanttekeningen bij de voorgelegde delicten binnen het huwelijk en geregistreerd partnerschap geplaatst. Zo was het voor de professionals werkzaam voor Veilig Thuis of de Vrouwenopvang moeilijk hun antwoorden te beperken tot formele relaties zoals het huwelijk en geregistreerd partnerschap. In de hulpverlening wordt geen direct onderscheid gemaakt tussen gehuwden en niet gehuwden. Zij spreken eerder van relaties in het algemeen en afhankelijkheidsrelaties in het bijzonder.

Voorts wordt door een aantal andere professionals (hulpofficier van justitie en advocaten) opgemerkt dat hoewel het toe-eigenen van enige goederen die aan de (ex-) partner toebehoren weliswaar voorkomt, diefstal wel een groot woord is. In een relatie worden immers vaak alle financiële middelen en goederen door beide partners gebruikt. Er zijn maar weinig verknochte goederen die niet onder het gezamenlijk bezit vallen. Ook merken professionals op dat het lastig is dergelijke delicten vast te stellen. De bewijslast ontbreekt vaak en het blijft toch het woord van de ene partner versus de andere partner

Tabel 4.1. Vermogensdelicten

	Nooit	Soms	Regelmatig	Vaak	Altijd
Diefstal (met geweld)	13	14	3	1	0
Afpersing	10	10	7	4	0
Verduistering	8	13	6	4	0
Oplichting	11	12	4	4	0
Vernieling	3	7	4	17	0

Note: Missing data betreft twee advocaten/mediators

Andere vormen van economisch geweld

Uit de interviews blijkt dat ook de meeste andere vormen van economisch geweld in meer of

mindere mate overeen komen met de praktijkervaringen van de geïnterviewde professionals (zie Tabel 4.2).

Overigens tekent zich hier een onderscheid af tussen de verschillende beroepsgroepen. Zo herkennen de professionals van de Vrouwenopvang vanuit de meeste gedragingen van het verkrijgen van economische controle tot economische uitbuiting. Dit geldt in iets mindere mate ook voor de professionals van Veilig Thuis.

Hoewel advocaten / mediators wel gedragingen van de *Scale of Economic Abuse* herkennen zijn deze gedragingen niet rechtstreeks te herleiden naar een van de subschalen van de *Scale of Economic Abuse*. Dit geldt in het bijzonder voor gedragingen die betrekking hebben op het verkrijgen van economische controle. De hulpofficieren van justitie en de bewindvoerders herkennen de minste gedragingen. Hun ervaringen met dergelijke gedragingen zijn voornamelijk casus-specifiek.

De vorm die het meest lijkt voor te komen is 'de ander financiële informatie onthouden' (N=9). Deze wordt direct gevolgd door de vormen 'belangrijke financiële beslissingen genomen, zonder de ander daar eerst in te kennen' (N=7); 'geld, bestemd voor huur of andere rekeningen, uitgegeven' (N=7); en 'de rekeningen van de ander of gezamenlijke rekeningen te laat of niet betaald' (N=7)

De vormen die zelden tot nooit voorkomen zijn: de autosleutels of de auto weggenomen om te voorkomen dat de ander een baan kon zoeken of naar een sollicitatiegesprek kon gaan (N=27); het bezit van de ander of het gezamenlijk bezit verpanden (N=26); en de ander bedreigd, zodat hij/zij ontslag nam (N=25).

Ook hier wordt een kanttekening geplaatst bij een aantal van de genoemde gedragingen. Bijna alle professionals stellen vast dat economisch geweld een vorm van huiselijk geweld is, die maar heel langzaam de weg naar de openbaarheid vindt. Ontkenning en ongeloof dragen daar zeker aan bij, maar evenzo belangrijk is de verwevenheid van economisch geweld met de drang tot controle en hoe die op zijn beurt kan samenhangen met omgangspatronen tussen de partners. Denk hierbij aan de invloed van stereotype rolpatronen en opvattingen over het gebruik van geweld en controle tegenover de partner. Daarnaast kunnen partners worden gemanipuleerd of onder druk worden gezet om bijvoorbeeld het eigen bankpasje af te staan of een telefoonabonnement af te sluiten en realiseren ze zich vaak pas na het verbreken van een relatie dat dit geen volledig vrije keuze is geweest. Respondenten geven bovendien aan dat economisch geweld vaak een onderdeel is van huiselijk geweld, in de vorm van onder andere extreem controle gedrag dat de partner toont. Kortom, er lijkt sprake van een overlap tussen economisch geweld en psychisch geweld.

Tabel 4.2. Andere vormen van economisch geweld

	Nooit	Soms	Regelmatig	Vaak	Altijd
1. De autosleutels of de auto weggenomen om te voorkomen dat de ander een baan kon zoeken of naar een sollicitatiegesprek kon gaan.	19	8	1	0	0
2. Dingen gedaan om te voorkomen dat de ander naar zijn/haar werk kon gaan.	12	11	4	1	0
3. De ander geslagen wanneer hij/zij aangaf naar het werk te moeten gaan.	17	6	4	1	0
4. De ander bedreigd, zodat hij/zij ontslag nam.	18	7	3	0	0
5. Van de ander geëist dat hij/zij ontslag nam.	15	8	4	1	0
6. De ander gedwongen hem/haar om geld te vragen.	6	8	11	3	0
7. Geld weggenomen uit zijn/haar tas, portemonnee of bankrekening, zonder toestemming en/of wetenschap van de ander.	4	7	11	6	0
8. De ander gedwongen om hem/haar geld te geven of hem/haar gebruik te laten maken van het chequeboekje, pinpas of creditcard van de ander.	6	7	11	4	0
9. Spullen / het bezit van de ander gestolen.	12	9	4	3	0
10. Dingen gedaan om te voorkomen dat de ander zelf over geld kan beschikken.	6	11	7	4	0
11. Het loon, bijstandsuitkering, belastingteruggave, invaliditeitsuitkering of andere uitkeringen van de ander weggenomen.	4	14	7	3	0
12. Bepaald hoe de ander geld moest besteden, in plaats van hem/haar dit naar eigen goeddunken te laten beslissen.	5	12	7	4	0
13. Van de ander geëist te vertellen waaraan het geld is besteed.	7	9	9	3	0

14. Van de ander geëist hem/haar bonnetjes en/of wisselgeld te geven, wanneer de ander geld besteedt.	11	6	8	3	0
15. De ander het benodigde geld voor voedsel, kleding en andere benodigdheden onthouden.	7	11	7	3	0
16. Geld verstopt voor de ander, zodat hij/zij het geld niet kan vinden.	11	11	2	4	0
17. Het geld van de ander of het gezamenlijk vermogen vergokt.	4	18	6	0	0
18. De ander gedwongen geld te vragen aan familie of vrienden, maar belet vervolgens dat de ander dit terugbetaalt.	11	13	4	0	0
19. De ander overtuigd om hem/haar geld te lenen, maar betaalt dit niet terug.	12	7	8	1	0
20. Ervoor gezorgd dat de ander geen toegang heeft tot zijn/haar eigen bankrekening.	7	15	6	0	0
21. De ander financiële informatie onthouden.	1	12	6	9	0
22. Belangrijke financiële beslissingen genomen, zonder de ander daar eerst in te kennen.	6	7	8	7	0
23. De ander bedreigd of geslagen toen hij/zij rekeningen betaalde of benodigde spullen kocht.	13	10	5	0	0
24. Geld, bestemd voor huur of andere rekeningen, uitgegeven.	5	9	7	7	0
25. De rekeningen van de ander of gezamenlijke rekeningen te laat of niet betaald.	4	9	8	7	0
26. De ander met een schuld opgezadeld door dingen te doen zoals zijn/haar creditcard gebruiken of de telefoonrekening op laten lopen.	3	9	11	4	1
27. Geweigerd een baan te zoeken, zodat de ander het gezin alleen moet onderhouden.	13	9	6	0	0

28. Het bezit van de ander of het gezamenlijke bezit verpand.	19	7	2	0	0
29. Andere vormen van 'economisch misbruik' gepleegd, namelijk...? - niet betalen van de alimentatie - uitgaven doen waar de partner niet op de hoogte is - boetes maken op elkaars naam	23		2	0	0
		1	1		
		1			

Note: Missing data (5) betreft een medewerker van Veilig Thuis met enkel expertise op het gebied van ouderenmishandeling, een bewindvoerder en drie advocaten/mediators.

4.3.3. Kenmerken van vermogensdelicten en economisch geweld

Uit bovenstaande werd al duidelijk dat economisch geweld uiteenlopende verschijningsvormen kent. Er is mede hierdoor geen eenduidig profiel van de pleger of het slachtoffer, hoewel uit de interviews een aantal aanknopingspunten te herleiden zijn, die mogelijk handvatten zouden kunnen bieden voor een zinnige aanpak.

Bij economisch geweld tussen partners is er een duidelijke samenhang tussen huiselijk geweld en economisch geweld. Bijna alle respondenten, in het bijzonder de hulpverleners, beamen de sterke relatie tussen andere vormen van huiselijk geweld en economisch geweld door (ex-) partners. Economisch geweld vormt een onderdeel van huiselijk geweld onder andere in de vorm van extreme economische controle.

Algemene kenmerken

Economisch geweld komt, net zoals huiselijk geweld, overal voor. Onder laag-, midden- en hoogopgeleide mensen, onder autochtonen en allochtonen en in verschillende leeftijdsgroepen.

'In mijn praktijk, wat ik ervan gezien heb, maakt het geen significant verschil uit of het nou een mens met een Nederlandse of een etnische achtergrond is. Het gaat vaak om geld. Dat vinden mensen kennelijk heel belangrijk en dat gaat door alle geslachten en leeftijdscategorieën en achtergronden heen.'
(Advocaat/Mediator)

Verschillen tussen allochtone en autochtone Nederlanders

Er is weinig tot niets bekend over economisch geweld onder allochtonen in Nederland. Het enige waar een deel van de respondenten het over eens zijn is dat allochtone groeperingen in het algemeen moeilijker de weg naar hulpverlening en justitie weten te vinden. Dit heeft onder andere te maken met factoren als: invloed van stereotype rolpatronen en opvattingen over het gebruik van geweld en controle tegenover de partner en/of een onzekere verblijfstatus.

Twee verschijningsvormen van economisch geweld zijn uitsluitend met allochtone Nederlan-

ders in verband gebracht: het wegsluizen van geld naar het buitenland en het 'terugnemen' van de bruidsschat.

'Wat je bij deze mensen ziet is de bruidsschat. Daar worden vaak iets, wordt vaak iets met de sieraden gedaan. Dat is de bruidsschat geweest, alle gouden armbanden en ringen, dat is natuurlijk een makkelijke prooi voor de man.... die heeft de spullen gegeven en die wil ze terug.'
(Advocaat/mediator)

'Dat komt met name voor bij allochtone gezinnen waarbij er sprake is van een bruidsschat. Dan krijgen ze veel sieraden en dat moet dan ergens liggen en dat blijft dan heel erg onduidelijk.'
(Medewerker Vrouwenopvang)

'Ik heb nu wel een zaak in behandeling waar van een Turkse. Zij heeft een dubbele nationaliteit, die nog maar kort getrouwd zijn en waarschijnlijk zijn al haar sieraden en geld wat zij allemaal bij het huwelijk hebben gekregen, zijn waarschijnlijk allemaal weg.'
(Advocaat/mediator)

Kenmerken van slachtoffers

Zowel mannen als vrouwen worden slachtoffer van economisch geweld. Echter, veruit de meerderheid van de slachtoffers zijn van het vrouwelijke geslacht. Dit kan echter te maken hebben met een selectiebias (overrepresentatie van professionals werkzaam in Vrouwenopvang en Veilig Thuis).

Andere kenmerken die door de respondenten genoemd worden zijn: de vrouwen zijn vaak kwetsbaar en afhankelijk van hun partner bijvoorbeeld vanwege een onzekere verblijfsstatus en/of laag begaafd of beneden gemiddeld intelligentieniveau. Professionals van de Vrouwenopvang geven aan dat vrouwen vaak zijn uitgehuwelijkt of onder drang een relatie zijn aangegaan.

'Slachtoffers zijn vaak kwetsbare slachtoffers. Die denk ik niet helemaal doorhebben wat er gebeurt, en wat vaak is, is dat ze sowieso geen zicht hebben op de financiën. Het is ook een soort rollenpatroon, waar het voor de dader vrij gemakkelijk wordt om dingen te verduisteren. Dat patroon, dat is makkelijker op het moment dat het slachtoffer minder kennis heeft van de financiën, de belastingdienst, toeslagen etc.'
(Medewerkers Veilig Thuis)

'Het zit hem vooral in de afhankelijkheidsrelaties wat een risicofactor vormt.'
(Medewerker Vrouwenopvang)

Kenmerken van daders

Anders dan bij slachtoffers van economisch geweld zijn de meeste daders van economisch geweld vooral van het mannelijke geslacht. Andere kenmerken worden gevonden in de persoon-

lijkheid van de dader (agressief en dominant) of het feit dat hij/zij de partner niet kan loslaten. Tenslotte wordt er gesproken over aanwezige verslavingsproblematiek.

*'Dominantie, en narcistisch gedrag van de ene partner.'
(Bewindvoerder)*

*'Ja dat zie je vaak. Alcohol of drugsverslaving, vaak ook gokverslaving.
Schulden dat creëert spanningen binnen zo'n relatie.'
(Hulpofficier van Justitie)*

Motieven van daders

De meest genoemde verklaring voor het gedrag van de dader is hebzucht (N=6), direct gevolgd door wraak (N=5). Sommige respondenten geven aan dat het in het karakter van de dader zit (N=3). Andere respondenten denken dat de dader meent aanspraak te hebben op de inkomsten en/of goederen (N=3) of probeert de alimentatie zo laag mogelijk te houden (N=3). Daarnaast wordt een enkele keer ook een verslaving genoemd als motief (N=2). Voorts geven de respondenten tevens aan dat er meerdere redenen zijn die iemand er toe zetten economisch geweld toe te passen.

*'Nou ja daar zijn natuurlijk verschillende motieven. Een is natuurlijk in het kader van echtscheiding toch heel vaak boosheid. Partijen raken met elkaar in de strijd en daarin gaan ze heel ver en zien de grenzen niet meer. Hebzucht speelt natuurlijk ook een grote rol. Heel vaak bij mensen het gevoel bestaat dat ze denken 'ik moet alles wat ik heb verdiend verdedigen',
dan bestaat vaak het gevoel van 'ik heb alles verdiend en nu raak ik de helft van wat ik heb opgebouwd kwijt', terwijl de gemeenschap nu eenmaal gemeenschap is. Mensen beschouwen gezamenlijk vermogen als eigen vermogen. En hebben daar zeer veel moeite mee om afstand van te doen.'
(Advocaat/mediator)*

*'Ik denk dat we gewoon te maken hebben met puur winst willen maken, geld willen verdienen, gewoon daarop gericht zijn. En, nou ja, misschien ook wraak zijn of zo, of binnen een geweldsspiraal spanningen oplopen en dat de man op die manier controle probeert te houden, dat kan ook vaak een rol spelen.'
(Medewerker Vrouwenopvang)*

*'Verslavingsproblematiek en persoonlijkheidsproblematiek speelt natuurlijk ook een rol.'
(Advocaat/mediator)*

Risico op economisch geweld

Professionals geven aan dat het risico op vermogensdelicten en economisch geweld het grootst is bij een op handen zijnde scheiding of breuk (N=12).

'Ja, op het moment dat partijen nog in de tussenfase zitten van bij elkaar blijven of uit elkaar gaan, in die voorfase, denk ik, dat het ook wel belangrijk is om op te passen.'

(Advocaat/mediator)

'Binnen scheidingen die nog niet zijn afgerond. Maar dan zie wel dat er vaak machtsmiddelen worden gebruikt om goederen te krijgen. Of een huis of andere zaken.'
(Medewerker Vrouwenopvang)

Hierbij wordt tevens de kanttekening geplaatst, dat hoewel een scheiding *an sich* inderdaad de kans vergroot op economisch geweld/wangedrag, maar dat het tevens vaak voorkomt dat een scheiding 'het onzichtbare zichtbaar maakt'. Doordat de scheiding een verdeling van boedel en inkomsten met zich meebrengt, worden bijvoorbeeld in het verleden gemaakte schulden ineens transparant. (Ex-)partners zijn niet altijd op de hoogte van de financiële situatie van het gezin. Daardoor interpreteren slachtoffers het gedrag van de partner pas als economisch geweld, nadat de relatie verbroken is of nadat men kenbaar heeft gemaakt de relatie te willen verbreken.

Professionals van de Vrouwenopvang en Veilig Thuis geven tevens aan dat het risico het grootst is bij afhankelijkheidsrelaties (N=7), waar onder andere een beperkte financiële redzaamheid en een beperkt sociaal netwerk een rol kan spelen. Een enkele respondent noemt het verliezen van de baan (N=1) of financiële nood (N=1) als een mogelijke risicofactor.

'Ik denk ook, bijvoorbeeld, aan mensen met een beperking. Minder begaafde mannen of vrouwen die dus minder snel begrijpen wat iets betekent en uit vertrouwen dingen tekenen, die zijn natuurlijk ook heel kwetsbaar hiervoor.'
(Medewerker Vrouwenopvang)

4.4. Vragen met betrekking tot de omvang

In de vorige paragrafen is nader ingaan op de definitie van economisch geweld en haar verschijningsvormen. In deze paragraaf komt de omvang van vermogensdelicten aan de orde. Een eerste probleem is dat vermogensdelicten binnen het huwelijk en geregistreerd partnerschap een moeilijk te kwantificeren verschijnsel is. In het geval van economisch geweld en vermogensdelicten binnen het huwelijk en geregistreerd partnerschap is er zelfs geen landelijke registratie voor handen.

Door het ontbreken van een registratie waaruit de omvang van economisch geweld en vermogensdelicten binnen het huwelijk en geregistreerd partnerschap in Nederland is af te leiden, hebben we in dit onderzoek met behulp van schattingen van professionals moeten werken om de omvang van vermogensdelicten in Nederland te schatten. We willen hierbij nogmaals benadrukken dat het hier een grove gepercipieerde schatting van professionals uit diverse beroepsgroepen betreft. Dit blijkt ook wel uit de antwoorden, die variëren van schattingen van 1% tot 70% van de huwelijken en geregistreerd partnerschappen waarin sprake is van economisch geweld.¹¹⁰

Professionals uit de Vrouwenopvang zien deze vorm van geweld in de door hen behandelde

¹¹⁰ We willen hier nogmaals benadrukken dat hoewel het onderzoek zich richtte op vermogensdelicten en economisch geweld binnen het huwelijk en geregistreerd partnerschap, de meeste beroepsgroepen moeilijk onderscheid kunnen maken

zaken het meest (schattingen lopen uit een tussen 30-60%, met een gemiddelde van 42,5%), gevolgd door de medewerkers van Veilig Thuis (5-50%, met een gemiddelde van 18,6%). Advocaten en bewindvoerders rapporteren deze vorm het minst vaak (met een gemiddelde van 12,5%).

Een kanttekening bij deze schattingen is dat de geïnterviewde professionals niet registreren op vermogensdelicten binnen het huwelijk en geregistreerd partnerschap als zodanig. Ook de registratie van verschillende vormen van economisch geweld gebeurt nauwelijks. De geïnterviewde professionals geven aan dat het erg moeilijk is een schatting te geven van de omvang omdat deze vorm van geweld moeilijk zichtbaar is. Daarnaast staat deze vorm van geweld nooit op zichzelf maar is bijna altijd onderdeel van een complexere vorm van huiselijk geweld of onderdeel van complexe zaken met meerdere problematieken.

'Het is lastig om hier een schatting van te geven. Ik zou dat eerlijk gezegd niet weten. Ik denk dat het heel veel gebeurt, en dat heel veel niet in beeld is bij instanties. En ook niet bij de politie, want het is vaak niet strafrechtelijk, dus dat komt zeker voor.'

(Medewerker Veilig Thuis)

'Het is natte vingerwerk, ik kan dit niet staven met cijfers. Dit zijn puur vermoedens van de afgelopen jaren.'

(Medewerker Veilig Thuis)

4.5. Vragen met betrekking tot de aanpak

In deze paragraaf worden de huidige aanpak van vermogensdelicten en economisch geweld binnen het huwelijk en het geregistreerd partnerschap besproken. Om inzicht te krijgen in de verschillende mogelijkheden is aan respondenten gevraagd wat zij momenteel doen om economisch geweld tegen te gaan. Belangrijke vraag hierbij is of de gehanteerde aanpak afdoende is om economisch geweld te voorkomen of te stoppen. Ook worden door respondenten suggesties tot verbetering gedaan.

Hulp aan slachtoffers van economisch geweld bestaat grotendeels uit advies en psychosociale ondersteuning. De momenteel gangbare aanpakken zijn grofweg in te delen in drie categorieën:

1. Advies aan het slachtoffer dat zich bij hulpverlening meldt over het gedrag en het weerbaar maken van het slachtoffer (N=7)

'We willen ze de regie weer in eigen handen geven. Op financieel gebied betekent dat heel veel informatie geven, uitleggen en voordoen. En zorgen dat dingen weer stabiel worden.'

(Medewerker Vrouwenopvang)

'Bespreken, in gesprek gaan dat het inzichtelijk wordt. En ook verwijzen naar andere

tussen gehuwde en niet gehuwde partners. Hoewel we tijdens de interviews verschillende keren benadrukten dat we enkel geïnteresseerd waren in de formele relatievormen, heeft dit waarschijnlijk niet kunnen voorkomen, dat respondenten ook informele relatievormen in hun antwoorden noemden. Het is dus mogelijk dat de antwoorden van de respondenten soms betrekking op vermogensdelicten en economisch geweld in partnerrelaties, ongeacht de juridische status van die relatie.

hulpverlening. Zit er een onderliggend probleem onder, doorverwijzen naar GGZ of de huisarts.'
(Bewindvoerder)

2. Advies aan het slachtoffer om aangifte te doen (N=3)

'Op het moment dat er echt sprake is van strafbare feiten of dat er echt, vaak hebben vrouwen aangifte gedaan vanwege huiselijk geweld, dan adviseren wij als er ook financieel, of als er ook economische delicten gepleegd zijn, dan kunnen ze dat meenemen in de aangifte.'
(Medewerker Vrouwenopvang)

'Wanneer er schulden komen of dingen kwijt zijn, adviseren wij om het in de aangifte op te nemen, maar dat gebeurt weinig.'
(Medewerker Vrouwenopvang)

3. Advies aan het slachtoffer om schulden in convenant over te hevelen aan (ex-)partner of de peildatum proberen aan te passen (N=2)

'Als je het hebt over het wegsluizen van geld nog net voor de peildatum, dan wordt er gezegd dat de peildatum moet, bij wijze van spreken, eerder. Moet naar achteren of er is sprake van het benadelen van de gemeenschap, dus dat probeer je wel met juridische argumenten recht te trekken. Ja, dat is best lastig soms, zeker het veranderen van de peildatum, die is nu eenmaal formele peildatum, het indienen van het verzoekschrift. Ja, dat doet de rechter niet vaak.'
(Advocaat/mediator)

'Wat je daaraan kan doen. Dan probeer je maar in het kader van een convenant de schulden aan hem toe te delen en hopen dat hij het netjes aflost en dat zij er niet voor aangesproken wordt. Maar ja, je hebt natuurlijk maar beperkte mogelijkheden.'
(Advocaat/mediator)

Een aantal respondenten geeft aan geen specifieke aanpak te hanteren, omdat de problematiek zich buiten hun blikveld begeeft (N=2); beperkt aanwezige kennis (N=2); beperkte mogelijkheden binnen eigen kader (N=3); moeilijk bewijslast rond te krijgen.

'Nee, specifiek gebeurt daar niets mee, niet in de zin van het strafrecht. We doen iets aan huiselijk geweld, maar dit heeft niet het doel om de economische of financiële problemen van het gezin verder uit te zoeken. Dat is dan meer om rust te scheppen en maatregelen van hulpverlening te kunnen treffen.'
(Hulpofficier van Justitie)

'We hebben daar geen specifieke aanpak voor.'
(Medewerker Vrouwenopvang)

'Ik zou zelf vaak meer willen doen. Heel vaak loop je tegen iets aan dat echt niet kan.'

Als bewindvoerder krijg je veel mee, maar je middelen zijn vrij beperkt. Vaak wil je meer doen voor je cliënt dan mogelijk is op dat moment.'
(Bewindvoerder)

De meerderheid van de respondenten merkt op dat de gehanteerd aanpak onvoldoende is (N=23). Ingrijpen gericht op zowel slachtoffer als dader is lastig. Ingrijpen is immers alleen geoorloofd wanneer hier een wettelijke grondslag voor is. Pas als duidelijk is dat er sprake is van bewijsmateriaal – wat met name bij vermogensdelicten binnen het huwelijk en geregistreerd partnerschap erg gecompliceerd is – kan ingegrepen worden. Overigens wordt hierbij opgemerkt dat de juridische mogelijkheden in deze gevallen beperkt is. Voorts merken professionals op dat de aangiftebereidheid bij slachtoffers erg laag is.

'Het is heel verbazingwekkend eigenlijk dat mensen denken dat geweld enkel fysiek geweld is. En dat eigenlijk als het gaat om psychisch geweld en manipulatie binnen de relatie en financiële onthoudingen en zo het slachtoffer niet serieus wordt genomen door de politie en door de verschillende organisaties. Het zijn juist deze vormen van geweld die zeer lange nasleep hebben. Want iemand die veel schulden heeft zit langer in de opvang en heeft veel meer moeite om alles te regelen en het, ja het is gewoon zo triest dat die dingen ze blijven achtervolgen. Het kan iemands leven voor langere tijd verpesten.'
(Medewerker Vrouwenopvang)

Suggesties

Ongeveer de helft van de respondenten geeft aan dat het goed zou zijn om de algemene financiële kennis en het financieel bewustzijn te vergroten door bijvoorbeeld landelijke voorlichtingscampagnes. Deze komen in Nederland voor zover het economisch geweld betreft, met uitzondering op het gebied van ouderenmishandeling, niet voor.

'We hebben nu in Nederland wel duidelijk dat je niet kan worden geslagen, of dat dat in ieder geval niet oke is. Dat komt door die filmpjes. Maar op gebied van economisch misbruik is dat nog veel minder bekend.'
(Medewerker Vrouwenopvang)

Economisch geweld is, zeker wanneer het gaat om economisch geweld tussen (gehuwde) partners, relatief onbekend. Dit leidt er enerzijds toe dat slachtoffers en betrokkenen economisch geweld vaak niet als zodanig herkennen, waardoor men mogelijk langer wacht met het zoeken van hulp. Anderzijds worden slachtoffer, zeker wanneer het economische controle betreft, vaak geïsoleerd van hun sociale omgeving. Voorlichting over economisch geweld, hoe men het kan voorkomen, herkennen en er op kan reageren, biedt slachtoffers meer mogelijkheden.

Ook professionals die te maken hebben met slachtoffers van economisch geweld moeten worden voorgelicht over het verschijnsel. Bij zowel hulpverleners als de andere beroepsgroepen is er een onbekendheid over de uitsluitingsgrond en blijkt de kennis die zij hebben over dit onderwerp erg te variëren. Dit kan tot gevolg hebben dat de reactie in het ene geval meer of minder adequaat is dan het andere geval. In ieder geval dienen de wettelijke (on)mogelijkheden bekend zijn.

'Nou, eerlijk gezegd, ik denk dat er nog te weinig bekend is wat de mogelijkheden zijn hierin. Omdat het, als je kijkt naar de vormen van geweld dit wel de meest onbekende is. Het is ook juridisch een lastig iets. Het strafrecht hebben we redelijk helder, maar het civielrecht is een ingewikkeld ding. Dus ik denk dat we er te weinig van weten om mensen daar actief in te kunnen adviseren. Dan zou je kunnen zeggen van zoek een advocaat, of ga naar het juridisch loket en laat je adviseren. Maar daar zelf actief in zijn is een hele lastige.'
(Medewerker Veilig Thuis)

'Ehm nou, nu ik je zo hoor, nu we er zo over hebben, dat het niet goed duidelijk is, wat wel en niet kan en wat de alternatieven zijn. Dus dat zou denk ik dan wel verbeterd moeten worden om daar toch meer visie op te hebben, beleid op te bepalen.'
(Medewerker Vrouwenopvang)

Twee advocaten geven in het verlengde van de hierboven geschetste suggesties aan dat het goed zou zijn om over te gaan tot afschaffing van trouwen in gemeenschap van goederen en bij de voltrekking van een huwelijk / geregistreerd partnerschap tevens een convenant op te stellen waarin afspraken zijn gemaakt over de verdeling van geld en goederen bij het mogelijk verbreken van de relatie.

4.6. Conclusie

Tot op heden is er nauwelijks onderzoek gedaan naar de aard en omvang van vermogensdelicten en economisch geweld tussen partners in het algemeen, en binnen het huwelijk en geregistreerd partnerschap in het bijzonder. In dit hoofdstuk is verslag gedaan van het verkennende onderzoek naar aard, omvang, achtergronden en mogelijke aanpak.

Uit de interviews komt naar voren dat er op dit moment geen eenduidige definitie is van economisch geweld. Het omvat een veelheid aan gedragingen, die variëren van niet-strfbare (wan)gedragingen gericht op het verkrijgen van economische controle tot strafbare gedragingen in de vorm van financiële uitbuiting. Dit betekent dat economisch geweld een breed scala aan gedrag omvat, dat kan verschillen in ernst en duur. Voorts vindt economisch geweld maar heel langzaam de weg naar openbaarheid. Ontkenning en ongeloof dragen daar zeker aan bij, maar evenzo belangrijk is de verwevenheid van economisch geweld met de drang tot controle en hoe die op zijn beurt kan samenhangen met omgangspatronen tussen de partners. Denk hierbij aan de invloed van stereotype rolpatronen en opvattingen over het gebruik van geweld en controle tegenover de partner.

Door de grote variëteit aan gedragingen, is geen eenduidig profiel van de pleger of het slachtoffer te herleiden. De werkelijkheid is vaak complex, immers economisch geweld staat bijna nooit op zichzelf. Huiselijk geweld, mentale stoornissen, drank- of drugsproblemen of vechtscheidingen kunnen alle bijdragen aan de (ernst van) de problematiek, waardoor het niet altijd direct te vertalen is naar een concrete aanpak.

Over de omgang zijn op dit moment geen betrouwbare gegevens voor handen. De vraag met

betrekking tot de omvang van vermogensdelicten en economisch misbruik is dan ook niet te beantwoorden. We weten het gewoon niet.

De aanpak van vermogensdelicten binnen het huwelijk en geregistreerd partnerschap is beperkt. Zowel op juridisch gebied als ook hulpverleningsgebied is voor wat economisch geweld betreft geen specifieke, gerichte aanpak voor handen. Hulp aan slachtoffers van economisch geweld bestaat grotendeels uit advies, het financieel weerbaar maken van het slachtoffer en psychosociale ondersteuning. Volgens de geïnterviewden, komen slachtoffers van economisch geweld voornamelijk bij de hulpverlening terecht indien er tevens andere vormen van huiselijk geweld hebben plaatsgevonden. De aandacht en aanpak richt zich dan primair op de aanpak van het fysieke geweld.

In de eerste plaats is het van belang dat de maatschappij op de hoogte is van het verschijnsel. Dit maakt het voor slachtoffers en betrokkenen makkelijker een zich ontwikkelende economische geweldssituatie te herkennen. Voorts dienen professionals die te maken hebben met slachtoffers van economisch geweld te worden voorgelicht over het verschijnsel. Bij zowel hulpverleners als de andere beroepsgroepen is er veel onbekendheid over de uitsluitingsgrond en blijkt de kennis die zij hebben over dit onderwerp erg te variëren (zie ook hoofdstukken 5 en 6). Dit kan tot gevolg hebben dat de reactie in het ene geval meer of minder adequaat is dan het andere geval. In ieder geval dienen de wettelijke (on)mogelijkheden bekend te zijn, maar het verdient de aanbeveling de aanpak onder de aandacht van de betrokken professionals te brengen.

HOOFDSTUK 5

CIVIELRECHTELIJKE ALTERNATIEVEN

5.1. Inleiding

Het strafrecht is geen panacée voor alle menselijk wangedrag. Integendeel: het wordt gezien als een *ultimum remedium*. Enkel wanneer alternatieve mogelijkheden onvoldoende soelaas bieden komt het strafrecht in beeld. Voor geweld in intieme relaties geldt dit mogelijk nog meer dan voor geweld in een andere context. Een lichtvaardige inzet van het strafrecht kan de verhoudingen tussen de betrokken partijen immers grondig verstoren, terwijl partijen mogelijk nog lange tijd met elkaar te maken zullen hebben – bijvoorbeeld in geval partijen de relatie willen voortzetten of in geval van co-ouderschap na scheiding. Strafvervolgning kan als olie op het vuur van de – dikwijls toch al verstoorde – onderlinge verhoudingen werken.

De innige relatie tussen partijen was voor de wetgever dan ook mede aanleiding tot het instellen van de vervolgingsuitsluitingsgrond. In het geval van vermogensdelicten binnen het huwelijk, diende de overheid zich daar niet middels strafvervolgning mee te bemoeien, maar moesten de huwelijkspartners uitwijken naar het, als minder disruptief gepercipieerde, civiele recht. Het is echter de vraag wat het civiele recht in dit soort zaken allemaal vermag. Welke vermogensdelicten kunnen in welke situaties via de civiele rechter worden aangepakt? En biedt het civiele recht 100% dekking voor alle vermogensdelicten die onder de vervolgingsuitsluitingsgrond vallen, of blijft er een 'restcategorie' over van vermogensdelicten die momenteel noch via het privaatrecht, noch via het strafrecht kunnen worden aangepakt? Dit hoofdstuk probeert in kaart te brengen wat het civiele recht voor de benadeelden kan betekenen. De volgende onderzoeksvragen komen aan bod:

10. Op welke civielrechtelijke regelingen zou een slachtoffer zich kunnen beroepen bij schending van een van deze typen delicten en in welke situaties?
11. Voor welke delicten die zijn uitgesloten biedt het civiele recht geen regelingen?
12. Hoe waarden de professionals een gang naar de civiele rechter?
 - a. Wat zien zij als voor-/nadelen ten opzichte van het strafrecht?
 - b. Bevorderen de professionals een gang naar de civiele rechter?
13. Wat zouden de consequenties zijn van de wijziging van het huwelijksvermogensrecht als gevolg van de Wet van 24 april 2017 voor de omvang van de problematiek in civielrechtelijke zin?

Het huidige hoofdstuk dient in samenhang met hoofdstuk 3 te worden gelezen. In hoofdstuk 3 werden reeds de door de hoogleraren geïdentificeerde civielrechtelijke bepalingen genoemd, waar een benadeelde partij zich in geval van een vermogensdelict binnen het huwelijk op kan beroepen. In hoofdstuk 3 stond echter de *aard* en context van het probleem centraal, terwijl hier het toepasselijke normatieve en juridische kader de boventoon voeren.

Dit hoofdstuk kent de volgende indeling: In paragraaf 5.2 wordt beschreven welke hoogleraren we hebben geselecteerd voor een interview en hoe we deze interviews vervolgens hebben afgenomen, uitgewerkt en geanalyseerd. In deze paragraaf staan tevens de beperkingen van de gehanteerde onderzoeksmethode. In paragraaf 5.3 worden vervolgens de resultaten van de interviews besproken. Hierbij is veel ruimte gereserveerd voor de bespreking van de civielrechtelijke wetsbepalingen. Enkele andere professionals hebben zich ook over het juridische (civielrechtelijke) kader uitgelaten. De resultaten van deze interviews komen eveneens in deze paragraaf kort aan bod. In paragraaf 5.4 volgt een korte opsomming van de belangrijkste bevindingen en een conclusie.

5.2. Methodologie

5.2.1. Selectie respondenten

Op 20 februari 2017 werden in totaal zeven hoogleraren gespecialiseerd in privaatrecht, aansprakelijkheidsrecht, familie- en jeugdrecht(vermogens)recht en/of huwelijksvermogensrecht aangeschreven met het verzoek tot deelname aan een interview. Hierbij werd zoveel mogelijk gestreefd naar spreiding over de verschillende universiteiten. Vier hoogleraren lieten weten niet mee te kunnen doen vanwege gebrek aan tijd of gebrek aan kennis op dit specifieke onderwerp.¹¹¹ Uiteindelijk hebben de volgende drie hoogleraren deelgenomen aan een volledig interview:

- Prof. mr. Ivo Giesen (hoogleraar privaatrecht Universiteit Utrecht)
- Prof. mr. dr. Leon Verstappen (hoogleraar huwelijksvermogensrecht en erfrecht Rijksuniversiteit Groningen)
- Prof. mr. Paul Vlaardingebroek (hoogleraar familie-en jeugdrecht Tilburg University)

Ook enkele professionals die werden geïnterviewd ten behoeve van een inschatting van de aard en omvang van het fenomeen (hoofdstuk 4) hebben zich over het civielrechtelijke kader uitgelaten. Hoewel in deze interviews vooral de aard en omvang van de problematiek centraal stonden – meestal nam dit alle interviewtijd in beslag – waren sommigen bereid om ook na te denken over de privaatrechtelijke aanpak van vermogensdelicten binnen het huwelijk. De resultaten uit deze interviews zijn in een aparte paragraaf 5.3.5 weergegeven.

5.2.2. Interviewprotocol en afname interviews

De hoogleraren werden bevraagd aan de hand van een semigestructureerd interviewprotocol. De manier waarop dit protocol werd opgesteld is vergelijkbaar met het interviewprotocol voor de andere professionals (zie hoofdstuk 4 voor een beschrijving), alleen stonden nu juridisch-normatieve vragen ten aanzien van het aansprakelijkheidsrecht en het huwelijksvermogensrecht centraal. Wederom werd een eerste versie van het protocol besproken met de begeleidingscommissie. De hoogleraren mochten het protocol vóór aanvang van het interview inzien. Voor het definitieve interviewprotocol, zie bijlage 3.

¹¹¹ Eén hoogleraar heeft ook na een tweede verzoek niet gereageerd.

Het interview werd – met toestemming van de hoogleraren – opgenomen en na afloop kregen de hoogleraren de (ad verbatim) uitwerking van het interview ter controle toegezonden. Om hen de kans te bieden vrijuit te praten, werd afgesproken dat de verslaglegging van de interviews geanonimiseerd zou worden. De interviews werden in de periode 27 februari 2017 tot en met 30 maart 2017 afgenomen. Twee interviews werden telefonisch afgenomen, één hoogleraar gaf de voorkeur aan een *face-to-face* interview.

5.2.3. Analysemethode

Het interviewprotocol werd opgebouwd aan de hand van verschillende thema's, waarbij de nadruk lag op de civielrechtelijke mogelijkheden tot schadeverhaal of herstel in geval van vermogensdelicten binnen het huwelijk of het geregistreerd partnerschap. Hoewel de hoogleraren zich ook uit mochten laten over de strafrechtelijke vervolgingsuitsluitingsgrond, werd, met het oog op de tijdsbelasting, dit gedeelte facultatief gemaakt.¹¹² De interviews werden vervolgens per vraag c.q. thema inhoudelijk geanalyseerd en gerapporteerd.

Het hoofddoel van de interviews met de professoren was om te komen tot een zo compleet mogelijk overzicht van civielrechtelijke wetsartikelen die in geval van een vermogensdelict toegepast kunnen worden. Tijdens de interviews was echter geen ruimte om de wetstechnische details van al deze wetsartikelen uitputtend te bespreken. Zo was er bijvoorbeeld geen tijd om diep op artikel-specifieke toepassingsvoorwaarden in te gaan. Om deze reden werd per geïdentificeerd wetsartikel aanvullende informatie gezocht in commentaren, handboeken en jurisprudentie om de informatie uit de interviews te completeren. Kortom, de hieronder gerapporteerde aanvullende informatie werd uit de literatuur gehaald.

5.2.4. Beperkingen

Uiteindelijk hebben we drie hoogleraren – en enkele echtscheidingsadvocaten – gesproken over de civielrechtelijke mogelijkheden inzake vermogensdelicten binnen het huwelijk. Deze gesprekken leverden veel interessante informatie over relevante wetsbepalingen op, maar we kunnen niet met 100% zekerheid zeggen dat het onderstaande overzicht van civielrechtelijke artikelen compleet is. Vanwege de veelheid aan civielrechtelijke bepalingen waarop een procedure kan worden gebaseerd, is er mogelijk een relevant wetsartikel buiten beeld gebleven.

Waar de hoogleraren werd gevraagd naar hun *mening* ten aanzien van de civielrechtelijke, dan wel strafrechtelijke mogelijkheden om deze problematiek tegen te gaan, kunnen deze opvattingen bovendien niet worden gegeneraliseerd naar de volledige civielrechtelijke academische gemeenschap. Daar zijn simpelweg te weinig respondenten voor geïnterviewd.

Tenslotte was het soms lastig om eenduidig te concluderen welke civielrechtelijke wetsbepalingen op welke onderscheidenlijke vermogensdelicten en in welke exacte situaties van toepassing zouden kunnen zijn. Indien er geen voorbeeld uit de jurisprudentie bekend is, waarin dat specifieke vermogensdelict gepleegd in die specifieke situatie centraal stond, blijft

¹¹² De visie van de hoogleraren op de strafrechtelijke vervolgingsuitsluitingsgrond is in hoofdstuk 5 weergegeven.

de koppeling tussen het vermogensdelict en de civielrechtelijke bepaling tot op zekere hoogte giswerk. We hebben geprobeerd inzichtelijk te maken waarom bepaalde vermogensdelicten waarschijnlijk onder het bereik van een civiele wetsbepaling vallen, maar het is niet uitgesloten dat hier in toekomstige rechtspraak van wordt afgeweken. Bovendien kennen civielrechtelijke wetsbepalingen naast hoofdregels dikwijls veel uitzonderingen op detailniveau, waardoor vermogensdelicten gepleegd tegen bepaalde (bijzondere) goederen ook net buiten de werking van het betreffende wetsartikel kunnen vallen. Wat volgt is een bespreking van het wettelijk kader op *hoofdpijnen*, maar uitzonderingen zijn mogelijk naargelang type goed, specifieke situatie of afspraken tussen partijen.

5.3. Resultaten

5.3.1. Toepasselijke civielrechtelijke wetsbepalingen

Het primaire doel van de interviews met hoogleraren was te komen tot een zo compleet mogelijk overzicht van civielrechtelijke wetsartikelen die relevant kunnen zijn binnen de context van vermogensdelicten binnen het huwelijk. In het interviewprotocol werden al enkele wetsartikelen genoemd, waar een benadeelde partij mogelijk aansluiting bij kan zoeken in geval van een vermogensdelict. De in het protocol genoemde wetsartikelen werden ook in de interviews met de hoogleraren onderschreven als mogelijke opties. Daarnaast kwamen ook aanvullende wetsartikelen ter sprake. Dit leidde tot het volgende overzicht van civielrechtelijke wetsartikelen:

Tabel 5.1. Civielrechtelijke alternatieven

Wetsartikelen	Kwalificatie	Vermogensdelicten	Context	Bijkomende omstandigheden
1:88 en 1:89 BW	<i>Vernietiging rechtshandeling zonder toestemming echtgenoot</i>	Diefstal en verduistering	Geen contextuele vereisten	Enkel van toepassing op rechtshandelingen
1:107 BW	<i>Geen afstand van verduisterde of wegemaakte goederen</i>	Diefstal en verduistering	Ontbinding huwelijksgemeenschap	Enkel nuttig bij schulden vanuit zijde slachtoffer van vóór ontbinding
1:109, 1:111 en 1:139 BW	<i>Opheffing gemeenschap of opheffing verrekeningsplicht en schadevergoeding bij lichtvaardige schulden, verspilling</i>	Alle delicten	Opheffing huwelijksgemeenschap of opheffing verrekeningsplicht	Lichtvaardige schulden of verspilling < 6 maanden voor aanvang geding
1:164 en 1:174 BW	<i>Schadevergoeding bij benadeling gemeenschap door lichtvaardige schulden, verspilling</i>	Alle delicten	Echtscheiding of scheiding tafel en bed plus ontbonden gemeenschap	Lichtvaardige schulden of verspilling < 6 maanden voor aanvang geding
3:44 BW	<i>Vernietigbare rechtshandeling door bedreiging, bedrog, misbruik van omstandigheden</i>	Bedreiging en oplichting	Geen contextuele vereisten	Enkel van toepassing op rechtshandelingen verricht door slachtoffer
3:194 lid 2 BW	<i>Verbeuring aandeel gemeenschap bij verzwijgen, zoekmaken of verbergen goederen</i>	Diefstal en verduistering	Ontbonden gemeenschap	Geen bijkomende omstandigheden
1:135 lid 3 BW	<i>Vergoeding wegens het verzwijgen van vermogen bij verrekenbeding</i>	Diefstal en verduistering	Verplichting tot verrekening bij huwelijkse voorwaarden	Geen bijkomende omstandigheden
6:162 BW	<i>Schadevergoeding op basis van onrechtmatige daad</i>	Alle delicten	Geen contextuele vereisten	Geen bijkomende omstandigheden
4:3 en 3:166 BW	<i>Analoge toepassing onwaardigheid bij erfating op ontbonden huwelijksgemeenschap via redelijkheid en billijkheid</i>	Diefstal, afpersing, oplichting	Ontbonden gemeenschap	Geen bijkomende omstandigheden
1:157 lid 1 BW	<i>Verval alimentatierechten wegens wangedrag</i>	Alle delicten (mogelijk)	Echtscheiding of scheiding van tafel en bed	Elke vorm van solidariteit tussen de echtelieden moet zijn verdwenen

Hieronder wordt per wetsartikel of per cluster wetsartikelen beschreven:

- a. de tekst van het wetsartikel en een beknopte uitleg daarvan;
- b. op welke vermogensdelicten het artikel van toepassing zou kunnen zijn;
- c. in welke omstandigheden het artikel van toepassing kan zijn (huwelijksgemeenschap of huwelijkse voorwaarden, voor of na ontbinding huwelijk of geregistreerd partnerschap).

5.3.1.1. Vernietiging rechtshandeling zonder toestemming echtgenoot (1:88 en 1:89 BW)

Artikel 88 BW (Toestemming van echtgenoot voor rechtshandelingen)

1. Een echtgenoot behoeft de toestemming van de andere echtgenoot voor de volgende rechtshandelingen:
 - a. overeenkomsten strekkende tot vervreemding, bezwaring of ingebruikgeving en rechtshandelingen strekkende tot beëindiging van het gebruik van een door de echtgenoten tezamen of door de andere echtgenoot alleen bewoonde woning of van zaken die bij een zodanige woning of tot de inboedel daarvan behoren;
 - b. giften, met uitzondering van de gebruikelijke, niet bovenmatige;
 - c. overeenkomsten die ertoe strekken dat hij, anders dan in de normale uitoefening van zijn beroep of bedrijf, zich als borg of hoofdelijk medeschuldenaar verbindt, zich voor een derde sterk maakt, of zich tot zekerheidstelling voor een schuld van de derde verbindt;
 - d. overeenkomsten van koop op afbetaling, behalve van zaken welke kennelijk uitsluitend of hoofdzakelijk ten behoeve van de normale uitoefening van zijn beroep of bedrijf strekken.
2. De echtgenoot behoeft de toestemming niet, indien hij tot het verrichten der rechtshandeling is verplicht op grond van de wet of op grond van een voorafgaande rechtshandeling waarvoor die toestemming is verleend of niet was vereist.
3. De toestemming moet schriftelijk of langs elektronische weg worden verleend, indien de wet voor het verrichten van de rechtshandeling een vorm voorschrijft.
4. In afwijking van lid 1, onder b, is geen toestemming vereist voor giften welke de strekking hebben dat zij pas zullen worden uitgevoerd na het overlijden van degene die de gift doet, en niet reeds tijdens diens leven worden uitgevoerd. Bestaat de gift in de aanwijzing van een begunstigde bij een sommenverzekering die tijdens het leven van de verzekeringnemer is aanvaard of kan worden aanvaard, dan is daarvoor wel toestemming vereist.
5. Toestemming voor een rechtshandeling als bedoeld in lid 1 onder c, is niet vereist, indien zij wordt verricht door een bestuurder van een naamloze vennootschap of van een besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid, die daarvan alleen of met zijn medebestuurders de meerderheid der aandelen houdt en mits zij geschiedt ten behoeve van de normale uitoefening van het bedrijf van die vennootschap.
6. Indien de andere echtgenoot door afwezigheid of een andere oorzaak in de onmogelijkheid verkeert zijn wil te verklaren of zijn toestemming niet verleent, kan de beslissing van de rechtbank worden ingeroepen.

Artikel 1:89 BW (Vernietiging van rechtshandelingen door echtgenoot)

1. Een rechtshandeling die een echtgenoot in strijd met het vorige artikel heeft verricht, is vernietigbaar; slechts de andere echtgenoot kan een beroep op de vernietigingsgrond doen.
2. Het vorige lid geldt niet voor een andere handeling dan een gift, indien de wederpartij te goeder trouw was.
3. Het einde van het huwelijk en scheiding van tafel en bed hebben geen invloed op de bevoegdheid om ter vernietiging van een rechtshandeling van een echtgenoot een beroep op de vernietigingsgrond te doen, die voordien was ontstaan. Indien de andere echtgenoot dientengevolge schuldenaar uit die rechtshandeling wordt, geldt artikel 51 lid 3 van Boek 3 voor hem slechts, zolang de termijn van artikel 52 lid 1 van Boek 3 niet is verstreken.
4. De verklaring of rechtsvordering tot vernietiging behoeft in afwijking van de artikelen 50 lid 1 en 51 lid 2 van Boek 3 niet mede te worden gericht tot de echtgenoot die de handeling heeft verricht.
5. De echtgenoot die een beroep op de vernietigingsgrond heeft gedaan, kan tevens alle uit de nietigheid voortvloeiende rechtsvorderingen instellen.

Toelichting

Artikel 1:88 BW beperkt echtgenoten in hun bevoegdheid om bepaalde rechtshandelingen aan te gaan. Het betreft rechtshandelingen die een groot financieel risico of belangrijk nadeel voor de andere echtgenoot teweeg kunnen brengen, zoals rechtshandelingen die het woongenot kunnen aantasten (artikel 1:88 lid 1 onder a) of buitensporige giften aan derden (artikel 1:88 lid 1 onder b). Voorbeelden van dergelijke rechtshandelingen zijn: hypotheekverlening, het verlenen van een koopoptie op een woning, verwerpen van een nalatenschap uit vrijgevigheid en kwijtschelding van een (aanzienlijke) schuld. De wetgever heeft echtgenoten voor wat betreft deze belangrijke rechtshandelingen 'in het belang van het gezin' tegen elkaar willen beschermen.¹¹³

Omdat de gezinsbeschermende ratio op gespannen voet kan staan met de rechtszekerheid van derden of een vlot en ongestoord rechtsverkeer hanteert de Hoge Raad een *restrictieve* interpretatie van de rechtshandelingen die toestemming van de andere echtgenoot vereisen. Zo valt het aangaan van een geldlening bijvoorbeeld niet onder het bereik van dit artikel, terwijl dit toch ook ernstige financiële gevolgen voor de andere echtgenoot kan hebben.¹¹⁴

Indien de vereiste toestemming niet is gegeven, kan de benadeelde echtgenoot de rechtshandeling vernietigen (artikel 1:89 lid 1 BW). De benadeelde echtgenoot kan dit ook nog na beëindiging van het huwelijk of een scheiding van tafel en bed doen (artikel 1:89 lid 3 BW), maar wel binnen drie jaar nadat de bewuste rechtshandeling aan hem/haar bekend is geworden (artikel 1:89 lid 3 jo artikel 3:52 lid 1 sub d BW).¹¹⁵ Echter, indien de wederpartij te goeder trouw was – dus de wederpartij bij de rechtshandeling aangegaan door de handelende echtgenoot – dan

¹¹³ Tekst & Commentaar Personen- en familierecht, 9^e druk, aantekening 5 bij artikel 1:88 BW.

¹¹⁴ Tekst & Commentaar Personen- en familierecht, 9^e druk, aantekening 1 bij artikel 1:88 BW

¹¹⁵ Zie ook Tekst & Commentaar Personen- en familierecht, 9^e druk, aantekening 8 bij artikel 1:89 BW. Let op sub 1 t/m c waarin sprake is van termijnen in geval van bedreiging of misbruik van omstandigheden, bedrog, dwaling of benadeling.

kan geen beroep worden gedaan op de vernietigingsgrond ex. artikel 1:89 lid 2 BW.¹¹⁶

Vermogensdelicten

Enkel rechtshandelingen vallen onder artikel 1:88 BW, feitelijke handelingen niet.¹¹⁷ Dit betekent dat artikel 1:89 BW geen uitkomst biedt in geval van bijvoorbeeld vernieling of het feitelijk wegnemen van de familiejuwelen.¹¹⁸

Voor het strafrechtelijke diefstal is beslissend 'dat het goed aan de feitelijke heerschappij van de rechthebbende wordt onttrokken'.¹¹⁹ Dit kan door een rechtshandeling als bijvoorbeeld een bovenmatige gift vanuit de gemeenschap aan een derde worden bewerkstelligd. Voorts kan worden betoogd dat de handelende echtgenoot het oogmerk had om 'wederrechtelijk als heer en meester over het weggenomene te beschikken',¹²⁰ waarbij de wederrechtelijkheid in geval van de huwelijksgemeenschap geconstrueerd zou kunnen worden aan de hand van het ontbreken van toestemming van de benadeelde echtgenoot. Voor het overige is de handelende echtgenoot immers daadwerkelijk 'heer en meester' over het goed. In het geval van huwelijkse voorwaarden zit de wederrechtelijkheid in het feit dat zeggenschap over de privégoederen van begin af aan ontbrak bij de handelende echtgenoot. Voor verduistering kan tot een vergelijkbare conclusie worden gekomen.

In het geval van afpersing (de handelende echtgenoot dwingt de ander tot het geven van toestemming) en oplichting (de benadeelde echtgenoot geeft toestemming op basis van listige kunstgrepen) geeft de benadeelde echtgenoot weliswaar toestemming, maar die toestemming is niet op zuivere wijze tot stand gekomen. Er is sprake van een wilsgebrek. Volgens één hoogleraar kan om deze reden in geval van afpersing, toch van het ontbreken van toestemming worden gesproken.

Omstandigheden

Artikel 1:89 BW kan zowel in geval van een huwelijksgemeenschap als in geval van huwelijkse voorwaarden worden ingeroepen. Hoewel de rechtshandeling tijdens het huwelijk moet zijn aangegaan, kan de benadeelde echtgenoot zich zowel tijdens het huwelijk als na ontbinding van het huwelijk beroepen op de vernietigingsgrond (artikel 1:89 lid 3 BW).

Al met al zijn de artikelen 1:88 en 1:89 BW slechts op een beperkt aantal rechtshandelingen (en vermogensdelicten) toepasbaar. Bovendien bestaat het risico dat de wederpartij de rechtshandeling – die te goeder trouw handelde – schade heeft geleden als gevolg van de vernietiging en dat deze probeert de schade op de handelende echtgenoot te verhalen.¹²¹ Indien een dergelijke

¹¹⁶ Dit is enkel anders indien de rechtshandeling bestond uit het doen van een gift. Dan verhindert goede trouw niet de mogelijkheid tot vernietiging.

¹¹⁷ Tekst & Commentaar Personen- en familierecht, 9^e druk, aantekening 1 bij artikel 1:88 BW.

¹¹⁸ In Tekst & Commentaar Personen- en familierecht, 9^e druk, aantekening 1 bij artikel 1:88 BW wordt nog wel opgemerkt dat een feitelijke (nadelige) handeling onder omstandigheden wel een onrechtmatige daad jegens de andere echtgenoot kan inhouden.

¹¹⁹ T&C aantekening 8 bij artikel 310 Sr.

¹²⁰ T&C aantekening 6 bij artikel 310 Sr.

¹²¹ Een schadevordering (artikel 6:162 BW) heeft geen kans van slagen indien de derde niet te goeder trouw was.

vordering wordt toegewezen, valt deze schuld via de zijde van de handelende echtgenoot toch weer in de gemeenschap en daarmee (na ontbinding van de gemeenschap) voor 50% op het bord van de benadeelde echtgenoot.¹²²

5.3.1.2. Geen afstand van verduisterde of weggemaakte goederen (1:107 BW)

Artikel 1:107 BW (Verlies recht van afstand)

1. *De echtgenoot of zijn erfgenaam, die zich de goederen der gemeenschap heeft aange-trokken of goederen daarvan heeft weggemaakt of verduisterd, kan geen afstand meer doen. Daden van dagelijks bestuur of tot behoud van de goederen brengen dit gevolg niet teweeg.*
2. *Hij die na gedane afstand goederen der gemeenschap wegmaakt of verduistert, verliest de bevoegdheid artikel 103 lid 4 van dit boek in te roepen.*

Toelichting

In het kader van de ontbinding van de huwelijksgemeenschap kan het soms verstan-dig zijn om afstand te doen van de gemeenschap. Dit is bijvoorbeeld het geval wan-neer de andere echtgenoot flinke schulden ten koste van de gemeenschap is aange-gaan. De echtgenoot die afstand doet blijft in dat geval gevrijwaard van aansprakelijkheid voor gemeenschapsschulden, waarvoor hij vóór ontbinding van de gemeenschap ook niet aan-sprakelijk was (artikel 1:103 lid 4 BW). Deze schulden blijven de verantwoordelijkheid van de echtgenoot die de schulden is aangegaan.¹²³ Het doen van afstand heeft serieuze gevolgen. Zo krijgt de andere echtgenoot de gehele gemeenschap, dus alle activa en alle passiva (artikel 1:103 lid 2 BW). Degene die afstand doet, mag enkel nog zijn bed, beddengoed en kleding vorderen (artikel 1:103 lid 3 BW).

Het recht om afstand te doen vervalt echter, indien de echtgenoot zich gemeenschapsgoe-de-ren heeft aangetrokken of gemeenschapsgoederen heeft weggemaakt of verduisterd (artikel 1:107 BW). In dat geval gedraagt de betreffende zich na ontbinding op een manier waaruit blijkt dat hij zich 'als enige rechthebbende op die goederen beschouwt'.¹²⁴ Hierin kan een verband met diefstal en verduistering worden gezien.

Vermogensdelicten

Blijkens de tekst ziet artikel 1:107 BW op de vermogensdelicten diefstal en verduistering. An-dere vermogensdelicten worden niet genoemd.

Omstandigheden

¹²² Tenzij dit wordt beschouwd als een 'verknochte schuld', maar daar wordt volgens de geïnterviewde hoogleraar in de rechtspraak wisselend over geoordeeld. Wat hij in de praktijk vaak ziet gebeuren, is dat de benadeelde echtgenoot in dat soort gevallen toetreedt tot de rechtshandeling.

¹²³ Zonder afstand wordt de ene echtgenoot na ontbinding voor de helft aansprakelijk voor door de partner aangegane ge-meenschapsschulden waarvoor hij vóór ontbinding niet aansprakelijk was (artikel 102 BW).

¹²⁴ Zie Tekst & Commentaar Personen- en familierecht, 9^e druk, aantekening 2 bij artikel 1:107 BW

Dit artikel kan enkel in zeer specifieke omstandigheden van nut zijn voor de benadeelde echtgenoot. Er moet sprake zijn van een ontbinding van de huwelijksgemeenschap en van vóór ontbinding aangegane schulden van de zijde van de *bestolen* echtgenoot. Het is dus enkel van nut in de specifieke situatie dat het slachtoffer vóór de ontbinding van de gemeenschap zelf grote schulden is aangegaan. In dat geval heeft het slachtoffer van de diefstal of verduistering (en tevens degene die schulden heeft gemaakt) namelijk baat bij het feit dat de dader (degene die heeft gestolen of verduisterd, maar geen schulden gemaakt) het recht verliest om afstand te doen van de gemeenschap. Waar het slachtoffer bij een geslaagd beroep op artikel 1:103 BW volledig aansprakelijkheid zou zijn voor de door hem aangegane schulden, worden in geval van artikel 1:107 BW zijn schulden na ontbinding van de gemeenschap voor een deel gedragen door de dader (deze kan immers geen afstand doen).

Artikel 1:107 BW regelt overigens niets ten aanzien van het *gestolen of verduisterde goed zelf* of de *schadevergoeding* daarvan. Het lijkt meer algemeen tegen te willen gaan dat iemand wel de lusten, maar niet de lasten van de ontbonden gemeenschap wil plukken. Deze persoon wordt – als civiele sanctie voor zijn wangedrag – gedwongen de ‘lasten’ (weer) op zich te nemen, maar er is niets specifiek geregeld ten aanzien van de gefrustreerde ‘lusten’, namelijk het gestolen goed zelf.

Een ontbinding van de gemeenschap kan onafhankelijk van een echtscheiding worden bewerkstelligd, na een verzoek tot opheffing van de gemeenschap (artikel 1:99 lid 1 sub d BW). De ontbinding van het huwelijk is dus geen noodzakelijke voorwaarde voor toepassing van artikel 1:107 BW.

5.3.1.3. Opheffing gemeenschap of opheffing van verrekeningsplicht en schadevergoeding bij lichtvaardige schulden (1:109, 1:111 en 1:139 BW)

Artikel 1:109 BW (Opheffing gemeenschap van goederen door echtgenoot)

Een echtgenoot kan opheffing van de gemeenschap verzoeken, wanneer de andere echtgenoot op lichtvaardige wijze schulden maakt, de goederen der gemeenschap verspilt, handelingen verricht, die kennelijk indruisen tegen het bestuur van de andere echtgenoot over goederen der gemeenschap, of weigert de nodige inlichtingen te geven omtrent de stand van de goederen der gemeenschap en van de daarop verhaalbare schulden en het over die goederen gevoerde bestuur.

Artikel 1:111 BW (Vergoeding aan gemeenschap van goederen bij opheffing)

1. *Indien de echtgenoot tegen wie het verzoek is toegewezen, de gemeenschap heeft benadeeld doordat hij na de aanvang van het geding of binnen zes maanden daarvóór lichtvaardig schulden heeft gemaakt, goederen der gemeenschap heeft verspild, of een rechtshandeling als bedoeld in artikel 88 van dit boek zonder de vereiste toestemming of beslissing van de rechtbank heeft verricht, is hij gehouden de aangerichte schade aan de gemeenschap te vergoeden.*
2. *Een op het vorige lid gegronde vordering kan niet later worden ingesteld dan drie jaren nadat het verzoek tot opheffing van de gemeenschap bij de rechtbank is ingediend.*

Artikel 139 BW (Opheffing van verrekeningsplicht en schadevergoeding)

1. Een echtgenoot kan de opheffing van de wederzijdse verplichting tot verrekening verzoeken, wanneer de andere echtgenoot op lichtvaardige wijze schulden maakt, zijn goederen verspilt of weigert de in artikel 138, tweede lid, bedoelde verplichte opgave omtrent zijn te verrekenen inkomsten of vermogen te verstrekken.
2. Indien de echtgenoot tegen wie het verzoek zich richt, het te verrekenen vermogen benadeelt doordat hij na de aanvang van het geding of binnen zes maanden daarvoor lichtvaardig schulden heeft gemaakt, te verrekenen goederen heeft verspild, of een rechtshandeling als bedoeld in artikel 88 zonder de vereiste toestemming of beslissing van de rechtbank heeft verricht, is hij gehouden de aangerichte schade te vergoeden.
3. Van het eerste en tweede lid kan niet worden afgeweken.

Toelichting

De ene echtgenoot kan de ander financieel behoorlijk in de problemen brengen door onbezonnen schulden aan te gaan of door gemeenschapsgeld te verkwalen. Ook het verrichten van bepaalde (rechts)handelingen die het bestuur van de andere echtgenoot over de gemeenschapsgoederen frustreren of het niet verschaffen van financiële openheid van zaken kan belangrijke nadelige gevolgen hebben voor de huwelijkspartner. In deze gevallen bieden de artikelen 1:109 BW en 1:111 BW (gemeenschap van goederen) of artikel 1:139 BW (huwelijkse voorwaarden) mogelijk uitkomst.

In bovenstaande gevallen kan de benadeelde in gemeenschap van goederen getrouwde echtgenoot verzoeken tot opheffing van de gemeenschap (artikel 1:109 BW). Dit dient allereerst ter voorkoming van erger. Vanaf het moment dat het verzoek wordt toegewezen, is de benadeelde echtgenoot niet langer aansprakelijk voor door de ander nieuw aangegane schulden.¹²⁵ Deze schulden zijn voortaan privé. De echtgenoot die op huwelijkse voorwaarden is getrouwd kan verzoeken tot opheffing van de verrekeningsplicht (artikel 1:139 lid 1 BW).

Bovendien ontstaat er voor de debiteur-echtgenoot in bepaalde situaties een schadevergoedingsplicht ten aanzien van de gemeenschap. Dit is het geval indien hij na aanvang van het geding (dus na indiening van het verzoekschrift tot opheffing) *of binnen zes maanden daarvoor*:

1. lichtvaardig schulden maakt
2. gemeenschapsgoederen verspilt
3. een rechtshandeling als bedoeld in artikel 1:88 BW verricht zonder de vereiste toestemming van de andere echtgenoot (of rechtbank)

De andere echtgenoot kan de schadevordering instellen tot drie jaar na de indiening van het verzoek tot opheffing van de gemeenschap (artikel 1:111 lid 3 BW). In artikel 1:139 lid 2 BW is een vergelijkbare schadevergoedingsverplichting vastgelegd voor schade aan het te verrekenen vermogen in geval van een huwelijk op huwelijkse voorwaarden.

¹²⁵ De beschikking tot opheffing van de gemeenschap werkt met terugwerkende kracht tot het moment dat het verzoek tot opheffing is ingeschreven in het huwelijksgoederenregister en is gepubliceerd in een regionaal of landelijk dagblad (artikel 1:111 lid 1 jo art. 1:110 BW). Dit geldt met betrekking tot derdenwerking.

Vermogensdelicten

De artikelen 1:109, 1:111 en 1:139 BW bieden op het eerste gezicht weinig mogelijkheid tot schadevergoeding in geval van vermogensdelicten. Immers, het lichtvaardig aangaan van schulden of het verspillen van gemeenschapsgoederen is niet als zodanig strafbaar gesteld. Toch kunnen diefstal, verduistering, oplichting, afpersing en vandalisme – met enige creativiteit – als vormen van ‘verspilling’ van gemeenschapsgoederen worden geïnterpreteerd. Zo kun je betogen dat een man die gemeenschapsgoederen wegneemt om zijn drugs- of gokverslaving te bekostigen gemeenschapsgoederen verspilt.¹²⁶ Kortom, via extensieve interpretatie van de vermogensdelicten kunnen deze handelingen onder het bereik van 1:109, 1:111 en 1:139 BW worden gebracht. Zie ook de voorbeelden van verspilling genoemd onder artikel 1:164 BW hierna.

Omstandigheden

De artikelen 1:109 en 1:111 BW zijn enkel van toepassing in de situatie dat de betrokken partijen een huwelijksgemeenschap hebben. Alleen in dat geval kan de opheffing worden verzocht en komt de mogelijkheid tot schadevordering onder artikel 1:111 BW in beeld. Het artikel ziet niet op de goederen die bij huwelijkse voorwaarden van de gemeenschap zijn uitgesloten. Artikel 1:139 BW vormt een equivalent van de artikelen 1:109 en 1:111 BW voor de situatie waarin partijen op huwelijkse voorwaarden zijn getrouwd.

Verder kan de benadeelde partij zowel tijdens als na ontbinding van het huwelijk aanspraak maken op schadevergoeding. De ontheffing van de huwelijksgemeenschap in artikel 1:109 BW en de opheffing van de verrekeningsplicht in artikel 1:139 BW staat namelijk los van de handhaving of ontbinding van het huwelijk. Partijen kunnen ondanks opheffing van de gemeenschap of de verrekeningsplicht, desgewenst toch getrouwd blijven.

Een belangrijke beperking is echter dat de verspilling tot maximaal zes maanden voor aanvang van het geding moet hebben plaatsgevonden. Schade als gevolg van handelingen van vóór deze termijn kan niet op grond van artikel 1:111 of 1:139 lid 2 BW worden gevorderd. Eén hoogleraar merkt hier het volgende over op:

[het is een manier om te voorkomen dat je nog meer...] Dat je nog meer in de ellende komt. Over datgeen dat al gebeurd is, hang je wel. (...) Veel mensen weten niet dat het kan en [opheffing] wordt eigenlijk weinig gebruikt. Je ziet het nog wel eens in het kader van de echtscheiding gebeuren (...) ter voorkoming van verduistering van gemeenschapsgoederen.

5.3.1.4. Schadevergoeding bij benadeling gemeenschap (artikel 1:164 en artikel 1:174 BW)

Artikel 1:164 BW (Schadevergoeding bij benadeling gemeenschap van goederen bij echtscheiding)

¹²⁶ Zie voor een voorbeeld ten aanzien van het vergelijkbare artikel 1:164 BW ECLI:NL:GHDHA:2016:4387, waarin een man een bedrag van €34.000 aan contenten had opgenomen bij casino's. Omdat de man de reden voor deze opname niet kon onderbouwen, concludeerde het gerechtshof dat in casu sprake was van ‘verspilling’.

1. *Indien een tussen de echtgenoten bestaande gemeenschap van goederen door één van hen is benadeeld doordat hij na de aanvang van het geding of binnen zes maanden daarvóór lichtvaardig schulden heeft gemaakt, goederen der gemeenschap heeft verspild, of rechtshandelingen als bedoeld in artikel 88 van dit boek zonder de vereiste toestemming of beslissing van de rechtbank heeft verricht, is hij gehouden na de inschrijving van de beschikking waarbij de echtscheiding is uitgesproken, de aangerichte schade aan de gemeenschap te vergoeden.*
2. *Een op het vorige lid gegronde rechtsvordering kan niet later worden ingesteld dan drie jaren na de inschrijving van de beschikking.*

Artikel 1:174 BW (Schadevergoeding bij benadeling gemeenschap van goederen bij scheiding van tafel en bed)

1. *Indien een tussen de echtgenoten bestaande gemeenschap van goederen door één van hen is benadeeld doordat hij na de aanvang van het geding of binnen zes maanden daarvóór lichtvaardig schulden heeft gemaakt, goederen der gemeenschap heeft verspild, of rechtshandelingen als bedoeld in artikel 88 van dit boek zonder de vereiste toestemming of beslissing van de rechtbank heeft verricht, is hij gehouden, nadat de beschikking waarbij de scheiding van tafel en bed is uitgesproken, is ingeschreven, de aangerichte schade aan de gemeenschap te vergoeden.*
2. *Een op het eerste lid gegronde rechtsvordering kan niet later worden ingesteld dan drie jaren na de inschrijving van de beschikking van scheiding van tafel en bed.*

Toelichting

Ook binnen de context van een echtscheiding of een scheiding van tafel en bed kan een benadeling van de gemeenschap aanleiding geven tot schadevergoeding. Hiervoor gelden vergelijkbare criteria als bij het hiervoor behandelde artikel 1:111 BW. Voor deze artikelen is eveneens vereist dat de echtgenoten in gemeenschap van goederen zijn getrouwd en dat de ene echtgenoot zich schuldig heeft gemaakt aan a) het lichtvaardig maken van schulden, b) het verspillen van gemeenschapsgoederen, of c) een rechtshandeling bedoeld in artikel 1:88 BW zonder de vereiste toestemming van de andere echtgenoot.

Indien deze handelingen zijn verricht in de periode na aanvang of binnen zes maanden vóór aanvang van de echtscheidingsprocedure of de procedure tot scheiding van tafel en bed, dan is de handelende echtgenoot – na inschrijving van de beschikking in de registers van de burgerlijke stand – verplicht de aangerichte schade te vergoeden.¹²⁷ De schadevergoeding komt aan de gemeenschap ten goede. Net als bij artikel 1:111 BW dient de schadevordering binnen drie jaar na de echtscheiding of de scheiding van tafel en bed te worden ingesteld.

Vermogensdelicten

Wat hierboven over de toepasbaarheid van de artikelen 1:111 BW op vermogensdelicten is gezegd, geldt ook voor de artikelen 1:164 BW en 1:174 BW. Bepaalde vermogensdelicten zouden

¹²⁷ Dergelijke procedures vangen aan op het moment van indiening van het verzoekschrift tot echtscheiding of scheiding van tafel en bed. Dit is het startpunt.

met behulp van deze artikelen kunnen worden aangepakt. Zo zijn er in de jurisprudentie voorbeelden te vinden van toepassingen van artikel 1:164 BW op gedragingen die buiten de huwelijkse context al snel onder de noemer diefstal, dan wel verduistering zouden vallen.

Neem bijvoorbeeld de zaak voor het hof Den Haag, waarin een vrouw binnen zes maanden voor de inschrijving van de echtscheidingsbeschikking het spaargeld op haar spaarrekening overmaakte naar de rekening van haar ouders.¹²⁸ Hoewel de vrouw hiertoe wel bestuursbevoegd was, bestond er geen rechtsgrond voor deze geldtransactie. Dit deed het hof Den Haag besluiten dat er sprake was van verspilling van de goederen van de gemeenschap.

Een vergelijkbaar geval deed zich voor in een andere zaak voor het hof Den Haag.¹²⁹ In deze casus had de vrouw binnen zes maanden vóór aanvang van het geding €10.000 overgemaakt van de gemeenschappelijke rekening naar de rekening van haar zus, zogenaamd om een lening af te betalen. Nu het hof het bestaan van deze lening niet aangetoond achtte, concludeerde ze dat ook hier sprake was van verspilling en was de vrouw schadelijktig.

Een hoogleraar noemt in zijn interview een voorbeeld van vernieling. Hierin kwam een vrouw na een tijdelijk verblijf bij haar moeder thuis tot de ontdekking dat haar man – een alcoholist – uit woede het bed had doorgezaagd. Ook in het geval van vernieling kan dus sprake zijn van benadeling van de gemeenschap.

Er zijn ons geen voorbeelden bekend uit de jurisprudentie waarin vormen van oplichting of afpersing onder 1:164 BW zijn behandeld, maar ook deze vermogensdelicten vallen, met enige creativiteit, onder ‘verspilling’ te scharen.

Omstandigheden

Het vermogensdelict moet binnen een bepaald tijdsbestek hebben plaatsgevonden, willen de artikelen 1:164 BW en 1:174 BW van nut kunnen zijn. Ook hier geldt de termijn van 6 maanden voorafgaand aan het geding. Deze termijn wordt in de rechtspraak strikt gehandhaafd.¹³⁰ Kortom, alle vermogensdelicten die vóór deze periode plaatsvinden, vallen buiten het bereik van genoemde artikelen.

Voorts moet de huwelijksgemeenschap zijn ontbonden. De rechtbank Overijssel bepaalde dat eveneens geen beroep op artikel 1:164 BW kan worden gedaan, indien de huwelijksgemeenschap niet is ontbonden.¹³¹ De handelende echtgenoot hoeft de schade pas te betalen na inschrijving van de echtscheidingsbeschikking of de beschikking waarin de scheiding van tafel en bed is uitgesproken.

Vroeger viel de benadeling van privévermogen ook onder het bereik van de artikelen 1:164 BW en 1:174 BW. Dit is sinds 1 januari 1957 niet meer het geval. Sindsdien moet de echtgenoot die in zijn privévermogen is benadeeld zich beroepen op de bepalingen van opdracht of onrecht-

¹²⁸ ECLI:NL:GHDHA:2014:3575.

¹²⁹ ECLI:NL:GHDHA:2014:3736.

¹³⁰ De zes-maanden termijn kan niet op gronden van redelijkheid en billijkheid worden verruimd (Hof Den Haag 3 september 2014, ECLI:N:GHDHA:2014:3528).

¹³¹ Zie ECLI:NL:RBOVE:2015:2321.

matige daad.

5.3.1.5. Vernietigbare rechtshandeling wegens bedreiging, bedrog, misbruik van omstandigheden

Artikel 3:44 BW (Vernietigbare rechtshandeling wegens bedreiging, bedrog, misbruik van omstandigheden)

1. Een rechtshandeling is vernietigbaar, wanneer zij door bedreiging, door bedrog of door misbruik van omstandigheden is tot stand gekomen.
2. Bedreiging is aanwezig, wanneer iemand een ander tot het verrichten van een bepaalde rechtshandeling beweegt door onrechtmatig deze of een derde met enig nadeel in persoon of goed te bedreigen. De bedreiging moet zodanig zijn, dat een redelijk oordelend mens daardoor kan worden beïnvloed.
3. Bedrog is aanwezig, wanneer iemand een ander tot het verrichten van een bepaalde rechtshandeling beweegt door enige opzettelijk daartoe gedane onjuiste mededeling, door het opzettelijk daartoe verzwijgen van enig feit dat de verzwijger verplicht was mede te delen, of door een andere kunstgreep. Aanprijzingen in algemene bewoordingen, ook al zijn ze onwaar, leveren op zichzelf geen bedrog op.
4. Misbruik van omstandigheden is aanwezig, wanneer iemand die weet of moet begrijpen dat een ander door bijzondere omstandigheden, zoals noodtoestand, afhankelijkheid, lichtzinnigheid, abnormale geestestoestand of onervarenheid, bewogen wordt tot het verrichten van een rechtshandeling, het tot stand komen van die rechtshandeling bevordert, ofschoon hetgeen hij weet of moet begrijpen hem daarvan zou behoren te weerhouden.
5. Indien een verklaring is tot stand gekomen door bedreiging, bedrog of misbruik van omstandigheden van de zijde van iemand die geen partij bij de rechtshandeling is, kan op dit gebrek geen beroep worden gedaan jegens een wederpartij die geen reden had het bestaan ervan te veronderstellen.

Uitleg

Titel 2 van boek 3 BW is gewijd aan rechtshandelingen, waarbij een rechtshandeling kan worden gedefinieerd als 'een op rechtsgevolg gerichte wil, die zich door een verklaring heeft openbaar'.¹³² Voorbeelden van rechtshandelingen zijn: het sluiten van een overeenkomst, het aanzeggen van een ontslag of het opmaken van een testament.

Het artikel bevat eveneens een definitie van de drie vormen van wangedrag op basis waarvan de rechtshandeling vernietigd kan worden: bedreiging, bedrog en misbruik van omstandigheden. Deze gedragingen resulteren in een wilsgebrek of wilsvormingsgebrek bij het 'slachtoffer'.¹³³ Een door bedreiging, bedrog of misbruik van omstandigheden tot stand gekomen rechtshandeling kan door het slachtoffer worden vernietigd (artikel 3:44 lid 1 BW).

- Bedreiging (lid 2)

¹³² T&C, aantekening 2 bij Titel 2, Rechtshandelingen, algemene opmerkingen.

¹³³ T&C, aantekening 2 bij artikel 3:44 BW.

Van bedreiging is sprake wanneer het slachtoffer enig materieel of immaterieel nadeel in het vooruitzicht wordt gesteld.¹³⁴ Dit nadeel kan tegen het slachtoffer, maar ook tegen een derde zijn gericht.¹³⁵ De bedreiging moet voorts onrechtmatig zijn. Bedreiging met een misdrijf als moord, mishandeling of vernieling is per definitie onrechtmatig, maar ook het dreigen met een op zichzelf geoorloofde benadeling kan onrechtmatig zijn.¹³⁶ Zo dwong de vrouw in HR 8 januari 1999, NJ 1999/342 een voor haar gunstig echtscheidingsconvenant af onder bedreiging met aangifte van belastingfraude van haar echtgenoot bij de fiscus, het GAK en de FIOD. Verder moet er een causaal verband moet bestaan tussen de bedreiging en de rechtshandeling: Zonder de bedreiging zou de rechtshandeling niet of niet op dezelfde voorwaarden zijn verricht. Ten slotte wordt als eis gesteld dat een redelijk oordelend mens ook door de bedreiging zou (kunnen) worden beïnvloed. Extreem angstige slachtoffers worden door dit artikel niet beschermd.

- *Bedrog (lid 3)*

De wetgever heeft drie verschillende vormen van bedrog genoemd in artikel 3:44 lid 3: het doen van een onjuiste mededeling, het verzwijgen van een feit terwijl men spreekplichtig was en het verrichten van ‘een andere kunstgreep’. Voorbeelden van deze laatste zijn: het aannemen van een valse hoedanigheid of het manipuleren van stukken.¹³⁷ De bedrieger moet bovendien opzet hebben de ander met zijn bedrog tot de bewuste rechtshandeling aan te zetten (het bedrieglijk oogmerk).¹³⁸ Wederom moet er een causaal verband bestaan tussen het bedrog en de rechtshandeling.¹³⁹

- *Misbruik van omstandigheden (lid 4)*

Iemand die op de hoogte is van bijzondere omstandigheden, die het slachtoffer ertoe bewegen een rechtshandeling te verrichten, dient de totstandkoming van deze rechtshandeling niet te bevorderen. Bevordert de wederpartij de rechtshandeling toch – dus ondanks de wetenschap van de zwakke positie van het slachtoffer en het feit dat diens zwakke positie van invloed is op het verrichten van de rechtshandeling – dan kan de rechtshandeling worden vernietigd.¹⁴⁰ Er moet een causaal verband bestaan tussen de bijzondere omstandigheden en het verrichten van de rechtshandeling. De door de wetgever in artikel 3:44 lid 4 opgesomde bijzondere omstandigheden – noodtoestand, afhankelijkheid, lichtzinnigheid, abnormale geestestoestand of onervarenheid – zijn niet limitatief.

- *Derde te goeder trouw*

Hoewel de rechtshandeling doorgaans zal plaatsvinden tussen de bedreigende, bedriegende of misbruik makende partij (de ‘dader’) en de benadeelde partij (het ‘slachtoffer’), kunnen

¹³⁴ T&C, aantekening 3 bij artikel 3:44 BW.

¹³⁵ T&C, aantekening 3 bij artikel 3:44 BW.

¹³⁶ T&C, aantekening 4 bij artikel 3:44 BW.

¹³⁷ T&C, aantekening 5 onder a bij artikel 3:44 BW.

¹³⁸ Hierbij volstaat voorwaardelijk opzet op het doen verrichten van de rechtshandeling (T&C, aantekening 5 onder b bij artikel 3:44 BW).

¹³⁹ T&C, aantekening 5 onder c bij artikel 3:44 BW.

¹⁴⁰ Hiervoor is voorts vereist dat de ‘dader’ ook kennis heeft van andere relevante punten, zoals benadeling van het slachtoffer (T&C, aantekening 6 onder e bij artikel 3:44 BW).

ook derden als wederpartij bij de rechtshandeling betrokken worden. Denk bijvoorbeeld aan een man die zijn vrouw onder bedreiging met geweld dwingt haar auto te verkopen aan een derde. Indien door deze misdragingen een rechtshandeling tot stand is gekomen tussen de benadeelde partij en een onwetende derde – de koper van de auto is niet op de hoogte van de bedreiging – dan kan deze derde een beroep doen op goede trouw. De rechtshandeling kan in dat geval niet worden vernietigd (artikel 3:44 lid 5 BW).

- *Schadevergoeding (6:162 BW)*

De bedreiging, het bedrog en het misbruik van bijzondere omstandigheden zijn doorgaans ook te kwalificeren als onrechtmatige daad.¹⁴¹ Naast de vernietiging van de rechtshandeling op basis van artikel 3:44 BW, kan het slachtoffer zich bijgevolg ook beroepen op artikel 6:162 BW. Het slachtoffer kan zich ook beroepen op artikel 6:162 BW zonder de vernietigingsmogelijkheid in artikel 3:44 te benutten.¹⁴²

Vermogensdelicten

Het is bij artikel 3:44 BW niet moeilijk de strafrechtelijke equivalenten bij de in het artikel genoemde misdragingen te vinden. De privaatrechtelijke bedreiging valt – op hoofdlijnen – samen met de strafrechtelijke afpersing of afdreiging (artikel 317 Sr) en het privaatrechtelijke bedrog vertoont veel gelijkenis met de strafrechtelijke oplichting (artikel 326 Sr).

Ook in commentaren wordt het verband tussen de strafrechtelijke oplichting en het privaatrechtelijke bedrog besproken. Hoewel beide constructen de term ‘kunstgrepen’ hanteren, hoeft voor de interpretatie van het civielrechtelijke bedrog niet te worden aangesloten bij de beperkte invulling van ‘listige kunstgrepen’ in strafrechtelijk verband.¹⁴³ Andersom zal een onherroepelijke strafrechtelijke veroordeling terzake van oplichting doorgaans wel tot vernietiging wegens bedrog in de civiele procedure leiden.¹⁴⁴

Vanwege de beperking tot rechtshandelingen *verricht door het slachtoffer*, vallen de vermogensdelicten diefstal, verduistering en vandalisme waarschijnlijk niet onder het bereik van artikel 3:44 BW. Indien het slachtoffer al op de hoogte is van deze handelingen, vereisen ze in ieder geval geen ‘op rechtsgevolg gerichte wil’ van het slachtoffer.

Omstandigheden

Artikel 3:44 BW differentieert niet naar gehuwde en gescheiden partners, gemeenschap van goederen of huwelijkse voorwaarden. Uit artikel 3:196 lid 1 BW blijkt dat artikel 3:44 BW ook op de ontbinding van de gemeenschap van toepassing is (‘Behalve op de algemene voor vernietiging van rechtshandelingen geldende gronden is een verdeling ook vernietigbaar...’).¹⁴⁵ Uit rechtspraak, parlementaire stukken en literatuur blijkt eveneens dat artikel 3:44 BW in al deze

¹⁴¹ GS Vermogensrecht, aantekening 1.3.1. bij 3:44 BW.

¹⁴² GS Vermogensrecht, aantekening 1.3.4. bij 3:44 BW.

¹⁴³ GS Vermogensrecht, aantekening 3.3.2. bij 3:44 BW.

¹⁴⁴ GS Vermogensrecht, aantekening 3.9.11 bij 3:44 BW.

¹⁴⁵ Groene Serie Vermogensrecht, aantekening 1.1.91. bij artikel 3:44 BW.

omstandigheden van toepassing kan zijn.¹⁴⁶

Zo ging in een zaak voor het hof Den Bosch een vrouw – tijdens het huwelijk – akkoord met de totstandkoming van huwelijkse voorwaarden, omdat haar man dreigde met een echtscheiding en het doen van aangifte tegen de familie van de vrouw.¹⁴⁷ Haar beroep op artikel 3:44 lid 2 BW slaagde.

In Hof Amsterdam 14 maart 1996, NJ 1999, 183 stond een geval van misbruik van omstandigheden centraal (artikel 3:44 lid 4 BW). In deze zaak gaf een man na bijna 35 jaar huwelijk aan dat hij wilde scheiden. Kort na deze mededeling confronteerde de man zijn vrouw met een door zijn raadsman opgesteld echtscheidingsconvenant. Hij zette zijn vrouw bovendien onder druk het convenant te tekenen, door te zeggen dat zij 'anders maar voor zichzelf moest zorgen'. De vrouw had zich gedurende het huwelijk nooit bezig gehouden met de financiën, had geen rechtsbijstand en was volledig uit het veld geslagen door de mededeling dat haar man van haar wilde scheiden. Het Hof Amsterdam concludeert dat de man misbruik heeft gemaakt van de ontredderde positie van de vrouw. In andere omstandigheden zou de vrouw het – voor haar nadelige – convenant nooit hebben getekend.

5.3.1.6. Verbeuring aandeel gemeenschap bij verzwijgen, zoekmaken of verbergen goederen

Artikel 3:194 BW (Boedelbeschrijving bij bijzondere gemeenschap)

1. *Ieder der deelgenoten kan vorderen dat een verdeling aanvangt met een boedelbeschrijving.*
2. *Een deelgenoot die opzettelijk tot de gemeenschap behorende goederen verzwijgt, zoek maakt of verborgen houdt, verbeurt zijn aandeel in die goederen aan de andere deelgenoten.*

Uitleg

Artikel 3:194 BW is enkel van toepassing op de ontbonden huwelijksgemeenschap of de ontbonden gemeenschap van een geregistreerd partnerschap (artikel 3:189 lid 2 BW). Er worden bij dit soort bijzondere gemeenschappen soms andere regels gesteld dan in het geval van 'eenvoudige' gemeenschappen. Eén van die afwijkende bepalingen is dat deelgenoten in een huwelijksgemeenschap vóór aanvang van de verdeling mogen verzoeken om een boedelbeschrijving van de gemeenschap. Dit is geen verplichting. Wordt een boedelbeschrijving echter opgemaakt, dan moeten partijen over en weer een volledige opgave van doen van alle goederen in de gemeenschap.¹⁴⁸

¹⁴⁶ Bij de behandeling van de Wet aanpassing wettelijke gemeenschap van goederen (aanpassing wettelijke gemeenschap van goederen) in de Eerste Kamer achtte de toenmalige minister het risico dat een echtgenoot door misbruik van zijn of haar (feitelijk) overwicht binnen een huwelijk de andere echtgenoot beweegt tot een voor hem nadelige aanpassing van de vergoedingsregeling niet groot. Immers, '[d]e echtgenoot die zich op een dergelijke afspraak beroept, zal (...) bij tegenspraak hebben te bewijzen dat de afspraak is gemaakt, terwijl de andere echtgenoot in een dergelijk geval ook een beroep kan doen op misbruik van omstandigheden (artikel 3:44 lid 4 BW)' (*Kamerstukken I 2008/09, 28867, nr. C, p. 22*). De minister past hier artikel 3:44 BW dus toe op de situatie dat partijen in gemeenschap van goederen gehuwd zijn.

¹⁴⁷ ECLI:NL:GSHSE:2013:BZ9638.

¹⁴⁸ Zie artikel J.W.A. Biemans, 'Het beroep op verzwijging ex art. 3:194 lid 2 BW bij de verdeling van bijzondere gemeenschap-

In artikel 3:194 lid 2 BW wordt vervolgens een flinke sanctie gesteld op het verzwijgen, zoekmaken of verborgen houden van gemeenschapsgoederen. Indien één van de betrokkenen zich hier schuldig aan maakt, dan verbeurt hij zijn aandeel in die goederen. Dit aandeel gaat volledig over op de andere echtgenoot. Volgens Biemans wordt de laatste jaren steeds vaker een beroep gedaan op artikel 3:194 lid 2 BW.¹⁴⁹

Over het algemeen wordt aangenomen, dat er eerst een boedelbeschrijving moet zijn opge maakt, voordat er sprake kan zijn van het opzettelijk verzwijgen, zoekmaken of verborgen houden van goederen.¹⁵⁰ Voorts dient het goed ook daadwerkelijk tot de gemeenschap te behoren en moet de oneerlijke echtgenoot hiervan op de hoogte zijn geweest. Er moet dus sprake zijn geweest van opzet.¹⁵¹ De ene echtgenoot moet het oogmerk hebben gehad om de rechten van de andere echtgenoot 'te verkorten'.¹⁵² Waar de oneerlijke echtgenoot in het geval van 1:135 lid 3 BW (verrekening) nog tot op het moment van vaststelling van de verdeling (bij uitspraak door de rechter) alsnog openheid van zaken kan geven, daar is inkeer in geval van artikel 3:194 BW niet mogelijk.¹⁵³

Volgens een geïnterviewde hoogleraar heeft artikel 3:194 BW de laatste jaren aan populariteit gewonnen:

Die bepaling komt de laatste tijd heel veel voor. Dat wil zeggen dat er veel jurisprudentie over is of die bepaling toegepast moet worden. Er zijn weinig bepalingen in het burgerlijk recht die een punitief karakter hebben, maar dit is er een. En nog wel zonder dat er een [straf]rechter aan te pas is gekomen.

Vermogensdelicten

Waarschijnlijk komen enkel de vermogensdelicten diefstal en verduistering in aanmerking voor aanpak via artikel 3:194 lid 2 BW, omdat deze delicten kunnen plaatsvinden zonder dat de andere echtgenoot van het bestaan van het goed of het delict op de hoogte is. Immers, bij de vermogensdelicten afpersing, oplichting of vandalisme was de gedupeerde op de hoogte van het bestaan van de betreffende goederen en heeft de verzwijging of het zoekmaken geen zin. Biemans meldt hierover:

Indien de andere deelgenoot ook wist van het goed, kan naar mijn mening van verzwijging als zodanig geen sprake zijn. Het is immers niet mogelijk om iets te verzwijgen als de andere deelgenoot daarvan weet. Artikel 3:194 lid 2 BW dient dan toepassing te missen.¹⁵⁴

Omstandigheden

Er kan enkel een beroep worden gedaan op het artikel in geval van een ontbonden gemeen-

pen', *Maandblad voor Vermogensrecht* (10) 2016, p. 253-261.

¹⁴⁹ Artikel Biemans. Anders Kolkman recent in *Tijdschrift Erfrecht* 2017, nr. 3.

¹⁵⁰ Artikel Biemans.

¹⁵¹ Aan het bewijs van dit opzet worden – vanwege de zware sanctie – zware eisen gesteld (Biemans).

¹⁵² Biemans. T&C aantekening 3 bij artikel 3:194 BW.

¹⁵³ Zie ECLI:NL:2017:565.

¹⁵⁴ Anders, Snijders (in Biemans), maar deze neemt een minderheidsstandpunt in.

schap (artikel 3:189 lid 2 BW). Of de betrokkenen al dan niet gescheiden zijn, is niet relevant.

5.3.1.7. Vermogen verzwijgen bij verrekenbeding

Artikel 1:135 BW (Wijze van verrekening)

1. *De verrekening van inkomsten of van vermogen geschiedt bij helfte.*
2. *Op de verrekening zijn de artikelen 181, 183 en 195 tot en met 200 van Boek 3 van dit wetboek van overeenkomstige toepassing, met dien verstande dat voor de beoordeling van de vraag of benadeling als bedoeld in artikel 196 van Boek 3 van dit wetboek heeft plaatsgevonden, de in artikel 142 genoemde tijdstippen bepalend zijn. De artikelen 677 tot en met 680 van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering zijn van overeenkomstige toepassing.*
3. *Een echtgenoot die opzettelijk een tot het te verrekenen vermogen behorend goed verzwijgt, zoek maakt of verborgen houdt waardoor de waarde daarvan niet in de verrekening is betrokken, dient de waarde daarvan niet te verrekenen, maar geheel aan de andere echtgenoot te vergoeden.*

Uitleg

Waar artikel 3:194 lid 2 BW ziet op de verdeling van een ontbonden gemeenschap, daar ziet artikel 1:135 BW op de verrekening (huwelijkse voorwaarde). De twee artikelen komen voor een groot deel overeen. In een verrekenbeding bepalen echtgenoten op welke wijze zij bepaalde inkomsten en vermogens, die niet strikt gescheiden dienen te blijven, gaan verdelen. Het uitgangspunt is dat beide echtgenoten ieder de helft ontvangen van dergelijke inkomsten en vermogens (artikel 1:135 lid 1 BW), maar zij kunnen van deze verdeelsleutel afwijken (artikel 1:132 lid 2 BW).

De echtgenoten kunnen besluiten tot een finale verrekening (aan het einde van het huwelijk) of een periodieke verrekening (bijvoorbeeld ieder jaar). Artikel 1:135 lid 3 BW biedt een sanctie voor het geval de ene echtgenoot probeert de verrekening in zijn voordeel te doen uitvallen ten koste van de ander, door het verzwijgen, zoekmaken of verborgen houden van bepaalde, onder het verrekenbeding vallende vermogensbestanddelen of inkomsten. Als sanctie moet de oneerlijke echtgenoot de *volle waarde* van het betreffende goed aan de andere echtgenoot vergoeden. Kortom, de andere echtgenoot, die sowieso al de helft zou krijgen, ontvangt nu de totale waarde van het goed. Om deze sanctie in te kunnen roepen, moet de verrekening reeds hebben plaatsgevonden.¹⁵⁵

Op basis van artikel 1:143 BW mag een echtgenoot een verzoek indienen tot vermogensbeschrijving (vergelijk artikel 3:194 lid 1 BW).

Vermogensdelicten

Wat hiervoor ten aanzien van de relevante vermogensdelicten voor artikel 3:194 lid 2 BW is

¹⁵⁵ HR 4 december 2015, ECLI:NL:HR:2015:3475, NJ 2016/15.

vermeld, geldt ook voor artikel 1:135 BW. Verzwijgen, zoekmaken of verborgen houden van vermogen zal enkel zin hebben wanneer de benadeelde partij niet op de hoogte was van het bestaan van dit vermogen. Als gevolg hiervan zal artikel 1:135 BW enkel relevant zijn in het geval van diefstal en verduistering.

Omstandigheden

Afdeling 2 van boek 1 BW is enkel van toepassing op huwelijkse voorwaarden die een verplichting tot verrekening van inkomsten of vermogen inhouden (artikel 1:132 BW). Een verplichting tot (finale) verrekening hoeft niet per definitie samen te hangen met een echtscheiding of een scheiding van tafel en bed. Een finale verrekening is ook van toepassing wanneer een partij heeft verzocht tot een opheffing van de verplichting tot verrekening op basis van artikel 1:139 BW (artikel 142 lid 1 sub d BW).

5.3.1.8. Schadevergoeding op basis van onrechtmatige daad

Artikel 6:162 BW (Onrechtmatige daad)

1. *Hij die jegens een ander een onrechtmatige daad pleegt, welke hem kan worden toegerekend, is verplicht de schade die de ander dientengevolge lijdt, te vergoeden.*
2. *Als onrechtmatige daad worden aangemerkt een inbreuk op een recht en een doen of nalaten in strijd met een wettelijke plicht of met hetgeen volgens ongeschreven recht in het maatschappelijk verkeer betaamt, een en ander behoudens de aanwezigheid van een rechtvaardigingsgrond.*
3. *Een onrechtmatige daad kan aan de dader worden toegerekend, indien zij te wijten is aan zijn schuld of aan een oorzaak welke krachtens de wet of de in het verkeer geldende opvattingen voor zijn rekening komt.*

Artikel 6:163 BW (Relativiteit bij onrechtmatige daad)

Geen verplichting tot schadevergoeding bestaat, wanneer de geschonden norm niet strekt tot bescherming tegen de schade zoals de benadeelde heeft geleden.

Uitleg

Voor de vestiging van aansprakelijkheid op basis van artikel 6:162 BW moet worden voldaan aan vijf vereisten: a) onrechtmatige daad, b) toerekenbaarheid van de daad aan de dader, c) schade, d) causaal verband tussen daad en schade en e) relativiteit. Deze vijf vereisten worden hieronder beknopt toegelicht.

- *Onrechtmatige daad (lid 2)*

Een onrechtmatige daad kan uit drie soorten handelingen bestaan: een inbreuk op een recht, een doen of nalaten in strijd met een wettelijke plicht en een doen of nalaten in strijd met hetgeen volgens ongeschreven recht in het maatschappelijk verkeer betaamt. Van de eerste

categorie is sprake wanneer inbreuk wordt gemaakt op een subjectief recht.¹⁵⁶ Dit kunnen persoonlijkheidsrechten of vermogensrechten zijn.¹⁵⁷ In het geval van vermogensdelicten zal veelal sprake zijn van een inbreuk op vermogensrechten.¹⁵⁸ Tekst & Commentaar noemt zelfs als voorbeeld van deze laatste categorie de zaakbeschadiging.¹⁵⁹ Voorts mag er niet in strijd met een wettelijke plicht (in formele of materiële zin) worden gehandeld en dient men zich te onthouden van gedragingen (doen of nalaten) in strijd met hetgeen volgens ongeschreven recht in het maatschappelijk verkeer betaamt. Deze laatste categorie is een 'restcategorie', waar in de jurisprudentie een veelheid aan gedragingen onder zijn geplaatst.¹⁶⁰ Net als in het strafrecht, kan de aanwezigheid van een rechtvaardigingsgrond – zoals beroep op een wettelijk voorschrift, overmacht of noodweer – de onrechtmatigheid van de daad wegnemen.

- *Toerekenbaarheid van daad aan dader (lid 3)*

Wanneer de daad te wijten is aan de *schuld* van de dader – of aan een oorzaak die volgens wet of in het verkeer geldende opvattingen voor zijn rekening komt – dan kan de daad hem worden toegerekend. Hierbij wordt schuld geïnterpreteerd als verwijtbaarheid.¹⁶¹ Indien sprake is van een schulduitsluitingsgrond (bijvoorbeeld noodweerecces) dan kan dit de verwijtbaarheid van de gedraging – en daarmee de aansprakelijkheid – aantasten.¹⁶²

- *Schade*

Voor een geslaagd beroep op artikel 6:162 BW moet door het onrechtmatige handelen enige schade zijn ontstaan.¹⁶³ Bij toewijzing kan de schadevergoeding vervolgens bestaan uit een schadevergoeding in geld (artikel 6:95 e.v.) of schadevergoeding in andere vorm (artikel 6:103 BW).

- *Causaal verband tussen daad en schade*

Tussen de daad en de schade moet voorts een causaal verband bestaan. Er moet sprake zijn van een *conditio sine qua non* verband.¹⁶⁴ Zonder daad zou de schade niet zijn opgetreden.

- *Relativiteit (artikel 6:163 BW)*

Een onrechtmatige daadactie heeft enkel kans van slagen, wanneer tevens voldaan is aan het

relativiteitsvereiste uit artikel 6:163 BW. Dit artikel bepaalt dat 'de vordering moet worden afgewezen, zowel wanneer de geschonden norm niet ter bescherming van de eiser strekt, als wanneer de soort schade of de wijze waarop de schade is ontstaan buiten het bereik van die

¹⁵⁶ T&C aantekening 2b bij artikel 6:162 BW.

¹⁵⁷ T&C aantekening 2b bij artikel 6:162 BW.

¹⁵⁸ Hoewel er ook sprake kan zijn van gelijktijdige inbreuk op persoonlijkheidsrechten en vermogensrechten, bijvoorbeeld in het geval van afpersing.

¹⁵⁹ T&C aantekening 2b bij artikel 6:162 BW.

¹⁶⁰ T&C aantekening 2d bij artikel 6:162 BW.

¹⁶¹ T&C aantekening 4b bij artikel 6:162 BW.

¹⁶² T&C aantekening 4b bij artikel 6:162 BW.

¹⁶³ T&C aantekening 1d bij artikel 6:162 BW. Ook bij dreigende schade kan 6:162 BW onder omstandigheden van toepassing zijn, maar dat laten we vanwege de beperkte relevantie voor vermogensdelicten hier buiten beschouwing.

¹⁶⁴ T&C aantekening 1d bij artikel 6:162 BW.

bescherming valt'.¹⁶⁵ In de context van de vermogensdelicten, zal bijvoorbeeld moeten worden bepaald dat het vermogensrecht waarop de dader inbreuk heeft gemaakt ook daadwerkelijk beoogde de partij die schade lijdt te beschermen. Dit zal in het geval van (mede)eigendom van het slachtoffer waarschijnlijk weinig problemen opleveren.

Vermogensdelicten

Artikel 6:162 BW is een zeer algemene bepaling, waar veel gedragingen onder kunnen vallen, waaronder vermogensdelicten. Vermogensdelicten zullen naar hun aard meestal onder de eerste van de in lid twee genoemde categorieën handelingen vallen: Het zijn *inbreuken op een vermogensrecht* van het slachtoffer. Dit geldt niet alleen voor de vermogensdelicten diefstal, verduistering, afpersing of oplichting, maar ook voor vernieling. Waar de hiervoor behandelde wetsbepalingen meestal geen uitkomst boden in het geval van vernieling, daar is dat bij artikel 6:162 BW dus geen enkel probleem. Sterker nog, in het artikelsgewijze commentaar, wordt expliciet verwezen naar zaakbeschadiging als voorbeeld van een inbreuk op een vermogensrecht.¹⁶⁶ Dan is het verband met vernieling natuurlijk snel gelegd.

Context

De wetsbepaling onderscheidt evenmin naar huwelijkse context of gemeenschaps- en privé-goederen. Indien aan de vijf criteria is voldaan, kan een beroep op artikel 6:162 BW worden gehonoreerd. Deze criteria staan los van de vraag of de betrokken partijen gehuwd of gescheiden zijn en of zij een gemeenschap van goederen delen. De geleden schade zal dan vergoed kunnen worden. Het leerstuk van de verknochtheid kan tot gevolg hebben dat deze schade verknocht is aan de betreffende echtgenoot en dus ook na ontbinding van de gemeenschap volledig ten laste komt van de onrechtmatige daadpleger.

5.3.1.9. Analoge toepassing onwaardigheid bij erfopvolging via 'redelijkheid en billijkheid'

Artikel 4:3 BW (Onwaardigheid bij erfopvolging)

- 1 Van rechtswege zijn onwaardig om uit een nalatenschap voordeel te trekken:*
- a. hij die onherroepelijk veroordeeld is ter zake dat hij de overledene heeft omgebracht, heeft getracht hem om te brengen, dat feit heeft voorbereid of daaraan heeft deelgenomen;*
 - b. hij die onherroepelijk veroordeeld is wegens een opzettelijk tegen de erflater gepleegd misdrijf waarop naar de Nederlandse wettelijke omschrijving een vrijheidsstraf is gesteld met een maximum van ten minste vier jaren, dan wel wegens poging tot, voorbereiding van, of deelneming aan een dergelijk misdrijf;*
 - c. hij van wie bij onherroepelijke rechterlijke uitspraak is vastgesteld dat hij tegen de erflater lasterlijk een beschuldiging van een misdrijf heeft ingebracht, waarop naar de Nederlandse wettelijke omschrijving een vrijheidsstraf met een maximum van ten minste vier jaren is gesteld;*

¹⁶⁵ T&C aantekening 1 bij artikel 6:163 BW.

¹⁶⁶ T&C aantekening 2b bij artikel 6:162 BW.

- d. hij die de overledene door een feitelijkheid of door bedreiging met een feitelijkheid heeft gedwongen of belet een uiterste wilsbeschikking te maken;*
- e. hij die de uiterste wil van de overledene heeft verduisterd, vernietigd of vervalst.*
- 2. *Rechten door derden te goeder trouw verkregen voordat de onwaardigheid is vastgesteld worden geëerbiedigd. In geval echter de goederen om niet zijn verkregen, kan de rechter aan de rechthebbenden, en ten laste van hem die daardoor voordeel heeft genoten, een naar billijkheid te bepalen vergoeding toekennen.*
- 3. *Een onwaardigheid vervalt, wanneer de erflater aan de onwaardige op ondubbelzinnige wijze zijn gedraging heeft vergeven.*

Een geïnterviewde hoogleraar suggereerde dat analoge toepassing van artikel 4:3 BW op de huwelijksgemeenschap wellicht ook mogelijkheden biedt. Artikel 4:3 BW bepaalt – grof gezegd – dat erfgenamen hun aandeel in de nalatenschap kunnen verspelen, wanneer ze onherroepelijk zijn veroordeeld wegens bepaalde misdrijven tegen de erflater.¹⁶⁷ Naast (poging) moord en doodslag kunnen ook veroordelingen wegens andere misdrijven voor onwaardigheid van de erfgenaam zorgen. Zo noemt artikel 3:4 lid 1 sub b BW misdrijven tegen de erflater met een maximumstraf van tenminste vier jaar.

Hoe dit werkt wordt mooi geïllustreerd in het zogenaamde Moordhuwelijk arrest.¹⁶⁸ In dit arrest trouwde een man in gemeenschap van goederen met een veel oudere, vermogende vrouw. Vijf weken na voltrekking van het huwelijk vermoordde de man zijn vrouw en werd hiervoor door de strafrechter tot een langdurige gevangenisstraf veroordeeld. Onder normale omstandigheden zou de man na het overlijden van zijn vrouw aanspraak maken op de helft van het vermogen van de gemeenschap. In dit geval bepaalde de Hoge Raad echter dat het naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid onaanvaardbaar zou zijn dat de man aanspraak kon maken op het vermogen van de vrouw via het huwelijksvermogensrecht.

Vermogensdelicten

Artikel 3:4 lid 1 sub b BW noemt een onherroepelijke veroordeling wegens een misdrijf tegen de erflater waarop ten minste een maximumstraf van vier jaar is gesteld als mogelijke oorzaak van onwaardigheid van de erfgenaam. Dit zou betekenen dat in principe alle vermogensdelicten, behalve vernieling en verduistering, onder het bereik van dit artikel zouden vallen. Vernieling en (ongekwalificeerde) verduistering leiden niet tot onwaardigheid, aangezien daar maximumstraffen van twee, respectievelijk drie jaar op staan.

Context

In het Moordhuwelijk arrest stond een ontbonden gemeenschap centraal. Dit zal een voorwaarde voor analoge toepassing moeten zijn. Immers, in een niet-ontbonden gemeenschap is (nog) geen sprake van een verdeling waarop de redelijkheid en billijkheid corrigerend kunnen werken. Ook komt bij een *ontbonden* gemeenschap pas de redelijkheid- en billijkheidsclausule van artikel 3:166 lid 3 BW in beeld (redelijkheid en billijkheid bij gemeenschap).¹⁶⁹ Vaak zal de

¹⁶⁷ Analoge toepassing van het erfrecht betreffende artikel 4:184 lid 2 BW werd ook voorgesteld.

¹⁶⁸ Arrest van 7 december 1990 (Moordhuwelijk, NJ 1991/593).

¹⁶⁹ Indien sprake is van een niet-ontbonden huwelijksgemeenschap gelden de bepalingen van titel 7 Boek 3 niet (artikel

ontbinding van een huwelijksgemeenschap samenvallen met een echtscheiding, maar dit is geen noodzakelijke voorwaarde. Voorts valt het privévermogen sowieso buiten de verdeling. Omdat deze goederen van meet af aan gescheiden zijn gehouden van de gemeenschap, hoeven deze niet via de analoge toepassing van artikel 4:3 BW te worden beschermd.

5.3.1.10. Verlies alimentatierechten wegens wangedrag (1:157 lid 1 BW)

Artikel 1:157 lid 1 BW (partneralimentatie)

1. *De rechter kan bij de echtscheidingsbeschikking of bij latere uitspraak aan de echtgenoot die niet voldoende inkomsten tot zijn levensonderhoud heeft, noch zich in redelijkheid kan verwerven, op diens verzoek ten laste van de andere echtgenoot een uitkering tot levensonderhoud toekennen.*

Toelichting

Eén hoogleraar maakt ten slotte melding van een mogelijkheid binnen het alimentatierecht. Hoewel een wettelijke regeling ontbreekt, blijkt uit de jurisprudentie dat een zeer slechte behandeling van de partner tijdens de echtscheidingsprocedure – bijvoorbeeld door fysiek of psychisch geweld – het recht op alimentatie kan aantasten.

Daar valt een heel breed pallet van, laat ik zeggen, wangedrag onder. Ik noemt het maar zo omdat in verschillende casusposities dit is geoordeeld dat echt elke solidariteit tussen de echtelieden er niet meer is. Dat is zo als je je binnenkort ex een bloempot op zijn kop stuk slaat; Dat is zo als je hem of haar beschuldigt van seksueel misbruik van minderjarige kinderen; Dat is zo als je de werkgever van je binnenkort ex-partner met mailtjes bestookt. Dat soort gedrag, dat zo extreem is, dat zelfs niet meer verwacht kan worden dat je alimentatie krijgt.

Het moet hier wel gaan om dusdanig ernstige (grievende) gedragingen en omstandigheden, dat ‘van een gewezen echtgenoot in redelijkheid niet of niet ten volle kan worden geveerd aan het levensonderhoud van de ander bij te dragen’.¹⁷⁰ Indien er sprake is van dergelijk grievend gedrag, kan de rechter binnen de discretionaire ruimte van artikel 1:157 lid 1 BW bepalen dat de partneralimentatie wordt gematigd of beëindigd, omdat de lotsverbondenheid tussen de partners is aangetast. Wellicht kan het plegen van ernstige vermogensdelicten tijdens de echtscheidingsprocedure jegens de aanstaande ex-partner ook aanleiding geven tot “sanctio-nering” via het recht op alimentatie.

Vermogensdelicten

Het is lastig een inschatting te maken van de soorten vermogensdelicten die mogelijk aanleiding kunnen vormen tot korting op de alimentatie. Deze oplossing is zeer casuïstiek bepaald en er zijn ons geen concrete voorbeelden bekend waarin enkel vermogensdelicten centraal

3:189 lid 1 BW).

¹⁷⁰ ECLI:NL:GHARL:2013:9674.

stonden. Meestal kwamen er (ook) andere strafgedragingen aan te pas vooraleer de rechter besloot geen alimentatie toe te kennen. Een enkele vernieling zal – ook gezien de relatief lage strafdreiging – vermoedelijk te licht worden bevonden om via de alimentatie te sanctioneren. Dit zou een disproportionele reactie zijn, al zal veel afhangen van de context.

Context

Sanctionering via alimentatierechten is enkel mogelijk in de context van een echtscheiding of een scheiding van tafel en bed.

5.3.2. Dekking vermogensdelicten door civielrechtelijke bepalingen

Wanneer we nu bovenstaande civielrechtelijke alternatieven in samenhang bezien, dan kunnen we concluderen dat alle vermogensdelicten in alle situaties door ten minste één civielrechtelijke bepaling worden bestreken. Waar de gevolgen van sommige strafrechtelijke gedragingen via meerdere wetsartikelen uit het Burgerlijk Wetboek kunnen worden hersteld of gecompenseerd, daar is met name in het geval van vernieling het palet aan civielrechtelijke alternatieven beperkt. Maar dankzij een *catch-all* bepaling als artikel 6:162 BW staat de gang naar de civiele rechter ook voor een slachtoffer van vernieling in principe altijd open. Het artikel is, in ieder geval volgens één der hoogleraren, op alle genoemde vermogensdelicten en situaties toepasbaar: zowel voor, tijdens als na de scheiding en het onderscheidt niet tussen de gemeenschap van goederen en huwelijkse voorwaarden. Deze hoogleraar verwoordt het als volgt:

Diefstal is een onrechtmatige daad en dat is ook tussen echtelieden. Dus, in zekere zin is dat vrij eenvoudig. En dat is voor, tijdens en na de scheiding (...) als rechtsgrond om iets te kunnen doen ligt dat voor de hand. Ik denk dat afpersing, bedreiging dan zit je al in de wilsgebreken sfeer. Idem voor verduistering en oplichting. Vernieling en beschadiging dat zal dan weer onrechtmatige daad zijn. Waarbij ik mij nog kan voorstellen dat de afpersing, verduistering en oplichting ook als onrechtmatige daad meegaat. Dus, vanuit mijn perspectief zouden 6:162 en 3:44 zouden de belangrijkste ankers zijn, zeg maar, om juridisch voor te liggen. Als je zegt, wat kan ik civielrechtelijk doen bij een vermogensdelict, dan zijn dat de je aanknopingspunten. En, de Hoge Raad heeft in het verleden wel bepaald dat de onrechtmatige daad ook gewoon inzetbaar is in familierelaties, zonder daarbij onderscheid te maken tussen huwelijkse voorwaarden, gemeenschap van goederen of wat dan ook. Ik denk ook niet dat je dat zou moeten maken. Dus dat kan technisch, juridisch gezien en theoretisch gezien allemaal in al die situaties, denk ik.

Groot nadeel is wel dat een schadevergoeding toegewezen vóór ontbinding van een huwelijk in gemeenschap van goederen binnen de huwelijksgemeenschap zal vallen. Na echtscheiding, zal de benadeelde partij hier doorgaans slechts de helft aan overhouden, zelfs wanneer het vermogensdelict jegens een privégoed is gepleegd. Het is niet zeker dat dit als verknochte schuld wordt gezien, aldus één hoogleraar. Hij concludeert – mede hierdoor – dat het civiele recht onvoldoende bescherming biedt tegen bepaalde vermogensdelicten en het aangaan van lichtzinnige schulden, met name tijdens het huwelijk.

Een bijkomend probleem is dat er bij betrokkenen allerlei praktische bezwaren kunnen bestaan om naar de (civiele) rechter te stappen. Op de vraag of het civiele recht deze slachtoffers voldoende handvatten biedt om hun schade te vorderen, antwoordt de eerste hoogleraar dat dit technisch-juridisch wellicht zo is, maar dat bij de benadeelde partij allerlei praktische bezwaren kunnen bestaan, waardoor deze zich toch niet tot de civiele rechter wendt, althans niet in het kader van een aansprakelijkstelling op basis van artikel 6:162 BW. De respondent kan zich voorstellen dat bepaalde benadeelde partijen een onrechtmatige daadactie beginnen, maar enkel wanneer er tussen partijen niets meer is wat hen bindt – zij hebben in de toekomst niet meer met elkaar te maken – en wanneer er sprake is van een zekere gelijkwaardigheid tussen partijen.

Die 6:162 is natuurlijk een vrij helder verhaal. Als je iets wegpakt van een ander dan is dat handelen in strijd met de wetsartikelen die zijn genoemd. Dus handelen in strijd met de wet, dus onrechtmatigheid is gegeven. Schuld heb je dan ook wel te pakken. Relativiteit, causaliteit en schade lijkt mij allemaal geen probleem. Dus ja, kat in het bakkie. Dus, technisch/juridisch prachtig, prima, maar praktisch (...) Het grote probleem zit hierin: Hoe ga je binnen een huwelijksrelatie, dan wel op het punt van verbreken staande huwelijksrelatie, dan wel misschien net verbroken huwelijksrelatie om met dit soort kwesties? Wil je tegen je bijna ex-man, met wie je nog een echtscheiding aan het uitvechten bent, ook gaan procederen op grond van onrechtmatige daad om geld te krijgen? (...) Wat betekent dat voor de onderlinge verhoudingen? Dus, laat ik het maar zeggen, die relatie is natuurlijk heel kwetsbaar en als je daar de onrechtmatige daad op loslaat dan denk ik dat je waarschijnlijk meer kapot maakt dan je lief is. Dus, ik schat zo in, dat elke goeie advocaat zou zeggen: 'Nou, laten we eens eventjes rustig aan doen en eerst maar eens eventjes de boedel verdelen en zorgen dat je uit elkaar bent. En misschien dat we er dan nog eens een keer over nadenken of er misschien ook nog een aparte onrechtmatige daadvordering moet beginnen.

Later in het interview verwijst deze respondent ook naar het feit dat er in de aansprakelijkheidsprocedure mogelijk bewijsproblemen kunnen spelen. Het zal in bepaalde gevallen lastig te bewijzen zijn welke vermogensbestanddelen aan welke partner toebehoorden. Ook dit zal een beperkende factor zijn bij het instellen van een onrechtmatige daadactie.

Kijk, het zal misschien wel moeilijk te bewijzen zijn dat bepaalde vermogensbestanddelen van haar waren en dat hij er mee vandoor is gegaan. (...) ik denk dat het er een beetje aan ligt. Ik kan mij een geval herinneren van een ex-man die de auto van zijn vrouw verkocht aan een derde. Waarna zij vervolgens hem terug, althans, als schadevergoeding de waarde van de auto terugvorderde. In zo'n geval, is het waarschijnlijk wel makkelijk. De auto staat op haar naam in de registers en hij heeft geld gekregen ofzo. Ik denk dat je dat nog wel lukt, maar als het gaat over, noem eens wat, een bedrag van een scheiding of van een erfenis die op de gezamenlijke rekening is binnengekomen die hij vervolgens verbrast heeft. Ja, dan kan ik me voorstellen dat dat wat lastiger is.

Voorts zijn er tal van gedragingen – andere vormen van financieel wangedrag – die strikt genomen niet onrechtmatig zijn, maar waar je als echtgenoot toch groot financieel nadeel door kan

ondervinden. Tegen deze gedragingen biedt het civiele recht geen bescherming. Een hoogleraar geeft het voorbeeld van een vrouw die akkoord ging met een verhoging van de hypotheek om de gokschulden van de man af te lossen. De man bleef echter maar schulden maken. In dat geval is de vrouw hoofdelijk mede aansprakelijk voor de hypotheek.

Hoogleraar: Is dat onrechtmatig? In zekere zin natuurlijk wel. Maar hij heeft het met haar goedvinden gedaan. Dus het is niet onrechtmatig. Het is ook geen strafbaar feit. Je mag een hypotheek nemen op je huis. Gokken, is dat strafbaar? Nee. Maar toch is haar vermogen daardoor met heel veel geld verminderd. Dus is zij financieel de puree in gegaan door zijn gokverslaving. Dat zijn natuurlijk heel vervelende dingen die hier niet direct onder vallen maar waarvan je wel kunt zeggen... Jij begon daarstraks over het aangaan van een lening. Maar voor het aangaan van een lening heb je geen toestemming nodig van je echtgenoot. Dat zijn dingen waarmee je dus wel je echtgenoot met een behoorlijk probleem kunt opzadelen. Al zullen de meeste banken bij een persoonlijke lening wel zeggen: 'Ik wil toestemming van de echtgenoot'. En dan wordt het weer hoofdelijke aansprakelijkheid.

Interviewer: Maar stel dat een van de echtgenoten privé en persoonlijk een lening aangaat, dan valt dat ook in de gemeenschap natuurlijk

Hoogleraar: En die moet hem mee aflossen. Wordt dan ook een huwelijkse schuld als partijen gaan ontbinden en het kan uit de activa niet betaald worden. (...) Stel de man heeft een schuld, zeg 50.000 euro. Dat is tijdens het huwelijk ontstaan, door een gokschuld. Heeft hij niet betaald. Op het moment dat de vrouw daarvan hoort en denkt: "Ik wil jou niet meer, ik ga scheiden", dan krijgt ze 25.000 euro mee. Die moet ze betalen.

5.3.3. Voor- en nadelen civiele procedure tegenover het strafproces

Hoewel het civiele recht in theorie voldoende handvatten biedt, denkt een hoogleraar dat praktische bezwaren, zoals de noodzaak met elkaar in de toekomst zaken te moeten regelen en bewijsproblemen, ertoe leiden dat deze mogelijkheden in de praktijk niet vaak worden toegepast. Hij zou benadeelde partijen dan ook enkel deze optie aanbevelen, indien partijen verder niets meer met elkaar te maken hebben, en heeft dan zelfs een voorkeur voor de strafrechtelijke route, vanwege de verhaalsmogelijkheden en het feit dat het slachtoffer kan 'meeliften' met het openbaar ministerie.

Deze respondent plaatst verder de aanname dat een civiele aansprakelijkheidsprocedure minder kwalijk zou zijn voor de onderlinge verhoudingen dan een strafvervolgning in perspectief. Hij is in de praktijk voorbeelden tegengekomen van zakenrelaties die volledig waren verstoord als gevolg van een civiele aansprakelijkheidsprocedure. Hij vreest dat de negatieve gevolgen binnen intieme relaties alleen maar groter zullen zijn:

Moet je met deze man ooit nog iets? Heb je nog ooit iets met hem te maken of niet? En zo nee, dan zou ik zeggen: Go for it. Maar dan zou het, denk ik, prettig zijn als je kunt meeliften met het OM. Zo ja, dan moet je hier wegblijven, want dan... dit verpest

dan gewoon alles. Als ik dan zie (...) als plaatsvervanger (...) hoe zakelijke relaties totaal verpest zijn en mensen elkaars bloed wel kunnen drinken gewoon om een zakelijk geschil. Hoe moet het dan zijn als je in deze setting daarmee aan de slag bent?

De andere hoogleraar ziet als voordeel van een strafprocedure dat het slachtoffer acht maanden na een onherroepelijke uitspraak de schadevergoeding van overheidswege krijgt voorgeschoten. Zelfs als de dader geen verhaal biedt, 'komt het slachtoffer aan zijn trekken', aldus deze hoogleraar. Echter, wanneer een schadevordering te ingewikkeld of te hoog is ('onevenredige belasting van het strafgeding'), dan zal de strafrechter niet-ontvankelijk verklaren. Ook zou er mogelijk preventieve werking van de dreiging van strafvervolgving kunnen uitgaan. Een andere hoogleraar heeft hier juist weer twijfels bij:

Ik heb niet de neiging om te denken dat mensen zich heel veel gelegen laten liggen aan het Wetboek van Strafrecht. En ik denk dat vrijwel niemand in Nederland weet dat [vervolgving wegens] diefstal binnen het huwelijk niet kan, althans, ik wist het eigenlijk niet totdat ik dat van jullie las.

Het voordeel van een gang naar de burgerlijke rechter – boven het strafrecht – is dat de dader geen strafblad krijgt en in de toekomst geen problemen ondervindt met het verkrijgen van een positieve Verklaring Omtrent Gedrag (VOG). Wanneer de dader als gevolg van het strafvonnis zijn baan verliest, en geen VOG meer krijgt, dan ondervindt zijn ex-echtgenoot hier mogelijk ook nadeel van, zoals problemen met het verkrijgen van alimentatie. Ook vreest deze hoogleraar dat het geweld tussen partners kan escaleren wanneer de benadeelde partij aangifte doet van een vermogensdelict.

5.3.4. Gevolgen Wet van 24 april 2017 inzake wijziging huwelijksvermogensrecht

Eén hoogleraar legt uit dat als gevolg van de wetswijziging meer goederen privé zullen blijven. Hij verwacht dat dit tot meer vermogensdelicten en conflicten zou kunnen leiden, omdat de ene partner de ander vaker onder druk zal zetten om toch aan de privégoederen van de ander te kunnen komen.

Dat je meer privégoederen houdt in de relatie. Alles wat tijdens het huwelijks is opgebouwd is wel gemeenschap, maar voor het huwelijk niet. (...) Dus ik denk dat het tot meer problemen kan [leiden]. (...) Je houdt bewijsproblemen. Je ziet dan toch vermogensverschuiving van privéinkomen, privévermogen van de vrouw naar de man, terwijl je dat niet kunt bewijzen. (...) Dus de kans is groot dat je in de toekomst, omdat er verschil in vermogen kan zijn tussen beide echtgenoten, dat meer dwang of druk komt te staan op de een om goederen te geven of verduisteren. Dus ik denk dat een beperkte gemeenschap kan leiden tot meer conflicten.

Ook de tweede hoogleraar verwacht dat er meer (juridische) discussies zullen ontstaan, omdat meer goederen niet langer in de gemeenschap zullen vallen.

5.4. Andere professionals over het civiele recht

Sommige van de 33 respondenten die in het kader van hoofdstuk 4 (aard en omvang) werden geïnterviewd gingen ook dieper in op de vraag of het civiele recht voldoende handvatten biedt om vermogensdelicten binnen het huwelijk tegen te gaan. Het merendeel van deze respondenten betrof echter hulpverleners met beperkte(re) kennis van het recht. De vragen met betrekking tot het recht betreft het facultatieve gedeelte van de interviews en is enkel aan bod gekomen mits de respondent de kennis en ervaring had en de tijd het toeliet.

Veruit de meeste respondenten geven aan geen ervaring te hebben met slachtoffers die deze procedure hebben gestart (N=21). Slechts 12 respondenten hebben wel eens meegemaakt dat een slachtoffer en juridische procedure is gestart tegen de (ex-)partner om de schade vergoed te krijgen van de (ex-)partner. Voor zover de respondenten bekend – ze zijn niet altijd op de hoogte van de uitkomst van de civiele zaak – heeft geen van deze zaken geleid tot een schadevergoeding. De ervaring van professionals leert dat de toegevoegde waarde van het civielrecht beperkt is. Zij geven aan dat het civielrecht in veel gevallen stuit op bewijsrechtelijke problemen. Met name vermogensdelicten betreffende roerende zaken – horloges, fotoalbums, contant geld – zijn lastig te bewijzen. Bovendien weegt het schadebedrag dikwijls niet op tegen de tijd en het geld gemoeid met een juridische procedure. Een civiele procedure heeft ook weinig zin wanneer de ex-echtgenoot een ‘kale kip’ is.

Dan hoop je dat daar iets uit komt, maar je merkt dan toch dat ze tegen een muur aanlopen, bijvoorbeeld door de bewijslast. Je zit in een gemeenschap, en dat is vaak het probleem. Dat dingen in gemeenschap gebeuren. (bewindvoerder)

Een belangrijke conclusie is dat de peildatum soms te beperkend wordt gevonden. Dit wordt vooral door echtscheidingsadvocaten en mediators te berde gebracht. Vermogensdelicten gepleegd vóór deze peildatum zijn volgens de respondenten erg lastig aan te pakken *in civilibus*. Met name de beperking dat benadeling van de gemeenschap tot zes maanden vóór het geding moet zijn gebeurd, wordt soms als knellend ervaren. Vooral omdat hier in de rechtspraak strikt aan wordt vastgehouden.

I: Heb je ook wel eens schrijnende gevallen meegemaakt dat je dacht: Oh, en daar biedt het privaatrecht eigenlijk geen oplossing, of het huwelijksvermogensrecht?

R: Ja, dat zeker. In dit soort gevallen met die peildatum. Dat kan soms wel eens schrijnend aflopen. Dat je dan inderdaad ziet, dat mensen zo aan het schuiven zijn met geld dat dat dan net echt, dat ze dan aardig wat centen zijn. Of het aangaan van leningen, dat dat soms wel schrijnende gevolgen heeft. Soms gewoon echt gaat om tienduizenden, honderdduizenden euro's waarmee geschoven wordt en waarvoor leningen zijn aangegaan. Terwijl de andere kant heel welwillend is geweest om toch te hopen dat de andere kant nog om tafel komt en nog niet de procedure aanhangig heeft gemaakt. Daar zou denk ik wel iets meer, in ieder geval, in juridische procedures, iets aan gedaan moeten worden, ja.

En dan wil men eigenlijk als ze in de procedure, eigenlijk het liefst niet aan. Je hebt vergoedingsrechten over en weer, maar dat wordt toch wel best een hele lange en ingewikkelde weg. Dus die peildatum, aan de ene kant denk ik ook dat je er niet onder uit komt om op een gegeven moment een streep te zetten. Maar, ja, men zou daarin in de rechtspraak wel wat casuïstisch mee om mogen gaan. Ja, dat ze daar toch wat meer puur naar het individuele geval kijken, denk ik. (advocaat)

Een andere advocaat merkt hierover op:

Nee, in de praktijk blijkt die termijn wel heel kort. Ik denk, dan moet ik wel echt graven, denk dat ik dat wel eens gevraagd hebt, maar ik zou mij echt niet meer kunnen herinneren welk dossier dat is geweest. Maar doorgaans zit je gewoon niet in die zes maanden, gebeurt het niet in die zes maanden die je hebt. (advocaat)

5.5. Conclusie

Op basis van de interviews met de hoogleraren komen we tot een overzicht van een elftal civielrechtelijke regelingen die het slachtoffer van een vermogensdelict binnen het huwelijk van nut zouden kunnen zijn. In tabel 5.1. zijn de relevante wetsbepalingen weergegeven, net als de vermogensdelicten waarop de bepalingen van toepassing (kunnen) zijn, de context waarbinnen de wetsbepalingen kunnen worden ingeroepen en bijkomende omstandigheden.

Tabel 5.1. Civielrechtelijke alternatieven

Wetsartikelen	Kwalificatie	Vermogensdelicten	Context	Bijkomende omstandigheden
1:88 en 1:89 BW	<i>Vernietiging rechtshandeling zonder toestemming echtgenoot</i>	Diefstal en verduistering	Geen contextuele vereisten	Enkel van toepassing op rechtshandelingen
1:107 BW	<i>Geen afstand van verduisterde of weggemaakte goederen</i>	Diefstal en verduistering	Ontbinding huwelijksgemeenschap	Enkel nuttig bij schulden vanuit zijde slachtoffer van vóór ontbinding
1:109, 1:111 en 1:139 BW	<i>Opheffing gemeenschap of opheffing verrekeningsplicht en schadevergoeding bij lichtvaardige schulden, verspilling</i>	Alle delicten	Opheffing huwelijksgemeenschap of opheffing verrekeningsplicht	Lichtvaardige schulden of verspilling < 6 maanden voor aanvang geding
1:164 en 1:174 BW	<i>Schadevergoeding bij benadeling gemeenschap door lichtvaardige schulden, verspilling</i>	Alle delicten	Echtscheiding of scheiding tafel en bed plus ontbonden gemeenschap	Lichtvaardige schulden of verspilling < 6 maanden voor aanvang geding

3:44 BW	<i>Vernietigbare rechtshandeling door bedreiging, bedrog, misbruik van omstandigheden</i>	Bedreiging en oplichting	Geen contextuele vereisten	Enkel van toepassing op rechtshandelingen verricht door slachtoffer
3:194 lid 2 BW	<i>Verbeuring aandeel gemeenschap bij verzwijgen, zoekmaken of verbergen goederen</i>	Diefstal en verduistering	Ontbonden gemeenschap	Geen bijkomende omstandigheden
1:135 lid 3 BW	<i>Vergoeding wegens het verzwijgen van vermogen bij verrekkenbeding</i>	Diefstal en verduistering	Verplichting tot verrekening bij huwelijkse voorwaarden	Geen bijkomende omstandigheden
6:162 BW	<i>Schadevergoeding op basis van onrechtmatige daad</i>	Alle delicten	Geen contextuele vereisten	Geen bijkomende omstandigheden
4:3 en 3:166 BW	<i>Analoge toepassing onwaardigheid bij erfplating op ontbonden huwelijksgemeenschap via redelijkheid en billijkheid</i>	Diefstal, afpersing, oplichting	Ontbonden gemeenschap	Geen bijkomende omstandigheden
1:157 lid 1 BW	<i>Verval alimentatierechten wegens wangedrag</i>	Alle delicten (mogelijk)	Echtscheiding of scheiding van tafel en bed	Elke vorm van solidariteit tussen de echtelieden moet zijn verdwenen

Hoewel sommige wetsartikelen enkel op bepaalde vermogensdelicten en binnen een bepaalde context van toepassing zijn, bestaat er dankzij veelomvattende bepalingen als artikel 6:162 BW (onrechtmatige daad) in principe voor *alle vermogensdelicten* en in *alle situaties* een civielrechtelijke mogelijkheid om de geleden schade te verhalen.

Of dit in de praktijk daadwerkelijk volledige bescherming of recht op volledige schadevergoeding biedt is de vraag. Dit wordt door sommige geïnterviewden betwijfeld. Zo menen enkele echtscheidingsadvocaten dat vermogensdelicten gepleegd vóór de peildatum lastig kunnen worden verhaald. Ook constateert een hoogleraar dat een verplichting tot schadevergoeding ontstaan vóór ontbinding van een huwelijksgemeenschap erin kan resulteren dat het slachtoffer alsnog slechts 50% van de schadevergoeding ontvangt, zelfs wanneer het vermogensdelict jegens een privégoed is gepleegd.¹⁷¹ In de rechtspraak wordt dit namelijk niet altijd als verkocht gezien. Voorts benadrukken de geïnterviewden dat bewijsproblemen en praktische bezwaren een grote rol kunnen spelen in dit soort zaken. De betrokkenen moeten in de toekomst veelal nog met elkaar samenwerken en een civielrechtelijke procedure kan de verhoudingen nog meer op scherp zetten.

Als voordelen van een strafrechtelijke procedure in vergelijking met het privaatrecht noemen

¹⁷¹ Voorts geldt de schadeverplichting dikwijls de gemeenschap, niet de andere echtgenoot. Na scheiding of ontbinding gemeenschap wordt enkel 50% aan de benadeelde echtgenoot vergoed. Echter, indien er geen vermogensdelict zou zijn gepleegd, zou deze echtgenoot eveneens slechts recht hebben op 50% in het aandeel in het goed.

de hoogleraren de verhaalsmogelijkheden, inclusief de voorschotregeling, het feit dat het slachtoffer op de inspanningen van het OM kan meeliften en het feit dat er een preventieve werking van strafdreiging uit kan gaan. Dit laatste voordeel wordt echter door een andere hoogleraar betwijfeld. Mensen zouden ook nu al niet weten dat het OM in het geval van vermogensdelicten binnen het huwelijk niet mag vervolgen. Daar komt bij dat een strafblad en VOG-problemen ook nadelig uit kunnen werken voor het slachtoffer. Tevens zou een strafprocedure wraakgevoelens en escalatie van het conflict in de hand kunnen werken.

Als gevolg van de inwerkingtreding van de Wet van 24 april 2017 zullen meer goederen buiten de gemeenschap vallen. Dit blijven privégoederen. Eén hoogleraar verwacht dat dit juist de prevalentie van vermogensdelicten binnen het huwelijk kan doen toenemen, omdat gehuwden toch de hand zullen willen leggen op de privégoederen van de echtgenoot. Verder zal het aantal discussies en juridische procedures mogelijk ook toenemen vanwege de beperkte gemeenschap als *default setting*.

HOOFDSTUK 6

VERVOLGINGSUITSLUITING: STRAFRECHTACADEMICI

6.1. Inleiding

In dit hoofdstuk staat de wenselijkheid om vermogensdelicten binnen het huwelijk via het strafrecht aan te pakken centraal. Aan de hand drie interviews met Nederlandse hoogleraren straf(proces)recht proberen we een antwoord te vinden op de volgende deelvragen:

4. Wat vinden professionals van de uitsluitingsgrond?
5. Wat is de aangiftebereidheid van slachtoffers?
 - a. In hoeverre zouden slachtoffers daadwerkelijk een strafrechtelijk traject in willen gaan in relatie tot de reeds bestaande civielrechtelijke mogelijkheden?
6. Zien professionals een toegevoegde waarde in het strafrecht?
7. Hoe zouden zij een klachtrecht beoordelen ten opzichte van het doen van aangifte?
8. Wat is de kans op pesterijen in geval van vechtscheidingen door onterecht aangifte te doen en wat zou daar tegen te doen zijn?
9. Wat zouden de consequenties zijn van de wijziging van het huwelijksvermogensrecht als gevolg van de Wet van 24 april 2017 voor de omvang van de problematiek in strafrechtelijke zin?

De interviews geven een eerste, verkennend inzicht in de manier waarop de experts op het gebied van straf(proces)recht tegen de vervolgingsuitsluitingsgrond kijken. Dient de uitsluitingsgrond volgens hen gehandhaafd te blijven of is er tegenwoordig voldoende basis om deze wettelijke regeling herzien? En indien de voorkeur uitgaat naar afschaffing, wat zou ervoor in de plaats moeten komen?

Enkele andere geïnterviewde experts (bijvoorbeeld advocaten en hulpofficieren van justitie) hebben zich eveneens over bovenstaande vragen uitgelaten. Ook hun zienswijze komt kort aan bod.

Het hoofdstuk is als volgt opgebouwd: In paragraaf 6.2 beschrijven we de manier waarop we de hoogleraren hebben geselecteerd, uitgenodigd en geïnterviewd, gevolgd door een beschrijving van de manier waarop de interviews zijn geanalyseerd. De beperkingen van de onderzoeksmethode worden eveneens in paragraaf 6.2 besproken. In paragraaf 6.3 worden de geanonimiseerde resultaten van de interviews met de hoogleraren weergegeven, terwijl paragraaf 6.4 een beknopte samenvatting bevat van de zienswijze van enkele andere professionals. Het hoofdstuk besluit met een conclusie in paragraaf 6.5.

6.2. Methodologie

6.2.1. Selectie respondenten

Voor een evenwichtige analyse van de problematiek en de juiste balans tussen privaat- en strafrecht is het waardevol om ook de mening van ervaren strafrechtjuristen te bevragen. Hoogleraren strafrecht kunnen meedenken over de gevolgen en de voor- en nadelen van een eventuele afschaffing van de vervolgingsuitsluitingsgrond. Om zoveel mogelijk verschillende perspectieven aan bod te laten komen, hebben we professoren van verschillende universiteiten uitgenodigd voor deelname. Hierbij is met name gezocht naar professoren met een brede kennis van en affiniteit met het *materiële* strafrecht. Een specialisatie op het gebied van relationeel geweld gold als een belangrijke pré. Om deze laatste reden is uiteindelijk besloten ook een universitair hoofddocent te includeren. Op 22 februari 2017 ontvingen twee hoogleraren en één UHD een uitnodiging tot deelname aan het interview. Alle genodigden stemden toe. De volgende academici zijn geïnterviewd:

- Professor mr. Marc Groenhuijsen (Tilburg University)
- Professor mr. Tineke Cleiren (Universiteit Leiden)
- Dr. mr. Renée Kool (Universiteit Utrecht)

6.2.2. Interviewprotocol en afname interviews

Het ontwikkelen van het semigestructureerde interviewprotocol voor de strafrecht experts verliep volgens dezelfde methode als beschreven in eerdere hoofdstukken. In dit protocol stonden echter vooral juridisch en normatieve vragen ten aanzien van de vervolgingsuitsluitingsgrond centraal. Omdat hoogleraren en universitair hoofddocenten doorgaans minder zicht hebben op de praktijkervaringen van slachtoffers van vermogensdelicten in de relationele sfeer – zelfs in hun rol als rechters-plaatsvervanger komen ze dit zelden tegen vanwege de vervolgingsuitsluitingsgrond – zijn de vragen inzake de aard en omvang van het fenomeen achterwege gelaten.

Wederom werd een eerste versie van het protocol aan de begeleidingscommissie voorgelegd, kregen de geïnterviewden het protocol van tevoren toegestuurd en werden de interviews middels een *voicerecorder* opgenomen. Na afloop werd het *ad verbatim* verslag van het interview aan de academici voorgelegd ter controle. Zij mochten tevens de eerste versie van het op de interviews gebaseerde hoofdstuk inzien en commentariëren. De rapportage van de interviews werd geanonimiseerd om de respondenten vrijuit te kunnen laten spreken. De interviews – twee telefonisch, één face-to-face – duurden tussen de 40 en 60 minuten en zijn tussen 7 en 13 maart 2017 afgenomen. Voor het volledige interviewprotocol, zie bijlage 4.

6.2.3. Analysemethode

De interviews werden afgenomen aan de hand van een semigestructureerd interviewprotocol. Dit betekent dat bepaalde thema's in ieder interview aan bod kwamen. De interviews werden vervolgens *ad verbatim* uitgewerkt en met behulp van een inhouds-analyse per relevante

vraag/thema geanalyseerd.¹⁷² De verslaglegging van de interviews verliep eveneens aan de hand van deze thema's. In de resultatensectie is de mening van alle drie de geïnterviewden over de besproken thema's weergegeven, zonder dat de antwoorden terug te herleiden zijn naar een individuele persoon.

6.2.4. Beperkingen

Het feit dat we slechts drie strafacademici hebben geïnterviewd heeft gevolgen voor de manier waarop de resultaten moeten worden geïnterpreteerd. Deze zijn niet generaliseerbaar naar de gehele strafrechtelijke (academische) gemeenschap, maar geven enkel de opinie van de geïnterviewden weer. De resultaten zijn bedoeld als opmaat naar een diepgaander onderzoek naar de (on)wenselijkheid van de vervolgingsuitsluitingsgrond en de eventuele noodzaak het Wetboek van Strafrecht in dat opzicht te wijzigen.¹⁷³

6.3. Resultaten

6.3.1. De materiële grond

Zoals eerder vermeld is de vervolgingsuitsluitingsgrond gebaseerd op twee gronden:

- De materiële grond, gebaseerd op de bijzondere vermogensrechtelijke verhouding van de betrokken partijen.
- De morele grond, gebaseerd op de innige betrekking tussen partijen en de kijk op het huwelijk als een onverbreekelijke eenheid.

De respondenten werd eerst gevraagd of de materiële grond – de bijzondere vermogensrechtelijke verhouding van partijen – vandaag de dag nog steeds terecht een belemmering vormt voor strafvervolgging, en of dit ook geldt indien partijen op huwelijkse voorwaarden zijn getrouwd. Voorts werd gevraagd of de materiële grond aan belang in zal boeten vanwege de Wet van 24 april 2017.¹⁷⁴

De eerste respondent meende dat de materiële grond nog steeds waarde toekomt indien mensen in gemeenschap van goederen zijn getrouwd. Partijen zijn zelf verantwoordelijk voor het aangaan van deze bijzondere vermogensrechtelijke verhouding – ze hebben ervoor gekozen dat risico ten opzichte van elkaar te nemen – dus dan hoeven ze geen strafrechtelijke bescherming te genieten wanneer het fout gaat. Het strafrecht dient in die gevallen *ultimum remedium* te blijven. In geval van huwelijkse voorwaarden geldt volgens deze respondent dit niet: Vermogensdelicten jegens goederen die bewust buiten de gemeenschap zijn gehouden dienen wel strafrechtelijk te kunnen worden vervolgd. In dit geval hebben partijen juist geprobeerd de eigen goederen te beschermen en hebben ze alle risico uit willen sluiten.

Deze respondent constateert tegelijkertijd dat mensen de keuze voor een gemeenschap van goederen momenteel lichtzinnig maken – uit automatisme – zonder stil te staan bij de moge-

¹⁷² Zie ook paragraaf 4.2.3.

¹⁷³ Dit maakt onderdeel uit van het tweede deel van de WODC studie.

¹⁷⁴ Ten tijde van de interviews was het wetsvoorstel overigens nog niet door de Eerste Kamer aangenomen.

lijk negatieve gevolgen in de toekomst. De respondent pleit dan ook voor betere voorlichting vanuit de overheid, waarin niet alleen alle vermogensrechtelijke gevolgen van de gemeenschap tegenover huwelijkse voorwaarden (in geval van een scheiding) uiteen wordt gezet, maar ook het feit dat het strafrecht in geval van de gemeenschap geen bescherming kan bieden tegen vermogensdelicten ('een totaalpakket').

Zodra de nieuwe wet in werking treedt, gelden bovenstaande argumenten des te meer. Vanaf dat moment moeten mensen echt *bewust* kiezen voor een gemeenschap van goederen – het is niet meer de standaard optie – waardoor zij, nog meer dan vroeger, zelf de verantwoordelijkheid dragen indien het mis gaat. De respondent verwijst hierbij naar het belang van een terughoudende overheid:

We hebben een overheid die niet al te paternalistisch meer wil zijn. En als je niet al te paternalistisch meer wil zijn dan betekent dat denk ik ook ... dan moeten mensen daar ook de consequenties van dragen, want ze willen zelf ook niet bevoogd worden. Maar dan moet er dus wel inderdaad een compleet pakket zijn, ook van meer informatie op dit punt. (...) de overheid is er natuurlijk niet om jouw liefdesleven te beschermen.

De tweede respondent sluit grotendeels bij het bovenstaande betoog aan. Ook deze respondent meent dat de materiële grond nog steeds zeggenschap toekomt, omdat partijen zelf (bewust) voor een gemeenschap hebben gekozen. In geval van huwelijkse voorwaarden geldt de materiële grond niet, aldus de tweede respondent.

Omdat het zo is afgebakend door het civiele recht. Omdat er dus echt daar is weggezet 'dat is van die mensen'. En dat heeft een private grondslag. Dat is zo geconstrueerd. Daar hebben die mensen toen voor gekozen. (...) dat zijn wel verplichtingen die mensen nemen. En die op dat moment een stuk autonomie hebben. Aan de andere kant kun je zeggen: (...) wij hebben het erover gehad, mijn partner en ik. Maar heel veel mensen zullen dat niet doen, die nemen het model wat het makkelijkste is.

Net als de eerste respondent meent deze respondent dat er een rol is weggelegd voor betere voorlichting en misschien ook wel voor opvoeding van mensen, omdat de bewuste keuze voor de gemeenschap dikwijls wordt ondergesneeuwd door romantische noties en onwetendheid. Deze respondent ziet heil in het versterken van autonomie en bewustheid bij mensen ter preventie van ellende in de toekomst:

Maar dat is ook een kwestie van opvoeding. In plaats van die bruidsboetiek in te stappen, moeten ze maar even naar de notaris gaan. Ik vind zeker in het strafrecht dat het er ook vanuit moet kunnen gaan dat mensen een bepaalde autonomie moeten kunnen opeisen. Doen ze dat niet, dan kan dat heel tragisch uitlopen, maar dat zou je ten eerste met andere middelen moeten doen.

Naast het feit dat betrokkenen autonoom voor een gemeenschap hebben gekozen – of zouden moeten kiezen – hecht deze respondent ook waarde aan het feit dat een en ander binnen het civiele recht op deze manier is afgebakend en geregeld. Het strafrecht mag het civiele recht

niet zomaar opzij zetten.

Je kunt niet zomaar in dat civiele komen. (...) Maar ik zou wel vinden dat het strafrecht het niet op zich mag nemen om daar (...) omheen te gaan. Dat moet je dan eerst netjes afbakenen (...) in overleg tussen die twee rechtsgebieden. (...) Maar je mag dus niet als een soort dominee, in mijn idee, het civielrechtelijke domein binnendringen en zeggen 'Dit is zo laakbaar, dus dit doen we'. Dan moet je het ook eerst in overleg regelen.

De derde respondent geeft aan dat de materiële grond tegenwoordig wel degelijk van belang is in het geval van een gemeenschap van goederen, maar concludeert dat deze niet de vervolgingsuitsluitingsgrond rechtvaardigt, maar ervoor zorgt dat er materieelrechtelijk niet voldaan is aan de delictsomschrijving van diefstal, vandalisme of afpersing. Oftewel, omdat de spullen van de betrokkenen samen zijn – er is sprake van een gemeenschappelijk beschikkingsrecht – is er in deze gevallen helemaal geen strafbaar feit gepleegd!

[Er is] volgens mij bij de gemeenschap van goederen gewoon materieel gezien niet voldaan aan de delictsomschrijving. Ik ben nu in gemeenschap van goederen getrouwd (...), en als ik dan iets van [mijn partner] steel dan verandert er niets in die vermogensrechtelijke verhoudingen. Dus het is niet zo dat je enig goed wegneemt, al dan niet terwijl je ze rechtmatig onder je hebt. Daar is gewoon geen sprake van volgens mij. (...) Dus ik denk die materiële grond, zeker in de situatie van gemeenschap van goederen... Ik zou zeggen, dan is er geen vervolgingsuitsluitingsgrond meer nodig, want er is geen strafbaar feit.

Voor huwelijkse voorwaarden gaat deze redenering volgens de respondent niet op. In deze situatie kan wel degelijk sprake zijn van een strafbaar feit. Volgens de respondent zal het wetsvoorstel inzake het huwelijksvermogensrecht dus als gevolg hebben dat de materiële bezwaren tegen kwalificatie van het gedrag als strafbaar feit afnemen.

6.3.2. De morele grond

De tweede vraag betrof de waarde van de morele grond: Vormt deze grond vandaag de dag nog steeds terecht een belemmering voor strafvervolging?

De morele grond in de zin van de door god verbonden eenheid kan in ieder geval niet op steun vanuit de respondenten rekenen. In een samenleving waarin één op de vier huwelijken strandt, kun je niet langer volhouden dat het huwelijk een onverbreekelijke eenheid is.

Dat (...) die door god verbonden eenheid niet meer een leefregel is waar zij zich in kunnen vinden. Dat kun je daar eigenlijk ook niet meer zeggen... dat je niet daarop de vervolgingsuitsluitingsgrond kunt baseren. Dat betekent niet meteen dat de overheid dan wel moet ingrijpen, maar dat moet dan een andere grond hebben.

Toch wordt er door de respondenten wel waarde gehecht aan de privacy en de innige betrekking tussen partijen. Respondent één verwoordt het zo:

Die oorspronkelijke regeling van de gedachte van waarom willen we het niet... is dat je eigenlijk niet te dicht in de ... toch ook niet in de privéwereld wil komen als overheid. En als je zegt: 'We willen niet te dicht in die privéwereld komen', dat vind ik op zichzelf heel goed te verdedigen mits je inderdaad weet waarvoor je de verantwoordelijkheid... welke verantwoordelijkheid je op je neemt als je zo'n gemeenschap van goederen aangaat of zo'n beperkte gemeenschap.

Ook de tweede respondent verwijst naar de privébetrekkingen tussen partijen:

Je kan zeker niet het strafrecht in blijven zetten tegen teleurstellingen, ook als die ernstig en tragisch zijn. De enge morele grond [om strafvervolgning wel mogelijk te maken - SvdA] zou voor mij inderdaad die ongelijkheid [machtsongelijkheid tussen partijen – SvdA] zijn... Er moet een morele grond zijn voor die contractuele schending die je te ver vindt gaan. (...) Dat gaat over onbehoorlijk handelen. En wanneer is het zo onbehoorlijk dat dat strafrecht er bij moet komen? Daar moet ik dan wel iets voor hebben. Zeker omdat het uiteindelijk om een private relatie gaat. Je komt publiekrechtelijk binnen in een toch door partijen misschien onvoldoende geïnformeerd, maar destijds gekozen private relatie.

Deze respondent komt bovendien met nog een ander argument om niet te snel naar het strafrecht te grijpen: In dit soort gevallen zal er minder snel sprake zijn van strijd met de rechtsorde, van een publiek belang bij strafvervolgning, dan wanneer bijvoorbeeld zakenpartners elkaars vermogensrechtelijke belangen schaden.

(...) op het moment dat je zegt 'het is in strijd met de rechtsorde'. Dus het verschil tussen of je elkaar... een rechtstreeks slachtoffer hebt, dus man en vrouw of partner, en de vraag of je daar als overheid tussen moet gaan zitten of dat het inderdaad een schending van de rechtsorde is. En als dat gaat om een bedrijf, waarbij de een de ander financieel benadeelt, dan kun je eerder zeggen dat er sprake is van schending van de rechtsorde, want er zijn bij een bedrijf andere mensen bij betrokken. Namelijk klanten, werknemers (...) en dat is in dit geval, twee partners met elkaar, niet het geval.

Ook de derde respondent heeft zich afgevraagd in hoeverre de strafwetgever zich mag mengen in persoonlijke verhoudingen. Indien er geen sprake is van een gemeenschap van goederen – dan is er volgens deze respondent immers geen strafbaar feit gepleegd – maar van huwelijkse voorwaarden, dan zou de morele grond geen belemmering moeten vormen voor strafvervolgning. De derde respondent legt daarbij de link met andere vormen van geweld in privésituaties, zoals verkrachting binnen het huwelijk. Deze geweldsvormen zijn recent ook uit de privé sfeer getrokken en daarvan is bepaald dat het hier toch dikwijls (mede) een publiek belang betreft:

Wat mij betreft is het zo dat als er geen situatie is van gemeenschap van goederen, en dus echt iets kan stelen wat van een ander is, dan zou dat ook strafbaar moeten kunnen zijn, anders dan in de situatie van gemeenschap van goederen. Maar ik heb mij afgevraagd wat de toegevoegde waarde dan is van een vervolgingsuitsluitingsgrond, en ik heb daar geen goede gronden voor kunnen vinden, in die morele verbondenheid. Ik vind dat eigen-

lijk heel raar, als je dat doortrekt naar situaties, niet van vermogen maar van geweld. Dan denk ik dat daar evident is dat de overheid moet kunnen vervolgen, maar dan is de vraag of er werkelijk vervolgd moet worden, en dan moet het niet op wetsniveau worden gezet, maar op casusniveau. En dat betekent dat je zelfs in die situatie het instrument van een wettelijke vervolgingsuitsluitingsgrond eigenlijk systematisch helemaal niet voor de hand ligt.

6.3.3. Voordelen van afschaffing van de vervolgingsuitsluitingsgrond

Gevraagd naar de voordelen van een mogelijke afschaffing van de vervolgingsuitsluitingsgrond verwijzen respondenten in de eerste plaats naar de bescherming die het strafrecht aan de slachtoffers zou kunnen bieden. Indien partijen misbruik maken van elkaars financiën, dan kan daar tenminste tegen worden opgetreden.

Bescherming is ook wat de tweede respondent aandraagt als voordeel wanneer de vervolgingsuitsluitingsgrond wordt afgeschaft. In bepaalde relaties is sprake van een feitelijke machtsongelijkheid tussen partijen. De respondent maakt een vergelijking met de artikelen 249 Sr (ontucht met misbruik van gezag of vertrouwen) en 284 Sr (dwang). Met behulp van het strafrecht zou de feitelijk ongelijke verhouding enigszins kunnen worden rechtgetrokken. Of het ook daadwerkelijk zou bijdragen aan de bestrijding of preventie van (vermogensrechtelijke vormen van) huiselijk geweld vindt deze respondent lastig in te schatten.

De derde respondent ziet als voordeel dat je meer casusgericht kunt werken en meer gerechtigheid kunt bewerkstelligen. In plaats van een categorische vervolgingsuitsluiting kan de overheid maatwerk leveren en per casus – na afweging van alle belangen – al dan niet besluiten tot strafvervolgning. Dit is beter dan op basis van ‘een paar externe kenmerken’ strafvervolgning absoluut uit te sluiten.

6.3.4. Nadelen van afschaffing van de vervolgingsuitsluitingsgrond

Als nadeel van een mogelijke afschaffing van de vervolgingsuitsluitingsgrond noemt de eerste respondent de inbreuk op de privacy van betrokken personen. In dit soort zaken spelen nog meer privacygevoelige kwesties dan in zaken waarin de partijen geen relatie hebben. Een strafvorderlijk onderzoek zou zaken aan het licht kunnen brengen die niet per definitie relevant zijn voor de strafvervolgning, maar die toch de verhouding tussen partijen extra kan schaden. De respondent noemt hierbij het voorbeeld van een man die een appartement huurt voor zijn minnares. Naast het financiële “misbruik” wordt ook het vreemdgaan door het strafonderzoek onthuld. Indien er dan ook nog kinderen in het spel zijn, zou dit grote nadelige gevolgen kunnen hebben voor het gezin. Al geeft respondent ook toe dat dit soort privacy overwegingen waarschijnlijk een minder grote rol zullen spelen indien partijen al in scheiding liggen.

De tweede respondent is bang dat we door het openstellen van strafvervolgning te hoge verwachtingen wekken bij slachtoffers. Het is de vraag in hoeverre mensen realistische verwachtingen van het strafrecht, want ‘sommige tragiek’ is volgens de respondent ‘niet te vertalen’. Oftewel, ook een strafprocedure en strafveroordeling zal het aangedane leed niet (afdoende)

verzachten. Bovendien zal het OM veel van dit soort zaken niet kunnen vervolgen, althans niet zonder extra middelen. In dat geval zal het veelal symboolwetgeving blijven, wat tot extra teleurstelling bij slachtoffers kan leiden.

De derde respondent ziet geen nadelen van de afschaffing van de vervolgingsuitsluitingsgrond. De privacy-gevoeligheid van dit soort zaken kan op andere wijze worden opgelost (zie paragraaf 6.3.5 hieronder).

6.3.5. Afschaffing of handhaving van de vervolgingsuitsluitingsgrond

Geplaatst voor de keuze tussen afschaffing of handhaving van de vervolgingsuitsluitingsgrond, geeft één respondent de voorkeur aan een gedeeltelijke handhaving. In het geval van een gemeenschap van goederen zou de vervolgingsuitsluitingsgrond wel gehandhaafd kunnen blijven – betrokkenen hebben namelijk bewust voor een vermenging van vermogens en inkomens gekozen – maar in geval van huwelijkse voorwaarden zou het strafrecht wel moeten kunnen interveniëren. Al heeft de respondent ook in die gevallen een voorkeur voor primaire oplossing via het privaatrecht, vanuit privacy overwegingen en de *ultimum remedium* gedachte.

De tweede respondent is voor volledige afschaffing van de vervolgingsuitsluitingsgrond, zij het met enige aarzeling vanwege de *ultimum remedium* gedachte, de eigen verantwoordelijkheid van partijen en het feit dat het strafrecht niet zomaar in het civiele recht zou mogen interveniëren. Echter, omdat economisch geweld net zo schrijnend kan zijn als andere vormen van geweld, misschien zelfs schrijnender vanwege de vanwege de doorwerking ervan op de langere termijn, kiest deze respondent uiteindelijk toch voor afschaffing en vormgeving als klachtdelict. Al zou deze respondent dit het liefst ook koppelen aan voorlichting en preventie ‘aan de voorkant’. Bovendien zou bij kleine vermogensdelicten niet te snel naar het strafrecht gegrepen moeten worden. Niet ieder klein vergrijp zou automatisch tot een ‘volle zitting’ moet leiden.

In dezelfde trant redeneert ook de laatste respondent. Volgens deze respondent heeft de vervolgingsuitsluitingsgrond haar ‘bestaansrecht totaal verloren’. Deze respondent baseert zich daarbij vooral op materieelrechtelijke veranderingen (privégeweld is steeds meer een publieke zaak geworden) en op procesrechtelijke veranderingen (dankzij het opportuniteitsbeginsel kan voorkomen worden dat de overheid zich teveel in het privé domein mengt). Ook deze respondent pleit voor volledige afschaffing.

Van intieme betrekkingen waar de overheid zich mee bemoeit... maar dat wordt toch allemaal opgevangen en opgelost in die vervolgingsrichtlijnen, en niet in wettelijke vervolgingsbeletsels. En dat is mijn kernpunt. Het systeem van artikel 316 (...) lijkt mij volkomen achterhaald, vanuit beide invalshoeken. En dat is berust op een combinatie van materieelrechtelijke veranderingen in de systematiek en een samenstel van procesrechtelijke veranderingen die er gewoon in de afgelopen 100 jaar geweest zijn.

Anders dan de eerste respondent heeft deze respondent echter geen voorkeur voor een primair civielrechtelijke aanpak van dit type misdrijven of een terughoudend strafrecht.

6.3.6. Jurisprudentie inzake vermogensdelicten tussen ongehuwde partners

Waar de vervolgingsuitsluitingsgrond tussen gehuwden wordt gerechtvaardigd met een beroep op de innige relatie tussen betrokkenen (de morele grond), daar lijkt voor *ongehuwde* koppels precies het tegenovergestelde te gelden. In de strafrechtspraak worden vermogensdelicten tussen ongehuwde partners soms extra zwaar aangerekend, juist *vanwege de innige relatie* tussen betrokkenen en het feit dat de ene partij het vertrouwen van de ander heeft geschonden.

De eerste respondent vindt het niet terecht dat ongehuwde daders zwaarder worden bestraft voor vermogensdelicten jegens de partner. Ook hier geldt dat wanneer partijen de financiële huishoudens door elkaar laten lopen – bijvoorbeeld door het afgeven van een machtiging – dat je daar zelf de verantwoordelijkheid voor draagt. Ook in deze situatie is het volgens respondent eerder een privaatrechtelijke kwestie.

De tweede respondent meent, daarentegen, dat strafrechters terecht een zwaardere straf opleggen in geval een ongehuwde dader zijn of haar partner besteelt, oplicht, enzovoort. Deze respondent baseert zich hierbij op de feitelijke machtsongelijkheid of de afhankelijkheidsrelatie tussen partijen, hetgeen, in de ogen van de respondent, een hogere straf rechtvaardigt.

Ook de derde respondent vindt het eveneens rechtvaardig om in deze situatie zwaarder te bestraffen. De intieme relatie tussen partijen mag zeker als strafverzwarende factor betrokken worden bij de overwegingen omtrent strafoplegging. Dit gebeurt in vergelijkbare situaties namelijk ook. Zo zal verduistering ten koste van een zakenpartner de dader doorgaans zwaarder worden aangerekend, dan verduistering gepleegd jegens een vreemde. Ook in deze situatie is er sprake van schending van vertrouwen en dit wordt ten nadele van de verdachte meegewogen in de strafoplegging.

6.3.7. Klachtdelict

De respondenten werd vervolgens gevraagd of bij een eventuele afschaffing van de vervolgingsuitsluitingsgrond, dit type delicten zou moeten worden vormgeven als een klachtdelict. In dat geval kan het OM enkel vervolgen, nadat het slachtoffer hier expliciet om heeft verzocht.

De eerste respondent is tegen vormgeving als klachtdelict, vanwege het feit dat dit de betrokkenen mogelijk in een nog lastiger verhouding tot elkaar zou kunnen brengen. Door er een klachtdelict van te maken zou de dader mogelijk nog meer rancuneuze gevoelens tegenover zijn (ex)partner kunnen ontwikkelen, met alle mogelijke gevolgen van dien. Vanuit de beschermingsgedachte zou er ambtshalve moeten kunnen worden vervolgd.

De tweede respondent ziet vormgeving als klachtdelict juist wel zitten, vanwege de mogelijkheid die deze constructie biedt om de privésfeer en de autonomie van betrokkenen te beschermen. Vanwege de 'private ondertoon' in dit soort zaken, zou de afweging van het slachtoffer in dezen doorslaggevend moeten zijn en moeten prevaleren boven een eventueel publiek belang bij strafvervolgning. De respondent verwoordt het als volgt:

Op een gegeven moment moet je je tot op zekere hoogte toch buiten die relatie houden. Overbescherming kun je gewoon niet geven, moet je niet willen geven, maar als ik nu op dat klachtdelict kom, dan is dat misschien net als destijds bij de zedendelicten. Dan is dat een opening om in schrijnende situaties een opening te bieden. Misschien met de beperkte gemeenschap. Civielrechtelijk heb je de autonomie afgestemd, dan houd je nog een gemeenschappelijk deel over. Dan zou je misschien inderdaad op publieke gronden of opportuniteitsgronden kunnen zeggen: 'Nou dan verkies ik de klachtregeling'.

De derde respondent komt – na lange aarzeling – toch tot de conclusie dat toepassing van het opportuniteitsbeginsel voldoende waarborgen biedt in dezen. Deze respondent ziet het klachtdelict als ‘halfway station’ tussen de vervolgingsuitsluitingsgrond en het opportuniteitsbeginsel. Hoewel in de literatuur wordt bepleit dat een klachtdelict goed past in het huidige klimaat van toenemende slachtofferrechten en –autonomie, besluit deze respondent dat er ook nadelen aan een klachtdelict zijn verbonden, zoals het risico dat de ene partij de ander onder druk zet. Bovendien zal een goede toepassing van het opportuniteitsbeginsel voorkomen dat de overheid zich te snel mengt in een privékwestie. Hierbij dient wel veel belang te worden gehecht aan het standpunt van het slachtoffer ten aanzien van vervolging. Het risico op een ‘overijverig’ OM acht de respondent klein, vanwege de huidige werklust.

En je moet misschien niet al te veel overhoop willen halen, door voor te stellen om alle klachtdelicten af te schaffen. Maar ik zou zelf de neiging hebben om te zeggen waar het kan moet je het doen met de regels zoals die sinds de richtlijnen ingevoerd zijn, en dat de officier van justitie bij het nemen van een vervolgingsbeslissing zwaar rekening moet houden met de standpunten van het slachtoffer. Zwaar rekening houden met het standpunt en de belangen van het slachtoffer is misschien wel beter dan een harde knip in de vorm van een klachtdelict. Waarschijnlijk zit daar de essentie van het hele verhaal. Toepassing van het opportuniteitsbeginsel waarbij zwaar rekening wordt gehouden met de belangen en het standpunt van het slachtoffer. En als je die twee dingen zelfstandig in de beoordeling betreft, belangen en het standpunt, dan denk ik dat je tot maatwerk kunt komen. En daar ben ik voorstander van. (...) Dus als het slachtoffer het niet wil zou het uitgangspunt moeten zijn dat er niet vervolgd wordt. Dit tenzij de officier van justitie op objectieve gronden kan vaststellen dat niet-vervolging niet in het belang is van het slachtoffer.

6.3.8. Aangiftebereidheid van slachtoffers

De eerste twee respondenten geven aan dat zij lastig kunnen inschatten in welke mate slachtoffers daadwerkelijk bereid zouden zijn aangifte te doen tegen hun partners. Dit is lastig te voorspellen. Het zal veelal van de situatie en de casus afhangen. Sommige slachtoffers zullen geen aangifte willen doen uit angst voor represailles, terwijl anderen juist aangifte doen in de hoop bescherming te vinden. De eerste respondent vermoedt dat slachtoffers die financieel aan de grond zitten, dikwijls geen ander alternatief hebben dan aangifte te doen. Motieven als wraakzucht, behoefte aan schadevergoeding, behoefte aan gerechtigheid of een publiek forum kunnen eveneens een rol spelen, net als de behoefte de partner niet meer te willen zien. De derde respondent schat in dat de aangiftebereidheid van slachtoffers bij dit type delicten laag zal zijn, omdat huiselijk geweldzaken in het algemeen een lage aangiftebereidheid

kennen. Deze aangiftebereidheid zal in geval van een 'vechtscheiding' echter weer toenemen, volgens de derde respondent.

6.3.9. Valse aangiften

Alle respondenten denken dat het openstellen van strafvervolging in dit soort situaties zeker zou kunnen leiden tot valse aangiften. Tegenwoordig zijn mensen goed ingevoerd in allerlei juridische processen, dus dit risico bestaat wel degelijk. Dit is overigens niet uniek voor vermogensdelicten binnen het huwelijk: Het geldt ook voor andere strafbare feiten.

De antwoorden op de vraag wat hieraan zou kunnen worden gedaan variëren van 'niets' tot 'goed opletten'. De derde respondent ziet vooral een risico in geval van 'vechtscheidingen'. Juist in deze situaties zouden officieren van justitie voorzichtigheid moeten betrachten.

Als iemand aangifte wegens een vermogensdelict doet in de fase van een vchtscheiding dan zal iedere officier van justitie zeggen van laten we even oppassen voordat we gelijk partij kiezen, en laten we dit vermogensrechtelijke incident bij voorkeur meenemen in de vermogensrechtelijke afwikkeling van eens scheiding.

6.3.10. Civielrechtelijke mogelijkheden

Voor slachtoffers biedt het strafproces verschillende voordelen ten opzichte van de civiele procedure. Het strafproces is doorgaans sneller, kosteloos en executie van de schadevergoedingsmaatregel is in handen van de overheid. Bovendien ontvangt het slachtoffer dankzij de voorschotregeling binnen acht maanden hoe dan ook (een deel van de) schadevergoeding. Deze voordelen zien de respondenten ook.

Daarnaast heeft de tweede respondent de indruk dat slachtoffers niet alleen geïnteresseerd zijn in schadevergoeding, maar juist ook op zoek zijn naar een 'publiek forum', omdat ze ook moreel gekwetst zijn. Het strafrecht biedt dit meer dan het privaatrecht:

Maar je ziet ook in dat civiele schadeverhaal, mensen zoeken een publiek forum. En dat is omdat er ook een morele kwetsing in zit. Het gaat niet alleen om geld, er is ook een morele kwetsing. Die ervaar je naar mijn idee alleen binnen het publiekrechtelijke domein. Slachtoffers gaan dus gewoon ook voor hun geld, niet naar de civiele route. (...) Maar ik heb het idee, en dat kan je niet generaliseren hoor, want de ene advocaat zegt 'er zit geen vergelding achter', maar de andere advocaat zegt van 'er zit wel degelijk een stuk vergelding achter zo'n schadeverhaal'. Dat het een soort erkenning is dat mijn autonomie is geschonden en dat wil ik ook voor mijn omgeving publiekrechtelijk geduid hebben.

Daarentegen constateert deze respondent dat het aansprakelijkheidsrecht momenteel aan het veranderen is en publiekrechtelijke trekken kan krijgen. Deze respondent voorspelt dat de lengte van civiele procedures over enkele jaren geen punt van aandacht meer zal zijn, omdat de civiele rechter meer en meer de rol van regierechter aanneemt. Bovendien is het binnen het civiel recht makkelijker om beslag te leggen op zaken. Binnen het strafrecht ben je altijd

afhankelijk van een strafrechtelijk onderzoek, dan wel strafvervolging. Op het gebied van het veiligstellen van goederen biedt het civiele recht mogelijk meer en snellere mogelijkheden dan het strafrecht.

Waar de eerste twee respondenten de voorkeur hebben voor een terughoudend strafrecht inzake deze problematiek en de ultimatum remedium gedachte benadrukken, daar is de derde respondent juist van mening dat dit soort zaken wel degelijk via het strafrecht moeten worden aangepakt.¹⁷⁵

Ik vind dat als er een iets van een ander steelt, en de benadeelde is werkelijk gedupeerd en ondervindt daar nadelen van, dan moet die persoon worden beschermd net als een vreemde benadeelde. (...) Dus nee, ik zou niet zeggen dat het de voorkeur verdient om naar civielrechtelijke oplossingen te streven. Het past veel meer in het systeem, van als de een iets van de ander steelt, dat is binnen onze rechtsorde ernstig genoeg om strafvervolging in te stellen, dan moet je dat doen.

De enige reden om soms toch de voorkeur te geven aan het privaatrecht is wanneer het vermogensdelict mee kan worden genomen in een scheidingsconvenant en de zaak daarmee voor alle partijen voldoende is afgedaan.

Dan ben ik dus wel weer voor dat strafrecht als ultimatum remedium. Ik wil zo min mogelijk strafrecht, als het op een zakelijke manier in die scheidingsprocedure meegenomen kan worden dan heeft privaatrecht mijn voorkeur. Maar als er geen scheidings situatie aan de orde is, en dat is de situatie die jij ook meeneemt, dan zou ik het onmenselijk vinden om tegen de benadeelde te zeggen van ga eerst maar eens bij het civiele recht kijken of je je recht kunt halen.

Op de vraag of het strafrecht zich in bepaalde gevallen kan distantiëren van het civiele recht – bijvoorbeeld door een eigendomsbegrip te creëren dat afwijkt van het civiele eigendomsbegrip – antwoordt de derde respondent dat de relevante strafbepalingen onder de huidige dogmatiek veelal aansluiten bij het civiele eigendomsbegrip. Op basis hiervan concludeert deze respondent dan ook dat er in geval van gemeenschap van goederen geen sprake is van een strafbaar feit. Mochten we dit soort gedragingen toch willen aanpakken, ook binnen een huwelijksgemeenschap, dan zou er een eigenstandig eigendomsbegrip in het strafrecht moeten worden gecreëerd. Of we moeten wellicht de hele gemeenschap van goederen herzien. Dit lijkt de respondent een lastige klus, maar het overwegen waard.

6.4. Andere professionals over het strafrecht

Ook de professionals die in het kader van hoofdstuk 4 werden geïnterviewd mochten zich (facultatief) uitlaten over de vervolgingsuitsluitingsgrond. Veruit de meeste professionals zijn niet bekend met de vervolgingsuitsluitingsgrond. De meeste respondenten die deze vraag hebben beantwoord (N=9) geven aan dat de uitsluitingsgrond niet meer van deze tijd is en afgeschaft dient te worden.

¹⁷⁵ Dit geldt voor deze respondent overigens enkel wanneer er sprake is van huwelijkse voorwaarden (zie paragraaf ...).

Ja, dat is op zich wel een rare. Ik wist dat niet. Ik denk dat een heleboel van mijn collega's dit niet weten. Ik denk dat er meer aandacht aan gegeven moet worden. En misschien moet daar wel verandering in plaatsvinden en in de toekomst wel strafrechtelijk vervolgd moet kunnen worden. (hulpofficier van Justitie)

Ja, dat is nieuw voor mij, dat vind ik raar. Je zegt dat ze niet vervolgd kunnen worden. Volgens mij zou dat wel anders mogen. Ik vind wel dat we daar als politie zijnde wel strafrechtelijk op moeten kunnen treden, omdat het voor mij geen verschil maakt of je een geregistreerd partnerschap hebt, of vriend en vriendin bent. (hulpofficier van justitie)

Door afschaffing van de vervolgingsuitsluitingsgrond wordt er een signaal afgegeven dat vermogensdelicten en economisch geweld, ook tussen partners, niet acceptabel is. Voorts wordt opgemerkt dat bij afschaffing van de uitsluitingsgrond vermogensdelicten en economisch geweld tussen gehuwden en niet gehuwden gelijk wordt gesteld.

Alle respondenten erkennen echter ook dat afschaffing van de uitsluitingsgrond mogelijk tot meer juridische procedures en aangiftes kan leiden, wat tot extra belasting van politie en justitie kan leiden. Daarnaast kan een strafprocedure de verhouding tussen (ex-)partners (onnodig) laten escaleren. Vaak speelt economisch geweld zich af tussen partners waarbij er sprake is van afhankelijkheidsrelaties en complexe problematieken. Tevens geven zij aan dat vervolging van vermogensdelicten binnen het huwelijk op ernstige bewijsrechtelijke problemen kan stuiten en dat de aangiftebereidheid van slachtoffers in deze zaken vaak laag is.

Het bewijzen van economisch geweld is volgens de respondenten per definitie complex en tijdrovend. Zoals eerder aangeven betreft het een verschijnsel dat maar heel langzaam de weg naar openbaarheid vindt. Zo is het lastig om vast te stellen of bepaalde gedragingen opzettelijk, moedwillig of met dwang zijn uitgevoerd of dat het bepaalde omgangspatronen tussen partners betreft. Voorts is het lastig van vermogensdelicten te spreken als het gaat om gemeenschappelijk vermogen.

Respondenten erkennen echter tevens dat de aangiftebereidheid bij slachtoffer laag is. Slachtoffers zijn vaak bang dat het doen van aangifte contraproductief is en de toch al gespannen verhoudingen tussen (ex-)partners verder onder druk worden gezet.

Vrouwen willen vaak geen extra reden hebben om de man meer boos te maken of meer in een onveilige situatie te komen en wegen af of de financiële schade de moeite waard is op meer onveiligheid of meer stress. (medewerker Vrouwenopvang)

Ja vanwege loyaliteit. Want hier gaat dan, dan komt er echt oorlog.....Je bent gewoon onderdeel van het systeem en ook al wordt je onrecht aangedaan of mishandeling of wat dan ook dan kun je vluchten wat je wilt, maar je kunt uiteindelijk nooit echt vluchten, want het zit in je en je blijft altijd een onderdeel van het systeem. (medewerker Vrouwenopvang)

Drie respondenten geven aan dat de vervolgingsuitsluitingsgrond gehandhaafd moet blijven.

Zij zien geen meerwaarde in afschaffing van de uitsluitingsgrond. Bovendien zijn zij van mening dat het strafrecht in dezen een te zwaar middel is en dat justitie zich niet moet mengen in privé zaken. Een lichtvaardige inzet van het strafrecht kan de verhoudingen tussen de betrokken partijen grondig verstoren.

Ik vraag me af wat je daarmee opschiet. Ik denk niet dat straffen de oplossing is, volgens mij is het een betere oplossing om in gesprek te gaan. Waar komt dit gedrag vandaan? (bewindvoerder)

Gevoelsmatig zou mijn eerste instinct zijn dat je dat moet handhaven. Hoe zal ik dat motiveren? Ik denk om te beginnen dat je ... je moet voorkomen dat binnen echtelijke relaties strafvervolging ontstaat. Dat lijkt mij een kwalijke zaak. Binnen relaties gebeuren veel dingen die buiten de relatie onacceptabel zijn. De grenzen liggen anders binnen gezinnen, binnen relaties. Ik denk dat het te zwaar middel is. Ja, kijk ... veel mensen zijn nu ook binnen gemeenschap van goederen getrouwd. Dat is een keuze he? Ik kan me heel moeilijk voorstellen hoe je dat moet zien, een aangifte wegens verduistering binnen de gemeenschap van goederen. Ik zou vanwege het speciale karakter van het huwelijk of speciale karakter van de relatie geen voorstander van afschaffen zijn. (advocaat/mediator)

6.5. Conclusie

De geïnterviewde hoogleraren en UHD straf(proces)recht zijn niet gelukkig met de huidige vervolgingsuitsluitingsgrond. Allen willen de vervolgingsuitsluitingsgrond geheel of deels afschaffen. Twee respondenten zijn voor volledige afschaffing, en één respondent wil strafvervolging in geval van huwelijkse voorwaarden mogelijk maken. In het geval van huwelijkse voorwaarden speelt de materiële grond voor alle respondenten een te kleine rol om de uitsluitingsgrond te kunnen (blijven) rechtvaardigen.

De strafacademici dichten wel meer belang toe aan de materiële grond in geval van een huwelijksgemeenschap. Voor één respondent is dit zelfs reden de vervolgingsuitsluitingsgrond voor die gevallen te handhaven – betrokkenen hebben immers zelf gekozen het risico ten opzichte van elkaar te nemen. De tweede respondent onderschrijft de eigen verantwoordelijkheid van partijen, maar verbindt daar niet de conclusie aan dat de vervolgingsuitsluitingsgrond moet worden gehandhaafd. De derde respondent concludeert dat de bijzondere vermogensrechtelijke verhouding tussen partijen ervoor zorgt dat er überhaupt geen sprake is van een strafbaar feit.

De morele grond in religieuze zin – het huwelijk is een onverbreekelijke eenheid – is volgens alle respondenten achterhaald. Twee van hen pleiten op basis van privacyoverwegingen en de ultimatum remedium gedachte wel voor een terughoudend strafrecht. Een derde hecht meer waarde aan het feit dat ook andere geweldsvormen de laatste decennia uit de privésfeer en in het publieke domein zijn getrokken. Indien het privébelang tot vrijwaring van overheidsbemoeienis het publieke belang voor vervolging overschaduw – bijvoorbeeld als partijen vermogensdelicten naar tevredenheid via een echtscheidingsconvenant kunnen regelen – dan kan

dat via het opportuniteitsbeginsel tot uitdrukking worden gebracht. Wanneer dat niet het geval is, dan zal strafvervolgning een reële optie moeten zijn.

De toegevoegde waarde van het strafrecht wordt door de respondenten vooral gezien in de bescherming die het strafrecht aan slachtoffers kan bieden. Strafrechtelijke interventie kan een preventieve werking hebben of recidive voorkomen. Het bewerkstelligen van meer gerechtigheid wordt ook als een toegevoegde waarde gezien. Daarnaast biedt het strafproces slachtoffers allerlei voordelen ten opzichte van een civiele procedure (sneller, kosteloos, executie van overheidswege, schadevergoedingsmaatregel, een 'publiek forum').

Of slachtoffers daadwerkelijk aangifte zullen doen, is voor de geïnterviewde academici lastig in te schatten. Veel zal afhangen van casus-specifieke factoren. Eén respondent vreest dat de aangiftebereidheid – net als bij andere strafbare feiten in de huiselijke sfeer – laag zal zijn. Verder zijn de respondenten eensgezind in hun antwoord op de vraag of er een risico is op valse aangiften: Dat risico is er, net als bij andere vormen van (huiselijk) geweld. Zij adviseren politie en OM dan ook voorzichtigheid te betrachten, zeker in het geval van een conflictueuze scheiding.

Hoewel er dus consensus bestaat over de onwenselijkheid van handhaving van de strafuitsluitingsgrond in de huidige vorm, variëren de respondenten in de manier waarop zij de strafrechtelijke reactie op vermogensdelicten binnen het huwelijk zouden willen vormgeven. Eén respondent pleit voor gedeeltelijke afschaffing van de strafuitsluitingsgrond in geval van huwelijkse voorwaarden, de tweede respondent wil dit type delicten liefst vormgeven als klachtdelict, terwijl de derde respondent de voorkeur geeft aan een normale aangifteprocedure gecombineerd met een correcte toepassing van het opportuniteitsbeginsel met voldoende oog is voor het standpunt van het slachtoffer ten aanzien van vervolging.

Voor wat betreft de andere professionals geldt dat veruit de meeste respondenten niet bekend zijn met de vervolgingsuitsluitingsgrond. Desondanks geven de meeste respondenten – na uitleg – aan voor afschaffing van de uitsluitingsgrond te zijn en een toegevoegde waarde te zien in het strafrecht, mede vanwege de signaalfunctie vanuit de maatschappij dat economisch geweld niet acceptabel is. Mogelijke belemmeringen zijn de bewijsrechtelijke problemen en de lage aangiftebereidheid van slachtoffers.

HOOFDSTUK 7.

SURVEY IN EU LIDSTATEN

7.1. Inleiding

Dit gedeelte van het onderzoek bestaat uit een rechtsvergelijkende studie. Met behulp van een online verkenning van buitenlandse wetgeving en een korte schriftelijke survey is in kaart gebracht of in andere EU lidstaten wel de mogelijkheid bestaat om vermogensdelicten binnen het huwelijk te vervolgen. Dit deel van het onderzoek ziet op onderstaande deelvragen:

14. Bestaat er in de ons omringende landen ook een strafuitsluitingsgrond voor gehuwden?
 - a. Zo ja, gaat het daarbij om dezelfde delicten?
 - b. Zo ja, welke redenen worden in het buitenland aangehaald om de strafuitsluitingsgrond te rechtvaardigen?
 - c. Zo nee, heeft in het verleden wel een strafuitsluitingsgrond bestaan en waarom is ze afgeschaft?
 - d. Zo nee, hoe is de strafbaarstelling en strafvervolging van vermogensdelicten in het buitenland vormgegeven?

Het doel van de rechtsvergelijking is tweeledig:

- a) Onderzoeken of er nationale verschillen bestaan in de aanpak van vermogensdelicten binnen het huwelijk. Indien we constateren dat andere landen de strafrechtelijke route wel openstellen voor dit type slachtoffers, dan zet dit de Nederlandse vervolgingsuitsluiting in perspectief; Argumenten die in het buitenland worden gebruikt vóór of tegen strafuitsluiting zijn mogelijk ook relevant voor de Nederlandse situatie.
- b) Inspiratie opdoen in geval de wetgever in de toekomst besluit de huidige strafwetgeving ten aanzien van vermogensdelicten binnen het huwelijk te wijzigen. Mocht de Nederlandse wetgeving uiteindelijk worden gewijzigd, dan biedt een overzicht van buitenlandse maatregelen een startpunt om te komen tot een alternatief voor de huidige vervolgingsuitsluiting.

Dit hoofdstuk is als volgt ingedeeld. Eerst worden de gehanteerde methodologie en de beperkingen van deze methodologie beschreven in paragraaf 7.2, gevolgd door een beschrijving van de resultaten in paragraaf 7.3. In paragraaf 7.4 worden vervolgens de conclusies besproken.

7.2. Methodologie

7.2.1. Online verkenning van de buitenlandse wetgeving (quickscan)

Het rechtsvergelijkende gedeelte begon met een korte online verkenning van de buitenlandse wetgeving. Deze *quickscan* van de wetgeving in de ons omringende landen leerde dat ook in het buitenland bijzondere regels gelden voor vermogensdelicten binnen het huwelijk. Zo bleek bijvoorbeeld dat de Belgische wetgever heeft gekozen voor een verschoningsgrond (artikel 462 Strafwet) en dat in Duitsland vermogensdelicten binnen het huwelijk zijn vormgegeven via een relatief klachtdelict (artikel 247 *Strafgesetzbuch*). Vanwege taalbarrières, beperkte kennis van buitenlandse rechtssystemen en gebrek aan (wetenschappelijke) publicaties over dit onderwerp leverde deze *quickscan* niet meer op dan een eerste notie van de (on)mogelijkheden tot strafvervolging van dit type zaken in een beperkt aantal landen.

Vanwege deze beperkingen van de *quickscan* lag de nadruk in het rechtsvergelijkende gedeelte op de schriftelijke survey onder experts op het gebied van het nationale strafrecht. Waar de *quickscan* aanvullende informatie opleverde – dus informatie die niet uit de antwoorden van de experts naar voren kwam – wordt dit in paragraaf 7.3 bij de bespreking van de resultaten van de survey weergegeven. Er is echter geen aparte paragraaf aan gewijd.

7.2.2. Survey onder buitenlandse experts

Zoals gezegd is de meeste informatie verkregen door middel van een schriftelijke survey onder buitenlandse experts op het gebied van het strafrecht. De survey bestond uit 10 vragen die van tevoren aan de begeleidingscommissie werden voorgelegd. De experts werd onder andere gevraagd of hun nationale rechtssysteem dezelfde aanpak kent voor vermogensdelicten binnen en buiten het huwelijk of dat de huwelijkse context een andere aanpak met zich meebrengt.

- Indien er sprake was van een verschil in aanpak, werd de expert gevraagd informatie te verschaffen over de verschillende soorten vermogensdelicten die onder deze speciale regeling vielen; of de regeling ook van toepassing was op gescheiden partners; en wat de rationale is achter het verschil in aanpak.
- Indien er geen onderscheid werd gemaakt tussen vermogensdelicten binnen of buiten het huwelijk, werd gevraagd of dit altijd zo was geweest, of dat dit het resultaat was van een (recente) wetwijziging. Indien de wetten of het beleid op dit gebied waren gewijzigd, werd tevens gevraagd naar de redenen voor deze wijziging. Overwegingen die in het buitenland relevant zijn geweest voor gelijkstelling van vermogensdelicten, ongeacht de relationele context, kunnen ook van belang zijn voor de Nederlandse discussie.

De survey was opgesteld in het Engels, maar Luxemburgse en Franse experts werd in de uitnodigingsmail verteld dat zij desgewenst ook in het Frans mochten antwoorden. Voor een overzicht van de volledige vragenlijst, zie bijlage 5.

7.2.3. Respondenten

Op 22 t/m 24 februari 2017 werd de survey onder buitenlandse experts op het gebied van strafrecht en/of strafprocesrecht uitgezet per e-mail. Deze experts bevonden zich in eerste instantie vooral binnen het eigen netwerk van de onderzoekers, maar bij uitblijven van een reactie, werd ook via website van universiteiten of ministeries van justitie naar geschikte respondenten gezocht. Aangeschrevenen die na enkele weken nog niet hadden gereageerd, kregen een herinneringsmail toegestuurd. Indien dit wederom niet tot een reactie leidde, werd een andere nationale expert aangeschreven (eventueel weer gevolgd door een reminder, enzovoort). Vanwege de looptijd van het onderzoek werden na drie experts per land geen nieuwe potentiële kandidaten meer benaderd.

In totaal hebben we 24 ingevulde surveys ontvangen. Informatie uit Griekenland, Luxemburg en Malta ontbreekt. In tabel 7.1 staat een overzicht van alle lidstaten en experts die hebben deelgenomen aan het onderzoek.

Tabel 7.1 Overzicht deelnemende landen en respondenten

EU lidstaat	Expert	Achtergrond
België	Wendy de Bondt	Professor Universiteit Gent
Bulgarije	Lachezar Yanev	Universitair docent Tilburg University
Cyprus	Demetra Sorvatzioti	Universitair docent University of Nicosia
Denemarken	Trine Baumbach	Universitair hoofddocent University of Copenhagen
Duitsland	Sabine Carl	Senior onderzoeker Max Planck Institute for Foreign and International Criminal Law
Estland	Vadim Poleshchuk	Juridisch adviseur/analist Legal Information Centre for Human Rights (LICHR)
Finland	Johanna Niemi	Professor University of Turku
Frankrijk	Laetitia Ruiz	AIO Tilburg University
Hongarije	Anita Nagy	Universitair hoofddocent University of Miskolc
Ierland	Jennifer Molony	Rechercheur (Ierse Gardai)
Italië	Laura de Fazio	Professor University of Modena and Reggio Emilia
Kroatië	Reana Bezic	Assistent onderzoeker University of Zagreb
Letland	Iveta Brinuma	Jurist NGO "Resource centre for women Marta"
Litouwen	Gintaras Švedas	Professor University of Vilnius
Oostenrijk	Birgitt Haller	Onderzoeker Instituts für Konfliktforschung
Polen	Slawomir Buczman	Strafrechter (rechtbank Brodnica)
Portugal	Frederico Marques	Senior juridisch adviseur APAV (slachtofferhulp Portugal)
Roemenië	Alina Balta	AIO Tilburg University
Slovenië	-	Sloveense Ministerie van Justitie
Slowakije	Michaela Stefunkova	Onderzoeker Institute of Criminology and Social Prevention

Spanje	Núria Torres	Professor University of Rovira i Rigili
Tsjechië	Hana P esli ková	Onderzoeker Institute of Criminology and Social Prevention
Verenigd Koninkrijk	Simon Green	Senior onderzoeker University of Hull
Zweden	Gustaf Almkvist	AIO Uppsala University

7.2.4. Beperkingen van de survey

Hoewel we een relatief groot aantal respondenten bereid hebben gevonden om mee te werken, was het binnen het tijdsbestek van het onderzoek niet mogelijk door te *samplen* totdat we informatie uit *alle 28* EU lidstaten hadden. Het is dus geen compleet overzicht geworden van de strafrechtelijke aanpak van vermogensdelicten binnen het huwelijk binnen de EU lidstaten. Nu is complete dekking voor de beantwoording van de onderzoeksdoeleinden – aantonen dat de aanpak per land verschilt en deze verschillen beschrijven – geen noodzakelijk vereiste. Maar mogelijk zijn er in de landen die momenteel ontbreken interessante alternatieven voor de strafuitsluiting, waar we nu geen zicht op hebben.

Omdat we de experts geen financiële vergoeding konden bieden, moesten we het aantal vragen beperkt houden. Ook was er geen tijd voor het vragen van nadere toelichting. Bijgevolg geven de vragenlijsten doorgaans een vrij rudimentair beeld van de manier waarop het strafrechtssysteem met dit soort zaken omgaat. Ruimte voor nuance of een uitgebreide bespreking van relevante jurisprudentie en totstandkomingsgeschiedenis was er niet. De resultaten zullen dus met enige voorzichtigheid moeten worden geïnterpreteerd. Er wordt slechts een algemeen beeld geschetst, maar mogelijk is de situatie in een individuele casus of in een bepaalde omstandigheid toch anders.

Verder moesten we vertrouwen op de expertise van de deelnemende respondent. Vanwege het gebrek aan kennis van buitenlandse rechtssystemen bij de onderzoekers, vanwege de taalbarrière en vanwege het gebrek aan literatuur op dit gebied, was er geen mogelijkheid de door de expert verschaft informatie op juistheid te controleren. Ook kon niet worden nagegaan of de respondent de vragenlijst goed had gelezen en geïnterpreteerd. De respondenten uit Frankrijk en de UK gaven voorts aan dat zij geen gespecialiseerde expertise op dit terrein hadden en soms niet 100% zeker waren van hun antwoord. In het geval van de Franse survey leidde dit zelfs tot enkele ontbrekende antwoorden. De resultaten uit deze landen moeten dus met de nodige voorzichtigheid worden geïnterpreteerd.

In enkele andere surveys leken de antwoorden onderling tegenstrijdig, ontbraken antwoorden op bepaalde vragen of waren de antwoorden in eerste instantie onduidelijk. In dat geval werd de experts om nadere toelichting gevraagd, dikwijls met succes. Desondanks bleven bepaalde antwoorden voor meerderlei uitleg vatbaar. Deze antwoorden en de ontbrekende antwoorden werden als ‘missing’ gerapporteerd.

Een laatste beperking is dat de survey enkel informeerde naar de manier waarop vermogensdelicten binnen het huwelijk (straf)wettelijk zijn geregeld. Met andere woorden, de survey betrof enkel *the law in the books*. Of de wet in de praktijk wordt nageleefd valt op basis van

deze survey niet te zeggen. Hoewel een enkele respondent spontaan aangaf, dat er in de praktijk wel degelijk anders (namelijk coulanter) wordt omgesprongen met stelende echtgenoten, bleef de rechtspraktijk voor het grootste deel buiten het bereik van deze studie.

7.3. Resultaten

De eerste belangrijke bevinding is dat er grote nationale verschillen zijn in de strafrechtelijke reactie op vermogensdelicten binnen het huwelijk. De lidstaten vallen onder te verdelen in landen die binnen het strafrecht wel een onderscheid maken tussen vermogensdelicten binnen en buiten het huwelijk en landen die geen onderscheid maken. In tabel 7.2 is weergegeven welke landen in welke categorie vallen.

Tabel 7.2 Landen met en zonder onderscheid in vermogensdelicten binnen het huwelijk

Geen onderscheid	Cyprus, Denemarken, Estland, Ierland, Letland, UK,
Wel onderscheid	Oostenrijk, Bulgarije, Kroatië, Spanje, Finland, Frankrijk, Hongarije, Italië, Portugal, Roemenië, Zweden, Slovenië, Duitsland, Litouwen, Tsjechië, Slovakije, Polen, België

7.3.1. Landen die geen onderscheid maken

Zes respondenten geven aan dat in hun land op het gebied van het strafrecht geen (wettelijk) onderscheid wordt gemaakt tussen vermogensdelicten binnen het huwelijk en vermogensdelicten buiten het huwelijk.¹⁷⁶ Kortom, in deze landen kunnen vermogensdelicten binnen het huwelijk op dezelfde wijze worden vervolgd – zonder aanvullende vereisten – als vermogensdelicten buiten de relationele context.

In Cyprus, Ierland, Tsjechië en Estland is dit altijd zo geweest en werd er nooit een onderscheid gemaakt.¹⁷⁷ In de UK, daarentegen, is de gelijke behandeling het resultaat geweest van een wetwijziging. Onder *common law* rechtsspraak gold nog een uitzondering voor gehuwden. Tegenwoordig gelden voor hen echter dezelfde regels als voor ieder ander (art. 30 Theft Act 1968). De UK expert schrijft deze wijziging toe aan bredere sociale en politieke ontwikkelingen op het gebied van gelijkheid van de seksen.

Hierbij plaatsen drie respondenten de kanttekening dat de rechtspraktijk anders kan zijn. De Deense respondent merkt op dat de mogelijkheid om daadwerkelijk in de praktijk te vervolgen in het verleden eerder theoretisch was – en tot op zeker hoogte nog steeds is – vanwege de houding van de politie en het strafrechtssysteem ten aanzien van relationeel geweld. Dankzij een grotere bewustwording van vrouwenrechten en de erkenning dat getrouwde partners ook nog steeds individuen blijven is de situatie nu verbeterd.

¹⁷⁶ De Tjechische, Litouwse en Sloveense expert hadden eveneens aangekruist dat er in hun land geen onderscheid werd gemaakt. Echter, omdat in deze landen strafvervolging in geval van een huwelijksgemeenschap niet mogelijk is (er is in dat geval geen sprake van een strafbaar feit), hebben wij deze landen uiteindelijk toch in de tweede categorie (landen die wel een onderscheid maken) geplaatst.

¹⁷⁷ Het antwoord van de Deense respondent op de vraag of dit 'altijd zo is geweest' was niet eenduidig ('missing').

De Letse expert vermoedt dat het slachtoffer in de praktijk bij de politie toch doorverwezen zal worden naar de civiele rechter. Slechts in buitengewoon “criminele” omstandigheden zal de politie daadwerkelijk de aangifte opnemen en kan er tot vervolging worden overgegaan.

Ook de UK expert twijfelt of vermogensdelicten binnen het huwelijk in de praktijk vaak tot strafvervolging leiden. Vanwege de vermenging van vermogensbestanddelen – en de daaruit voortvloeiende bewijsproblematiek – en het beperkte publieke belang bij strafvervolging, zouden dit soort zaken wel eens in een sepot kunnen eindigen.¹⁷⁸

7.3.2. Landen die wel een onderscheid maken

In de overige landen worden vermogensdelicten binnen het huwelijk wel anders behandeld dan vermogensdelicten in een andere context, waarbij sprake is van een grote variëteit aan gekozen maatregelen. Waar sommige landen extra procedurele voorwaarden stellen, zoals de formele klacht van het slachtoffer, daar kiezen andere landen voor een lager strafmaximum of zelfs gehele straffeloosheid in dit soort gevallen. De nationale wettelijke regelingen verschillen voorts op het gebied van het soort vermogensdelicten en de relationele verhouding tussen personen waarvoor een ander regime geldt. In tabel 7.3 is eerst een overzicht opgenomen van de wettelijke bepalingen waarin de speciale regels voor vermogensdelicten binnen het huwelijk zijn vastgelegd.¹⁷⁹ Alle landen hebben gekozen voor regeling in hun nationale Wetboek van Strafrecht.

Tabel 7.3 Relevante bepalingen in nationale Wetboek van Strafrecht

	Wettelijke bepaling		Wettelijke bepaling
België	Art. 462	Oostenrijk	Art. 166
Bulgarije	Art. 218c	Polen	Art. 278 lid 4; 279 lid 2; 284 lid 4; 286 lid 1; 288 lid 4; 289 lid 5
Duitsland	Art. 247	Portugal	Art. 207 (1a)
Finland	H. 28, Art. 15	Roemenië	Art. 231
Frankrijk	Art. 311 lid 12	Slovenië	Art. 224
Hongarije	Art. 382	Spanje	Art. 268
Italië	Art. 649	Zweden	H.8, Art. 13
Kroatië	Art. 245 lid 3		

7.3.2.1. Straffeloosheid

In enkele landen kan de dader ongestraft vermogensdelicten jegens zijn of haar huwelijks-partner plegen. Dit geldt bijvoorbeeld voor Spanje en Italië. In Spanje kan de dader weliswaar

¹⁷⁸ Overigens geeft de UK expert toe dat hij hier weinig zicht op heeft. Ook weet hij niet of strafvervolging in geval van een gemeenschap van goederen überhaupt mogelijk is, omdat hier wellicht geen sprake is van diefstal vanwege het gezamenlijke eigendom.

¹⁷⁹ In de tabel zijn enkel de bepalingen genoemd waarin de bijzondere regeling voor vermogensdelicten binnen het huwelijk centraal zijn vastgelegd. Andere nationale bepalingen die vervolgens weer naar deze centrale bepaling verwijzen zijn buiten beschouwing gelaten.

vervolgd worden, maar kan geen straf worden opgelegd. In Italië geldt – net als in Nederland – een vervolgingsuitsluitingsgrond. De Belgische Strafwet bepaalt dat vermogensdelicten gepleegd door een gehuwde ten nadele van zijn echtgenoot ‘alleen aanleiding [geven] tot burgerlijke vergoeding’. Dit geldt echter niet wanneer de echtgenoot kan worden gekwalificeerd als een ‘kwetsbaar persoon’, vanwege leeftijd, zwangerschap, een ziekte, lichamelijke of geestelijke beperking (artikel 462, tweede paragraaf, Strafwet).

In Frankrijk gold tot 2006 een strafvervolgingsuitsluiting, specifiek voor *diefstal* binnen het huwelijk. Voor andere vermogensdelicten bestond geen vervolgingsuitsluitingsgrond. Met de inwerkingtreding van *LOI n° 2006-399* van 4 april 2006 kon het openbaar ministerie ook in geval van diefstal vervolgen indien de diefstal goederen of documenten betrof die ‘onmisbaar’ zijn ‘voor het dagelijks leven van het slachtoffers’, zoals identiteitspapieren, verblijfsvergunningen en betaalmiddelen.¹⁸⁰ Volgens de Franse expert is deze lijst niet limitatief, dus ook andere goederen kunnen hieronder vallen. De wetwijziging was bedoeld om huiselijk geweld tussen huwelijkspartners te bestrijden. Plegers van andere vermogensdelicten binnen het huwelijk blijven echter buiten schot.

In Tsjechië, Litouwen en Slovenië blijven vermogensdelicten gepleegd tegen gemeenschapsgoederen onbestraft, maar voor privégoederen is strafvervolging wel mogelijk. Kortom, de afwijkende behandeling hangt niet zozeer samen met de huwelijkse staat van partijen, maar met hun vermogensrechtelijke verhouding. Het vervolgen van vermogensdelicten in geval van een huwelijksgemeenschap is in deze drie landen niet mogelijk, omdat er vanwege het gedeeld eigendom überhaupt *geen sprake is van een strafbaar feit*. Gedupeerden dienen zich tot de civiele rechter te wenden. In geval van huwelijkse voorwaarden is strafvervolging echter wel mogelijk, zelfs binnen het huwelijk, en gelden dezelfde regels als voor vermogensdelicten binnen een andere (relationele) context.¹⁸¹

7.3.2.2. (Semi-)private vervolging

In Hongarije en Slovenië kunnen vermogensdelicten binnen het huwelijk enkel door het slachtoffer zelf worden vervolgd (private vervolging). In Hongarije mag de officier van justitie zich met de zaak bemoeien, indien de zaak voldoende publiek belang heeft, maar de Hongaarse expert geeft aan dat dit vrijwel nooit gebeurt. De facto wordt enkel op basis van private actie vervolgd.

In Portugal heeft men gekozen voor de figuur van de “semi-private” vervolging in dit soort gevallen. Vermogensdelicten worden normaliter vervolgd door het openbaar ministerie en het is aan het slachtoffer of hij zich wil voegen als “assistent aanklager”.¹⁸² Waar slachtoffers normaal gesproken de keuze hebben zich te voegen, is het slachtoffer bij vermogensdelicten binnen het huwelijk *verplicht* de rol van assistent aanklager op zich nemen. Het slachtoffer moet zich in dat geval binnen 10 dagen na aangifte voegen als assistent aanklager en is verplicht

¹⁸⁰ Dit is in het Frans: “(...) des objets ou des documents indispensables à la vie quotidienne de la victime, tels que des documents d’identité, relatifs au titre de séjour ou de résidence d’un étranger, ou des moyens de paiement.”

¹⁸¹ In Slovakije kan het feit dat het misdrijf jegens de (huwelijks)partner is gepleegd zelfs strafverzwarend werken.

¹⁸² Overigens kunnen bepaalde, minder ernstige vermogensdelicten in Portugal sowieso enkel op klacht van het slachtoffer worden vervolgd, maar dit geldt voor alle slachtoffers van dergelijke vermogensdelicten, ongeacht hun relatie tot de dader.

zich te laten bijstaan door een advocaat. Ook zijn er griffierechten aan deze rol verbonden. Na afloop van het strafrechtelijk onderzoek stuurt het OM al het bewijsmateriaal naar de assistent aanklager die vervolgens mag bepalen of tot strafvervolgning wordt overgegaan.

7.3.2.3. Klachtdelict

Verreweg de meeste landen hebben van vermogensdelicten binnen het huwelijk een relatief klachtdelict gemaakt. Dit is de situatie in Oostenrijk, Polen, Roemenië, Bulgarije, Finland, Zweden en Duitsland.¹⁸³ In deze landen kan het OM enkel tot vervolging overgaan na een expliciet verzoek hiertoe van het slachtoffer. Enkel in geval van (zwaarwegende) publieke belangen mag het OM in Finland en Zweden ook ambtshalve vervolgen.¹⁸⁴

De Oostenrijkse wetgever heeft dergelijke vermogensdelicten niet alleen tot een klachtdelict gemaakt, maar heeft tevens het gebruikelijke strafmaximum verlaagd. Ongeacht de waarde van het gestolen, beschadigde of verduisterde goed, hangt de delinquente echtgeno(o)t(e) een maximale gevangenisstraf van slechts zes maanden boven het hoofd.¹⁸⁵

In Roemenië, tenslotte, mag de dader op klacht van het slachtoffer worden vervolgd. Dit geldt echter niet voor diefstal indien beide partijen het weer hebben bijgelegd. In dat geval neemt de verzoening de strafrechtelijke aansprakelijkheid weg.

7.3.2.4. Relatie betrokkenen

Wat verder opvalt is dat veel landen de bijzondere strafprocedurele voorwaarden voor vermogensdelicten niet alleen op gehuwden of geregistreerde partners toepassen, maar dat deze ook gelden voor bloedverwanten, samenwonenden of andere (afhankelijkheids)relaties. In vrijwel alle bestudeerde jurisdicties zijn eveneens familieleden en samenwonenden in de relevante strafbepaling opgenomen.¹⁸⁶ Dit wijst erop dat niet enkel huwelijksbetrekkingen als privé worden gezien, maar dat de kring van 'geprivilegieerden' veel groter is.

Soms zijn enkel verwanten tot de eerste graad opgenomen, maar meestal worden ook (schoon)broers, (schoon)zussen, grootouders en kleinkinderen in de definitie genoemd. In Bulgarije, Duitsland en Roemenië worden daarnaast ook voogden genoemd, terwijl in Roemenië 'huisgasten' en in Zweden 'any other person similarly closely related to the accused' zijn geïnccludeerd.

Voor gescheiden echtparen wordt doorgaans geen onderscheid gemaakt. Voor hen gelden de reguliere regels ten aanzien van de vervolging en bestraffing van vermogensdelicten. Interessant hier is dat in Zweden het tijdstip ten tijde van het delict bepalend is, niet het tijdstip

¹⁸³ Ook de Kroatische expert meldt dat het als een klachtdelict is vormgegeven, maar verderop in de survey lijkt er in Kroatië voor private vervolging te zijn gekozen. De expert heeft daarna niet meer gereageerd op een verzoek om opheldering. Om deze reden beschouwen we Kroatië als 'missing'.

¹⁸⁴ In Duitsland mag ambtshalve vervolging ook, maar enkel in geval van vandalisme.

¹⁸⁵ Voor meer informatie over het Oostenrijkse systeem, zie <http://www.partnerschaftsgesetz.at/rechtliches/rechte-pflichten-zu-dritten/strafrecht> (laatst gezien op 5 mei 2017).

¹⁸⁶ Mogelijk is dit niet het geval in Italië, waar de strafbepaling enkel op gehuwden en geregistreerde partners lijkt te zien.

waarop de vervolging wordt ingesteld.

Landen die gescheiden partners wel anders behandelen dan andere slachtoffers van vermogensdelicten zijn in de minderheid. In Italië en Duitsland mag – vergelijkbaar met het Nederlandse systeem – de ex-partner enkel op klacht van het slachtoffer worden vervolgd.

7.3.2.5. Soorten vermogensdelicten

De soorten vermogensrechtelijke misdrijven waarvoor uitzonderingen zijn gemaakt zijn eveneens divers. Het varieert van een lijst met vrijwel alle denkbare vermogensdelicten¹⁸⁷ tot een beknopte opsomming van slechts drie vermogensdelicten.¹⁸⁸ Diefstal, fraude, verduistering en vandalisme maken vrijwel altijd deel uit van de lijst met relevante vermogensdelicten waarvoor een uitzondering geldt. Ook geldt dat het hier meestal geen gekwalificeerde vormen van diefstal en dergelijke mag betreffen. Zodra er bijvoorbeeld geweld aan te pas komt, neemt het publieke belang van strafvervolging toe en wordt het vermogensdelict weer op reguliere wijze vervolgd.

7.3.2.6. Rationale

De redenen voor de uitzonderingsbepalingen voor gehuwden kunnen in twee categorieën worden ingedeeld:

1. De bijzondere vermogensrechtelijke verhouding van partijen.¹⁸⁹
2. De innige (en soms heilige) verhouding tussen partijen en het respecteren van de privacy binnen dergelijke verhoudingen.¹⁹⁰

De gedachte is dat men vermogensdelicten beter binnen de familie kan oplossen (Spanje), dat het slachtoffer het beste kan inschatten of de ernst en de impact van het misdrijf publieke strafvervolging rechtvaardigt (Portugal; Zweden), en dat persoonlijke relaties niet onnodig verstoord moeten worden door overheidsingrijpen (Duitsland, Polen, België).¹⁹¹

7.3.3. Toekomstige wetswijzigingen

Met uitzondering van de Belgische expert voorzagen geen van de ondervraagde experts een ophanden zijnde wetswijzigingen voor wat betreft de strafrechtelijke aanpak van vermogensdelicten binnen het huwelijk. In België is eind 2015 een wetsvoorstel ingediend dat beoogt de huidige straffeloosheid van deze delicten te vervangen door een klachtdelict. Echter, omdat dit voorstel is ingediend door de extreemrechtse partij Vlaams Belang, is de verwachting van

¹⁸⁷ Bijvoorbeeld Oostenrijk, waar ook stroperij, aftappen van elektriciteit en computer fraude zijn opgenomen.

¹⁸⁸ In Roemenië zijn enkel diefstal, gekwalificeerde diefstal en joyriding opgenomen.

¹⁸⁹ Deze rationale werd overigens enkel genoemd door de Bulgaarse en Finse expert.

¹⁹⁰ Dit werd genoemd door experts uit Bulgarije, Italië, Spanje, Finland, Portugal, Oostenrijk, Zweden, Duitsland.

¹⁹¹ De Duitse expert verwijst hierbij naar Fischer Strafgesetzbuch, 60, Aufl., 2013, § 247, Rn. 2. Volgens het Bundesgerichtshof (BGH 10, 400, 403) is het doel de vrede binnen de familie te bewaren. In zoverre de bijzondere bepalingen familie- en huwelijksbanden beschermt kunnen ze worden beschouwd als concretisering van artikel 6 lid 1 van de Duitse Grondwet.

de expert dat dit specifieke wetsvoorstel weinig navolging zal vinden. Hierbij speelt ook een rol dat het hele Wetboek van Strafrecht momenteel wordt herzien, waarbij sprake is van scepsis ten aanzien van klachtdelicten in het algemeen. Toch zou juist het feit dat men bezig is met een algemene revisie van het Belgische strafrecht, gekoppeld aan het feit dat de huidige uitzonderingspositie van vermogensdelicten binnen het huwelijk in België wordt bekritiseerd, naar de mening van de Belgische expert wel eens kunnen leiden tot volledige afschaffing van de huidige strafuitsluiting.

7.4. Conclusie

Met behulp van een rechtsvergelijkend onderzoek hebben we onderzocht of in de ons omringende landen ook een strafuitsluitingsgrond voor gehuwden bestaat (onderzoeksvraag 14). Met behulp van een *quicksan* van online bronnen en een survey probeerden we te achterhalen of en hoe vermogensdelicten tussen gehuwden in de EU lidstaten strafrechtelijk worden aangepakt, welke delicten het hier betreft en welke beweegredenen de buitenlandse strafwetgevers hebben gehad voor de gemaakte keuze.

Uit het onderzoek bleek dat sommige landen eveneens vermogensdelicten binnen het huwelijk categoriaal hebben uitgesloten van strafvervolging of bestraffing. Dit betreft echter maar een klein aantal landen. In de meeste landen zijn ofwel geen uitzonderingen gemaakt voor vermogensdelicten binnen het huwelijk, ofwel zijn deze delicten vormgegeven als een klachtdelict. In de landen zonder bijzondere aanpak voor vermogensdelicten binnen het huwelijk, is dit doorgaans altijd zo geweest (onderzoeksvraag 14c).

In landen die wel een bijzondere aanpak voor vermogensdelicten binnen het huwelijk voorschrijven varieert de lijst van soorten misdrijven die onder deze bijzondere aanpak vallen, maar *niet-gekwalificeerde* diefstal, fraude, vandalisme en verduistering worden vrijwel altijd genoemd. Verder is in deze landen de bijzondere aanpak meestal ook op andere relatievormen van toepassing verklaard, zodat familieleden en mensen die samenwonen bijvoorbeeld ook een klacht moeten indienen. Voorts houdt de uitzonderingspositie meestal op zodra de partijen zijn gescheiden. Er geldt dan zelfs geen relatief klachtdelict meer.

Gevraagd naar de rationale achter de bijzondere aanpak antwoordden enkele experts dat dit te maken heeft met de bijzondere vermogensrechtelijke verhouding van partijen. De meeste experts verwijzen echter naar de innige band van betrokkenen en het feit dat zij recht hebben op een grotere mate van privacy. Er is een risico dat overheidsbemoeienis in de vorm van strafvervolging de innige band zal verstoren en dat het middel erger is dan de kwaal.

Concluderend: De rechtsvergelijking toont dat ook buitenlandse wetgevers met het fenomeen hebben geworsteld en dat de gekozen oplossingen zeer divers zijn. Uit de rechtsvergelijking blijkt in ieder geval dat de Nederlandse keuze voor een strafuitsluitingsgrond geen vanzelfsprekendheid is.

HOOFDSTUK 8.

CONCLUSIE

8.1. Inleiding

Het primaire doel van deze studie was een eerste (verkenkend) antwoord te geven op de vragen naar a) de aard en omvang van vermogensdelicten binnen het huwelijk; b) de civielrechtelijke mogelijkheden om vermogensdelicten binnen het huwelijk tegen te gaan; c) de mening van professionals en strafacademici ten aanzien van de vervolgingsuitsluitingsgrond en d) de manier waarop buitenlandse strafwetgevers omgaan met vermogensdelicten binnen het huwelijk. Daarnaast (secundair doel) werd aandacht besteed aan het bredere concept 'economisch geweld', een vorm van huiselijk geweld waar vermogensdelicten binnen het huwelijk onderdeel van kunnen uitmaken. Dit onderzoek werd verricht aan de hand van veertien onderzoeksvragen, onderverdeeld in drie categorieën:

- Vragen met betrekking tot de aard en omvang van de problematiek (§ 8.2)
- Vragen met betrekking tot het recht (civiel- en strafrecht) (§ 8.3)
- Vragen met betrekking tot het buitenlandse strafrecht (§ 8.4)

In paragraaf 8.5 volgt een discussie en aanbevelingen.

8.2. Aard en omvang van de problematiek

1. Wat is de aard van de problematiek?
 - a. Wat is de aard van de problematiek ten aanzien van het zich voordoen van de verschillende typen van vervolging uitgesloten delicten tussen gehuwden en geregistreerde partners (volgens professionals)? En van de overige vormen van economisch geweld?
 - b. Wat zegt jurisprudentieonderzoek naar artikel 316 Sr over de aard van de problematiek/situaties bij gescheiden partners en in hoeverre speelde deze al ten tijde van het huwelijk?
 - c. Wat zegt jurisprudentieonderzoek naar civiele zaken over de aard van de problematiek tussen gehuwden en geregistreerde partners?
2. Wat zijn de omstandigheden en de situaties waarin deze problematiek zich voordoet volgens de professionals?
3. Is er een globale inschatting te maken van de omvang van deze problematiek tussen gehuwde en geregistreerde partners?

8.2.1. Aard en omvang vermogensdelicten blijkens de literatuur

Er zijn tot op heden slechts enkele kwantitatieve studies verricht waarin items voorkwamen die betrekking hadden op vermogensdelicten binnen de huiselijke context. Een studie die zich expliciet heeft toegelegd op de inschatting van de aard (onderzoeksvraag 1a) en omvang (on-

derzoeksvraag 3) van vermogensdelicten binnen het huwelijk in Nederland bestaat nog niet. Om deze reden is het in dit stadium te vroeg om zelfs maar een globale inschatting te geven van de aard en omvang van het probleem in Nederland. Extrapolatie van buitenlandse cijfers naar de Nederlandse situatie is op dit moment ook nog niet opportuun, vanwege de sterk uiteenlopende (non-random) onderzoekdesigns, definiëring en resultaten. Dezelfde problemen spelen bij het maken van een inschatting van de aard en omvang van economisch geweld.

8.2.2. Aard vermogensdelicten blijkens de jurisprudentie

De vragen 1a) en 1b) zijn exploratief onderzocht met behulp van een analyse van strafzaken en civiele zaken via www.rechtspraak.nl. Binnen het strafrecht zijn weinig relevante zaken gevonden. Desondanks zijn alle vijf vermogensdelicten vertegenwoordigd. In de jurisprudentie kwamen voorbeelden voor van vernieling diefstal, verduistering, afpersing en oplichting. Deze gedragingen kwamen zowel vóór als na de echtscheiding voor. De (ex)echtgenoten stalen of verduisterden geld, namen auto's en bankpassen af of vernielden in hun woede huisraad.

Binnen het civiele recht is gezocht met behulp van neven clusters van wetsartikelen, die een rol kunnen spelen bij het verhalen of beperken van de schade ontstaan door vermogensdelicten. In de gevonden zaken kwamen gedragingen voor die *mogelijk* gekwalificeerd kunnen worden als een vermogensdelict. Denk bijvoorbeeld aan het vervalsen van de handtekening van de echtgenote bij het aangaan van een leaseovereenkomst; het onttrekken van (privé)vermogen ter bekostiging van een minnares; het veiligstellen van grote geldbedragen vanwege een ophanden zijnde scheiding; het verwijderen van de keuken uit de gezamenlijke woning; het zonder toestemming van de ander voor een te laag bedrag verkopen van gezamenlijke spullen; het bewegen van de partner tot het tekenen van een voor hem of haar nadelige overeenkomst door te dreigen anders verweer te voeren tegen het echtscheidingsverzoek; of het opzettelijk verzwijgen van vermogensbestanddelen bij verrekening of verdeling van de gemeenschap.

Al deze gedragingen kunnen onder een vermogensdelict worden geschaard. Er zijn ook gedragingen zonder duidelijke link met het strafrecht, maar die, onder omstandigheden, toch als vorm van economisch wangedrag/geweld kunnen worden gekwalificeerd. Gedragingen uit de *Scale of Economic Abuse*, zoals de ander financiële informatie onthouden; belangrijke financiële beslissingen nemen zonder de ander daar eerst in te kennen; en het zomaar verpanden van gezamenlijk bezit, werden ook in de bestudeerde zaken aangetroffen. Het betrof meestal een eenmalig incident – vaak in het kader van een aanstaande scheiding – en het hoofdmotief leek vaak het verbeteren van de eigen financiële situatie. Van het structureel en 'opzettelijk ondergraven van iemands financiële autonomie' was doorgaans geen sprake.¹⁹²

8.2.3. Aard en omvang volgens de professionals

De interviews met professionals kenden enkele beperkingen. Desondanks herkenden alle geïnterviewden bepaalde verschijningsvormen van economisch wangedrag/geweld uit hun beroepspraktijk. Van de vermogensdelicten kwamen vernielingen het meest voor. In het kader van een echtelijke ruzie of echtscheiding worden er vaak spullen vernield. Maar ook de andere

¹⁹² Althans dat bleek niet uit de feiten genoemd in de zaak.

vermogensdelicten kwamen 'soms' of 'regelmatig' voor, hoewel andere respondenten er nog nooit mee te maken hadden gehad.

Ook gedragingen uit de *Scale of Economic Abuse* riepen herkenning op, waarbij met name de items over het wegnemen van geld of de ander dwingen geld af te staan in de praktijk vaker voorkwamen. De ander dwingen om geld te vragen, de ander financiële informatie onthouden en de ander met een schuld opzadelen door zijn of haar creditcard te gebruiken werden door de respondenten eveneens relatief vaak gemeld.

Vermogensdelicten en economisch wangedrag/geweld lijkt onder alle lagen van de bevolking voor te komen – van jong tot oud en van hoog- tot laagopgeleid – maar bij allochtone slachtoffers spelen aanvullende gedragingen soms een rol: het wegsluizen van geld naar het buitenland en het 'terugnemen' van de bruidsschat.

Zowel mannen als vrouwen kunnen slachtoffer worden van vermogensdelicten binnen het huwelijk of economisch geweld, maar deze steekproef had vooral ervaring met vrouwelijke slachtoffers. Deze vrouwen zijn vaak kwetsbaar en afhankelijk van hun partner, bijvoorbeeld vanwege een onzekere verblijfstatus, financiële afhankelijkheid of beperkt sociaal netwerk.

Bijkomende daderkenmerken hadden te maken met de persoonlijkheid van de dader (agressie, dominantie of narcisme), het niet los kunnen laten van de partner en verslavingsproblematiek. Als meest voorkomende motief om een vermogensdelict of andere vorm van economisch misbruik te plegen werden 'hebzucht' en 'wraak' genoemd.

De kans op een vermogensdelict of andere vorm van economisch misbruik is volgens de experts het grootst bij een (op handen zijnde) scheiding, maar mogelijk maakt de scheiding enkel zichtbaar wat al langere tijd gaande was.

Schattingen van respondenten inzake de omvang van de problematiek variëren enorm en moeten bijgevolg met een flinke slag om de arm worden geïnterpreteerd. Vermogensdelicten binnen het huwelijk worden niet structureel geregistreerd en hetzelfde geldt voor andere vormen van economisch wangedrag/geweld. Hierbij noemen de professionals werkzaam in de Vrouwenopvang de hoogste percentages, gevolgd door de medewerkers Veilig Thuis. Advocaten en bewindvoerders komen vermogensdelicten en economisch wangedrag/geweld het minst vaak tegen.

Op dit moment lijkt er binnen de hulpverlening nog geen sprake van een doelgerichte aanpak om vermogensdelicten en andere vormen van huiselijk geweld binnen het huwelijk (of andere partnerrelaties) tegen te gaan. Slachtoffers worden doorverwezen naar andere hulpverleningsinstanties of er wordt geprobeerd hen (financieel) weerbaar te maken. Voorts wordt geadviseerd een en ander via een echtscheidingsconvenant recht te trekken. Enkele respondenten adviseren het slachtoffer (abusievelijk) om aangifte te doen bij de politie. De respondenten suggereren dat een landelijke voorlichtingscampagne zou kunnen helpen bij de bewustwording van slachtoffers, hulpverleners en andere relevante beroepsgroepen.

8.3. Juridische mogelijkheden

Vragen met betrekking tot het strafrecht

- 4) Wat vinden professionals van de vervolgingsuitsluitingsgrond?
- 5) Wat is de aangiftebereidheid van slachtoffers?
 - a. In hoeverre zouden slachtoffers daadwerkelijk een strafrechtelijk traject in willen gaan in relatie tot de reeds bestaande civielrechtelijke mogelijkheden?
- 6) Zien professionals een toegevoegde waarde in het strafrecht?
- 7) Hoe zouden zij een klachtrecht beoordelen ten opzichte van het doen van aangifte?
- 8) Wat is de kans op pesterijen in geval van conflictueuze scheidingen door onterecht aangifte te doen en wat zou daar tegen te doen zijn?
- 9) Wat zouden de consequenties zijn van de wijziging van het huwelijksvermogensrecht als gevolg van de Wet van 24 april 2017 voor de omvang van de problematiek in strafrechtelijke zin?

Vragen met betrekking tot het civiele recht

- 10) Op welke civielrechtelijke regelingen zou een slachtoffer zich kunnen beroepen bij schending van een van deze typen delicten en in welke situaties?
- 11) Voor welke delicten die zijn uitgesloten biedt het civiele recht geen regelingen?
- 12) Hoe waarden de professionals een gang naar de civiele rechter?
 - a. Wat zien zij als voor-/nadelen ten opzichte van het strafrecht?
 - b. Bevorderen de professionals een gang naar de civiele rechter?
- 13) Wat zouden de consequenties zijn van de wijziging van het huwelijksvermogensrecht als gevolg van de Wet van 24 april 2017 voor de omvang van de problematiek in civielrechtelijke zin?

8.3.1. De strafrechtelijke vervolgingsuitsluiting

De vragen 4 tot en met 9 werden expliciet voorgelegd aan drie strafrechtacademici, maar andere geïnterviewde professionals mochten hier ook (facultatief) over meedenken. De vervolgingsuitsluitingsgrond kan op weinig enthousiasme rekenen. Slechts één academicus wil de uitsluitingsgrond handhaven, maar dan enkel in geval van een huwelijk in gemeenschap van goederen. De andere twee academici geven de voorkeur aan volledige afschaffing van de vervolgingsuitsluitingsgrond. Hoewel de academici nog altijd waarde hechten aan de materiele grond, vindt men de morele grond achterhaald en zou vervolgd moeten kunnen worden., al dient het strafrecht vanuit privacyoverwegingen wel terughoudend te worden ingezet. Die terughoudendheid kan volgens één van hen het beste worden bewerkstelligd door vormgeving als klachtdelict, maar de ander ziet meer in gebruikmaking van het opportuniteitsbeginsel in combinatie met vervolgingsrichtlijnen en oog voor de wensen van het slachtoffer. Vormgeving als klachtdelict heeft volgens deze respondent als risico dat de dader het slachtoffer onder druk kan zetten om de klacht in te trekken.

Het strafrecht biedt volgens de drie academici wel belangrijke voordelen in vergelijking met

het civiele recht. Het is doorgaans sneller, kosteloos en het vonnis wordt van overheidswege geëxecuteerd. Daarbij biedt het ook veel meer een 'publiek forum' in de zin dat via het strafrecht beter uitdrukking kan worden gegeven aan de morele verwerpelijkheid van het gedrag, iets wat bepaalde slachtoffers graag erkend zouden willen hebben. Voorts zou recidive beter via het strafrecht kunnen worden voorkomen en heeft het strafrecht mogelijk algemeen preventieve werking.

Of slachtoffers aangifte willen doen, zal afhangen van zaak-specifieke factoren, zoals de noodzaak in de toekomst met elkaar samen te moeten werken. Eén academicus verwacht dat de aangiftebereidheid laag zal zijn, net als bij andere vormen van huiselijk geweld. Verder onderschrijven alle academici het risico op valse aangiften. Politie en OM zullen hier op bedacht moeten zijn, vooral in het geval van conflictueuze scheidingen.

Ook de meerderheid van de andere (facultatief) geïnterviewde experts is vóór afschaffing van de uitsluitingsgrond. Het geeft het signaal dat de maatschappij dergelijk gedrag niet langer accepteert en maakt een eind aan de ongelijke behandeling tussen gehuwden en ongehuwden. Daarentegen erkennen ze ook het risico op escalatie van het geweld door inmenging van het strafrecht, voorspellen ze problemen met de bewijsvoering en twifelen ze aan de aangiftebereidheid van de slachtoffers.

8.3.2. Civielrechtelijke alternatieven

De vragen 10 tot en met 13 zijn vooral onderzocht met behulp van interviews met drie hoogleraren privaatrecht, huwelijksvermogensrecht en familie- en jeugdrecht, maar de andere professionals mochten zich ook (facultatief) over bepaalde vragen uitlaten. Het eerste doel was te komen tot een zo compleet mogelijk overzicht van civielrechtelijke regelingen die het slachtoffer van een vermogensdelict binnen het huwelijk van dienst zou kunnen zijn. In tabel 8.1 zijn de resultaten beknopt weergegeven, net als de vermogensdelicten waarop de bepalingen van toepassing kunnen zijn, de context waarbinnen de bepalingen kunnen worden ingeroepen en bijkomende omstandigheden.

Tabel 8.1 Civielrechtelijke alternatieven

Wetsartikelen	Kwalificatie	Vermogensdelicten	Context	Bijkomende omstandigheden
1:88 en 1:89 BW	<i>Vernietiging rechtshandeling zonder toestemming echtgenoot</i>	Diefstal en verduistering	Geen contextuele vereisten	Enkel van toepassing op rechtshandelingen
1:107 BW	<i>Geen afstand van verduisterde of weggemaakte goederen</i>	Diefstal en verduistering	Ontbinding huwelijksgemeenschap	Enkel nuttig bij schulden vanuit zijde slachtoffer van vóór ontbinding

1:109, 1:111 en 1:139 BW	<i>Opheffing gemeenschap of opheffing verrekeningsplicht en schadevergoeding bij lichtvaardige schulden, verspilling</i>	Alle delicten	Opheffing huwelijksgemeenschap of opheffing verrekeningsplicht	Lichtvaardige schulden of verspilling < 6 maanden voor aanvang geding
1:164 en 1:174 BW	<i>Schadevergoeding bij benadeling gemeenschap door lichtvaardige schulden, verspilling</i>	Alle delicten	Echtscheiding of scheiding tafel en bed plus ontbonden gemeenschap	Lichtvaardige schulden of verspilling < 6 maanden voor aanvang geding
3:44 BW	<i>Vernietigbare rechtshandeling door bedreiging, bedrog, misbruik van omstandigheden</i>	Bedreiging en oplichting	Geen contextuele vereisten	Enkel van toepassing op rechtshandelingen verricht door slachtoffer
3:194 lid 2 BW	<i>Verbeuring aandeel gemeenschap bij verzwijgen, zoekmaken of verbergen goederen</i>	Diefstal en verduistering	Ontbonden gemeenschap	Geen bijkomende omstandigheden
1:135 lid 3 BW	<i>Vergoeding wegens het verzwijgen van vermogen bij verrekenbeding</i>	Diefstal en verduistering	Verplichting tot verrekening bij huwelijkse voorwaarden	Geen bijkomende omstandigheden
6:162 BW	<i>Schadevergoeding op basis van onrechtmatige daad</i>	Alle delicten	Geen contextuele vereisten	Geen bijkomende omstandigheden
4:3 en 3:166 BW	<i>Analoge toepassing onwaardigheid bij erflating op ontbonden huwelijksgemeenschap via redelijkheid en billijkheid</i>	Diefstal, afpersing, oplichting	Ontbonden gemeenschap	Geen bijkomende omstandigheden
1:157 lid 1 BW	<i>Verval alimentatierechten wegens wangedrag</i>	Alle delicten (mogelijk)	Echtscheiding of scheiding van tafel en bed	Elke vorm van solidariteit tussen de echtelieden moet zijn verdwenen

Uit het overzicht blijkt dat *alle vermogensdelicten* in *alle situaties* door ten minste één wetsbepaling worden bestreken, vooral dankzij het algemene artikel 6:162 BW (onrechtmatige daad). Dit betekent dat het civiele recht in theorie 100% 'dekking' biedt in geval van vermogensdelicten binnen het huwelijk. Door bewijsproblemen, praktische bezwaren tegen het starten van een civiele procedure, het feit dat schadevergoeding na ontbinding van de gemeenschap mogelijk alsnog maar voor 50% aan de benadeelde partij toekomt, en het feit dat vermogensdelicten gepleegd vóór de peildatum in de praktijk toch lastig te verhalen zijn, constateren enkele geïnterviewden dat de civielrechtelijke bescherming in de praktijk tegenvalt.

Als voordeel van een civiele procedure boven een strafprocedure noemen de geïnterviewden

dat de civiele procedure niet uitmondt in een strafblad en VOG-problemen voor de handelen- de echtgenoot, hetgeen ook nadelig uit kan werken voor de benadeelde partij en diens mo- gelijkheden om schadevergoeding dan wel alimentatie te ontvangen. Voorts zou een strafproce- dure wraakgevoelens en escalatie van het conflict in de hand kunnen werken. Het strafrecht, daarentegen, biedt betere verhaalsmogelijkheden (via de voorschotregeling) en de gedupeer- de kan meeliften op de inspanningen van het OM. Er wordt verschillend gedacht over de vraag of het er van het strafrecht een grotere preventieve werking uitgaat.

Als gevolg van de Wet van 24 april 2017 zullen er meer goederen privé blijven. Eén hoogleraar voerspelt dat de wetswijziging tot *meer* vermogensdelicten binnen het huwelijk en (bijgevolg) meer civiele zaken zal leiden. Immers, echtgenoten zullen toch blijven proberen de hand te leggen op de privégoederen van de ander. Waar dat tot op heden geen aanleiding gaf tot civiel- rechtelijke aansprakelijkstelling – er was in het geval van gemeenschapsgoederen dikwijls geen duidelijke rechtsgrond – kan dat in de toekomst wel tot meer zaken leiden.

8.4. Buitenlandse strafwetgeving

14. Bestaat er in de ons omringende landen ook een strafuitsluitingsgrond voor gehuwden?
 - a. Zo ja, gaat het daarbij om dezelfde delicten?
 - b. Zo ja, welke redenen worden in het buitenland aangehaald om de strafuitslui- tingsgrond te rechtvaardigen?
 - c. Zo nee, heeft in het verleden wel een strafuitsluitingsgrond bestaan en waarom is ze afgeschaft?
 - d. Zo nee, hoe is de strafbaarstelling en strafvervolging van vermogensdelicten in het buitenland vormgegeven?

Ook buitenlandse wetgevers hebben zich het hoofd gebogen over deze problematiek. Dit heeft tot heel verschillende oplossingen geleid. Aan de hand van een *quickscan* van online bronnen en een korte survey (ingevuld door 24 respondenten) hebben we in kaart gebracht op welke wijze men in de EU lidstaten omgaat met vermogensdelicten binnen het huwelijk.

Allereerst zijn er de landen die *geen onderscheid* maken tussen vermogensdelicten gepleegd binnen het huwelijk en vermogensdelicten die in een andere context zijn gepleegd. In Cyprus, Denemarken, Estland, Ierland, Letland en de UK kunnen deze delicten op dezelfde wijze wor- den vervolgd en bestraft als vermogensdelicten buiten de huwelijkse context. In sommige van deze landen is de gelijkstelling het resultaat geweest van een recente wetswijziging – als gevolg van bewustwording van de huiselijk geweldproblematiek – terwijl in andere landen van oudsher geen onderscheid werd gemaakt.

Daarnaast zijn er lidstaten die wel een onderscheid maken tussen vermogensdelicten binnen en buiten het huwelijk. In vier landen resulteert de huwelijkse staat van partijen in volledige *straffeloosheid* van het gedrag. Dit is het geval in Spanje (er kan geen straf worden opgelegd), België (dit soort zaken mag enkel civielrechtelijk worden afgedaan), Italië (vervolgingsuitslui-

tingsgrond) en Frankrijk. In Frankrijk kan het OM sinds kort wel vervolgen voor diefstal van bepaalde goederen en (identiteits)documenten die onmisbaar zijn voor het slachtoffer. Diefstal van andere goederen en andere vermogensdelicten blijft echter van vervolging uitgesloten. In Tsjechië, Litouwen en Slovakije is vervolging van vermogensdelicten in geval van een *huwelijks-gemeenschap* uitgesloten, omdat er vanwege het gedeeld vermogen in het geheel geen sprake kan zijn van een strafbaar feit.

In Hongarije, Slovenië en Portugal zijn vermogensdelicten binnen het huwelijk enkel vatbaar voor (*semi*)*private vervolging*. In deze landen dient het slachtoffer dus zelf de vervolging ter hand te nemen, waarbij in Portugal het slachtoffer de rol van assistent aanklager moet aan-nemen.

Verreweg de meeste landen hebben vermogensdelicten binnen het huwelijk echter vormgegeven als *relatiefklachtdelict*. Dit is de situatie in Oostenrijk, Roemenië, Polen, Bulgarije, Finland, Zweden en Duitsland. Enkel indien het slachtoffer een expliciet verzoek tot vervolging heeft ingediend, kan het OM hiertoe overgaan. De Oostenrijkse wetgever heeft daarenboven het wettelijk strafmaximum voor vermogensdelicten binnen het huwelijk verlaagd en in Roemenië kan het vervolgingsrecht van het OM alsnog worden aangetast door een verzoening tussen partijen.

In landen waarin wel een onderscheid wordt gemaakt tussen vermogensdelicten gepleegd binnen en vermogensdelicten gepleegd buiten de huwelijkse context, wordt dit onderscheid, net als in Nederland, gerechtvaardigd op grond van de bijzondere vermogensrechtelijke verhouding tussen partijen en respect voor de privacy van en de innige verhouding tussen betrokkenen. Er is een risico dat het middel erger is dan de kwaal.

Landen variëren ten aanzien van de soorten vermogensdelicten die onder het bijzondere regime vallen, maar niet-gekwalificeerde vormen van diefstal, fraude, vandalisme en verduistering komen vaak voor. Verder is de bijzondere aanpak dikwijls niet alleen van toepassing op vermogensdelicten binnen het huwelijk, maar ook op andere relatievormen, zodat familieleden en mensen die samenwonen bijvoorbeeld ook een klacht moeten indienen. Zodra partijen zijn gescheiden, gelden er doorgaans geen speciale regels meer. Het slachtoffer hoeft dan zelfs geen klacht meer in te dienen.

Uit de rechtsvergelijking blijkt dat de Nederlandse vervolgingsuitsluiting niet vanzelfsprekend is. Sterker nog, de meeste EU landen hebben van vermogensdelicten binnen het huwelijk een klachtdelict gemaakt. In België wordt de strafrechtelijke aanpak van vermogensdelicten binnen het huwelijk mogelijk herzien.

8.5. Discussie en aanbevelingen

Vermogensdelicten binnen (huwelijks)relaties zijn tot op heden ernstig onderbelicht gebleven. Zelfs bij professionals werkzaam op het gebied van slachtofferondersteuning lijkt sprake van een blinde vlek ten aanzien van dit soort delicten. De eerste reactie van veel respondenten

op de vraag of zij mee wilden doen aan een onderzoek naar vermogensdelicten binnen het huwelijk was: 'Daar weet ik niets van' of 'Dat komt haast nooit voor'. Enkel na doorvragen en het aanreiken van voorbeelden bleken deze respondenten wel degelijk ervaring te hebben met deze problematiek vanuit hun beroepspraktijk. Sommigen van hen zelfs veel ervaring. Echter, omdat vermogensdelicten niet structureel in kaart worden gebracht komen respondenten soms enkel door toeval op de hoogte van dergelijke incidenten. Alleen de respondenten die beroepshalve (medewerkers Veilig Thuis, vrouwenopvang, echtscheidingsadvocaten) of vanuit persoonlijke interesse (één hulpofficier van justitie) bezig waren met de financiële kant van relatieproblematiek of intensief contact hadden met slachtoffers van huiselijk geweld hadden meer oog voor het fenomeen. Hetzelfde geldt voor andere vormen van economisch wangedrag/misbruik.

Hoe vaak vermogensdelicten of andere vormen van economisch wangedrag/geweld daadwerkelijk binnen het huwelijk of het geregistreerd partnerschap voorkomen is dus niet zeker. Op basis van de huidige studie kunnen we daar enkel verkennende uitspraken over doen. Via een bevolkingsstudie kan meer en betrouwbaarder informatie worden verkregen over de aard en omvang van het fenomeen.

Ondanks het hoge cliché-gehalte bevelen we dan ook nadrukkelijk aan aanvullend kwantitatief onderzoek te verrichten naar vermogensdelicten en economisch geweld binnen (partner) relaties.

Deze kwantitatieve bestudering dient echter vooraf te worden gegaan naar een kwalitatieve studie naar de definitie en conceptualisering van concepten als 'economisch geweld' en 'economisch wangedrag'. Hier blijken uiteenlopende meningen over te bestaan. In de huidige studie is bijvoorbeeld gekozen voor een restrictieve definitie van economisch geweld, waarbij veel belang wordt gehecht aan de *mens rea* van de dader: diens opzet moet (mede) zijn gericht op het ondergraven van de financiële zelfredzaamheid van het slachtoffer. Dit zal in de praktijk vaak betekenen dat sprake moet zijn van meerdere (langdurige) gedragingen, in plaats van één incident. Bij afwezigheid van deze doelgerichte opzet kunnen de gedragingen enkel worden gekwalificeerd als vermogensdelict of economisch wangedrag. Het is de vraag of onze definitie niet te beperkend is.

Gezien de gevolgen van dergelijk gedrag op de getroffenen en gezien de mogelijke invloed die ernstige vermogensdelicten – zeker als ze onderdeel uitmaken van economisch geweld – kunnen hebben op de mogelijkheden om aan een gewelddadige relatie te ontsnappen wordt het tijd de (onderzoek)pijlen te richten op economische vormen van huiselijk geweld. Indien de hoge prevalentie- en impactcijfers uit buitenlandse studies ook in Nederland worden gevonden zou dit van invloed kunnen zijn op het nationaal beleid inzake de aanpak van huiselijk geweld. Op dit moment geniet economisch geweld gepleegd tegen ouderen veel aandacht, maar mogelijk moet het landelijk beleid inzake deze problematiek worden uitgebreid naar andere (partner)relaties binnen de huiselijke context. Zo kan bijvoorbeeld gedacht worden aan het opnemen van vragen met betrekking tot vermogensdelicten en economisch geweld bij de screening van huiselijk geweld. Binnen een holistische aanpak van huiselijk geweld dient ook aandacht te bestaan voor economische geweldsvormen, zeker wanneer die het slachtoffer

belemmeren bij de gewelddadige partner weg te gaan.

Hoewel het civiele recht in theorie voldoende handvatten biedt om de schade te verhalen, kleven er in de praktijk belangrijke nadelen aan een civielrechtelijke procedure die gedupeerden ervan weerhoudt naar de rechter te stappen (kosten, tijd, beperkte verhaalsmogelijkheden). Het strafrecht kent bepaalde nadelen niet en zou voor sommige slachtoffers dus een uitkomst kunnen betekenen. Hierbij kan meewegen dat veel buitenlandse wetgevers strafvervolging wel mogelijk hebben gemaakt en dat de meeste van onze respondenten de voorkeur gaven aan afschaffing van de uitsluitingsgrond. Het huidige Nederlandse model is dus niet langer vanzelfsprekend. Afschaffing van de vervolgingsuitsluitingsgrond zou dan ook nader moeten worden onderzocht. Zo dient eerst in kaart te worden gebracht welke gevolgen afschaffing van de vervolgingsuitsluitingsgrond zal hebben, bijvoorbeeld in termen van extra werkbelasting van het strafrechtstelsel. Tevens zou dieper kunnen worden ingegaan op juridisch-dogmatische vraagstukken, zoals de betekenis van gemeenschappelijk bezit in strafrechtelijke (en civielrechtelijke) zin. Kan er bijvoorbeeld dogmatisch eigenlijk wel sprake zijn van diefstal, wanneer de dief mede-eigenaar is van het goed?

BIJLAGE 1.

ORGANISATIES DIE HEBBEN DEELGENOMEN AAN DE INTERVIEWS

Veilig Thuis

- VT Groningen
- VT Friesland
- VT Drenthe
- VT Utrecht
- VT Kennemerland
- VT Rotterdam Rijnmond
- VT Zuid-Holland-Zuid
- VT Midden-Brabant
- VT Brabant Noord-Oost
- VT Zuid-Oost-Brabant
- VT West-Brabant
- VT Noord-Midden-Limburg
- VT Zuid-Limburg

Vrouwenopvang

- Blijfgroep Amsterdam
- Blijfgroep Alkmaar
- Fier
- Kompaan en de Bocht (x2)

Advocaten / mediators

- Chin-A-Fat & De Voort advocaten en mediators
- Koch Advocaten
- Koek en Ei Mediation
- Kuppers & Odekerken Advocaten
- Raetsluy Advocaten
- SmeetsGijbels
- Vuuren & Lagerweij advocaten en mediators

Bewindvoerders

- 013 Bewindvoering & Budgetbeheer
- Carmenbewindvoering
- IDR Bewindvoering
- Reeling Bewindvoerders

BIJLAGE 2.

INTERVIEWPROTOCOL ADVOCATEN / MEDIATORS

Geïnterviewde bedanken voor deelname.

Vragen of hij/zij bezwaar heeft tegen het maken van opnames. Benadruk dat deze enkel zijn om de uitwerking van de interviews te vergemakkelijken.

De antwoorden in het rapport blijven anoniem, maar er zal wel een lijst worden opgenomen met daarin de functies van de geïnterviewden.

Inleiding:

In opdracht van het WODC zijn we momenteel bezig met een onderzoek naar vermogensdelicten binnen het huwelijk en het geregistreerd partnerschap. Op basis van artikel 316 lid 1 Wetboek van Strafrecht geldt een vervolgingsuitsluitingsgrond voor vermogensdelicten binnen het huwelijk/geregistreerd partnerschap: Niet van tafel en bed of van goederen gescheiden echtgenoten kunnen niet strafrechtelijk worden vervolgd voor het schaden van elkaars vermogensrechtelijke belangen. Zelfs het bedingen van huwelijkse voorwaarden verandert hier niets aan.

Het plegen van vermogensdelicten tegen de (huwelijks)partner kan worden gezien als een vorm van economisch of financieel misbruik. Dit type misbruik staat momenteel volop in de belangstelling, maar alleen in het geval van ouderen als slachtoffer. Economisch misbruik tussen huwelijkspartners is nog onderbelicht. Toch wordt het – naast fysiek, seksueel, en geestelijk geweld – gezien als de vierde vorm van huiselijk geweld.

Het doel van dit onderzoek is om de aard van het probleem in kaart te brengen, om te kijken welke mogelijkheden het privaatrecht biedt voor de benadeelde partij en om professionals te vragen naar hun opvatting over de vervolgingsuitsluitingsgrond.

Waar we in het navolgende spreken over ‘gehuwden’ bedoelen we ook ‘geregistreerde partners’

Vragen:

Deel 1 (Aard en omvang van het probleem)

In dit eerste gedeelte van het interview staat de aard van het probleem en uw professionele ervaring met economisch misbruik (zoals vermogensdelicten) binnen het huwelijk centraal.

1. Zou u kunnen omschrijven wat u verstaat onder 'economisch misbruik'?
2. Komt u in de praktijk als advocaat/mediator zaken tegen waarbij de partner de economische positie van de andere partner opzettelijk schaadt?
 - a. Zo ja, wat voor soort gedragingen komt u zoal tegen?
3. Ik ga nu een lijst opsommen van verschillende vermogensdelicten. Dit zijn vormen van economisch misbruik die strafbaar zijn gesteld. Wanneer u denkt aan de door u behandelde zaken tussen (huwelijks)partners – het betreft hier dus mensen die nog steeds zijn getrouwd ten tijde van het vermogensdelict – komen deze gedragingen dan 'nooit', 'soms', 'regelmatig', 'vaak', of 'altijd' voor?
(*respondent per vermogensdelict laten beantwoorden*)
 - Diefstal (met geweld)? (*enig goed dat geheel/gedeeltelijk aan een ander toebehoort wegnemen en zich toe-eigenen. Let wel: een goed hoeft niet per se een materieel goed te betreffen, het kan bijvoorbeeld ook een vordering zijn*)
 - Afpersing/afdreiging? (*door geweld of dreigen met smaad/openbaar maken van een geheim iemand dwingen tot afgifte van een goed dat geheel/gedeeltelijk aan deze persoon toebehoort of aangaan van een schuld*)
 - Verduistering? (*goed dat geheel/gedeeltelijk aan een ander toebehoort, en dat dader legaal onder zich heeft, toe-eigenen*)
 - Oplichting? (*iemand door list/verzinsels bewegen tot afgifte van een goed, aangaan van een schuld, etcetera*)
 - Vernieling/beschadiging? (*opzettelijk goed dat een ander geheel/gedeeltelijk toebehoort beschadigen, vernielen, onbruikbaar maken*)
4. Zou u kunnen aangeven hoeveel zaken tussen (huwelijks)partners u jaarlijks ongeveer behandelde?
 - a. Zou u – bij benadering – kunnen aangeven in welk percentage van de door u behandelde zaken tussen (huwelijks)partners één of meer van bovenstaande vermogensdelicten voorkomt?
5. Zou u een top-2 kunnen maken van alle bovengenoemde vermogensdelicten? Met andere woorden, welke gedragingen komt u het meest tegen in de door u behandelde zaken tussen (huwelijks)partners?
6. Kunt u aangeven of de dader meestal een man of een vrouw is?
 - a. En wat is het geslacht van het slachtoffer?
 - b. Betreft het hier meestal mensen tussen de 18-30 jaar? Dertigers? Veertigers? Vijftig jaar of ouder? Of komt het in alle leeftijdscategorieën ongeveer gelijk voor?
 - c. Betreft het hier meestal mensen met een lagere sociaaleconomische status? Of komt het in alle lagen van de bevolking ongeveer even vaak voor?
 - d. Betreft het hier meestal mensen met een andere etnische achtergrond? Of maakt dit niets uit?
 - e. Zijn u nog andere opmerkelijke slachtoffer/daderkenmerken opgevallen in dit soort zaken?
7. Gaan dergelijke vermogensdelicten binnen het huwelijk gepaard met bedreigingen? En met fysiek geweld?

8. Welk motief heeft de dader volgens u om een vermogensdelict jegens de partner te plegen?

(respondent eerst zelf laten antwoorden, vervolgens gericht vragen)

- Hebzucht?
- Financiële nood?
- Het verkrijgen van controle over de partner?
- (Vermeende) aanspraak op bepaalde goederen?
- Verslaving?
- Anders?

9. Kunt u aangeven in welke situatie het risico op een vermogensdelict binnen het huwelijk het grootst is?

(respondent eerst zelf laten antwoorden, dan gericht vragen)

- Bijvoorbeeld in geval van een scheiding/relatiebreuk?
- Bijvoorbeeld in geval van verlies van inkomsten/baan van één van de partners?
- Bijvoorbeeld in geval van financiële nood?
- Bijvoorbeeld in geval van grote inkomens- of vermogensverschillen tussen partners?
- Bijvoorbeeld in geval van beperkte financiële zelfredzaamheid van het slachtoffer?
- Bijvoorbeeld in geval van een beperkt sociaal netwerk van het slachtoffer?
- Bijvoorbeeld in geval partijen een meer traditioneel rollenpatroon aanhangen?
- Bijvoorbeeld in geval van middelenmisbruik/gokverslaving van één van de partners?
- Bijvoorbeeld in geval van een onzekere migratie/verblijfsstatus van partijen?

10. Bovenstaande gedragingen waren allemaal vermogensdelicten, oftewel, gedragingen die strafbaar zijn gesteld. Ik ga u nu een lijst voorleggen met gedragingen die niet als zodanig strafbaar zijn gesteld, maar die wellicht toch onder de noemer 'economisch geweld' zouden kunnen vallen. Vervolgens wil ik u vragen weer aan te geven of u deze gedraging in de door u behandelde zaken van huiselijk geweld tussen (huwelijks)partners 'nooit', 'soms', 'regelmatig', 'vaak', of 'altijd' tegenkomt: *(respondent per gedraging laten antwoorden)*

De (huwelijks)partner heeft:

1. De autosleutels of de auto weggenomen om te voorkomen dat de ander een baan kon zoeken of naar een sollicitatiegesprek kon gaan.
2. Dingen gedaan om te voorkomen dat de ander naar zijn/haar werk kon gaan.
3. De ander geslagen wanneer hij/zij aangaf naar het werk te moeten gaan.
4. De ander bedreigd, zodat hij/zij ontslag nam.
5. Van de ander geëist dat hij/zij ontslag nam.
6. De ander gedwongen hem/haar om geld te vragen.
7. Geld weggenomen uit zijn/haar tas, portemonnee of bankrekening, zonder toestemming en/of wetenschap van de ander.

8. De ander gedwongen om hem/haar geld te geven of hem/haar gebruik te laten maken van het chequeboekje, pinpas of creditcard van de ander.
9. Spullen / het bezit van de ander gestolen.
10. Dingen gedaan om te voorkomen dat de ander zelf over geld kan beschikken.
11. Het loon, de bijstandsuitkering, belastingteruggave, invaliditeitsuitkering of andere uitkeringen van de ander weggenomen.
12. Bepaald hoe de ander geld moest besteden, in plaats van hem/haar dit naar eigen goeddunken te laten beslissen.
13. Van de ander geëist te vertellen waaraan het geld is besteed.
14. Van de ander geëist hem/haar bonnetjes en/of wisselgeld te geven, wanneer de ander geld besteedt.
15. De ander het benodigde geld voor voedsel, kleding en andere benodigdheden onthouden.
16. Geld verstopt voor de ander, zodat hij/zij het geld niet kan vinden.
17. Het geld van de ander of het gezamenlijk vermogen vergokt.
18. De ander gedwongen geld te vragen aan familie of vrienden, maar belet vervolgens dat de ander dit terugbetaalt.
19. De ander overtuigd om hem/haar geld te lenen, maar betaalt dit niet terug.
20. Ervoor gezorgd dat de ander geen toegang heeft tot zijn/haar eigen bankrekening.
21. De ander financiële informatie onthouden.
22. Belangrijke financiële beslissingen genomen, zonder de ander daar eerst in te kennen.
23. De ander bedreigd of geslagen toen hij/zij rekeningen betaalde of benodigde spullen kocht.
24. Geld, bestemd voor huur of andere rekeningen, uitgegeven.
25. De rekeningen van de ander of gezamenlijke rekeningen te laat of niet betaald.
26. De ander met een schuld opgezadeld door dingen te doen zoals zijn/haar creditcard gebruiken of de telefoonrekening op laten lopen.
27. Geweigerd een baan te zoeken, zodat de ander het gezin alleen moet onderhouden.
28. Het bezit van de ander of het gezamenlijke bezit verpand.
29. Andere vormen van 'economisch misbruik' gepleegd, namelijk...?

Deel 2 (Aanpak van het probleem door advocaat/mediator)

Nu we de aard en omvang van het probleem in kaart hebben gebracht, wil ik het met u hebben over de aanpak van economisch misbruik, waarbij we met name gaan kijken naar de aanpak van vermogensdelicten binnen het huwelijk.

1. Kunt u beschrijven hoe u in uw praktijk momenteel omgaat met bovengenoemde problematiek?
 - a. (indien respondent hier niets aan doet) Zou u hier iets aan moeten doen volgens u?
 - b. (indien respondent hier wel iets aan doet) Is uw huidige aanpak afdoende

volgens u?

Deel 3 (Civielrechtelijke mogelijkheden)

Dan wil ik nu ingaan op de juridische mogelijkheden om vermogensdelicten binnen het huwelijk tegen te gaan. Slachtoffers kunnen in bepaalde gevallen een beroep doen op de civiele rechter, bijvoorbeeld om hun schade te verhalen.

1. Heeft u wel eens gevallen meegemaakt waarin het slachtoffer naar de burgerlijke rechter stapte om zijn/haar schade vergoed te krijgen van de (ex)partner?
 - a) Zo ja, kunt u hierover vertellen? Weet u bijvoorbeeld nog op welk wetsartikel de vordering was gebaseerd? En hoe liep dit af?
2. Raadt u slachtoffers in dit soort zaken aan om naar de burgerlijke rechter te stappen?
 - a. Waarom wel/niet?

(VANAF HIER FACULTATIEF)

3. Ik ga hierna een lijst opnoemen van strafrechtelijke vermogensdelicten. Zou u kunnen aangeven of de benadeelde partij voor schade veroorzaakt door dit soort gedragingen bij de burgerlijke rechter terecht kan? Noemt u alstublieft ook het betreffende wetsartikel en in welke situatie – vóór, tijdens en/of na de scheiding – de benadeelde partij hier een beroep op kan doen. Het doel is te komen tot een compleet overzicht van alle civielrechtelijke mogelijkheden, dus neemt u alstublieft uw tijd voor deze vraag.
(respondent stap voor stap door schema 'loodsen')

	Relevante civielrechtelijke wetsbepalingen	Situatie (vóór, tijdens, na scheiding?)	Verskil tussen gemeenschap van goederen en huwelijkse voorwaarden?	Welke andere voorwaarden?
Diefstal (met geweld)				
Afpersing / afdreiging				
Verduistering				
Oplichting				
Vernieling / beschadiging				

3. Voor welke van bovengenoemde vermogensdelicten en/of in welke situaties biedt het burgerlijke recht geen oplossing?
 - a. Waarom niet? (welke wettelijke belemmering?)
4. Op basis van een voorstudie hebben we zelf ook enkele wetsbepalingen gevonden waarop benadeelde partijen zich mogelijk kunnen beroepen. Ik wil deze artikelen graag aan u voorleggen om te bespreken bij welke vermogensdelicten en in welke situatie de benadeelde partij zich hierop kan beroepen.

(Hier enkel wetsartikelen bespreken die respondent hierboven nog niet heeft genoemd. Probeer ook telkens te vragen of deze artikelen vóór/tijdens/na de scheiding kunnen worden ingezet en of ze zowel van toepassing zijn op gemeenschap van goederen als op huwelijkse voorwaarden)

- Artikel 1:88 en 1:89 BW (wederzijdse toestemming tot aangaan van rechtshandelingen echtgenoten plus vernietiging rechtshandelingen)
 - Artikel 1:107 BW (geen afstand van verduisterde of weggemaakte goederen)
 - Artikel 1:109 BW en 1:111 BW (opheffing van gemeenschap en schadevergoeding in geval van aangaan lichtvaardige schulden)
 - Artikel 1:164 BW (schadevergoeding bij benadeling gemeenschap)
 - Artikel 3:44 BW (vernietigbare rechtshandeling op basis van bedreiging, bedrog of misbruik van omstandigheden)
 - Artikel 3:185 en 3:188 (verdeling van gemeenschap van goederen door de rechter en aansprakelijkheid bij uitwinning voortgekomen uit een vóór de verdeling ontstane oorzaak)
 - Artikel 6:162 BW (onrechtmatige daad)
 - Andere?
7. Geeft volgens u het civiele recht slachtoffers van vermogensdelicten binnen het huwelijk voldoende handvatten om de schade te vorderen?
 - a. Waarom wel/niet?
 8. Er is momenteel een wetsvoorstel aanhangig dat het huwelijksvermogensrecht beoogt te veranderen (initiatiefwetsvoorstel Bernds en c.s.). Zo zal onder andere voortaan de bepaalde gemeenschap van goederen als standaard gaan gelden.
 - a. Welk effect verwacht u dat dit wetsvoorstel – indien het wordt aangenomen – zal hebben op vorderingen van deze benadeelde partijen? Verwacht u bijvoorbeeld een toename of afname van het aantal benadeelde partijen die de schade zal proberen te vorderen via de civiele rechter? Waarom?

Deel 4 (Strafrechtelijke vervolgingsuitsluitingsgrond) (FACULTATIEF)

In dit laatste gedeelte van het interview staat uw mening ten aanzien van de strafrechtelijke vervolgingsuitsluitingsgrond voor vermogensdelicten binnen het huwelijk/geregistreerd partnerschap centraal. Zoals vermeld mag het Openbaar Ministerie in Nederland dit soort misdrijven in geval van een huwelijk of geregistreerd partnerschap niet vervolgen. Dit is gebaseerd op twee gronden:

1. De *materiële* grond, gebaseerd op de bijzondere vermogensrechtelijke verhouding van de betrokken partijen. In geval van een gemeenschap van goederen is doorgaans sprake van mede-eigendom of gelijke zeggenschapsrechten. In die omstandigheid kan er volgens de wetgever moeilijk sprake zijn van, bijvoorbeeld, diefstal.
2. De *morele* grond, gebaseerd op de ‘innige betrekking’ tussen partijen. In overeenstemming met de toen gangbare kijk op het huwelijk werd het echtpaar gezien als een – door god verbonden – eenheid waar de staat zoveel mogelijk buiten diende te blijven.

De volgende vragen gaan over de vervolgingsuitsluitingsgrond.

1. Wat zijn mogelijke voor- en nadelen van afschaffing van de vervolgingsuitsluitingsgrond?
(andere dan reeds onder 1 en 2 genoemd)
2. Wat zijn mogelijke voor- en nadelen van handhaving van de vervolgingsuitsluitingsgrond?
(andere dan reeds onder 1 en 2 genoemd)
3. Dient de vervolgingsuitsluitingsgrond in artikel 316 Sr volgens u te worden gehandhaafd?
 - a. Zo ja, waarom?
 - b. Zo nee, waarom niet?
4. Hoe denkt u over de aangiftebereidheid van slachtoffers?
 - a. Zouden slachtoffers daadwerkelijk aangifte willen doen tegen hun partners?
 - b. Welke belemmeringen ziet u voor de slachtoffers?
5. Zou afschaffing van de vervolgingsuitsluitingsgrond volgens u kunnen leiden tot ‘pesterijen’ in de vorm van valse aangiften (bijvoorbeeld in geval van conflictueuze scheidingen)?
 - a. Zo ja, wat zouden we hiertegen kunnen doen?
6. Zoals gezegd kunnen slachtoffers van vermogensdelicten dikwijls ook een beroep doen op de burgerlijke rechter.
 - a. Hoe verhoudt het strafrecht zich tot deze mogelijkheid? Wat zijn volgens u de voor- en nadelen van een gang naar de burgerlijke rechter boven het strafrecht?
7. Zou afschaffing van de vervolgingsuitsluitingsgrond volgens u bijdragen aan de bestrijding van huiselijk geweld?
 - a. Zo nee, waarom niet?
 - b. Zo ja, wat is volgens u de toegevoegde waarde van strafvervolging?
8. Heeft u nog andere suggesties ter voorkoming van vermogensdelicten of andere vormen van economisch misbruik binnen het huwelijk/relaties?

Afsluiting:

Dit was het interview.

(Vragen of hij/zij er bezwaar tegen heeft dat wij eventueel nog contact opnemen, indien er bij het uitwerken van de interviews nog onduidelijkheden zijn)

Heeft u misschien nog vragen of opmerkingen?

Nogmaals hartelijk dank voor uw medewerking!

BIJLAGE 3.

INTERVIEWPROTOCOL HOOGLERAREN PRIVAAT-RECHT

Geïnterviewde bedanken voor deelname.

Vragen of hij/zij bezwaar heeft tegen het maken van opnames. Benadruk dat deze enkel zijn om de uitwerking van de interviews te vergemakkelijken.

De antwoorden in het rapport blijven anoniem, maar er zal wel een lijst worden opgenomen met daarin de namen en functies van de geïnterviewden.

De geïnterviewde ontvangt na afloop een uitwerking van het interview ter controle.

Inleiding:

In opdracht van het WODC zijn we momenteel bezig met een onderzoek naar vermogensdelicten binnen het huwelijk en het geregistreerd partnerschap. Op basis van artikel 316 lid 1 Wetboek van Strafrecht geldt een *vervolgingsuitsluitingsgrond* voor vermogensdelicten binnen het huwelijk/geregistreerd partnerschap: Niet van tafel en bed of van goederen gescheiden echtgenoten kunnen niet strafrechtelijk worden vervolgd voor het schaden van elkaars vermogensrechtelijke belangen. Zelfs het bedingen van huwelijkse voorwaarden verandert hier niets aan.

Het plegen van vermogensdelicten tegen de (huwelijks)partner kan worden gezien als een vorm van economisch of financieel misbruik. Dit type misbruik staat momenteel volop in de belangstelling, maar alleen in het geval van ouderen als slachtoffer. Economisch misbruik tussen huwelijkspartners is nog onderbelicht. Toch wordt het – naast fysiek, seksueel, en geestelijk geweld – gezien als de vierde vorm van huiselijk geweld.

Het doel van dit onderzoek is om te kijken welke mogelijkheden het privaatrecht biedt voor de benadeelde partij en om professionals te vragen naar hun opvatting over de strafrechtelijke vervolgingsuitsluitingsgrond.

Waar we in het navolgende spreken over ‘gehuwden’ bedoelen we ook ‘geregistreerde partners’.

Vragen:

Deel 1 (Civielrechtelijke mogelijkheden)

Slachtoffers van vermogensdelicten binnen het huwelijk kunnen in bepaalde gevallen een

beroep doen op de civiele rechter, bijvoorbeeld om hun schade te verhalen. In dit deel willen we het met u over deze civielrechtelijke mogelijkheden hebben.

- Ik ga hierna een lijst opnoemen van strafrechtelijke vermogensdelicten. Zou u kunnen aangeven of de benadeelde partij voor schade veroorzaakt door dit soort gedragingen bij de civiele rechter terecht kan? Noemt u alstublieft ook het betreffende wetsartikel en in welke situatie – vóór, tijdens en/of na de scheiding – de benadeelde partij hier een beroep op kan doen. Het doel is te komen tot een compleet overzicht van alle civielrechtelijke mogelijkheden, dus neemt u alstublieft uw tijd voor deze vraag.

(Respondent stap voor stap door schema 'loodsen'. Deze vraag en vraag 3 vormen de kern van het interview met de hoogleraren privaatrecht. Hier veel aandacht aan besteden en zo uitputtend mogelijk behandelen.)

Vermogensdelict	Relevante civielrechtelijke wetsbepalingen	Situatie (vóór, tijdens, na scheiding ²)	Verskil tussen gemeenschap van goederen en huwelijkse voorwaarden ³	Welke andere voorwaarden?
Diefstal (met geweld) ¹				
Afpersing / afdreiging ²				
Verduistering ³				
Oplichting ⁴				
Vernieling / beschadiging ⁵				

- Voor welke van bovengenoemde vermogensdelicten en/of in welke situaties biedt het civiele recht geen oplossing?
 - Waarom niet? *(welke wettelijke belemmering?)*
- Op basis van een voorstudie hebben we zelf ook enkele wetsbepalingen gevonden waarop benadeelde partijen zich mogelijk kunnen beroepen. Ik wil deze artikelen graag aan u voorleggen om te bespreken bij welke vermogensdelicten en in welke situatie de benadeelde partij zich hierop kan beroepen.

(Hier enkel wetsartikelen bespreken die respondent hierboven nog niet heeft genoemd. Probeer ook telkens te vragen of deze artikelen vóór/tijdens/na de scheiding kunnen worden ingezet en of ze zowel van toepassing zijn op gemeenschap van goederen als op huwelijkse voorwaarden).

- Artikel 1:88 en 1:89 BW (wederzijdse toestemming tot aangaan van rechtshandelingen echtgenoten plus vernietiging rechtshandelingen)
- Artikel 1:107 BW (geen afstand van verduisterde of weggemaakte goederen)
- Artikel 1:109 BW en 1:111 BW (opheffing van gemeenschap en schadevergoeding in geval van aangaan lichtvaardige schulden)
- Artikel 1:164 BW (schadevergoeding bij benadeling gemeenschap)

- Artikel 3:44 BW (vernietigbare rechtshandeling op basis van bedreiging, bedrog of misbruik van omstandigheden)
 - Artikel 3:185 en 3:188 (verdeling van gemeenschap van goederen door de rechter en aansprakelijkheid bij uitwinning voortgekomen uit een vóór de verdeling ontstane oorzaak)
 - Artikel 6:162 BW (onrechtmatige daad)
 - Andere?
4. Geeft volgens u het civiele recht slachtoffers van vermogensdelicten binnen het huwelijk voldoende handvatten om de schade te vorderen?
 - a. Waarom wel/niet?
 5. Zou u benadeelde partijen in dit soort zaken aanraden om naar de burgerlijke rechter te stappen?
 - b. Waarom wel/niet?
 6. Er is momenteel een wetsvoorstel aanhangig dat het huwelijksvermogensrecht beoogt te veranderen (initiatiefwetsvoorstel Berndsen c.s.). Zo zal onder andere voortaan de beperkte gemeenschap van goederen als standaard gaan gelden.
 - a. Welk effect verwacht u dat dit wetsvoorstel – indien het wordt aangenomen – zal hebben op vorderingen van deze benadeelde partijen? Verwacht u bijvoorbeeld een toename of afname van het aantal benadeelde partijen die de schade zal proberen te vorderen via de civiele rechter? Waarom?

Deel 2 (Mening ten aanzien van de strafrechtelijke vervolgingsuitsluitingsgrond) (FACULTATIEF)

In dit tweede gedeelte van het interview staat uw mening ten aanzien van de vervolgingsuitsluitingsgrond voor vermogensdelicten binnen het huwelijk/geregistreerd partnerschap centraal. De vervolgingsuitsluitingsgrond is gebaseerd op twee gronden:

- De *materiële* grond, gebaseerd op de bijzondere vermogensrechtelijke verhouding van de betrokken partijen. In geval van een gemeenschap van goederen is doorgaans sprake van mede-eigendom of gelijke zeggenschapsrechten. In die omstandigheid kan er moeilijk sprake zijn van, bijvoorbeeld, diefstal.
 - De *morele* grond, gebaseerd op de ‘innige betrekking’ tussen partijen. In overeenstemming met de toen gangbare kijk op het huwelijk werd het echtpaar gezien als een – door god verbonden – eenheid waar de staat zoveel mogelijk buiten diende te blijven.
1. Hoe denkt u over de materiële grond (bijzondere vermogensrechtelijke verhouding van partijen)? Vormt deze grond volgens u vandaag de dag nog steeds terecht een belemmering voor strafvervolgning?
 - a. Zo ja, waarom? En in welke situaties? Geldt dit bijvoorbeeld ook indien er sprake is van een beperkte gemeenschap van goederen? Of huwelijkse voorwaarden?
 - b. Zo nee, waarom niet?

- c. Maakt het voor uw antwoord nog uit dat het huwelijksvermogensrecht binnenkort waarschijnlijk gaat veranderen in de zin dat de beperkte gemeenschap van goederen binnenkort de standaard wordt (ten koste van de volledige gemeenschap)? Vermindert dit de legitimiteit van de materiële grond?
2. Hoe denkt u over de morele grond (innige betrekking tussen partijen)? Vormt deze grond volgens u vandaag de dag nog steeds terecht een belemmering voor strafvervolging?
 - a. Zo ja, waarom? En in welke situaties? Geldt dit bijvoorbeeld ook indien er sprake is van een geregistreerd partnerschap?
 - b. Zo nee, waarom niet?
 - c. Maakt het voor uw antwoord nog uit dat tegenwoordig veel huwelijken/partnerschappen stranden? Of dat veel mensen tegenwoordig samenleven als gehuwden, zonder getrouwd te zijn?
 3. Wat zijn mogelijke voor- en nadelen van afschaffing van de vervolgingsuitsluitingsgrond? (andere dan reeds onder 1 en 2 genoemd)
 4. Wat zijn mogelijke voor- en nadelen van handhaving van de vervolgingsuitsluitingsgrond? (andere dan reeds onder 1 en 2 genoemd)
 5. Dient de vervolgingsuitsluitingsgrond in artikel 316 Sr volgens u te worden gehandhaafd?
 - a. Zo ja, waarom?
 - b. Zo nee, waarom niet? Wat is de toegevoegde waarde van strafvervolging?
 6. Hoe denkt u over de aangiftebereidheid van slachtoffers?
 - a. Zouden slachtoffers daadwerkelijk aangifte willen doen tegen hun partners?
 - b. Welke belemmeringen ziet u voor de slachtoffers?
 - c. Maakt het voor uw antwoord nog uit dat het huwelijksvermogensrecht binnenkort waarschijnlijk gaat veranderen in de zin dat de beperkte gemeenschap van goederen binnenkort de standaard wordt en dat door de ene echtgenoot aangegane schulden minder snel ten nadele komen van de andere echtgenoot? Zouden slachtoffers door deze wijziging minder behoefte hebben aan strafvervolging, omdat het privaatrecht meer bescherming biedt?
 7. Zou afschaffing van de vervolgingsuitsluitingsgrond volgens u kunnen leiden tot 'pesterijen' in de vorm van valse aangiften (bijvoorbeeld in geval van conflictueuze scheidingen)?
 - a. Zo ja, wat zouden we hiertegen kunnen doen?
 8. Zoals eerder besproken kunnen slachtoffers van vermogensdelicten in bepaalde gevallen een beroep doen op de burgerlijke rechter.
 - a. Hoe verhoudt het strafrecht zich tot deze mogelijkheid? Wat zijn volgens u de voor- en nadelen van een gang naar de burgerlijke rechter boven het strafrecht?
 9. Zou afschaffing van de vervolgingsuitsluitingsgrond volgens u bijdragen aan de bestrijding van huiselijk geweld?
 - a. Zo nee, waarom niet?
 - b. Zo ja, wat is volgens u de toegevoegde waarde van strafvervolging?
 10. Heeft u nog andere suggesties ter voorkoming van vermogensdelicten of andere vormen van economisch misbruik binnen het huwelijk/relaties?

Afsluiting:

Dit was het interview.

(Vragen of hij/zij er bezwaar tegen heeft dat wij eventueel nog contact opnemen, indien er bij het uitwerken van de interviews nog onduidelijkheden zijn)

Heeft u misschien nog vragen of opmerkingen?

Nogmaals hartelijk dank voor uw medewerking!

BIJLAGE 4.

INTERVIEWPROTOCOL STRAFRECHTACADEMICI

Geïnterviewde bedanken voor deelname.

Vragen of hij/zij bezwaar heeft tegen het maken van opnames. Benadruk dat deze enkel zijn om de uitwerking van de interviews te vergemakkelijken.

De antwoorden in het rapport blijven anoniem, maar er zal wel een lijst worden opgenomen met daarin de namen en functies van de geïnterviewden.

De geïnterviewde ontvangt – desgewenst – na afloop een uitwerking van het interview ter controle.

Inleiding:

In opdracht van het WODC zijn we momenteel bezig met een onderzoek naar vermogensdelicten binnen het huwelijk en het geregistreerd partnerschap. Op basis van artikel 316 lid 1 Sr geldt een *vervolgingsuitsluitingsgrond* voor vermogensdelicten binnen het huwelijk/geregistreerd partnerschap: Niet van tafel en bed of van goederen gescheiden echtgenoten kunnen niet worden vervolgd voor het schaden van elkaars vermogensrechtelijke belangen. Zelfs het bedingen van huwelijkse voorwaarden verandert hier niets aan. Indien de betrokkenen zijn gescheiden mag enkel worden vervolgd op basis van een klacht (artikel 316 lid 2 Sr).

Het plegen van vermogensdelicten tegen de (huwelijks)partner kan worden gezien als een vorm van economisch of financieel misbruik. Dit type misbruik staat momenteel volop in de belangstelling, maar alleen in het geval van ouderen als slachtoffer. Economisch misbruik tussen huwelijkspartners is nog onderbelicht. Toch wordt het – naast fysiek, seksueel, en geestelijk geweld – gezien als de vierde vorm van huiselijk geweld.

Het doel van dit onderzoek is om professionals te vragen naar hun opvatting over de vervolgingsuitsluitingsgrond.

Waar we in het navolgende spreken over ‘gehuwden’ bedoelen we ook ‘geregistreerde partners’.

Vragen:

In dit interview staat uw mening ten aanzien van de vervolgingsuitsluitingsgrond voor vermogensdelicten binnen het huwelijk/geregistreerd partnerschap centraal. De vervolgingsuitsluitingsgrond is gebaseerd op twee gronden:

- De *materiële* grond, gebaseerd op de bijzondere vermogensrechtelijke verhouding van de betrokken partijen. In geval van een gemeenschap van goederen is doorgaans sprake van mede-eigendom of gelijke zeggenschapsrechten. In die omstandigheid kan er moeilijk sprake zijn van, bijvoorbeeld, diefstal.
 - De *morele* grond, gebaseerd op de 'innige betrekking' tussen partijen. In overeenstemming met de toen gangbare kijk op het huwelijk werd het echtpaar gezien als een – door god verbonden – eenheid waar de staat zoveel mogelijk buiten diende te blijven.
1. Hoe denkt u over de materiële grond (bijzondere vermogensrechtelijke verhouding van partijen)? Vormt deze grond volgens u vandaag de dag nog steeds terecht een belemmering voor strafvervolging?
 - a. Zo ja, waarom? En in welke situaties? Geldt dit bijvoorbeeld ook indien er sprake is van een beperkte gemeenschap van goederen? Of huwelijkse voorwaarden?
 - b. Zo nee, waarom niet?
 - c. Maakt het voor uw antwoord nog uit dat het huwelijksvermogensrecht binnenkort waarschijnlijk gaat veranderen in de zin dat de beperkte gemeenschap van goederen binnenkort de standaard wordt (ten koste van de volledige gemeenschap)? Tast dit volgens u de legitimiteit van de materiële grond aan?
 2. Hoe denkt u over de morele grond (innige betrekking tussen partijen)? Vormt deze grond volgens u vandaag de dag nog steeds terecht een belemmering voor strafvervolging?
 - a. Zo ja, waarom? En in welke situaties? Geldt dit bijvoorbeeld ook indien er sprake is van een geregistreerd partnerschap?
 - b. Zo nee, waarom niet?
 - c. Maakt het voor uw antwoord nog uit dat tegenwoordig veel huwelijken/partnerschappen stranden? Of dat veel mensen tegenwoordig samenleven als gehuwden, zonder getrouwd te zijn?
 3. Wat zijn mogelijke voor- en nadelen van afschaffing van de vervolgingsuitsluitingsgrond?
(andere dan reeds onder 1 en 2 genoemd)
 4. Wat zijn mogelijke voor- en nadelen van handhaving van de vervolgingsuitsluitingsgrond?
(andere dan reeds onder 1 en 2 genoemd)
 5. Al met al, dient de vervolgingsuitsluitingsgrond in artikel 316 Sr volgens u te worden gehandhaafd?
 - a. Zo ja, waarom?
 - b. Zo nee, waarom niet?
 6. We zien in jurisprudentie dat vermogensdelicten tussen ongehuwde partners soms extra zwaar worden aangerekend juist vanwege de innige relatie tussen betrokkenen en het feit dat de ene partij het vertrouwen van de ander heeft geschonden.
 - a. Is dit volgens u terecht?
 - b. En zou dit (analoog) moeten worden toegepast op zaken tussen gehuwden?
 7. Indien de vervolgingsuitsluitingsgrond wordt afgeschaft, zou u dit type delicten willen vormgeven als klachtdelict (zie bijvoorbeeld artikel 316 lid 2 Sr)?
 - a. Zo ja, waarom?

- b. Zo nee, waarom niet?
 - c. Hoe zou u dit type delicten dan willen vormgeven? Waarom?
8. Hoe denkt u over de aangiftebereidheid van slachtoffers?
 - a. Zouden slachtoffers daadwerkelijk aangifte willen doen tegen hun partners?
 - b. Welke belemmeringen ziet u voor de slachtoffers?
 - c. Maakt het voor uw antwoord nog uit dat het huwelijksvermogensrecht binnenkort waarschijnlijk gaat veranderen in de zin dat de beperkte gemeenschap van goederen binnenkort de standaard wordt en dat door de ene echtgenoot aangegane schulden minder snel ten nadele komen van de andere echtgenoot? Zouden slachtoffers door deze wijziging minder behoefte hebben aan strafvervolging, omdat het privaatrecht meer bescherming biedt?
 9. Zou afschaffing van de vervolgingsuitsluitingsgrond volgens u kunnen leiden tot 'pesterijen' in de vorm van valse aangiften (bijvoorbeeld in geval van conflictueuze scheidingen)?
 - a. Wat zouden we hiertegen kunnen doen?
 10. Zou afschaffing van de vervolgingsuitsluitingsgrond volgens u bijdragen aan de bestrijding van huiselijk geweld? Zo ja, wat is de toegevoegde waarde van strafvervolging?
 11. Slachtoffers van vermogensdelicten kunnen in bepaalde gevallen ook een beroep doen op de civiele rechter, bijvoorbeeld om hun schade te verhalen.
 - a. Hoe verhoudt het strafrecht zich tot deze civielrechtelijke mogelijkheden? Wat zijn de voor- en nadelen van een gang naar de civiele rechter boven het strafrecht?
 - b. Zou u benadeelde partijen in dit soort zaken aanraden om naar de burgerlijke rechter te stappen? Waarom wel/niet?
 - c. Geeft het civiele recht slachtoffers van deze delicten voldoende handvatten om het probleem aan te pakken? Waarom wel/niet?
 12. In sommige situaties is het lastiger om bepaalde gedragingen via het civiele (aansprakelijkheids)recht aan te pakken. Dit is bijvoorbeeld het geval wanneer de betrokkenen in gemeenschap van goederen zijn getrouwd. Omdat de 'dader' in deze gevallen doorgaans mede-eigenaar is van het goed, biedt het civiele recht minder aanknopingspunten. Dient het strafrecht zich in deze gevallen te distantiëren van het burgerlijke recht?

(Bijvoorbeeld door te beargumenteren dat echtgenoten die in gemeenschap van goederen zijn getrouwd beiden een aandeel hebben in het gemeenschappelijke bezit van een bepaald goed? Indien echtgenoot A zich dat goed volledig toe-eigent of vernielt en daardoor het genot van het aandeel van echtgenoot B op het goed frustreert, kan het aandeel – onder omstandigheden – wellicht toch worden gezien als een voorwerp dat kan worden verduisterd, gestolen of vernield?)

 - a. Waarom wel/niet?
 13. Heeft u nog andere suggesties ter voorkoming van vermogensdelicten binnen het huwelijk en andere vormen van economisch misbruik binnen het huwelijk/relaties?

Afsluiting:

Dit was het interview.

(Vragen of hij/zij er bezwaar tegen heeft dat wij eventueel nog contact opnemen, indien er bij het uitwerken van de interviews nog onduidelijkheden zijn)

Heeft u misschien nog vragen of opmerkingen?

Nogmaals hartelijk dank voor uw medewerking!

BIJLAGE 5.

SURVEY BUITENLANDSE STRAFRECHTEXPERTS

Property crimes within marriages and registered partnerships

(SURVEY)

Property crimes against an intimate partner can be seen as a form of economic or financial abuse. This study focuses on the approaches of national criminal justice systems to property crimes within marriage or registered partnership. Examples of property crimes are theft, extortion, embezzlement, fraud, and vandalism.

According to Dutch law, property crimes committed between spouses or registered partners cannot be prosecuted or brought before a criminal court. Not even when spouses or partners have chosen for separation of property by way of a prenuptial agreement. Article 316(1) of the Dutch Criminal Code bars the public prosecution service from prosecuting these cases.

When the partners have formally separated – the marriage or registered partnership is dissolved – the offender can be prosecuted, but only on the basis of a complaint of the victim.

The Dutch Ministry of Security and Justice has commissioned INTERVICT to conduct a comparative study into this matter. The goal of this study is to see if and how the criminal (procedural) laws of the 28 EU Member States address property crimes within marriages and registered partnerships.

I would like to ask your help in getting information about your country's approach to property crimes within marriage and registered partnership. Below, you can find a short survey of 10 questions, but you are asked to answer 7 questions at most. It would take approximately 15-20 minutes to fill out the survey. Your name will be enlisted as a national expert in the final report, and you will receive a link to the final report afterwards.

Are you willing to participate in this survey, if possible within 2-3 weeks? Your help is greatly appreciated!

Questions

Does your criminal justice system also have a 'different approach' to property crimes within marriage and/or registered partnership as compared to property crimes in other situations (e.g., between non-married couples or strangers)?

- Yes, there is a different approach (**please go to question 1**)
- No, there is no different approach (**please go to question 8**)
 1. If there is a different approach to property crimes within marriages/registered partnerships, could you describe how these crimes are dealt with within your criminal justice system?
(E.g., prosecution is barred by law; these crimes carry a lower maximum penalty; prosecution is only possible on the explicit complaint of the victim (no ex officio prosecution))
 2. Which exact property crimes are subjected to this different approach?
(E.g., theft, extortion, embezzlement, other)
 3. Is there also a different approach to property crimes between former partners whose marriage or registered partnership has been dissolved?
(E.g., prosecution is barred; these crimes carry a lower maximum penalty; prosecution is only possible on the explicit complaint of the victim (no ex officio prosecution))
 4. Can you mention the legal provision(s) where the different approach is codified?
(E.g., in the Netherlands, article 316(1) of the Criminal Code)
 5. Can you provide us with an English translation of this legal provision?
 6. What is the rationale behind the different treatment of property crimes within marriage/registered partnership in your country?
(E.g., this has to do with special property rights between the parties involved or it has to do with marriage being seen as a private and holy unity)
 7. Are there any signs that the current approach to property crimes within marriages/registered partnerships will change in the near future?
(E.g., public debate on this issue; a legislative bill that aims to change the situation)

After you have answered this question, please go to 'end of survey'

8. In your country, the current criminal justice approach towards property crimes within marriages or registered partnerships is similar to that of property crimes in other situations. Has this always been the case or has this changed?
- These crimes used to be handled differently (**please go to question 9**)
 - These crimes have always received similar treatment (**please go to 'end of survey'**)
9. Can you describe the different approach to property crimes within marriages/registered partnerships that was formerly in place?
(E.g., prosecution was barred; these crimes carried a lower maximum penalty; prosecution was only possible on the explicit complaint of the victim (no ex officio prosecution))
 10. Do you know why the different approach was eventually abolished?

End of survey

You have now reached the end of the survey.

After all responses have been analysed, the results will be sent to you.

Thank you again for your contribution!

